100 +1

Virgil Gheorghiu

NEMURITORII DE LA AGAPIA

gramar

Colecţie iniţiată şi coordonată de Ion Marinescu
Coperta colecţiei şi grafica: Done Stan

VIRGIL GHEORGHIU

Nemuritorii de la Agapia

Traducere de ILEANA VULPESCU

Prefață de FĂNUȘ NĂSTRANU

EDITURA 100+1 GRAMAR
București, 1998

Virgil Gheorghiu, *Les Immortels d'Agapia*
© Editions du Rocher,
28, rue Comte-Felix Gastaldi, MC-98000 Monaco

Lector: *Silvia Munteanu*
Procesare computerizată: *Ruxandra Munteanu*
ISBN 973-591-067-5

O CRIMĂ CARE "NU DOVEDEŞTE NIMIC"?

Nu ştiu dacă autorul romanului *Nemuritorii de la Agapia* a avut în vedere (sau a cunoscut, măcar; deşi cred că "da": era imposibil altfel!), la scrierea acestei cărţi, romanele psihologice ale lui Anton Holban – *O moarte care nu dovedeşte nimic* (1931) şi *Ioana* (1934).

O asemenea tangentă asimptotică poate să surprindă şi să nu fie acceptată! Într-adevăr, ce poate fi mai depărtat, mai diferit, mai... paralel decât universurile, tematicile şi liniile de evoluţie ale celor doi scriitori?! Ce are a face psihologismul, aproape morbid, autenticismul ateist sau intimismul jurnalier al lui Anton Holban, cu eseul filosofic, teologic chiar, istorist şi, oricum, naţional-patriotic al lui Constantin Virgil Gheorghiu? Ce caută o crimă fizică, socială, violentă, alături de o moarte "lentă", agale, presimţită parcă de la început şi analizată la microscop, cu încetinitorul?!?

Şi, totuşi... (vorba lui Arghezi). Dincolo de originea apropiată ca spaţiu (nordul Moldovei) a celor doi scriitori; dincolo de angoasa lor existenţială (chiar "existenţialistă", prin "exilul" asumat); dincolo de ceea ce Miguel de Unamuno a numit "el sentimiento tragico de la vida" (subiect fierbinte în anii '40, când şi tânărul filosof D.D.Roşca publica opera sa capitală *Existenţa tragică*); dincolo, aşadar, de aspectele mai mult sau mai puţin biografice, se impun câteva linii comune de meditaţie literară observate, bunăoară, de criticul şi istoricul literar Ov.S.Crohmălniceanu în privinţa operei lui Anton Holban: "o neliniştе intelectuală chinuitoare", "disecţia chinuitoare a actelor cotidiene, introspecţia torturantă" – "opuse placidităţii burgheze, care ar caracteriza viaţa curentă"; "un tip de intelectual pe care lumea [...] l-a osândit la o frământare sterilă", "automistificarea perpetuă", "studiul monografic al unui sentiment" (citate din *Literatura română între cele*

două războaie mondiale de Ov. S. Crohmălniceanu, vol. I, ediție revăzută, Ed. Minerva, București, 1972, pp. 478-485 – paragraful "Anton Holban" din capitolul *Literatura "autenticității" și "experienței")*.

Așadar, ... o crimă care "nu dovedește nimic"!

Nici un criminal care, prezent de la început în acțiunea cărții, s-ar cere descoperit, ca într-o ecuație, care, la sfârșit, dă soluția corectă...

Nici anchete minuțioase sau urmăriri "ca-n filme"...

Nici o acțiune justițiară exemplară care să aibă, nu-i așa?, o urmare etică...

Nimic, deci, din toate aceste dimensiuni ale romanului polițist, chiar dacă e, totuși, vorba de o crimă; chiar dacă autorul ei apare tocmai la sfârșitul cărții (deci "enigma" are o soluție), chiar dacă sunt implicați în acțiune polițiști, martori, un criminal, un ocnaș, un comisar, un judecător etc.

De fapt, Constantin Virgil Gheorghiu n-a fost și nu este (nici n-a fost considerat așa) un autor de romane polițiste, chiar dacă, de exemplu, și în *Perahim* (1961) apare un "ocnaș", chiar dacă autorul a scris un roman intitulat *L'espionne (Spioana* – 1971).

Scenariul romanului *Nemuritorilor...* – oarecum – "polițist" n-a fost și nu este – în ultimă analiză, – decât o "schemă" stilistică pentru a putea pune în scenă o problematică morală (politică) sau religioasă.

(O "schemă" destul de factice uneori, cu o slabă reprezentare a realității, acceptabilă doar pentru că trebuia să fie demonstrată Ideea. Ideea politică, morală sau/și religioasă pentru care a scris cartea respectivă – o carte adeseori cu tendință, ca să nu spun chiar cu tează declarată – e drept, poetică, înalt, sublim patriotică)

"Ideea" ar fi, așadar, aceea că "les immortels" *("nemuritorii")* de la Agapia sunt urmașii direcți ai dacilor liberi de acum 2000 de ani – "dacii" despre care a scris și Mihail Sadoveanu în *Creanga de aur* sau chiar în *Baltagul*, celebrele sale romane localizate în aceeași zonă din apropierea muntelui Ceahlău, fostul Kogaion în epoca respectivă – în spațiul cărora nu trebuie să existe crime, minciună sau alte păcate, pentru că acei daci liberi, ca și urmașii lor, au fost niște oameni care nu răspundeau decât în fața lui Dumnezeu, cu care dialogau direct, fără nici un intermediar, fără șiretlicurile epocii moderne...

*

Ca un paradox, de înțeles pentru patosul patriotic al autorului, acest roman despre "nemuritorii" de la Agapia este prima carte scrisă

direct în limba franceză. (Până atunci, scriitorul compunea în limba română şi traducătoarele sale îl pregăteau textul franţuzesc pentru Editura "Plon"; aşa au apărut romanele *Ora 25,* în varianta semnată de Monique Saint-Côme, ca şi celelalte, traduse, în cea mai mare parte, de Livia Lamoure).

Scenariul epic este simplu, dar tranşant, interesant mai mult prin contururile desenului decât prin pata de culoare socială (mai pregnantă, bunăoară, cu romanul "citadin" *Persilim* – 1961). Fără a răpi cititorului plăcerea descoperirii personajelor şi acţiunii (aş spune că, dimpotrivă, *Nemuritorii de la Agapia* este un roman despre un orăşel moldovenesc în care "nu se întâmplă nimic" – în cea mai bună tradiţie a cărţilor lui Mihail Sadoveanu), voi relata puţin "puţinul" scenariu al cărţii...

Aşadar, într-un tăcut şi calm orăşel de provincie, Agapia, vine un prim judecător, absolvent proaspăt al Facultăţii de Drept. E mai mult o "formă fără fond", un fel de a ocupa somptuoasa clădire a fostei subprefecturi înfiinţate de un parlamentar ca să asigure un post odraslei sale. Pentru că, aşa cum îl asigură mai vârstnicul comisar Filaret (şi el un fel de şomer la locul de muncă), Cosma Damian va fi un judecător fără procese, fără crime, fără întâmplări judiciare. De ce? Pentru că oamenii de aici trăiesc după legi străvechi, geto-dacice, într-o deplină armonie cu natura şi cu Dumnezeu. De aceea sunt... nemuritori!

Proaspăt logodit cu o colegă de facultate, tânărul magistrat are nostalgia avocaturii!

"Comisarul Filaret ia seama pereţilor, mobilei. Privirile i se opresc din nou la fotografia domnişoarei Elena.

– O să vă-nsuraţi curând?... E bine. O să vă simţiţi foarte bine aici cu soţia dumneavoastră.

– Logodnicei mele nu-i place meseria mea, spuse judecătorul. Ar fi preferat s-ajung mare avocat. Spune că moare de ruşine la ideea că are să fie nevasta unui bărbat a cărui meserie este să-şi trimită semenii în fundul pământului şi la ocne. Îi e ruşine la ideea de-a avea un bărbat care-şi pune fraţii-n fiare, îi supune la torturi, îi trimite la spânzurătoare, în faţa plutonului de execuţie, ca să fie spânzuraţi, decapitaţi, împuşcaţi...

– Atunci, Agapia este un loc ideal! spuse comisarul entuziasmat.

Şi adăugă:

– Scrieţi-i logodnicei dumneavoastră că judecătorul din Agapia, o sută de ani de-ar trăi, n-o să aibă niciodată ocazia să trimită vreun om

la puşcărie. N-o să aveţi asemenea ocazie chiar de v-aţi hotărî să rămâneţi aici toată viaţa. N-o să aveţi ocazia nici măcar să puneţi cuiva căţuşe. Agapia este un oraş foarte sănătos, un oraş curat. Tot judeţul muntos Petrodava este sănătos. E un judeţ fără cazier judiciar" etc.

Dar iată că, în chiar prima noapte după sosirea şi instalarea judecătorului Damian Cosma în acest liniştit orăşel, aşezat molcom sub o abundentă ninsoare, se întâmplă o crimă oribilă: a fost ucis militarul Anton Tuniade, venit într-o mică permisie – în chiar parcul castelului mamei sale.

Cine-i criminalul?, cu toate că Filaret, comisarul, o ţine pe a lui: că nu poate fi din partea locului!...

Începe ancheta.

Rând pe rând se fac investigaţii şi se exclud, aproape de la sine, toate variantele studiate: vreun camarad de cazarmă, vreun nou sosit în mica gară a oraşului, Floarea Valeverde, tânăra şi frumoasa femeie care o ajută pe Patricia Tuniade la întreţinerea castelului, birjarul Ismail Lipoveanul...

Intră în scenă şi ocnaşul Sava (Savonarola) Mold, "ucigaşul" (mai vechi) al lui Anton Tuniade, tatăl militarului omorât acum, care evadase şi venise să-şi vadă copiii (să le aducă bomboane), pe care judecătorul Cosma Damian îl crede nevinovat, dar pe care doi anchetatori (veniţi special la Agapia), prin bătăi şi schingiuiri, îl fac să se recunoască vinovat de moartea tânărului militar. (Are loc chiar o reconstituire cu Sava Mold în rolul criminalului).

Dar iată că, după ce Sava moare pe tren, în drum spre ocnă, iese la iveală adevăratul criminal: "grefierul" Ion Xenia ("străinul"), amantul mamei soldatului! (vinovat va rămâne... mortul!)

Miza romanului nu este, prin urmare, atât una poliţistă, de stabilire a adevărului, cât una socială şi religioasă. Ucişi vor fi "satrapul" fanariot Anton Tuniade şi fiul său – e adevărat mai puţin abuziv şi vinovat – şi pedepsiţi, osândiţi vor fi oamenii nevoiaşi şi chiar nevinovaţi ca Sava Mold, a cărui familie semisălbatică întruchipează o culme a sărăciei şi mizeriei umane.

(De altfel, adevăratul ucigaş, frumosul Ion Xenia, nici nu se ştie dacă va fi pedepsit, pentru că anchetatorii au încheiat "dosarul", stabilindu-l ca asasin pe ocnaşul Sava Mold, care, culmea, va muri pe drum, şi, mai ales, pentru că "grefierul" va fi apărat de un venerabil avocat, prieten al tatălui său, pe care tocmai îl aşteaptă la... dineu:

"Dacă-mi refuzaţi această punere în libertate înaintea prânzului, o voi obţine după-amiază prin intermediul avocatului meu" – îi spune el judecătorului Cosma Damian, care, scârbit de depoziţia ucigaşului, îl lasă liber.

"– Pleacă, şi cât mai repede", îi spune judecătorul în finalul cărţii, cu un evident sarcasm).

... Sarcasmul împotriva nedreptăţilor istorice întâmpinate de neamul românesc de-a lungul întregii sale existenţe, împotriva nedreptăţilor sociale şi politice ("satrapii" fanarioţi, parlamentarii care-şi fac interesele), împotriva poliţiei care n-ar avea judecată în crimele pe care le comit (vezi şi comisarul Ioachim Catran din micul roman *Perahim)* constituie, de fapt, starea de spirit a autorului şi nota stilistică a romanului său.

Într-o scrisoare de la "lăsata secului 1989", criticul Marian Popa afirma:

"Consider că romanele Dvs. *Ora 25, Perahim* şi *Nemuritorii de la Agapia* sunt capodopere şi cărţi fundamentale sub raport problematic pentru întreaga literatură universală a acestui secol în care s-a scris totuşi de o sută de ori mai mult decât în şapte mii de ani".

(Scrisoare dactilografiată, în limba română, 3 pagini, aflată acum la Biblioteca Academiei Române)

La rândul său, eseistul George Alexe scria încă din 1966: "Întreaga operă literară a Părintelui Constantin Virgil Gheorghiu din Paris, Franţa, purcede din dragostea sa fierbinte faţă de poporul românesc. Continuând tradiţia marilor scriitori-sacerdoţi din România, el îmbogăţeşte cu fiecare nou roman literatura universală, descoperind lumii întregi adâncurile de taină ale vieţii şi spiritualităţii româneşti. Este marele său merit de a fi aflat în creştinismul popular românesc pârghia de rezistenţă morală a Neamului nostru, faţă de toate grelele asupriri şi încercări prin care a trecut în decursul istoriei sale bimilenare. Drept aceea, Părintelui Constantin Virgil Gheorghiu i se poate spune, pe bună dreptate, apologet modern al Creştinismului românesc".

Cât despre romanul *Nemuritorii de la Agapia*, criticul recenzent nota că el "descrie, la modul cel mai realist cu putinţă, asuprirea materială şi morală a «nemuritorilor» de la Agapia de către familia fanariotă a Tuniazilor".

Şi continua, pe acelaşi ton patetic: "Aceşti «nemuritori» de la Agapia sunt, în viziunea scriitorului, urmaşii de milenii ai Geto-Dacilor, pe care Herodot şi toţi Grecii din vechime îi numeau «cei nemuritori»,

pentru credinţa lor nezdruncinată în nemurire şi, mai ales, în viaţa fericită care-i aşteaptă pe celălalt tărâm [...] Cartea întreagă este o apologie a rezistenţei spirituale şi naţionale româneşti în faţa cotropitorilor străini de tot felul, mai ales a veneticilor care ne-au jefuit Ţara şi au încercat sau încearcă să ne batjocorească credinţa şi demnitatea etnică."

(*Nemuritorii de la Agapia*, în revista *Credinţa*, an XVI, nr. 10/1966, Detroit, Michigan, reprodus în vol. *Diorame şi eseuri teologice şi literare*, Moonfall Press, Washington D.C., 1997, pp.47/48).

Într-adevăr, vibraţia patriotică a scriitorului avea nu numai un rol demonstrativ, ci reprezintă locul geometric al meditaţiilor sale, regăsindu-se atât în eseuri precum *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil* (1968), cât şi în vol. *Mémoires* (1990).

Remarcând că "sensibilitatea românească a autorului dă un farmec neaşteptat limbii franceze în care este scris acest roman incitant", George Alexe considera, încă de atunci, că romanul "ar merita, cu prisosinţă, să fie tradus şi în limba maternă a Părintelui Constantin Virgil Gheorghiu, spre bucuria şi întărirea în dreapta credinţă a tuturor cititorilor români din Ţară şi din străinătate". Iată că ocazia s-a ivit acum prin solicitudinea Editurii *Gramar* şi graţie harului scriitoricesc al doamnei Ileana Vulpescu, apreciat traducător din limba lui Voltaire.

FĂNUŞ BĂILEŞTEANU

CURRICULUM VITAE

1916 – *15 august.* După doi ani de "neutralitate", România, pentru recucerirea dacicei Transilvanii, intră în primul război mondial, alături de "Antantă": Franţa, Rusia, Anglia. Rezultatul, la încheierea acestui război mondial, se cunoaşte: realizarea României Mari (în graniţele ei tradiţionale), prin Unirea: Basarabiei (18 martie), Bucovinei (28 noiembrie) şi Tranilvaniei (1 decembrie) – 1918 cu Ţara...

9(15) septembrie. În familia preotului Constantin Gheorghiu (el însuşi fiul preotului Vasile G.) din comuna Războieni-Neamţ, vine pe lume *Virgil*, primul din cei 5 copii ai familiei Constantin şi Maria (Scobai) Gheorghiu: Virgil, *Elena* (învăţătoare, căsătorită Luchian în com. Petricani, unde a fost transferat preotul C. Gheorghiu în 1927; decedată în 1994); *Lucia* (tot învăţătoare, căsătorită Herlea la Braşov); *Neculai* (preot la biserica din Brusturi-Neamţ; decedat în 1996); *Florica* (născută în 1928 la Petricani, licenţiată în teologie, stabilită din 1958 la Tg. Neamţ, unde soţul său, C.Grigoriu, a fost parohul Bisericii "Adormirea Maicii Domnului"; mama profesoarei de franceză Mariana Sanda).

Data şi locul naşterii, ca şi (pre)numele primit la botez, comportă unele precizări şi rectificări. Majoritatea dicţionarelor sau fişelor biografice ale scriitorului (din străinătate, căci în ţară n-au apărut, până în 1990) dau ca dată a naşterii ziua de *15* (ba... şi 19) *septembrie 1916* (chiar cumnatul scriitorului, preotul C. Grigoriu din Tg. Neamţ, indica aceeaşi zi de 15 septembrie).

Dar iată că – nu din cine ştie ce cochetărie sau din plăcerea ambiguităţii (ca la Ion Creangă, genialul său co-judeţean), ci dintr-o acută sete de adevăr – după ce acceptase data de 15 septembrie în diverse fişe apărute în presă sau pe copertele cărţilor sale, scriitorul notează (după o discuţie cu mama sa): "Maintenant tu es déclaré... – *îi spune Mama*. Mais de façon inexacte... Sur ta carte d'identité il est écrit que tu es né le 15 septembre. Or cela est faux. Tu es né le *9 septembre*" - s.n. (cf. eseul *Pourquoi m-a-t-on appelé Virgil*, Ed. "Plon", Paris, 1968, pp.17-18; vezi şi *nota 1* din vol. *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Ed. "Plon", Paris, 1965, p.86 sau cap. II din *Mémoires*, Ed du Rocher, Paris, 1990).

Prin urmare, data exactă a naşterii scriitorului trebuie să rămână ziua de *9 septembrie 1916*. (Cu atât mai mult cu cât ea capătă şi o nouă semnificaţie în perimetrul filosofiei teologice, ortodoxe a scriitorului-preot, fiind a doua zi după cea a "Naşterii Maicii Domnului" şi, chiar mai mult, ziua "Sfinţilor Ioachim şi Ana")

Şi în privinţa locului naşterii scriitorului există unele... alunecuşuri. Cumnatul său, Pr. C. Grigoriu, indică satul Marginea, comuna Războieni, unde tatăl scriitorului, preotul Constantin Gheorghiu (născut la 18 mai 1893 în satul Conţeşti de lângă Paşcani, unde locuiau părinţii săi Vasile şi Ana) ajunsese paroh al bisericii după ce absolvise Seminarul teologic "Veniamin Costache" din Iaşi. În *Memoriile* sale din 1990, scriitorul indică: "Mon village natal s'appele *Vale Alba*, la Vallée blanche". (op.cit., p.25) Oricum rămâne comuna Războieni din judeţul Neamţ. O adevărată "dramă a numelui" înfăţişează scriitorul în eseul filosofico-semantico-teologic deja amintit: *Pourquoi m-a-t-on appelé Virgil*, Ed. "Plon", Paris, 1968. De ce el, fiu de preot, să n-aibă o zi "de sfânt", o zi de onomastică, ci un (pre) nume... păgân?! (Aşa l-a numit mama sa, la naştere!) Acest (pre)nume, îmbrăţişat cu multă mândrie (era, doar!, numele marelui poet latin, care l-a condus pe Dante!) de viitorul scriitor, i-a adus (şi-i mai aduce şi în prezent!) unele dureri moral-spirituale: încă mai persistă confuzia de nume a autorului *Orei 25* cu numele poetului Virgil Gheorghiu (28 martie 1903 – 7 martie 1977), poetul-muzicolog, autorul unor poezii cu... fauni; din necunoaştere sau (chiar, din rea credinţă, Constantin Virgil

Gheorghiu (preotul!) a ajuns, în ochii unor critici sau istorici literari, drept "beneficiarul" gloriei celuilalt! Nimic mai fals, cu cât, încă din perioada interbelică, autorul *Caligrafiei pe zăpadă* semna "C.Virgil Gheorghiu", "Const. Virgil Gheorghiu", "Constantin V.Gheorghiu", "Virgil C.Gheorghiu" (cum, bunăoară, este semnată poezia *Omul care vindea icoane* apărută în *Viaţa literară* nr. 7/1936, p.2; de altfel, într-o notă despre antologia "Cartea morţii" la care lucra intens un oarecare Pavel Nedelcu, sunt înşiruiţi, în ordine alfabetică: "Matei Alexandrescu [...], Virgil Gheorghiu, *Const. Virgil Gheorghiu* [...] V.Voiculescu, E.Ar.Zaharia" – cf. *Buna Vestire*, an I, nr. 107, 7 iulie 1937, p.2).

Cei doi poeţi au coexistat aşadar (uneori pe aceeaşi pagină a aceleiaşi reviste) în bună pace şi nu s-a pus problema confundării lor. (Doamna avocat Ecaterina Gheorghiu, soţia scriitorului, mi-a spus chiar de o înţelegere tacită a celor doi, graţie căreia "mezinul" a luat şi numele tatălui: Constantin – unde era nevoie; în Franţa, mai puţin!)

Pentru evitarea confuziilor, se pot folosi sintagmele "poetul-preot" sau "poetul-prozator" pentru autorul romanelor *Ora 25* ori *Nemuritorii de la Agapia* şi "poetul-pianist" sau "poetul muzician" pentru autorul *Cântecului de faun* (1940) ori *Trezirea faunului* (1973).

1918 – Din martie până la 1 decembrie se împlineşte visul copilului născut la Războieni lui Ştefan cel Mare; certitudinea viitorului elev de liceu militar; visul, apoi, utopic, al oricărui exilat: *România Mare*.

1920-1923 – Copilărie fericită în satul natal şi la bunicii dinspre mamă.

1923-1925 – Primele clase în satul natal.

Compune primele poezii închinate sfinţilor Agatha, Maxim Mărturisitorul şi Ion Damaschin.

1927 – Intră la Liceul Militar din Chişinău. Aici va debuta publicistic, va participa şi va conduce, alături de viitorul mare prozator *Laurenţiu Fulga*, revista liceală *Crai nou*, în care a publicat note, cronici, comentarii, recenzii şi... poezii (între care, bunăoară, acea celebră *Scrisoare tatei* - *Crai nou*, nr. 5, 31 mai 1934, pp.4-5, poezie reprodusă, apoi, în *Vremea*, nr. 159, 10-25 iunie 1934, p.2, semnată "Virgil Gheorghiu"; apoi în volumul de

debut; la nici 18 ani "elev Gheorghiu Virgil", cum semna în revistă, scria:

"Uită amărăciunile de altădată,
Şi toate nopţile de nesomn, tată.
Am fost supărarea casei, e drept [...]
Uită toată supărarea care
Ţi-a tulburat zilele de sărbătoare.
Uită şi-mi iartă nevrednicia:
Mi-a fost dragă, tată, poezia." – s.n.)

1935 – Se transferă la Colegiul militar din Cernăuţi.

1936 – Soseşte la Bucureşti, îşi ia bacalaureatul şi se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie. (N-avea pe el decât costumul de militar-elev şi n-avea unde să doarmă).

Foarte repede, graţie apariţiilor din *Crai nou*, *Bilete de papagal* sau *Viaţa literară* (aici, bunăoară, a publicat multă poezie; iată doar câteva titluri de ... "debut": 1. *Reconstituire*, în nr.164/1-15 decembrie 1934, p.2: pe coloana din mijloc semnau, în ordine, Radu Gyr, Eugen Jebeleanu şi Virgil Gheorghiu. 2. *Cântec de leagăn sărac*, nr. 8/15-30 octombrie 1936, p. 3; 3. *Rugăciunea fiului risipitor*, în nr. din 15-28 februarie 1937 p.2. – semnată "Constantin V. Gheorghiu"). Aşadar, graţie acelei precocităţi literare, tânărul scriitor, doar ajuns la Bucureşti, este primit în redacţii (ba chiar în casa unui scriitor consacrat precum N.Crevedia) şi, după câteva luni, debutează...

1937 – În februarie, îi apare primul volum de poezii: *Viaţa de toate zilele a poetului*, bine primit de confraţi.

1939 – *29 iulie*. Se căsătoreşte la Bucureşti cu avocata Ecaterina Burbea (originară din Galaţi) de la Curtea de Apel din Bucureşti, pe care o cunoscuse, ca "reporter special", câştigând câteva procese de răsunet, printre care unul al poetului Dimitrie Stelaru. O va numi "la muse du poète" sau "la tulipe noire".

1937-1941 – Desfăşoară o intensă şi pasionată activitate publicistică în ziarele *Universul*, *Cuvântul* (unde a intrat la recomandarea lui Tudor Arghezi), *Timpul* (unde a fost coleg cu Miron Radu Paraschivescu, care, iniţial, îl lăuda entuziast şi apoi l-a criticat detestabil şi, pare-se, cu Marin Preda), *România* sau la Radio.

1940 – *10 martie*. Câştigă premiul de poezie al Fundaţiei Regale, care-i şi publică volumul *Caligrafie pe zăpadă*.

Semnează poemul *Armand Călinescu*, în memoria fostului prim-ministru antinazist, ucis la 21 septembrie 1939 de legionari.

1 iulie. URSS ocupă samavolnic Basarabia şi Bucovina de Nord, vechi provincii româneşti pe care scriitorul le cunoştea şi le iubea atât de mult.

30 august. Diktatul de la Viena amputează partea de nord a Transilvaniei.

Scriitorul este mobilizat într-o unitate de vânători de munte, apoi trimis la garnizoana din Braşov, unde îl întâlneşte pe fostul lui profesor de filosofie de la Chişinău care îl cheamă să colaboreze la revista *Soldatul*.

Ajunge la Marele Stat Major din Bucureşti şi colaborează la Studioul Central de Radio.

Prezintă la Universitate un studiu asupra filosofiei lui A. Weber.

1941 – *22 iunie*. Generalul Ion Antonescu ordonă "trecerea Prutului".

Angajat corespondent de război la Secţia de presă şi propagandă a Marelui Stat Major, tânărul scriitor pleacă pe front, de unde trimite reportaje incendiare, care vor fi reunite în volumul *Ard malurile Nistrului*. Prefaţat de o scrisoare a lui Tudor Arghezi, volumul va înregistra un mare succes (4 ediţii într-un an).

1942 – Publică un al doilea volum de reportaje – *Am luptat în Crimeea* şi placheta lirică *Ceasul de rugăciune*.

Într-un aide-mémoire din 1982, scriitorul notează că, după ce a parcurs un sejur pe submarinul "Delfinul", s-a îmbolnăvit, a părăsit frontul şi a fost numit ataşat cultural la Legaţia română din Zagreb (Croaţia).

(El anunţă şi apariţia unui volum de nuvele – *Croix de bois sur la Mer Noire. Les voleurs des chevaux*, care, însă, nu se găseşte la Biblioteca Academiei Române; poate s-a pierdut).

1943 – Aceeaşi editură ("Gh. Mecu"), care îi publicase reportajele, îi asigură o nouă apariţie: *Ultima oră*, primul roman al scriitorului.

1944 – *23 august*. Este arestat Ion Antonescu şi România întoarce armele împotriva Germaniei.

24 august. Soţii Ecaterina şi Virgil Gheorghiu părăsesc Legaţia de la Zagreb, refuzând să se întoarcă în ţara ocupată de trupele

sovietice. Se îndreaptă spre Viena unde sunt internaţi într-un lagăr, timp de 10 luni, ca "diplomaţi dintr-o ţară inamică".

1945 – *25 aprilie*. Are loc joncţiunea trupelor americane cu cele ruseşti.

După capitularea Germaniei, C.V. Gheorghiu părăseşte Austria şi trece în Turingia, dar Comisia aliaţilor îl consideră "germanofil" şi, astfel, timp de 2 ani, va cunoaşte "mizeriile a numeroase lagăre de internare (*Darmstadt*, Nürenberg etc.)".

1947 – În sfârşit, scriitorul este eliberat şi-şi regăseşte soţia. Mizerie materială şi disperare: "les deux epoux songent même à se suicider".

Se stabilesc la Heidelberg, unde scriitorul se înscrie la Facultatea de Teologie, va publica un volum de povestiri româneşti şi începe să-şi scrie romanul vieţii sale – *Le Roman de l'heure présente*, devenit ulterior romanul *La vingt-cinquième heure (Ora 25)*.

1948 – După ce fusese refuzat (că este "intellectuel") de Comisia Canadei de îmbarcare (decembrie 1947), lui C.V.Gheorghiu i se refuză şi viza de emigrare în Argentina, ca şi în Statele Unite ale Americii.

Scriitorul este operat la ochi; începe traducerea în limba germană a Romanului "de l'heure présente"

8 august. După numeroase tentative de trecere a frontierelor elveţiană sau franceză, soţii Gheorghiu ajung în Franţa "clandestinement et à pied".

La recomandarea lui Gabriel Marcel, manuscrisul romanului *Ora 25* este acceptat de editorul Plon (voia să-l publice şi Gallimard).

Soţii Gheorghiu fac o excursie pe bicicletă în Bretania şi Normandia.

1949 – C.V.Gheorghiu îl cunoaşte pe Albert Camus.

Apare la "Plon" romanul *La vingt-cinquième heure*, "traduit du roumain par Monique Saint-Côme" (Monica Lovinescu). Prefaţă de Gabriel Marcel, care, în decembrie, va organiza şi o "masă rotundă" asupra acestei cărţi, publicată în revista *Recherches et débats* (nr. 7, 1-ère série)

Romanul are un mare succes şi va fi tradus şi publicat în cele două Americi, ca şi în alte ţări din Europa şi Asia. (Într-o scrisoare datată "Luni noaptea", Mircea Eliade mărturisea. "consi-

der *Ora 25* una din cele mai mari cărți ale generației noastre, din toate țările").

1951 – *ianuarie*. Scriitorul este invitat în Argentina unde este primit de președintele republicii Juan Peron și ține o serie de conferințe. Din motive de sănătate, renunță la alte conferințe în Chile, Uruguay, Peru sau Brazilia, unde, de asemenea, fusese invitat.

1952 – Este invitat de Nicolas Nabukov (printr-o amplă scrisoare – 3 pagini dactilo din 22 februarie) la "Congès pour la Liberté de la Culture". În lista personalităților invitate aici figurează Benedetto Croce, T.S.Eliot, Ernst Robert Curtius, John Dos Pasos, E.M.Forster, Graham Greene, Raymond Aron etc.; dintre români, doar C.V.Gheorghiu și Emil Cioran.

1953 – C.V.Gheorghiu publică romanul *La seconde chance* (A doua șansă), "prima carte scrisă în Franța". Traducerea din limba română de Livia Lamoure.

Gabriel Marcel îl atacă în *Paris-Presse*.

30 decembrie. Alianța jurnaliștilor și publiciștilor români din exil protestează împotriva campaniei de presă a lui Gabriel Marcel și respinge, într-un comunicat, acuzația de anti-semitism aruncată asupra lui C.V.Gheorghiu.

1954-1955 – Scriitorul publică *L'Homme qui voyagea seul* și *Le Peuple des Immortels*, traduse din română de aceeași Livia Lamoure.

1956-1958 – Apar *Les sacrifiés du Danube* (roman) și *Saint Jean Bouche d'or* (1957), *Les Mendiants des miracles* (subintitulat, în manuscris "Cerșetorii de miracole").

1960 – C.V.Gheorghiu publică romanul *La Cravache* și este "eroul" unei noi campanii de presă, declanșată după atribuirea Premiului "Goncourt" celuilalt romancier român exilat, Vintilă Horia (pentru romanul său *Dumnezeu s-a născut în exil)*.

1961 – Apare, tot în traducerea Liviei Lamoure, micul roman *Pérahim*, despre care, bunăoară, într-o scrisoare din 18 aprilie 1961, același Gabriel Marcel afirma: "... je crois que c'est ce que vous avez écrit de plus beau et de plus fort. C'est au moins égal à la *25-e heure*", propunându-i autorului chiar realizarea unui film cu... Jean Gabin în rolul principal (E drept că romanul îi fusese dedicat: "Lui Gabriel Marcel, în semn de mare respect".

Publică romanul *La maison de Petrodava* (intitulat inițial în manuscris "Stăpânele din Petrodava" – manuscris datat "21

aprilie 1961/Morbier", apoi completat autograf: "20 mai 1961/ Paris") şi acordă un interviu revistei *La libre Belgique (Un après-midi avec l'homme de la 25-e heure)*.

Romanul *Ora 25* este ecranizat, cu actorii Anthony Quinn şi Virna Lisi în rolurile principale (Johann Moritz şi Suzana)

1963 – *23 mai.* În Biserica ortodoxă română "Sf. Arhangheli" din Paris ("9 bis rue Jean-de-Beauvais"), are loc oficierea învestirii lui C.V.Gheorghiu ("ordination sacerdotale"), săvârşită de fostul paroh Teofil Ionescu.

Apare, la Paris, *La vie de hahomat.*

1964 – La Ierusalim, se întâlnesc Papa Paul VI şi Patriarhul Athenagoras. C.V.Gheorghiu publică *Les Immortels d'Agapia* (Nemuritorii de la Agapia), prima carte scrisă direct în limba franceză.

1965 – C.V Gheorghiu tipăreşte povestirea *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle* (dedicată "A Nikita Tomesco") şi *La jeunesse du Docteur Luther* (dedicată "A mon vénérable ami Monsieur le Pasteur Charles Westphal, Président de la Fédération Protestante de France") şi primeşte, în fine, ştiri despre tatăl său, preotul C.Gheorghiu, "pe care nu-l mai văzuse din 1942 şi despre care credea că a murit".

7 decembrie. Încetează sentinţele de excomunicare reciprocă dintre Roma şi Constantinopol.

1966 – *iunie.* Părintele C.V.Gheorghiu este înălţat la gradul de econom-stavrofor de către Patriarhul Justinian al României, în numele Sfântului Sinod de la Bucureşti.

Vara, la Geneva, C.V.Gheorghiu îl întâlneşte pe Justin Moisescu, mitropolitul Moldovei, viitor patriarh.

Apare în franceză *Le meurtre de Kyralesa*, "roman traduit du roumain".

1967 – C.V.Gheorghiu publică alte două cărţi: *La Tunique de peau* ("Aurul pielii" – subintitulat în manuscris) şi *La Condottiera.*

Papa Paul VI şi Patriarhul Athenagoras se întâlnesc atât la Constantinopol (25 iulie), cât şi la Roma (26 octombrie, când "échangent le baiser de paix à la Basilique S.Pierre").

1-2 noiembrie. C.V.Gheorghiu este primit de Patriarhul Athenagoras la Bürgenstok (Elveţia) şi va publica în *Figaro littéraire* (nr. 1127, 20-26 noiembrie 1967, pp. 9-12) un amplu articol: *Avec Athénagoras, patriarche du prolétariat.*

1968 – Seţii Gheorghiu petrec vacanţa la Constantinopol. Duminică 16 iunie sunt primiţi de Patriarh, despre care, peste un an, va publica o carte: *La vie du Patriarche Athénagoras* (1969).
Apare eseul semantico-filosofico-teologic *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil?*

1970 – *aprilie.* La Centrul ortodox al Patriarhatului ecumenic de la Chambésy (Elveţia), C.V.Gheorghiu este înălţat la rangul de Protopresbyteros al Patriarhiei din Constantinopol.

1971-1972 – Scriitorul publică romanele *L'Espionne* şi *L'oeil américain.*

1974 – *11 noiembrie.* Trece la cele veşnice preotul Constantin Gheorghiu, tatăl scriitorului.

1975 – Scriitorul călătoreşte în Japonia, susţinând câteva conferinţe despre poezie şi publică eseul *Dieu ne reçoit que le dimanche.*

1977 – Apare volumul *Les Inconnus de Heidelberg.*

1978 – Vizită şi sejur de 8 luni în Liban (la Mănăstirea Mar-Hanna de lângă Beirut), al căror rezultat va fi volumul *Christ au Liban: De Moïse au Palestiniens* (1979).
Apar romanele *Le Grand Exterminateur* şi *Les Amazones du Danube.*

1980 – Apare *Dieu à Paris.*

1981-1990 – Activitate intensă, dar obişnuită, pe plan literar, cultural, religios (mai ales) şi, evident, politic.
Vizitează Coreea de Sud şi Libanul şi scrie cărţi apreciate, bucurându-se chiar de prietenia preşedinţilor celor două ţări. *(La Corée – la belle inconnue. De l'extrême Orient à l'heure des jeux olympiques* – 1987, bunăoară, îi aduce o prietenie eternă, extraordinar de entuziastă, cu această lume exotică).
Activitatea sa umanistă este apreciată şi susţinută de înalte personalităţi politice: preşedinţii Franţei *Valéry Giscard d'Estaing, Jacques Chiraque,* prinţul *Ali Pahlavi,* președintele lui "International Children's Guild", *Alain Poher* (preşedintele Senatului Franţei, în anul 1987, când îi trimite o scrisoare) etc.

1989 – *decembrie.* Revoluţia românească, atât de aşteptată.

1990 – Celebrul scriitor ia apărarea României şi o prezintă Occidentului.
23 martie: La Cathédrale de Nimes, "au bénéfice des habitants de Sucevita" C.V.Gheorghiu susţine o conferinţă.

Publică volumul *Mémoires. Le temoin de la 25-e heure* (prima carte de amintiri: de la naştere, la... 23 august 1944).

Primeşte Premiul Academiei Româno-Americane.

În iulie, îi acorda lui Aristide Buhoiu un amplu interviu, din care desprind câteva idei: "n-am fost niciodată despărţit de România", "dacă într-o zi mă voi întoarce în România, mă întorc acolo unde sunt rădăcinile mele şi nu mă mai mişc", "tot dicţionarul român mi-e drag", "dacă nu pe pământ, atunci în *cerul românesc* – acolo cu certitudine" *(Universul românesc*, VI, nr. 126/iulie 1990, pp.3-5).

1992 – *22 iulie.* Scriitorul şi preotul Constantin Virgil Gheorghiu a trecut la cele veşnice.

1995 – Apare volumul *L'Epreuve de la liberté. Mémoires*, Ed. du Rocher, Paris.

1998 – După două scrisori primite de la doamna Ecaterina Burbea-Gheorghiu (din 11 iulie 1994 şi 11 mai 1998), Biblioteca Academiei Române a primit o substanţială donaţie: manuscrise, corespondenţă, opera scriitorului în limba franceză şi în diverse traduceri, medalii şi brevete, fotografii, opere inspirate de creaţia lui C.V.Gheorghiu etc.

După ce, în sfârşit, *Ora 25* a apărut în limba română (1991), iată că a venit şi "ora 25" a marelui scriitor C.V.Gheorghiu, de a reveni, prin opera sa, în România.

F. B.

I

Agapia este un oraş în marea mahala a Europei

La trei mii de kilometri de Paris, în marea mahala a Europei, pe versantul de est al Carpaţilor, acolo unde-ncepe marea cîmpie, stepa care străbate Rusia şi se pierde în fundul Asiei, se află orăşelul Agapia.

În cursul dimineţii, s-a aici instalat un judecător. E prima joie a lunii martie. Prin alte părţi e primăvară. La Agapia e iarnă-n toi. Oraşul e-nzăpezit de luni de zile. Judecătorul se numeşte Cosma Damian. Ăsta e primul lui post. Abia şi-a terminat studiile şi serviciul militar. Se spune că are douăzeci şi cinci de ani, dar n-ai crede. Ai zice că e student. Slab, timid, politicos cu toată lumea. În jurul lui sînt numai oameni în vîrstă. Printre celelalte autorităţi ale oraşului pare un elev de liceu admis în cercul profesorilor.

De mult se vorbeşte despre venirea lui. Instalarea oficială a fost pregătită minuţios. Acuma, gata. Agapia are judecător. Primul pe care l-a avut vreodată oraşul. La instalare au asistat prefectul, preşedintele tribunalului, şeful poliţiei, comandantul de jandarmi şi toate autorităţile civile, militare şi ecleziastice ale judeţului Petrodava.

Oficialităţile au sosit azi dimineaţă, în gară la Agapia, cu un tren special. Erau vreo douăzeci de inşi îmbrăcaţi în negru sau în uniformă, cu pelerine şi cu gulere mari de blană. Unii îşi aduseseră şi nevestele. Au mers pe jos la biserică, foarte aproape de gară, dincolo de Drumul Iubitoarelor. După ceremonia religioasă, în mai puţin de-o jumătate de oră, judecătorul Damian a fost instalat în sala mare a Palatului de justiţie. Apoi a avut loc

un banchet în saloanele aceluiași Palat. Invitații au fost surprinși de frumusețea tacîmurilor, a serviciului de masă și a mobilierului. Judecătorul-de-pace Cosma Damian a fost și mai surprins decît invitații.

După banchet, autoritățile au plecat, cu trenul lor special. Rămas singur, judecătorul Damian s-a dus la el în apartament. Situat chiar în Palatul de justiție, apartamentul se compune dintr-o sufragerie mare, un salon încăpător și cinci odăi. Toate încăperile au fost mobilate de meșteri care-și cunoșteau meseria și care primiseră ordin să nu se calicească.

Toată această frumoasă și somptuoasă locuință în care va hălădui judecătorul Damian – pentru moment singur, fiindcă e doar logodit – a fost construită pentru a servi de sub-prefectură. E aproape nouă. În urmă cu niște ani, fiul unui ministru se-ntorsese din străinătate foarte obosit, cu un început de ftizie. Ca să restabilească sănătatea fiului său, ținîndu-l totuși în activitate – căci sanatoriile sînt demoralizante pentru tineri și le lasă urme toată viața – tăticul ministru crease postul de sub-prefect la Agapia, unde e aer bun pentru ofticoși. Construise această sub-prefectură frumoasă și își numise fiul sub-prefect. Cînd fiul se făcuse bine și nu mai avusese nevoie să stea la Agapia, sub-prefectura a fost desființată. Fiul ministrului a fost numit ambasador în America de Sud, iar sub-prefectura a rămas goală. La propunerea consilierilor municipali și a primarului din Agapia, în palat se instalase o judecătorie. Nu era nevoie de judecătorie la Agapia, cum nu era nevoie nici de sub-prefectură. Dar dacă exista un imobil atît de frumos, se gîndiseră să-i dea o cît mai bună întrebuințare.

Cosma Damian, primul judecător, a sosit de două zile. N-a avut nici timp și nici curaj să-și viziteze cu de-amănuntul locuința. Astăzi, după plecarea personalităților, fiind oficial stăpîn al locului și neavînd absolut nimic de făcut, se hotărăște să-și inspecteze domeniile. Unicul lucru care-l deranjează, în această locuință, este cel că, o dată cu mobila, cu lenjeria, cu serviciile de masă și cu bibelourile, i s-au dat și servitorii. Sînt plătiți de

Stat. Depindeau de Ministerul justiției. În fruntea servitorilor se află madam Eudoxia. E fosta menajeră a domnului sub-prefect. Prin vechimea ei în casă, prin vîrstă și prin frica pe care le-o inspiră servitorilor și oamenilor din oraș, se situează mai presus decît judecătorul. La-nceput și judecătorului i-a fost frică de madam Eudoxia. Nu chiar frică. Numai că preferă s-o vadă pe menajeră cît mai puțin. Astfel încît relațiile dintre Cosma Damian și madam Eudoxia au fost definitiv stabilite chiar din prima zi.

Judecătorul Damian este fiul unui biet învățător. Tată-său a murit la puțin timp după nașterea lui. Mamă-sa a murit cînd el avea cinci ani. Cosma a fost crescut de o bătrînă mătușă milostivă. La moartea ei, doi ani mai tîrziu, a fost încredințat unui orfelinat. De la-nceput, se remarcase în asemenea măsură printre camarazii lui de clasă și de nenorocire încît a fost trimis la liceu. Toată viața a trăit în comunitate. După bacalaureat, a locuit într-un cămin studențesc. Tot un internat. Cînd a plecat de-acolo, cu toate diplomele, a intrat la cazarmă. S-a liberat din armată cu cîteva săptămîni înaintea numirii ca judecător-de-pace la Agapia. Pentru el, primele zile de libertate, de independență și de viață cu adevărat civilă erau cele de curînd petrecute la Agapia, în această locuință.

Prima zi la Agapia era o joie. Trezindu-se de dimineață, judecătorul și-a făcut patul, mașinal. Cum și-l făcuse din fragedă copilărie, în fiecare dimineață, la orfelinat, la internat, la căminul studențesc și la cazarmă. Cînd a sosit cu micul dejun, madam Eudoxia, menajera, a rămas trăsnită. S-a uitat la pat, dar văzîndu-l pe judecător atît de tînăr, nu l-a certat. Madam Eudoxia a roșit și i-a spus matern, cu-o voce înduioșată:

– Domnul judecător trebuie să se-nvețe cu ideea că nu mai este elev care trebuie să-și facă singur patul... Domnul judecător nu trebuie să uite că e magistratul orașului, cea mai înaltă personalitate din Agapia.

Peste o oră, madam Eudoxia a venit din nou, foarte tulburată, în fața tînărului magistrat, stăpînul ei:

– De-aici înainte, domnul judecător să binevoiască să nu-şi mai facă singur pantofii !

Toată viaţa, Cosma Damian fusese certat că uita să-şi facă pantofii, să-şi facă patul şi să-şi perie hainele. Şi, deodată, trebuie să se dezveţe de toate astea. Să uite tot ce-a-nvăţat. A obţinut acest post prin concurs. Dintre cei cincizeci şi patru de candidaţi la concursul de judecător-de-instrucţie, nimeni n-auzise vreodată despre oraşul Agapia. Toată lumea se mirase că Ministerul justiţiei considera Agapia cel mai bun post şi că i-l acorda candidatului clasat primul la examen. Cosma Damian acum înţelege de ce. Postul este considerat cel mai bun: din cauza acestei locuinţe. Apoi este poziţia oraşului. Altitudinea, sublimele păduri de brazi, munţii, aerul pur şi uscat şi liniştea. Pentru toate motivele astea, cu cinci ani mai înainte, satrapul crease sub-prefectura de la Agapia, destinată fiului său ofticos.

După un timid tur al proprietarului, judecătorul Cosma Damian se-ntoarce la el în birou. Domnul Filaret, comisarul, îl aşteaptă. Instalat într-un fotoliu roşu de piele, în faţa biroului, contemplă fotografia Elenei, logodnica judecătorului.

– Iertaţi-mă c-am venit la dumneavoastră fără nici un protocol, spune comisarul.

E-ndesat, scund, chel, gras şi roşu la faţă, şi trebuie să aibă cam cincizeci de ani. Comisarul e foarte neglijent îmbrăcat. Nu are nimic de poliţist, ba nici măcar de funcţionar de stat; altfel spus, nu are nimic de "autoritate publică". Aduce mai mult a "negustor" şi-a om de treabă. Are o privire cinstită, zîmbitoare şi trebuie să fie tare bun şi evlavios.

– O să mă iertaţi, spune comisarul, dacă, fără să uit respectul pe care-l datorez magistratului, am să vă consider ca pe copilul meu. Nu sînt însurat. Trăiesc singur. Dar dac-aş avea copii, ar fi mai mari decît dumneavoastră. Bine-nţeles, îmi sînteţi şef. Superiorul meu. Totuşi, aseară, întorcîndu-mă acasă după ceremonie, mă gîndeam că toată lumea plecase şi că trebuie să vă plictisiţi de unul singur. M-am gîndit la dumneavoastră ca la copilul meu. Voiam să vă invit pe la mine. Apoi mi-am luat palto-

nul şi-am venit încoa'. N-aveţi nici familie, nici prieteni. Nu cunoaşteţi pe nimeni în oraşul ăsta. Trebuie să vă simţiţi nespus de singur în casa asta mare.

Comisarul Filaret ia seama pereţilor, mobilei. Privirile i se opresc din nou la fotografia domnişoarei Elena.

– O să vă-nsuraţi curînd ?... E bine. O să vă simţiţi foarte bine aici cu soţia dumneavoastră.

– Logodnicei mele nu-i place meseria mea, spuse judecătorul. Ar fi preferat s-ajung mare avocat. Spune că moare de ruşine la ideea că are să fie nevasta unui bărbat a cărui meserie este să-şi trimită semenii în fundul pămîntului şi la ocne. Îi e ruşine la ideea de-a avea un bărbat care-şi pune fraţii-n fiare, îi supune la torturi, îi trimite la spînzurătoare, în faţa plutonului de execuţie, ca să fie spînzuraţi, decapitaţi, împuşcaţi...

– Atunci, Agapia este un loc ideal ! spuse comisarul, entuziasmat.

Şi adăugă:

– Scrieţi-i logodnicei dumneavoastră că judecătorul din Agapia, o sută de ani de-ar trăi, n-o să aibă niciodată ocazia să trimită vreun om la puşcărie. N-o s-aveţi asemenea ocazie chiar de v-aţi hotărî să rămîneţi aici toată viaţa. N-o s-aveţi ocazia nici măcar să puneţi cuiva cătuşe. Agapia este un oraş foarte sănătos, un oraş curat. Tot judeţul muntos Petrodava este sănătos. E un judeţ fără cazier judiciar. Din străvechi timpuri şi-n mod sigur de cînd există lumea, nimeni n-a comis la noi omor, viol, vreo crimă. Sînt de treizeci de ani comisar al oraşului Agapia. Nici eu nu voiam să fiu poliţist. La opt ani, părinţii m-au dus la mînăstire, la Neamţ. Trebuia să mă fac călugăr. Am învăţat să citesc, să scriu şi mi-am terminat învăţătura la seminarul călugăresc. Cînd am ieşit de la mînăstire ca să-mi fac serviciul militar, m-au trimis la jandarmerie. Acolo am urmat cursuri de poliţie. Eram cel mai instruit dintre recruţi. Mi-am terminat serviciul militar cu gradul de sublocotenent de poliţie. Şi m-au rugat să iau un post la Agapia, în loc să mă-ntorc la mînăstire. M-au asigurat că în calitatea mea de şef de poliţie la Agapia n-avearn

să am o activitate diferită de-a preotului. Cel puţin în aparenţă. Pe bună-dreptate, ceea ce fac eu de treizeci de ani ca poliţist la Agapia nu se deosebeşte de activitatea învăţătorului, a primarului, a preotului. Toată activitatea mea de poliţist se mărgineşte la a mustra gospodinele cînd aruncă gunoiul în stradă, cînd întîrzie să curăţe zăpada dinaintea caselor, cînd uită să mătură trotuarul în faţa prăvăliilor. Mă răstesc la cei care cîntă seara pe străzi, la cei care strigă prea tare, sau la cei care se ceartă cu vecinii. Au loc, desigur, mărunte furtişaguri; dar nu sînt furturi adevărate, mai mult năzbîtii... Apoi mai e braconajul. Dar asta e-n firea muntenilor. Nu se ţine seamă de aşa ceva. E-adevărat c-a avut loc, acum mai bine de-un an, o moarte violentă – dar nu un omor. A fost o nenorocire, un accident. Poate că aţi auzit vorbindu-se despre asta... Agapia e un loc curat. Un oraş ideal pentru un poliţist şi un judecător. E un oraş fără treburi judiciare. Dacă vă place să vînaţi, să pescuiţi păstrăvi sau să studiaţi, atunci aţi dat de rai în oraşul nostru. Aerul e uscat şi sănătos, limpede ca diamantul, atît de bun că ai impresia că te hrăneşti cînd îl respiri. Aerul ăsta întăreşte. Muşchii se fac ca oţelul.

– Şi iarna ? În regiunea asta nu ţine cinci luni ? întreabă judecătorul.

– O, iarna, domnule judecător !... Cînd ai făcut cunoştinţă cu iarna, aici, la altitudine, în pădure, cînd ai cunoscut albeaţa iernii aici, această puritate – atunci ţi-e dragă. Lucrurile, casele, copacii, pămîntul, drumurile, rîurile nu mai sînt lucruri obişnuite, ci se prefac în perle, în cristale, în diamante... Cînd ai cunoscut iarna aici, o preferi tuturor anotimpurilor. Căci nimic pe pămînt nu poate egala albul iernii de sus din munte. Eşti cu adevărat în Împărăţia Cerurilor.

– De ce-aţi cerut înfiinţarea unei judecătorii la Agapia şi numirea unui judecător, dacă n-aveţi chestiuni judiciare, dacă n-au loc niciodată nici crime, nici delicte ?

– Foarte simplu, răspunde comisarul Filaret. Cînd a fost desfiinţată sub-prefectura, am discutat îndelung despre întrebuinţarea pe care s-o dăm clădirii. E cea mai frumoasă casă din oraş.

Să fi instalat în ea primăria sau poliţia, ar fi fost păcat. Şi-apoi, şi poliţia şi primăria şi celelalte servicii au clădirile lor. S-a hotărît ca la Agapia să fie instalată o autoritate de prestigiu. Am cerut crearea unei judecătorii. Sîntem mulţumiţi. Avem un magistrat şi un Palat de justiţie. La Agapia, toate lucrurile au fost create la fel ca sub-prefectura şi ca judecătoria. Cam acum un secol, satrapii noştri – politicienii noştri – au văzut că tot Occidentul avea căi ferate. S-a hotărît să se construiască şi la noi. Ca să fim la modă. Ţările mici trebuie să le imite pe cele mari. Pentru prestigiu. Au fost aduşi ingineri străini. Francezi. Pentru-nceput, li s-a comandat o linie de cale ferată care să străbată ţara, de la o graniţă la alta, de la sud la nord, ca un diametru. Şi s-a făcut linia asta care străbate Ţara şi Capitala. Trece prin Agapia. Fiindcă trenul trebuie să se oprească din cînd în cînd şi fiindcă, pe tot parcursul, nu sînt nici oraşe nici sate, s-a hotărît ca trenul să oprească la Agapia. Şi s-a construit o gară. Apoi, un hotel. Apoi s-a adus un birjar. Că unde-i gară, trebuie birjar şi hotel. Apoi s-a instalat un post de poliţie. Şi o percepţie. Şi o primărie. Şi-ncetul cu-ncetul, s-a construit un întreg oraş. Din cauza gării. Avem două trenuri care trec la miezul-nopţii şi două la prînz. Trenurile din nord care merg spre sud şi trenurile din sud care merg spre nord. Fac cruce la Agapia, la prînz şi la miezul-nopţii. Înainte de-a avea gară, Agapia poseda doar o potecă – ajunsă acum strada principală – şi care se numea Drumul Agapetelor. E singura stradă din oraşul nostru. Era doar o potecă pe care urcau, de la cîmpie către vîrful munţilor, pustnicii, călugăriţele şi agapetele. Acolo sus, în păduri, în stînci şi-n defileuri ascunse existau sihăstrii, schituri, mînăstiri şi locuri de refugiu şi de rugăciune, pentru femei care fugeau de lume. Cînd coborau sau cînd urcau, o luau pe-această cărare care s-a numit "Drumul Agapetelor". Mult timp, drumul a păstrat numele ăsta, cu toate că nu mai există agapete. Cele care mai sînt în mînăstiri, în schituri şi-n sihăstrii, ca să coboare ori ca să urce, o iau pe-un drum mai ferit; ăsta e prea umblat, după părerea lor. Acum vreo treizeci de ani, consiliul municipal a hotărît să dea numere ca-

selor şi nume străzilor, cum se face la oraş. La noi e o singură stradă, "Drumul Agapetelor". Au căutat ceva mai acătării. Mai ales pentru o singură stradă... Au căutat un nume sonor şi poetic. Nu găseau. În calitate de şef de poliţie, am participat la dezbateri. Nu vă-nchipuiţi ce greu e să găseşti un nume frumos pentru o stradă, cînd e una singură în tot oraşul ! Fiindcă trebuiau scrise tăbliţele şi numerele, s-a hotărît să se lase vechiul nume: "Drumul Agapetelor". Apoi, au avut o idee admirabilă: să lase vechiul nume, dar să-l traducă. În loc de "Drumul Agapetelor" să-i spună "Drumul Iubitoarelor". Căci agapetă înseamnă iubitoare. La origine era vorba de călugăriţe iubitoare de Dumnezeu... Era o idee foarte bună. Astăzi, toată lumea admiră tăbliţele cu numele străzii. Străinii spun: "Ce poetic, să ai o stradă care să se numească «Drumul Iubitoarelor» !" Văzînd ce succes au avut traducînd numele străzii, au vrut să traducă şi numele oraşului, *Agapia,* şi să-i spună *Iubire:* căci în greacă, *agapé* înseamnă iubire. Dar n-au căzut de acord. Li s-a părut că era vulgar, pentru un oraş, să se numească *Iubire.* Poate că-ntr-o bună zi fiii sau nepoţii noştri au să-i schimbe numele, traducîndu-l din greceşte în limba noastră. Şi atunci oraşul nostru are să se cheme *Iubire.*

Comisarul Filaret vorbeşte cu pasiune despre oraşul lui. Aici s-a născut. Şi străbunii lui de asemenea. Este foarte mîndru că, în oraşul lui, n-a existat niciodată nici crimă, nici delict. Cînd comisarul îl părăseşte pe judecător, s-a-ntunecat. Aici noaptea începe mai devreme decît în alte locuri. Şi ţine mai mult. Ninge. Căci la Agapia ninge, aproape fără-ntrerupere, cinci luni pe an. Astăzi e prima joie a lunii martie. Trebuie să mai pui la socoteală o lună bună de zăpadă şi de iarnă.

Înainte de-a se culca, judecătorul Cosma Damian îi scrie logodnicei lui o scrisoare sentimentală. Îi explică el că, deşi e judecător, niciodată n-o să trebuiască să-şi condamne semenii la pedeapsă cu puşcăria, cu ocna şi nici să-i pună în fiare; căci aici, la Agapia, din străvechi timpuri nu s-a pomenit nici măcar un singur delict. Apoi are să se culce în patul mare, pătrat.

II

Omor la castel

Judecătorul Cosma Damian a adormit îndată ce s-a vîrît în patul mare, superb, ca şi cînd s-ar fi cufundat în valuri albe de dantelă, de broderii şi de puf imaculat. Ziua instalării în funcţie este o zi memorabilă şi obositoare pentru un judecător. În plus, Cosma Damian are o constituţie fragilă. Viaţa la orfelinat, la internat, la căminul studenţesc şi la cazarmă, cu mese la cantine şi cu somnul în dormitoare comune, l-a pricopsit cu-o sănătate şubredă.

Damian a fost totdeauna primul, de la şcoala primară pînă la concursul de intrare în magistratură, de-acum cîteva săptămîni. Profesorii şi colegii săi l-au socotit totdeauna un om de-o inteligenţă excepţională.

Acum şi-a terminat studiile; dar flăcările geniului, pe care toată lumea i le-aştepta, n-au ţîşnit. Spre deosebire de profesorii şi de camarazii lui, Damian şi-a dat seama de la-nceput că era înzestrat doar cu-o inteligenţă normală. Dacă a fost totdeauna primul şi dacă a răspuns fără greş la toate întrebările examinatorilor se datora numai faptului că era orfan. Un orfan, ca orice sărac, este obligat să muncească mai mult decît alţii. Este obligat să-şi ia munca-n serios. Cosma Damian îşi luase munca-n serios, dar nu avea geniu şi nici măcar o inteligenţă excepţională.

Într-o zi, la Universitate, a-ntîlnit-o pe Elena. Era prima fată care-i acorda oarecare atenţie. Elena îl asculta cu simpatie. De

aceea se ataşase de ea, cu o dragoste plină de recunoştinţă. Cosma Damian nu ştie dacă logodnica lui e frumoasă, dacă este inteligentă, dacă este afectuoasă, dar o adoră. Este prima femeie din lume care-l privise cu tandreţe, cu ochi de femeie. S-a hotărît s-o ia de nevastă. Cînd a cunoscut-o pe Elena, visa s-ajungă avocat, maestru al baroului, cu poza prin ziare. Tatăl Elenei, funcţionar de Stat, îşi dorea un ginere cu salariu fix, cu situaţie stabilă, cu funcţii precise şi cu pensie sigură. Cu uniformă, dacă se poate. De exemplu, ofiţer, poliţist, magistrat.

Tatăl Elenei punea meseria de avocat pe acelaşi plan cu meseria de actor, de muzician sau de pictor, profesii în care debutezi în fiecare zi, profesii care înseamnă aventuri, fiindcă-n ele viitorul nu e niciodată sigur. Cariera de avocat este o carieră de om care munceşte în picioare, care e permanent în luptă. Avocatul, ca şi artistul, trebuie în fiecare zi să înveţe ceva nou, şi s-o apuce de fiecare dată pe-un drum care n-a mai fost bătut. În timp ce în celelalte profesii o iei în fiecare zi pe-acelaşi drum. Avocaţii şi artiştii sînt asemenea alergătorilor pe stadion, asemenea cailor de hipodrom. Nu sînt siguri de rezultatul cursei şi, în fiecare zi, trebuie să se distingă, eliminîndu-se unii pe alţii fără milă.

Cariera magistratului este exact contrariul. Să fii magistrat înseamnă, în primul rînd, să lucrezi stînd jos. Şi încă bine înfipt într-un fotoliu. Fotoliul este instrumentul de lucru şi emblema carierei judiciare. Judecătorul n-are nevoie de spirit creator. Judecătorul – în ciuda a ceea ce se crede – n-are niciodată probleme de conştiinţă. Deoarece judecătorul nu lucrează niciodată în funcţie de conştiinţa proprie. El cîntăreşte documentele, mărturiile, faptele. Le examinează, ca să-şi dea seama dacă sînt adevărate sau false, aşa cum băcanul verifică marfa la calitate. Apoi cîntăreşte din nou argumentele *pentru* şi *contra*. Măsoară greutatea delictului şi caută în cod – aşa cum te uiţi la tarifele afişate-n hale – preţul delictului, în echivalent de ocnă, de puşcărie, în ani de interdicţie, în surghiun. Munca magistratului constă în a cîntări faptele înscrise în documentele de la dosar,

aşa cum se cîntăreşte o marfă, şi apoi în a-l face pe vinovat să plătească preţul. Codul penal este un tarif. Judecătorul nu se dă cu părerea asupra lui. N-are de ce să-şi utilizeze conştiinţa. Cu nimic mai mult decît băcanul. Judecătorul ideal – judecătorul unei societăţi ştiinţifice – ar trebui să fie o maşină electronică, maşină care, după ce şi-ar fi ordonat argumentele *pentru* şi argumentele *contra*, scrise pe fişe de avocaţii apărători şi de procurori, le-ar amesteca pe toate şi ar obţine din ele cifra pedepsei. Justiţia astfel distribuită de aparate electronice ar avea avantajul de-a scăpa de influenţele care se pot exercita asupra judecătorilor în carne şi oase, care au păreri, prejudecăţi, care suferă de influenţa atmosferică, de căldură şi de frig. Într-o bună zi, deci, vor fi cîntare electronice de justiţie, judecători electronici. Pentru moment, la Agapia se foloseşte judecătorul în carne şi oase. Ca să n-o piardă pe Elena, Cosma Damian s-a supus dorinţei viitorului său socru. A devenit judecător. Şi-acuma doarme, în patul mare, primul lui somn de magistrat.

Peste trei luni, adică-n vară, Elena are să vină la Agapia şi are să doarmă şi ea alături de Cosma în patul mare. Înainte de-a se mărita trebuie să-şi dea examenele la Facultatea de Litere. Ultimele ei examene. Poate că-ntr-o zi are să fie profesoară la Agapia. Fiindcă, într-o zi, în orăşel are să apară şi un liceu de fete. Ar fi normal, într-un oraş în care există gară şi judecătorie. Elena speră că soţul ei, exercitîndu-şi în linişte profesia de judecător la Agapia, are să-şi pregătească teza de doctorat în Drept. Cine ştie, poate că-n felul ăsta avea să facă o carieră universitară. Tînărul judecător nu-şi face iluzii. El ştie că-n ţara lui catedrele universitare sînt ereditare. N-ajungi profesor la Facultatea de Drept decît dacă ai moştenit catedra de la taică-tău ori de la socru-tău. De cînd există Universitatea, nu s-a văzut niciodată vreo mezalianţă în rîndul cadrelor universitare. Există cîteva familii de catrapi care sînt profesori din tată-n fiu. Şi-apoi, Cosma Damian nu crede că micile oraşe ar fi locuri propice activităţii intelectuale. Într-un oraş de provincie, un intelectual este ca un pieton care merge pe-un drum noroios. Cu fiecare pas se

afundă tot mai mult în noroi, care i se lipeşte de tălpi, care-i face mersul din ce în ce mai anevoios. Cu munca intelectuală este ca şi cu fierul din care se fac săbiile; intelectualul trebuie aruncat în cuptorul încins al marilor oraşe, aşa cum arunci fierul în creuzetele incandescente ale topitoriilor, ca să faci oţelul. Nu s-a scris niciodată vreo mare operă în orăşelele liniştite. Judecătorul Damian visează – zîmbind – că Filaret, comisarul, îi repetă blînda frază: "Agapia este raiul pe pămînt pentru un judecător. Din străvechi timpuri, aici nu s-a comis nici o crimă. Un judeţ şi-un oraş care au un cazier judiciar virgin".

Exact în acest moment al visului, judecătorul Damian se trezeşte. În cameră, toate luminile sînt aprinse. Lîngă pat se află doi străini. Unul dintre ei îl scutură zdravăn pe judecător de umăr, ca să-l trezească. E comisarul Filaret. Comisarul nu este patern, ca-n seara trecută, şi nici ca-n visul judecătorului. Comisarul e posomorît, dur şi are o uitătură urîtă. În spatele comisarului se află un alt personaj, de două ori mai voinic decît acesta, cu pelerină de blană şi gata să intervină. E birjarul Ismail Lipoveanul.

– Treziţi-vă, domnule judecător. E un omor în oraş, spune comisarul.

Îl apucă pe judecător de umăr, de parcă ar vrea să-l dea jos din pat.

– Treziţi-vă, pentru numele lui Dumnezeu ! Vă spun că e-un omor în oraş. Un omor la Agapia !

Judecătorul sare din pat. Fără să-ntrebe nimic. E obişnuit să fie trezit noaptea şi să se-mbrace-n grabă. La orfelinat, supraveghetorul trezea copiii în miez de noapte, cu ordin de-a se-mbrăca şi de-a coborî în curte. Era o pedeapsă. Pentru o greşeală de care copiii, adesea, habar n-aveau sau pe care o şi uitaseră. De la vîrsta de şapte ani, Cosma Damian a fost trezit astfel de mii de ori. Cu ordin de-a se-mbrăca repede. La internat era la fel. La căminul studenţesc nu-l mai trezea nici supraveghetorul, nici directorul internatului, ci poliţia regală. Toţi studenţii din toate căminele erau treziţi de poliţie şi de jandarmi, care-i sco-

teau în curte sau în stradă, ca să perchiziţioneze. Dacă se găsea la vreunul dintre ei vreun manifest în care studenţii cereau dreptate pentru popor, îi scotoceau în fiecare noapte, cum îi scotoceşti pe asasini. După orfelinat, după internat şi după cămin; urmaseră alarmele de noapte de la cazarmă. Era mereu la fel.

Pentru moment, judecătorul Cosma Damian uită că e judecător. Că e trezit de un subaltern pentru o chestiune de serviciu. Se crede tot elev. Elev sărac. Căci elevii bogaţi nu sînt niciodată sculaţi din somn în miez de noapte.

– Îmi pare rău că trebuie să vă scol din somn chiar în prima dumneavoastră noapte de magistratură, domnule judecător ! spune comisarul. Sînt dezolat. Dar aşa cere legea.

– S-a-ntîmplat o crimă ? întreabă judecătorul.

Îşi înnoadă şireturile. Îi e somn.

– Aş fi putut să mă duc singur la faţa locului. Dar de astăzi, de la prînz, nu mai sînt eu şef. Şeful care conduce ancheta e judecătorul. Adică, dumneavoastră. Eu nu trebuie să fac nimic fără ordinele dumneavoastră.

– Cine a fost omorît ? întreabă judecătorul.

E aproape îmbrăcat.

– Nu v-am spus ? Tînărul Anton Tuniade a fost asasinat. A fost omorît cu-o armă de foc. În faţa castelului maică-sii. Trebuie să mergem repede acolo.

– Tuniade, spuneţi ?

– Anton Tuniade, fiul doamnei Patricia Tuniade. Castelana.

Judecătorul e de trei zile-n oraş. Dar numele Tuniade îl ştie. E primul nume pe care l-a auzit cînd a coborît din tren.

– Crima a fost comisă acum o jumătate de ceas, spune comisarul. Ismail mi-a dat de veste. Am sărit la el în sanie. Uitaţi-vă, nici măcar nu m-am îmbrăcat !... Am trimis pe cineva să-l trezească pe doctorul Pillat. Simplă formalitate, fiindcă doctorul n-are ce mai face decît să constate moartea. O nenorocire-ngrozitoare.

– Tînărul Tuniade nu locuia aici, spune judecătorul. Era la armată.

– Da, domnule judecător. Deci, știați ?... A venit la Agapia pe neginditе. A fost ucis în momentul cînd intra în parcul castelului. Cu un foc de armă.

– Ieri seară, întorcîndu-mă de la gară, am întîlnit-o la librărie pe doamna Patricia Tuniade, spune judecătorul.

– Sărmana mamă nefericită a victimei, spune comisarul.

În spatele comisarului, Ismail Lipoveanul, birjarul orașului, nemișcat, cu capul dînd de tavan, cu umeri mai lați decît dulapul, își face semnul crucii cînd se rostește numele victimei.

– Doamna Tuniade mi-a spus că fiul său e de cîteva luni militar.

– De cinci luni, domnule judecător. Așa e, spune comisarul.

– Tocmai cumpăra niște cărți ca să i le trimită. Mi-a spus că fiul său era consemnat în cazarmă. Toți soldații sînt consemnați săptămîni bune, în cazarmă, fiindcă este epidemie de tifos în oraș.

– Da, domnule judecător. Era consemnat. Dar, aseară, adică as'noapte, a venit acasă, în ciuda consemnării. Și a fost ucis în fața castelului. A murit pe loc; Ismail și mama băiatului au constatat că era mort. Mergem, domnule judecător ?

Birjarul Ismail Lipoveanul se trage de-o parte, ca judecătorul să iasă primul. După judecător vine comisarul. Apoi Ismail, tot cu capul gol și cu pelerina de blană pe mînă. Madam Eudoxia – menajera judecătorului – se află în fața ușii. Le deschide. Nu scoate nici un cuvînt.

Cei trei bărbați ies pe platforma de la intrare. Ninge. Cu fulgi mari, ca niște fluturi. Ferestrele caselor se luminează, una cîte una. În toată Agapia se răspîndește cu groază vestea omorului; oamenii și-o șoptesc la ureche. În cîteva minute, tot orășelul va afla teribilul eveniment. Nimeni n-o să mai poată dormi. Toată lumea va rămîne trează pînă dimineața, ca să-l privegheze pe bietul soldat Anton Tuniade, omorît în acea noapte în fața castelului. Ajuns în stradă, judecătorul își amintește sosirea lui în gara Agapia. Coborînd din tren, aerul rece al orașului îi dăduse impresia, ca și acum, că se-aruncă într-un rîu înghețat. Hainele

lui de oraş nu-i erau de-ajuns pentru a-nfrunta frigul din Agapia. Vîntul îi sufla prin haine ca printr-o plasă. În acel moment, judecătorul ridicase capul, ca să-şi strîngă mai bine fularul. Văzu în faţa lui, pe-o stîncă abruptă în capătul de sus al oraşului, un castel, ca un cuib de vultur sau ca un turn de pază, suspendat între cer şi pămînt, deasupra prăpastiei.

– E castelul familiei Tuniade, explicase birjarul.

Primul lucru pe care-l cunoscuse judecătorul la Agapia fusese frigul care, de cum sosești, te pătrunde, un frig asemenea unui cleşte. Al doilea lucru fusese castelul Tuniazilor, al treilea, birjarul Ismail Lipoveanul. Ismail e un bărbat înalt de doi metri, cu căciulă de blană şi-mbrăcat într-un fel de anteriu de catifea albastră, strîns în talie, ca mantalele călăreţilor cazaci, cu un centiron de piele, sub o pelerină de oaie, aruncată pe umeri. A patra imagine care izbise privirea judecătorului fusese chipul comisarului Filaret. Aceste patru prime imagini sînt toate prezente acum în această afacere de omor comis la miezul nopţii. Frigul, castelul, Ismail şi comisarul Filaret.

– Urcaţi în sanie şi-nveliţi-vă ca lumea. Noaptea e foarte periculos. Puteţi răci.

Judecătorul se lasă-nfăşurat în păturile de blană. Îşi aminteşte înfăţişarea doamnei Patricia Tuniade: o femeie înaltă, suplă, foarte blondă şi de-o frumuseţe trufaşă, arogantă. Dar de-o mare frumuseţe.

– În mod sigur, asasinul se află încă prin împrejurimi, domnule judecător. Trebuie să fim atenţi. Am trimis doi agenţi de poliţie la castel. Dacă permiteţi, mai întîi o să ne oprim niţel la gară. Trebuie să-l prevenim pe şeful de gară. Dacă vrea să fugă, asasinul trebuie să ia trenul. Fără tren, n-o s-ajungă departe. O să-l prindem ca-ntr-o cursă de şoareci. Nimeni nu poate ieşi de-aici iarna. Toate căile de comunicaţie sînt blocate. Nimeni nu poate ieşi, afară de păsări. Punem noi mîna pe asasin.

III

Prima relatare a crimei

De la Palatul de justiţie pînă la gară sînt cîteva sute de metri. Fac drumul cu sania. Judecătorul şi comisarul Filaret s-au lăsat înveliţi de birjar în păturile de blană. Ca nişte prunci în scutece. Învelitul clienţilor care urcă-n sanie face aici parte integrantă din îndatoririle birjarului. Amîndoi caii sînt albi. Zăpada, spulberată de vînt, seamănă a flăcări albe care-ţi ard faţa. Urcîndu-se pe locul lui, Ismail Lipoveanul îşi face cruce. Este enorm. Un trup de elefant, de mamut.

– Haideţi, copii, le spune el cailor.

Judecătorul se uită-n jur. Oricine l-aude vorbind pe Ismail Lipoveanul întoarce capul, să vadă fetiţa care-a glăsuit. Nimeni nu poate să creadă că vocea asta micuţă iese din acel trup imens, din acel piept mai lat decît crupa cailor. E ca şi cînd un elefant ar făta un şoarece.

– E prima dată că-l auziţi ? îl întreabă comisarul pe judecător.

– De cînd sînt aici îl aud mereu. Dar nu-mi vine să cred că un uriaş poate avea un glas atît de subţirel. Îţi face rău să-l auzi.

– E *scopit*, explică Filaret. De-acolo i se trage glasul de fetiţă. Dar e-un om sfînt. Un om perfect.

– Staţi, copii, le spune Ismail cailor, cu aceeaşi voce.

Sania opreşte-n spatele gării. Gara e-o clădire mică, dreptunghiulară. Fără etaj. Construită direct pe pămînt. Nu arde nici o lumină.

Judecătorul, comisarul şi birjarul înaintează de-a lungul peronului, unul cîte unul. Gara nu e mai mare decît o căsuţă de

cantonier. Tot traficul se rezumă la trenul de nord şi la cel de sud care fac cruce, la prînz şi la miezul-nopţii. Din tren nici un călător nu bagă de seamă gara Agapia. În reţeaua feroviară, Agapia este mică şi neînsemnată ca o virgulă într-un roman gros. Nimeni nu-i dă importanţă. Cum nu dai importanţă unei căsuţe de cantonier. Nici măcar trenurile de marfă nu se cred obligate să fie punctuale într-o gară atît de mică. Iarna, unele trenuri de marfă sosesc cu două-trei zile întîrziere.

– Erai pe peron cînd a sosit victima ? întreabă judecătorul.

– Bine-nţeles că era ! îi răspunde comisarul. E aproape o jignire pentru Ismail să-l întrebi aşa ceva. Ismail este prezent la toate sosirile şi la toate plecările. Totdeauna.

Gara Agapia are un singur funcţionar. Îl cheamă Nicolae Inimioară. Oficial este şeful de gară. Dar cum nu e decît el, face şi oficiul de sub-şef, de telegrafist, de vînzător de bilete, de femeie de serviciu, de hamal şi de poştaş. Nicolae Inimioară este foarte tînăr. Are douăzeci şi ceva de ani. La Agapia, toţi şefii de gară sînt tineri şi se schimbă de două-trei ori pe an. Sînt trimişi aici pentru un stagiu, îndată ce termină şcoala. Domnul şef Nicolae Inimioară are bărbuţă, cîntă la mandolină şi scrie poezii. Doarme pe-un pat de campanie, în birou. Este singurul loc încălzit din gară. Aici e-o sobă de fontă. În afară de domnul Nicolae Inimioară, la toate plecările şi la toate sosirile, pe peron îl găseşti pe Ismail Lipoveanul. El e birjarul, unicul birjar. Socoteşte că e de datoria lui să fie prezent la sosirea fiecărui tren. Îi ajută şefului de gară să transporte coletele, să mături zăpada, nu din vreun interes ci pentru că tot se află acolo. După ce pleacă trenul, Ismail se-ntoarce acasă, cu cei doi cai albi ai lui, şi aşteaptă următoarea sosire sau următoarea plecare. Ismail ştie că n-o să aibă clienţi. Fiindcă cine să coboare la Agapia ? Dar el nu vine pentru că ar avea clienţi; vine pentru că e birjar, şi pentru că un birjar trebuie să fie prezent în gară. Uneori, în timpul verii, anumiţi călători fotografiază gara, cu micuţul ei peron, cu tînărul cu bărbuţă şi cu birjarul ei mai înalt decît telinarele, în anteriu de catifea albastră.

– Povesteşte-mi cum s-a-ntîmplat, spune judecătorul.

– I-am povestit domnului comisar, răspunde Ismail. Eram la gară. Se anunţase la telefon că trenul de nord avea să-ntîrzie patruzeci de minute. Trebuia deci s-ajungă la douăşpe şi patruzeci de minute. Am intrat în birou. Am stat cu domnul Inimioară lîngă sobă. Domnul Inimioară a cîntat la mandolină. Patruj de minute au trecut repede. Cînd a sosit trenul, cu vagoanele acoperite de gheaţă şi de zăpadă, eram amîndoi pe peron. Înainte de-a opri, s-a deschis o uşă, la un vagon de clasa-ntîi. Pe scară, a apărut domnul Anton Tuniade, în uniformă de soldat, cu-o valijoară-n mîna stîngă. A sărit şi-a alergat spre mine: "La castel, Ismaile, şi repede", a zis dînsul. "Nu sînteţi în carantină, domnule Anton ?", l-am întrebat eu. "Ba da, mi-a răspuns dînsul. Regimentul meu e-n carantină. Din cauza epidemiei de tifos. Cu toată carantina, eu am o permisie de patru zile". Tînărul era vesel. Şi foarte fericit că era-n permisie. L-am întrebat: "Domnule Anton, n-oţi fi făcut prostia să dezertaţi ?... Dezertarea aduce mari belele !"

– Să mergem la şeful de gară, zice comisarul.

Nicolae Inimioară s-a trezit. A auzit voci şi paşi în faţa uşii. Îi invită pe judecător, pe comisar şi pe birjar la el în birou, unde doarme, unde găteşte. Încăperea asta serveşte şi ca sală de aşteptare pentru călători. Soba e-ncinsă la roşu. E foarte cald înăuntru. Domnul Inimioară, în cămaşă de noapte, vrea să se-mbrace. Comisarul îl opreşte.

– Tuniade-ăl mic, fiul doamnei Patricia, a fost omorît. Să nu pierdem vremea. Răspunde-ne repede şi precis. L-ai văzut pe tînărul Tuniade cînd a coborît din tren ?

– L-am văzut, răspunde şeful de gară. E alb ca varul. Întreabă:

– Cum a fost omorît ?... Cine şi unde ?

– În faţa castelului. Cu armă de foc. Cine ?... O să aflăm. O să aflăm cine şi de ce. De-asta sîntem aici. Spune-ne tot ce ştii, ce-ai văzut, ce-ai auzit.

– L-am văzut coborînd de la clasa-nîi. Apoi l-am văzut alergînd spre Ismail. Înainte de-a ieşi, cu valijoara-n mîna stîngă, şi-a adus aminte că nu mă salutase şi s-a-ntors, mi-a strîns grăbit mîna şi mi-a spus: "Pe mîine, Inimioară. Am patru zile de permisie. Iartă-mă că sînt aşa grăbit dar mi-e foame, mi-e somn şi mi-e frig. Pe mîine". Şi a plecat.

– Eraţi prieteni ?

– Camarazi, spune şeful de gară. Eram aproape de-aceeaşi vîrstă. Şi ne-nţelegeam bine. Dar de ce să fi fost omorît, domnule comisar?

– Asta e tot ce ştii despre sosirea victimei ? întreabă comisarul.

– Tot, răspunde şeful de gară. L-am văzut urcînd în sanie. Ismail l-a-nfăşurat în pături. Apoi au plecat.

Şeful de gară e tare amărît. Nu îndrăzneşte să ceară detalii despre omor. Însă ar vrea să ştie mai mult.

– Domnule Inimioară, fii atent la-ntrebarea mea, fiindcă este extrem de importantă pentru continuarea anchetei. Eşti sigur că-n afară de domnul Anton Tuniade n-a mai coborît nimeni din trenul de nord ?

– Nimeni, răspunde şeful de gară.

– Mulţumesc, spune comisarul. Şi-acuma un sfat: fii cu ochii-n patru-n noaptea asta. Asasinul are să vină sigur la gară. Nu poate pleca decît cu trenul. Ar putea să te-atace; fii pregătit. Noi urcăm la castel. O să-ţi trimitem un agent. Ne-ntoarcem repede.

Judecătorul, comisarul şi birjarul urcă din nou în sanie. Merg pe "Drumul Iubitoarelor". Spre apus şi spre munte. Castelul Tuniazilor se află deasupra oraşului. La capătul "Drumului". Dincolo de castel nu mai e nici drum, nu mai sînt nici case. Castelul este un punct terminus.

– Ismaile, ai stat de vorbă cu domnul Tuniade-n timpul drumului ?

– Nu, răspunde Ismail cu vocea lui care-ţi face rău.

Ca să fie auzit, Ismail se-ntoarce cu tot trupul. Ca şi lupii, el n-are gît. Trebuie să se-ntoarcă tot, cu tot trupul, ca să se uite-n urmă.

– Ce-a făcut domnul Tuniade în timpul drumului ?

– Cîtva timp a fluierat. Pe urmă a spus că-i era foame. Apoi a-ncercat să cînte un cîntec la modă, dar s-a lăsat păgubaş şi a fluierat iară tot drumul.

– Şi tu ce făceai în vremea asta ? nu l-ai întrebat nimic pe domnul Anton ?... Nu i-ai pus nici o întrebare ?

– Nu l-am întrebat nimic, spune Ismail. Bătea crivăţul. M-am rugat.

– Rugat ?... De ce ? întreabă comisarul.

– M-am rugat, domnule, pentru oamenii care călătoresc în noaptea asta şi pe care i-a prins viscolul. E singurul lucru pe care-l pot face pentru amărîţii ăştia. Să mă rog pentru ei.

– Asasinul nu e din Agapia, domnule judecător, spune brusc comisarul. E de neînchipuit ca un om de-aici să făptuiască un omor. Nenorocirea face totuşi să fi fost săvîrşit un omor. Şi să fi curs sînge şi să ne fi pătat oraşul imaculat ca zăpada. Apoi, nenorocirea se-ntîmplă chiar din prima noapte a numirii dumneavoastră ! S-avem o crimă chiar în noaptea asta, noi care n-am avut niciodată crime !...

Comisarul e furios. Se agită sub pături. Spune:

– Asasinul o să fie prins, domnule judecător. E un străin. Iar un străin nu poate ieşi de-aici în timpul iernii. Că asasinul nu e pasăre. O să-l prindem. Fiţi sigur.

Cei doi cai albi urcă la pas "Drumul Iubitoarelor". Spre apus şi spre înălţime. Cerul e tare mohorît. În faţa ochilor e-o perdea groasă de zăpadă. Nu se vede la doi paşi. Şi ai impresia că sania urcă spre cer. Fiindcă panta e abruptă. Zăpada ajunge la pieptul cailor. E albă ca şi ei.

IV

Castelul cîştigat la cărţi

Omorul, săvîrşit în miez de noapte, în prima lui noapte de magistratură, îl afectează prea puţin pe Cosma Damian. Încă nu cîntăreşte gravitatea faptului. Văzîndu-se insensibil în faţa evenimentului, se simte jenat. Victima este un om străin, locuitor al unui oraş străin, necunoscut, în care judecătorul abia a sosit. Ca să simţi cu adevărat gravitatea unui eveniment, el trebuie să se producă în apropierea ta; de exemplu, un autobus răsturnat în mijlocul Parisului îi impresionează pe locuitorii acestui oraş mai mult decît o catastrofă de cale ferată din Filipine. Ziarele pariziene vor scrie în prima pagină despre autobusul răsturnat şi abia într-a treia sau într-a patra despre catastrofa din Filipine, care a făcut zeci de morţi. Pentru judecătorul Damian, Agapia este un univers străin şi necunoscut, ca Filipinele pentru europeni. Trebuie să facă un efort pentru a simţi tragismul acestui omor. Uciderea unui tînăr care venea în permisie. O asemenea crimă îl priveşte pe judecător ca judecător. Asta-i este meseria: să lămurească circumstanţele şi mobilurile omorului, să descopere asasinul. Pentru comisarul Filaret este cu totul altceva: el este din Agapia. Pentru el, omorul este un lucru care-l atinge direct. Aproape fizic. Căci oraşul în care te-ai născut, ţinutul căruia îi aparţii sînt ca o prelungire a trupului fiecărui om.

Asta este prima anchetă a judecătorului Cosma Damian şi se simte jenat. Exact ca la şcoală, cînd îl scotea profesorul la tablă şi-i punea o întrebare la care nu ştia să răspundă. În asemenea

împrejurare, tăcea. Fiind primul din clasă, nu-şi putea permite să-ndruge orice, cum ar fi făcut elevii mediocri. Or, să taci e foarte greu. Iar momentele de tăcere sînt lungi cît secolele. Acuma, cînd e judecător, trebuie să tacă, alături de birjar şi de comisar, cum tăcea la tablă. Nu ştie răspunsul. Nu ştie nimic. Şi trebuie să conducă ancheta.

– Cei doi agenţi trebuie să fi ajuns la castel, spune comisarul.

Ninge cu fulgi mari. Pare o perdea albă de catifea, netedă, moale. Urmele saniei sînt numaidecît şterse de zăpadă. Dacă după ei ar veni cineva, n-ar bănui că o sanie, cu doi cai, transportînd trei oameni, urcă şi ea spre castelul Tuniazilor, pe Drumul Agapetelor, "drumul Fecioarelor Iubitoare de Dumnezeu".

– Domnule comisar, aţi spus că drumul de la gară la castel ia douăzeci de minute, şi cu sania şi cu piciorul. Căci Drumul Iubitoarelor nu poate fi urcat decît la pas.

– Exact, spune comisarul.

– Atunci cum puteţi spune că cei doi agenţi au şi ajuns la castel ? Nu pot să fie acolo decât în cazul că i-aţi fi trimis înainte de-a fi aflat că s-a comis crima.

– Nu, domnule judecător. Cei doi agenţi au urcat la castel pe alt drum. E un drum direct. O scurtătură pentru pietoni. O potecă. În zece minute, deci în jumătate de timp, ajungi de la gară la castel. Agenţii au urcat pe poteca asta. Trebuie să fi ajuns. Dacă ucigaşul a luat-o pe potecă, a dat nas în nas cu poliţiştii. Dacă vine pe "Drumul Iubitoarelor", ne cade nouă-n braţe.

– Al treilea drum nu există ? întreabă judecătorul.

– Nu, răspunde comisarul. Există "Drumul Iubitoarelor", care traversează oraşul şi urcă pînă la castel şi-acolo se termină. Nu duce mai departe. Vara, poţi merge un pic mai la apus şi să urci mai sus de castel, căţărîndu-te pe stînci. Acuma toate căile spre apus sînt închise. De la castel, poţi coborî pe unul dintre cele două drumuri sau să urci la cer. Altă ieşire nu e. Iarna, de-aici ieşi mai greu decît dintr-o cetate. Zăpada nivelează totul şi e adîncă aici ca o rîpă. Vai de cel care păşeşte alăturea de drum. Nu mai iese de-acolo. E ca şi cînd ar cădea-n fundul mării!

Cei doi oameni tac. După o clipă, comisarul întreabă:

– Aţi vizitat castelul ?

– Nu, răspunde judecătorul. L-am văzut de departe. Adaugă: E un castel ciudat, nu ? Mai degrabă o vilă de munte. Felul în care este construit acolo sus, pe stîncile care se-nalţă deasupra oraşului şi a-ntregii văi, ca o terasă, îl face să pară mai degrabă turn de pază. Nu e-un castel, e-un mirador.

– E-un castel cîştigat la cărţi, spune comisarul. De fapt nu se ştie dacă a fost cîştigat la poker, la ruletă sau la vreun alt joc. Dar a fost cîştigat la un tripou, în Occident. Asta-i sigur ! A fost cîştigat de-un străbun al tînărului care-a fost omorît în noaptea asta. Ăştia sînt Tuniazii. Satrapi fanarioţi. Împărţiţi, ca lupii, în haite care se numesc partide politice, de secole şi de secole sfîşie sărmana Ţară. Ca toţi satrapii fanarioţi, Tuniazii ăştia-şi petrec iarna la Paris şi-n alte locuri confortabile din Occident. Vin la noi doar vara. Ca să asiste la strîngerea recoltei. Ţăranilor care adună fructele sau culeg struguri pe moşiile lor, le pun botniţe de metal, ca la cîini. Nu cumva să mănînce ţăranii vreun bob. Apoi vînd recolta şi se-ntorc de unde-au venit.

Fanarioţii hibernează prin tripouri, prin hotelurile de lux şi prin cazinourile din Occident, cum hibernează urşii în bîrlog. Coboară la noi în Ţară la-nceputul verii, cum coboară lupii flămînzi. Vin aicea albi ca varul după viaţa pe care-au duş-o prin localurile de noapte şi prin cabarete. Într-un cazinou de pe Riviera, într-o iarnă, un Tuniade a cîştigat la cărţi acest castel. L-a demontat şi l-a adus de prin Tirol, de prin Pădurea-Neagră sau de prin Elveţia, de pe unde s-o fi aflat. L-a transportat aici pe moşiile lui şi-l-a reclădit pe stîncă, unde se află şi astăzi. Un castel cîştigat la cărţi e-un lucru ciudat. Şi dezgustător. De-altminteri, tot ce are legătură cu fanarioţii este dubios, necinstit, suspect...

– Totuşi, nu sînt străini aici la noi, spune judecătorul. Sînt de-acelaşi sînge cu noi, dacă nu mă-nşeală amintirile din şcoală.

– Dacă parazitul nu-i străin de pielea şi de sîngele pe care le suge, nu sînt străini... Din punctul ăsta de vedere, satrapii sînt

de-acelaşi sînge cu noi. Sug de-atîta vreme poporul nostru că pînă la urmă au ajuns să aibă acelaşi sînge cu el. Ca să-l descoperim pe cel care l-a omorît pe soldăţelul Tuniade va trebui să scormonim prin viaţa fanarioţilor. Şi e mai rău decît să scormoneşti prin canale de scurgere, prin lăzi de gunoi şi prin latrine. Poate va trebui să facem cercetări în arborele lor genealogic. Să scormonim în obiceiurile şi-n viciile lor. Nu e o treabă plăcută. Oamenii ăştia au o singură activitate: să fie nenorocire pentru alţii. Ronţăie poporul nostru de secole, cum ronţăi un colţ de pîine. Ei sînt lipitorile noastre. Teniile noastre. Vampirii noştri. Paraziţii noştri. Miniştrii noştri. Principii noştri. Satrapii noştri. O să-i cunoaşteţi. Aţi citit despre ei în cărţi. Dar cărţile, ei le-au scris. Cărţile de istorie mint.

– Sînteţi foarte subversiv, pentru un poliţist ! spune judecătorul.

– Eu sînt om de-aici. Ca să trăiască, orice om are nevoie de rădăcini. Noi n-avem unde să le-nfigem pe-ale noastre. Nu există comunitate socială. Istoria ne este interzisă. Ea aparţine satrapilor. Eu şi toţi ai mei ne-am azvîrlit rădăcinile în absolut. Seva ne-o tragem din absolut. Seva. Absolutul este mai sterp decît stînca. Dar e singurul loc în care ne putem înfige rădăcinile. Adevărul e singura noastră pîine. Dar, pentru lume, adevărul e subversiv...

Sania se opreşte brusc. La stînga, prin perdeaua de zăpadă translucidă, jumătate transparentă, jumătate opacă, se văd două lumini galben-roşietice, ca doi ochi care au plîns mult. Sînt ferestrele salonului din castelul Tuniade. Acolo se află soldatul asasinat.

– Aici a coborît tînărul domn, spune Ismail Lipoveanul.

Birjarul întoarce din nou spre judecător trupul lui de uriaş, ca un urs.

– Ţi-a cerut clientul să opreşti aici ? întreabă comisarul. De ce nu te-ai dus pînă la castel ?

– Domnul comisar ştie că Drumul Iubitoarelor se opreşte aici. De-aici încolo nu mai e drum. M-am oprit aici şi l-am

rugat pe tînărul domn să binevoiască să meargă mai departe pe jos. Mi-era teamă să nu cad cu caii în vreo adîncătură. Şi zăpada era prea-naltă. Aş fi ostenit caii. Cu piciorul era mai uşor. Mai ales pentru un tinerel.

– Coboară, Ismaile, şi fă din nou fiecare mişcare, ca şi cînd lucrurile s-ar petrece acuma, ordonă comisarul.

Noaptea, zăpada, liniştea, cele două lumini roşii, cei trei bărbaţi de lîngă sanie fac, din acest punct terminus, un decor plin de mister. Au păşit de două ceasuri în vinerea cu crivăţ.

V

Ultimele clipe din viaţa soldatului Anton Tuniade

– Era ora unu şi cinci cînd am ajuns aici, spune Ismail Lipoveanul.

– Cum ştii cu atîta precizie că era unu şi cinci ? întreabă comisarul.

– Pe Drumul Iubitoarelor, de la gară pîn' la castelul Tuniazilor faci douăzeci de minute. Am suit Drumul Iubitoarelor de mii de ori. Trenul a sosit cu patruzeci de minute întîrziere, deci la unu fără douăzeci, cursa a durat două' de minute; mai pun la socoteală cinci minute pentru coborît din tren. Era unu şi cinci cînd am ajuns aici.

– Te-ai uitat la ceas ? întreabă comisarul.

– Nu, răspunde birjarul. De ce să te uiţi la ceas dacă ştii exact ora ? Te uiţi la ceas cînd nu ştii ora, nu cînd o ştii.

– Continuă, spune comisarul.

– Am oprit sania aici, chiar în locul în care ne aflăm acum. Dacă n-ar fi nins, aţi fi văzut urmele. În dreapta şi-n stînga e prăpastie. N-o vedeţi fiindcă e plină de zăpadă. Dar dacă faci doar cîţiva centimetri la dreapta sau la stînga, nu te mai întorci niciodată pe pămînt. Nici om, nici sanie, nici cai. Deci, trebuie să fiu atent.

Ismail Lipoveanul stă-n picioare. Alături de cai, cu căciula lunguiaţă de blană şi plin de fulgi de zăpadă, seamănă cu un brad nins. Fiecare cuvînt pe care-l rosteşte surprinde. Este im-

posibil să te-nveţi cu ideea că un asemenea glăscior poate ieşi dintr-un munte de carne şi de oase.

– Din locul ăsta şi pînă la castel nu mai e drum. După cum vedeţi. Trăsurile se opresc aici. L-am rugat deci pe tînărul domn să coboare aici. Erau de făcut pe jos două sute de metri. Vă spun, mi-era milă de cai. Nu voiam să-i silesc să meargă prin zăpada cît ei de-naltă... Nici n-am terminat vorba că tînărul domn era-n picioare. A sărit jos din sanie. Gata s-o ia la fugă spre castel. Înainte de-a porni spre casă, a vrut să-mi plătească. Şi-a pus valijoara-ntre picioare, ca să n-o pună pe zăpadă şi-a-nceput să caute banii. Mi-aduc aminte că şi-a scos mănuşile de flanelă, mănuşi de la armată, cu dinţii, atîta era de grăbit. Nu voia să piardă nici o clipă. Nu ştia că aleargă spre moarte. "Lăsaţi banii, domnişorule, i-am spus eu. Nu vă-ntoarceţi buzunarele pe dos. Duceţi-vă la castel. O să-mi plătiţi mîine". Între-timp, şi-a găsit portmoneul. A scos o hîrtie de douăzeci de lei şi mi-a dat-o, zicînd să păstrez restul ca bacşiş. Apoi, fără să-şi mai pună mănuşile, a zbughit-o prin zăpadă, ca o nălucă.

– Mi-ai povestit, că-n momentul cînd i-ai spus să nu mai caute banii, el ţi-a răspuns: "Şi dac-aş muri-n noaptea asta cine ţi-ar mai plăti cursa ?" E adevărat că ţi-a spus aşa ceva ? întrebă comisarul.

– A spus: "Şi dac-aş muri-n noaptea asta, cine ţi-ar mai plăti cursa ?". Dar nici prin gînd nu-i trecea.

– Ismaile, eşti sigur că nu se gîndea la vreo primejdie de moarte în momentul cînd ţi-a spus: "Dac-aş muri-n noaptea asta ?".

– Nici prin minte nu-i trecea aşa ceva, domnule, răspunde Ismail. Tînărul a spus-o-n glumă. Spui: "Dac-aş muri", cînd eşti sigur că nu mori. Cînd ai douăzeci de ani. La anii ăştia eşti convins că n-ai să-mbătrîneşti niciodată. A spus: "Dac-aş muri" cum ar fi vorbit despre ceva care n-avea să i se-ntîmple niciodată. Era convins, săracul, că moartea lui era un lucru imposibil. Şi după trei minute era mort. Mort, domnule ! Pe zăpadă. Trupul lui de douăzeci de ani, mlădios ca al veveriţelor şi golit de sînge... Cu un glonţ în cap... În faţa castelului.

Ismail Lipoveanul se opreşte. Îşi face pios semnul crucii. Cu faţa spre răsărit.

– Şi mai departe ? întreabă comisarul.

– V-am mai povestit, spune Ismail.

Birjarului îi e greu să-şi zgîndăre amintirile pline de sînge. Dar continuă:

– A luat-o la fugă spre castel. Cu mănuşile-n dinţi. Alerga de parcă înota. Cu zăpada pîn' la brîu. Ridicîndu-şi valijoara deasupra capului, cum ţii un lucru scump cînd treci un rîu. Mergea spre parc.

– Şi tu ?

– Am întors sania. Apoi mi-am făcut cruce, rugîndu-mă la Dumnezeu să m-ajute s-ajung înapoi cu bine. Mi-am aruncat privirea spre client. Ajunsese la poarta castelului.

– Castelul are poartă ? întreabă judecătorul.

– Poartă de fier, răspunde Ismail. O s-o vedeţi.

– Poarta e-ncuiată, de obicei ?

– Poarta castelului e totdeauna încuiată cu cheia. Dar tînărul Tuniade avea cheie. L-am văzut cum deschide poarta şi cum intră-n parc. N-a sunat. La poartă e-un clopot. Un clopot niţel mai mic decît clopotul bisericii din Agapia. Dacă ar fi sunat l-aş fi auzit.

– Şi n-ai văzut pe nimeni ? Nici un suflet de om ?

– Nici ţipenie, răspunde Ismail.

– Înc-o-ntrebare, domnule Ismail, spune judecătorul.

– O, domnule judecător, nu vorbiţi aşa ! Spuneţi-mi Ismail sau Lipoveanul, ca toată lumea. Nu domn ! Pentru numele lui Dumnezeu ! Mi se pare caraghios să-mi spună cineva aşa, la vîrsta mea. Mie nu mi-a spus nimeni "domnule". Sînt birjar, sînt lipovean. Nu sînt domn.

– Bine, Ismail. Ca să-ţi fac plăcere n-o să-ţi mai spun domn. Dar şi tu trebuie să-mi faci o plăcere: răspunde-mi cinstit, fiindcă e un lucru pe care nu-l înţeleg. Cum se face că după ce ţi-ai terminat cursa, în loc să cobori numaidecît, ai rămas aici, în vis-

col, pe-un frig îngrozitor, ca să te uiți la client cum aleargă spre casă ? Nu e-o vreme de stat nemișcat în sanie, nu-i așa ?

– Nu, domnule.

– Ai stat totuși cîteva minute, după ce-a plecat clientul.

– Am stat, domnule.

– De ce ?... Ce așteptai ? Aveai vreun motiv care te-mpiedica să cobori ?

– Da, domnule, aveam.

– Trebuie să fi fost ceva foarte important, spune judecătorul. Fiindcă, pentru un fleac, nu rămîi aici, în vîrful muntelui, la 40 de grade sub zero, pe viscol.

– Nu era un fleac, spune Ismail. Am rămas din pricina cailor. Urcaseră tot Drumul Iubitoarelor. Timp de douăzeci de minute. Cu zăpada pînă la burtă. Dumneavoastră spuneți c-ar fi trebuit să cobor numaidecît, fără să-i las cîteva minute să răsufle. Un cal care urcă își pierde răsuflarea. Nădușește. Înainte de-a-l face să coboare, trebuie să-l acoperi, să-i pui o pătură pe spinare. La coborîș, calului îi e frig. I-am lăsat pe-ai mei să se odihnească aici, după ce i-am întors cu spatele spre vînt. Un cal trebuie-n-grijit. E ființă a lui Dumnezeu.

– Știți că Ismail e scopit, dă explicații comisarul. E foarte evlavios. Religia lui îl învață că îngrijind făpturile Domnului îl cinstești pe Creator. Cred că le cunoașteți religia.

– Vag, răspunde judecătorul.

I se-adresează lui Ismail:

– E foarte frumos să iubești și să cruți animalele. Dar povestește mai departe. O să vedem dacă este unicul motiv care te-a făcut să-ntîrzii pe-aici.

– Eram în sanie, spune Ismail, gata să plec. Caii erau întorși către coborîș. Am auzit două focuri de armă. Unul după altul. Repede. Am întors capul. N-am văzut nimic. Însă eram sigur c-am auzit focuri de armă. Și caii le-auziseră. Și ei au întors capul spre castel. În momentul ăla am mai auzit două-trei împușcături. În același timp, am văzut un fel de fulgere deasupra porții, în parc. Apoi iară liniște. Nemișcare. Numai vîntul și zăpada. Am

sărit din sanie şi-am alergat spre castel. Eram sigur că se-ntîmplase o nenorocire. Că era un mort sau un rănit în parc. Am înotat prin zăpadă către castel. Mă rugam. Şi nu mă gîndeam la nimic. Poarta era larg deschisă. În spatele porţii, am văzut un trup omenesc întins pe zăpadă. Şi jur-împrejur, sînge. O pată roşie. În întuneric părea mai degrabă neagră.

– Ai să ne povesteşti la faţa locului, spune comisarul. Să mergem, domnule judecător.

Urcă-n sanie. Birjarul nu se mişcă.

– Am dat ordin să pornim, Ismaile, spune comisarul. Ce mai aştepţi ?

– Domnule judecător şi domnule comisar, cu tot respectul, pot să vă-ntreb ceva ?

– Întreabă, dar mînă, spune comisarul.

– N-am putea să lăsăm sania aici şi să ne ducem pe jos la castel ? E tare greu pentru cai să meargă pe-asemenea teren. Şi sînt obosiţi. De două ori au urcat în noaptea asta Drumul Iubitoarelor. Un cal n-ar făptui ceea ce-a făptuit un om în noaptea asta: să-şi omoare fratele. Trebuie să respectăm caii pentru a fi astfel mai presus de oameni. Şi nu trebuie să-i supunem la osteneli de care nu-i neapărat nevoie.

Judecătorul şi comisarul coboară din sanie, fără nici un cuvînt. Înaintează către castel, prin zăpadă. Ismail vine după ei. În urma lor, cei doi cai albi se uită, curioşi, la cei trei bărbaţi care înaintează către castelul Tuniazilor, unde sînt două ferestre luminate, ferestrele încăperii în care se află mortul. Două ferestre, ca doi ochi înroşiţi de mînie şi de lacrimi, în spatele perdelei de zăpadă.

VI

Zăpada n-are memorie

Poarta castelului e deschisă. Nu mai ninge. E întuneric adînc. E ora două şi jumătate din noapte. Cei trei bărbaţi – judecătorul, comisarul şi birjarul – unul cîte unul, trec de poartă, în parcul care-nconjoară castelul. În fundul parcului – ca pe-o plajă albă – două ferestre luminate. Castelul Tuniazilor. Vestitul castel cîştigat la jocuri de noroc, într-un tripou. De fapt, castelul e-o simplă vilă de munte. În Alpii din Tirol, în Elveţia, în Pădurea Neagră, sînt mii de-asemenea case. Această vilă a fost botezată castel fiindcă are o-nfăţişare străină, diferită de-nfăţişarea caselor din partea locului, şi fiindcă proprietarii ei sînt satrapi. La fel s-a-ntîmplat cu vila regilor, de la Sinaia. I se spune "castelul de la Sinaia", fiindcă într-însa locuieşte regele. În fond, acest castel este o simplă vilă din Pădurea-Neagră.

– Ferestrele deschise sînt ale salonului, explică Filaret, comisarul. Acolo se află cadavrul.

Ismail Lipoveanul se opreşte şi arată, cu biciul, un punct în zăpadă.

– Domnule, aici era cînd am ajuns eu.

– Arată-ne locul exact unde zăcea corpul, ordonă comisarul.

Strigă la Ismail:

– Ţi-e frică să te-apropii ?

– Da, spune birjarul.

– Ismaile, eşti nebun ! De ce ţi-e frică ?

– Mi-e teamă să nu calc în sîngele bietului tînăr, răspunde Ismail. E mare păcat să calci în picioare sîngele unui om.

– Lasă fleacurile ! strigă Filaret. Arată-ne unde era cadavrul. După cum vezi, nu-i nicăieri nici o picătură de sînge.

– Cînd am ajuns eu, trupul era culcat pe zăpadă. Culcat pe dreapta. Ghemuit. Ca trupul copiilor în pîntecele mamei. Ţinea mîinile pe genunchi, ca-n somn. Jur-împrejur toată zăpada era roşie de sînge. Acuma, vedeţi că nu mai e sînge. Zăpada a acoperit totul. Zăpezii nu-i place sîngele. Zăpada e sfîntă. E sfîntă prin curăţenia ei.

Ismail îşi trece biciul în mîna stîngă. Şi-şi face cruce. Ca şi cînd s-ar fi rugat Sfintei Fecioare.

– Prin urmare era mort cînd te-ai apropiat de el ? întreabă comisarul.

– Mort, domnule. Era cu obrazul drept lipit de zăpadă. Cum stau copiii cu obrazul lipit de sînul mamei. O, Doamne ! în ultimele clipe de viaţă, oamenii se-ntorc la aceleaşi poziţii, la aceleaşi gesturi, la aceleaşi atitudini pe care le-au avut în primele clipe de viaţă, la naştere ! Trupul omului are-aceeaşi poziţie, ghemuită, în primele şi-n ultimele clipe ale existenţei. La fel şi domnul Anton Tuniade. M-am apropiat de el. Am îngenuncheat alături de capul lui. Voiam să-i vorbesc, să-l ajut. Am înţeles că era prea tîrziu. Murise. Nu mai răsufla. Nu-i mai curgea sînge. Picura doar, prelingîndu-se din tunică. Băiatul era alb ca varul. Obrazul ca zăpada. I-am atins gîtul şi faţa; încă erau calde. Mă credeţi sau nu, deşi mort, încă era cald. Fulgii de zăpadă care-i cădeau pe obraji şi pe frunte se topeau. La fel şi fulgii care-i cădeau pe buze. Se topeau fiindcă trupul încă era cald.

– Asta ai s-o explici doctorului, spune comisarul. Pentru mine, ceea ce spui tu nu stă-n picioare. Dacă omul murise, trebuia să fie rece. Dacă spui că era cald, înseamnă că nu murise.

– Murise dar era cald, răspunde Ismail. Tinerilor le rămîne trupul cald, cîtva timp după moarte. Bătrînilor trupul le este rece şi-n viaţă. Aşa e.

Ismail pierde firul povestirii.

– Şi pe urmă ? întreabă comisarul.

– Pe urmă, cînd mi-am dat seama că murise, mi-am făcut semnul crucii şi-am alergat la castel. Ca să-i spun bietei mame. Înainte ca eu să urc treptele şi să bat la uşă, s-a ivit o lumină la fereastra verandei şi cineva a deschis uşa. Era doamna Patricia Tuniade cu puşca pe umăr. Gata să tragă. Auzise şi dînsa împuşcăturile ca şi mine. Îşi luase carabina şi se-aşezase-ndărătul geamului. Dar nu-ndrăznise să iasă. Nici s-aprindă lumina. Nu ştia cine trage, nici de ce trage. Îi era frică. În momentul cînd m-a văzut şi m-a recunoscut, a pus lampa-n fereastră şi a ieşit. Cu carabina gata să tragă. Mi-a strigat să mă opresc şi mi-a spus: "Ismaile, tu eşti, te-am recunoscut ! Nu te-apropia şi spune-mi numaidecît ce faci în miez de noapte la mine în parc". "L-am adus pe fiul dumneavoastră de la gară, doamnă Patricia", i-am răspuns eu. M-am oprit. Mă-necam de suspine. Dar mă stăpîneam. "Cum l-ai adus pe fiul meu de la gară ? Unde e ?" m-a-ntrebat dînsa. "Unde e ?". "E mort, doamnă, i-am răspuns. A fost împuşcat. A fost ucis. E aici. În spatele meu.". "Anton, mort ?", a strigat dînsa. A alergat spre mine. I-am arătat leşul fiului ei. S-a aruncat asupra lui, în zăpadă. A aruncat puşca. Şi-a sărutat fiul de parc-ar fi fost copil mic. Şi ca şi cînd ar fi fost viu. Apoi s-a-ntins în zăpadă, lîngă el. L-a strîns în braţe. Nu mai puteam să mă uit. I-am luat pe amîndoi în braţe, leşul şi mama. Nu erau prea grei. Chiar aşa, amîndoi. Şi i-am dus în salon. Mi-e milă de biata doamnă Patricia, tare milă !... Dar nu mai puteam face nimic pentru ea. În salon voia să ducă ea trupul fiului ei, pe divan; dar pentru dînsa era prea greu. S-a prăbuşit cu el, în mijlocul salonului. Atunci am aşezat eu mortul pe divan. I-am închis ochii. I-am aprins o lumînare la cap. I-am pus icoana pe piept. Cum se cuvine unui creştin. Apoi l-am lăsat pe bietul mort. L-am lăsat cu maică-sa, care stătea-n genunchi, lîngă divan, plîngea şi-l sărута. Am alergat să vă-nştiinţez.

– Să mergem la castel, spune comisarul.

O clipă, spune Ismail. Cînd am ieşit, am văzut ucigaşul. L-am văzut cu ochii mei. Fugea spre marginea pădurii. Încolo.

– Şi-abia acuma spui ? zice comisarul.

E furios.

– Eşti sigur că ai văzut asasinul ?

– Sigur, răspunde Ismail. Ieşind din castel, ca să v-aduc la cunoştinţă omorul, am văzut un om care fugea spre pădure. Spre marginea pădurii...

Ismail arată cu degetul locul unde se aflase omul care fugea. Acolo. Către pădurea de brazi. La cîteva sute de metri către apus, mai sus de castel.

– Şi ce-ai făcut ? întreabă judecătorul. N-ai fugit după el ?

– Am chemat-o pe doamna Patricia. Am strigat: "Ucigaşul ! Uite omul care-a ucis !". El fugea către pădure.

– Şi pe urmă ?

– Nu ştiu dac-am făcut bine că am chemat-o pe doamna Patricia, spune Ismail.

– Ai chemat-o pe doamna Patricia, spune judecătorul. Dar l-ai lăsat să fugă, după ce l-ai descoperit ?

– Nu, răspunde Ismail. Doamna Patricia a ieşit din casă. Ca o furtună. A văzut omul. Tremura ca varga. A intrat în casă şi a ieşit cu puşca. S-a rezemat de mine. A tras asupra omului care fugea. Glonţ după glonţ. Pîn-a golit încărcătorul. Omul alerga mai departe. Am încercat să-i smulg doamnei Patricia arma din mîini. Dar n-a lăsat-o decît după ce-a golit încărcătorul.

– Şi omul care fugea ? întreabă judecătorul. Cu el ce s-a-ntîmplat ?

– Nu ştiu. Doamna Patricia s-a dus după altă carabină. S-a-ntors numaidecît. E uşor să găseşti altă armă în castel, unde toţi pereţii sînt plini de panoplii: numai puşti de vînătoare, carabine, pistoale. Toate-ncărcate. Amintire de la bărbatu-său, Anton Tuniade, tatăl. Ăsta nu putea trăi fără arme de foc. Avea arme-n jurul patului, în jurul mesei. Deci, doamna Patricia s-a-ntors cu altă armă. Dar cînd l-a căutat din nou, ca să-l omoare, omul dispăruse. Dispăruse, ca înghiţit de zăpadă. Totul era alb.

– Crezi c-a murit ? întreabă judecătorul.

– Poate, spune Ismail. Doamna Patricia n-a tras niciodată fără să nimerească. Trage mai bine şi decît bărbatu-său. Ia pasărea din zbor... Poate că omul care fugea o fi murit în zăpadă. Poate că-i rănit. În cazul ăsta, e ca şi mort. Înmormîntat în zăpadă. Poate c-a reuşit să fugă. Dac-a intrat în pădure, care era la mai puţin de-o sută de metri în faţa lui, nimeni n-o să-l mai vadă niciodată...

– De ce nu mi-ai spus din primul moment că ai văzut asasinul ? întreabă comisarul. Ăsta era primul lucru pe care trebuia să mi-l spui. De ce-ai aşteptat atîta ?

– Nu ştiu, spune Ismail. Sînt tare tulburat.

Cei doi agenţi de poliţie, pe care-i trimisese comisarul la castel, sosesc în faţa porţii. Pelerinele şi căciulile de blană le sînt albe de zăpadă. Au întîrziat îngrozitor. Ar fi trebuit să fie de mult acolo.

– Pe unde-aţi tîndălit pîn-acuma, puturoşilor ? spune comisarul Filaret.

– Zăpada era înaltă rău, spune unul dintre ei. E-o minune că sîntem aici. Credeam că nu mai ajungem.

– Ismaile, du-te cu poliţiştii ! ordonă comisarul. Repede. Duceţi-vă toţi trei în locul unde se afla criminalul cînd a tras doamna Patricia asupra lui. Aduceţi-l la castel, mort, rănit, cum o fi. Uitaţi-vă dacă sînt urme, orice fel de urme. Şi-ntoarceţi-vă cît mai repede.

Cei doi agenţi – oameni cu părul cărunt – abia răsuflînd, după ce fuseseră treziţi în mare grabă şi după ce-notaseră prin zăpadă tot drumul, îşi şterg fruntea şi pleacă, precedaţi de Ismail. N-au nici o scuză pentru a refuza. În împrejurarea de faţă, oboseala nu este un argument suficient.

În timp ce Lipoveanul, înalt ca bradul, înaintează către pădure, urmat de cei doi gardieni, judecătorul şi comisarul examinează locul în care căzuse tînărul soldat. Sîngele nu se mai vede. Şi nici vreo altă urmă. Cei doi bărbaţi nu mai găsesc nici mă-

car urmele propriilor picioare. Zăpada e uniformă. Albă. Egală, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

– Cu bună-ştiinţă i-o fi dat Ismail asasinului timp să fugă ? întreabă judecătorul. Nu-i de crezut c-a uitat să spună acest lucru. A văzut ucigaşul şi despre asta n-a suflat o vorbă, mai bine de-o oră. Tocmai ca asasinul să poată fugi. Asta e complicitate. Dumneavoastră ce credeţi ?

– Nu ştiu ce să cred, spune comisarul.

– Primul lucru pe care trebuia să-l spună ăsta era: că a văzut asasinul. Că asasinul fugea. Şi-n ce direcţie fugea. Ca să-i putem da de urmă. E-un lucru elementar.

– Nu ştiu, răspunde comisarul, care ştie totuşi un lucru:

Cînd e vorba de maşini, li se cunoaşte totdeauna reacţia. Întorci volanul la dreapta, se-ntorc roţile tot la dreapta. Apeşi pe accelerator, maşina merge mai repede. Şi cu animalele ştii la ce să te-aştepţi. Dacă-l tragi de coadă, cîinele te muşcă. Animalele, ca şi maşinile, reacţionează totdeauna în acelaşi fel. Cu oamenii, nu ştii niciodată. Oamenii nu sînt toţi la fel, cum sînt maşinile, animalele, plantele. Fiecare om este construit ca exemplar unic. Sufletul lui este o piesă unică. La fel cum Dumnezeu este unic şi fără asemănare. E greu de-nţeles de ce n-a-nceput Ismail cu începutul, deci cu informaţia privind criminalul.

– Omisiunea asta nu dovedeşte că birjarul este complice ? întreabă judecătorul.

– Trebuie să ne gîndim şi la aşa ceva, răspunde comisarul. Poate că da, poate că nu. Să mergem la castel.

Cei doi bărbaţi intră în castelul Tuniazilor. Faimosul castel cîştigat la cărţi. Cu speranţa de-a găsi vreun indiciu care să-i ducă la descoperirea asasinului. Căci, la locul crimei, nu e altceva decît albul imaculat al zăpezii. Zăpada n-are memorie; zăpada şterge totul, albeşte totul. Zăpada iartă oricui orice. Iertarea nu-i complicitate. Zăpada e-atît de albă încît n-ascunde fugarii ci îi iartă. Sfînta zăpadă, cum spune Ismail.

Dar Lipoveanul are dreptul de-a graţia asasinul, cum îl graţiază imaculata zăpadă ? Zăpada are dreptul de-a graţia datorită

unicei şi sfintei sale neprihăniri. Oare Ismail este el îndeajuns de sfînt pentru a avea acelaşi drept de-a graţia? Căci, dacă n-are aceeaşi neprihănire, nu este altceva decît un vulgar complice care i-a înlesnit asasinului să fugă.

VII

Patricia Tuniade, mama soldatului asasinat

Judecătorul Cosma Damian şi comisarul Filaret intră-n salonul castelului. În mijlocul încăperii e-un divan. Pe divan, mortul. Patricia Tuniade, înfăşurată într-un mantou, stă-n genunchi şi plînge, cu fruntea răzimată de trupul fiului ei. Nu bagă de seamă sosirea celor doi bărbaţi. Salonul castelului Tuniade arată ca un muzeu al vînătorii. Pereţi de lemn, capete de mistreţi, de cerbi, de lupi, de urşi, agăţate peste tot.

– Doamnă Patricia, domnul este judecătorul nostru. Îl ştiţi, spune comisarul. Ismail ne-a adus la cunoştinţă groaznica nenorocire. Durerea dumneavoastră e şi durerea noastră.

Patricia Tuniade saltă capul. Se uită la cei doi bărbaţi, ca pe jumătate adormită. E o femeie blondă, cu faţa albă şi foarte palidă, cu ochi albaştri. Este nespus de frumoasă, ca o gravură romantică. Nimeni n-ar crede că femeia asta frumoasă care plînge este mama tînărului militar care odihneşte mort, pe divan, cu capul între două lumînări aprinse, cu icoană pe piept, cu tunica descheiată şi pătată de sînge.

– Doctorul Pillat are să sosească dintr-un moment într-altul, spune comisarul. Din nenorocire, n-o să poată constata altceva decît faptul îngrozitor. În ceea ce ne priveşte, noi trebuie să vă punem doar cîteva întrebări. Doar despre esenţial.

– Vă ascult, spune frumoasa doamnă Patricia Tuniade.

Stă mai departe, în genunchi, lîngă mort.

– E-adevărat că aţi văzut ucigaşul şi că aţi tras asupra lui ?

Vocea-i devine dură. Strînge din dinţi. Aşa cum scrîşneşti de furie cînd n-ai nimerit ţinta.

– I-am trimis pe Ismail şi pe cei doi agenţi la faţa locului, să cerceteze. Credeţi că l-aţi atins ? Credeţi că e mort ? Că e rănit ?

– Nu, răspunde Patricia Tuniade. Am golit spre el tot încărcătorul. Dar nu l-am nimerit. Îmi tremura mîna. Tot corpu-mi tremura. Eram zguduită de durere. Nu l-am atins. Deşi era foarte aproape. Era la mai puţin de-o mie de metri. Nu l-am nimerit fiindcă tremuram. E prima oară-n viaţă cînd nu lovesc ţinta. Vai, e prima oară cînd ar fi trebuit s-o nimeresc !

– Declaraţia dumneavoastră coincide cu declaraţia lui Ismail. Dar aş vrea să vă-ntreb lămurit următorul lucru: sînteţi sigură, absolut sigură, că un bărbat fugea spre liziera pădurii ? Ningea, era-ntuneric. Eraţi răvăşită de durere şi poate că aţi luat drept siluetă a unui bărbat vreo umbră, vreun copac sau vreun animal care fugea...

– Era un bărbat, răspunde Patricia Tuniade. Şi nu orice fel de bărbat. Ci asasinul fiului meu. Nu putea fi altcineva. Nu e niciodată nimeni în jurul castelului.

– Dacă sînteţi sigură...

– Absolut sigură, repetă Patricia Tuniade. Sînt femeie care-a trăit şi trăieşte-n pădure. Vînez. Nu mă-nşel. Era un bărbat tînăr, bărbat de la oraş. După felul cum fugea se vedea că nu e montean. Fugea repede, însă cu stîngăcie. Cu nepriceperea celor neobişnuiţi să umble prin zăpadă. E drept că tremuram de durere. Cînd l-am văzut pe asasin, ochii mi-erau împăienjeniţi de lacrimi. Dar cînd am puşca-n mîini şi cînd ochesc, chiar dacă tremur şi chiar printre lacrimi, văd exact ce ochesc. Şi, mai mult, voiam să-l omor cu tot dinadinsul. L-am ochit cum n-am ochit în viaţa mea. Era asasinul fiului meu. Ştiţi că-n afară de fiul meu n-am pe nimeni pe lume. N-am nici tată, nici mamă, nici soră, nici frate, nici bărbat. Îl aveam pe fiul meu, Anton. Şi acum nu-l mai am.

Patricia Tuniade plînge. Nu ştii ce-i face mai rău: furia sau durerea. Nu ştii dacă suferă mai mult fiindcă şi-a pierdut fiul sau fiindcă nu l-a nimerit pe asasin.

– Ismail ne-a spus că omorul a fost săvîrşit cu arma victimei.

– Aşa e, spune doamna Tuniade. Fiul meu a fost omorît cu propriul revolver. Uitaţi-l.

Revolverul militar al tînărului Tuniade se află pe masă. Lîngă revolver trei gloanţe trase şi valiza, valijoara pe care-o ţinea în mînă şi despre care au vorbit toţi martorii... Pe urmă, o batistă, mănuşile kaki. Totul e pătat de sînge.

– Ismail a adunat tot ce-a găsit la locul crimei, spune doamna Tuniade. A adus toate lucrurile şi le-a pus aici.

– Ipoteza unei sinucideri vi se pare exclusă ? întreabă judecătorul.

– Şi bărbatul care fugea ? răspunde doamna Tuniade. E vorba de asasinat. Şi de-un asasinat de cea mai josnică speţă. Un asasinat laş. Ucigaşul a sărit asupra fiului meu cînd acesta a deschis poarta. L-a luat prin surprindere şi i-a smuls revolverul. Şi l-a doborît în mod laş. Cu propriul revolver. Pe la spate. Cu un glonţ în ceafă...

Patricia Tuniade le arată gulerul vestonului militar al victimei. Gulerul e găurit. Aproape de urechea dreaptă, în partea dindărăt a capului e o rană.

– Uitaţi-vă la arsură, spune doamna Tuniade şi desface mantaua militară a fiului ei. Uitaţi-vă la arsură. A tras de la distanţă foarte mică. Pe la spate. O lovitură ticăloasă şi laşă.

– N-aveţi nici o idee despre identitatea ucigaşului ?

– Nu, răspunde doamna Tuniade.

– Vreţi să ne spuneţi cum s-au petrecut lucrurile ?

– Ieri seară, am coborît în oraş ca să cumpăr nişte romane franţuzeşti şi să le trimit fiului meu.

– Deci nu-l aşteptaţi pe fiul dumneavoastră în noaptea asta ? întrebă judecătorul.

– Nu, nu-l aşteptam. V-am mai spus-o, domnule judecător. V-am mai spus ieri seară, la librărie. Ştiam că fiul meu era con-

semnat în cazarmă, din cauza epidemiei de tifos. Îmi scrisese că se plictisea îngrozitor şi mă ruga să-i trimit nişte romane. Carantina putea să mai ţină săptămîni şi săptămîni... Deci, am cumpărat cîteva cărţi. Apoi m-am întors la castel. Am mers pe jos. Ştiţi că ieri vîntul a fost îngrozitor. Vîntul ăsta blestemat, vîntul ăsta vertical îmi tortura nervii. Cînd am ajuns la castel, eram sleită. Am înghiţit o căşetă. I-am scris lui Anton o scrisoare. Îi spuneam că i-am trimis cărţile şi-am încercat să-i dau un pic de curaj. Între timp, crivăţul a devenit insuportabil. Mai îngrozitor decît răul-de-mare provocat de furtună. Vîntul ăsta – o să-l cunoaşteţi domnule judecător – îţi întoarce maţele pe dos şi-ţi sfîşie nervii. Trăiesc de douăzeci de ani în acest castel dar n-am reuşit să mă-nvăţ cu blestematul ăsta de vînt vertical care bate şi de jos în sus şi de sus în jos. Am chemat-o pe Floarea, servitoarea mea – domnul comisar o cunoaşte – şi i-am spus că n-aveam să mănînc nimic seara. Că putea să plece după ce-şi termina treaba. I-am dat scrisoarea către fiul meu, ca s-o pună la cutia poştală din gară. I-am recomandat, ca de obicei, să-ncuie bine uşile cu cheia cînd pleacă. I-am spus că aveam să mai înghit două caşete şi că pe urmă aveam să mă culc. Ceea ce-am şi făcut. Dormeam profund cînd s-a tras cu arma. Foarte aproape de castel. Am aprins o lumînare. Am luat carabina. Era unu şi şapte-opt minute. Încă nu era unu şi zece. Încă o rafală, de trei gloanţe, a răsunat afară. În acel moment, am fost sigură că se trăgea în parc. Am stins lumînarea şi m-am apropiat de fereastră. Am pîndit, cu arma la umăr, gata să trag. Deodată, am văzut un colos care venea spre castel. Era Ismail Lipoveanul.

– L-aţi recunoscut numaidecît ?

– L-am recunoscut şi nu mi-a mai fost teamă. Cînd îl vezi pe Ismail, îţi trece frica. Nu există creatură mai evlavioasă şi mai bună decît el. Din moment ce Ismail se afla în curtea castelului, aveam siguranţă. Venea repede. Era-ntr-adevăr Ismail. Cine l-a văzut o dată pe Ismail nu-l poate confunda cu altcineva. E mai înalt decît orice bărbat şi nu are gît, ca urşii; are un piept lat cît pieptul cailor... El era. Cînd s-a apropiat de verandă, deschizînd

un pic uşa, i-am strigat: "Ce faci aici, Ismail ?". "L-am adus pe fiul dumneavoastră, doamnă Patricia", mi-a răspuns el. "Pe fiul meu ?... Şi unde e fiul meu ?". "E mort, doamnă. A fost ucis. Aici, în spatele porţii". Am ţişnit afară. Nu mai ştiu exact ce s-a-ntîmplat. Ismail are să vă spună mai bine decît mine.

– Ismail ne-a spus exact acelaşi lucru. Vă mulţumim, doamnă Patricia. După ce a adus trupul, Ismail a ieşit şi apoi v-a dat de veste că a văzut asasinul. V-a chemat şi dumneavoastră aţi tras asupra celui care fugea.

– Da, domnule. Şi nu l-am nimerit, spune Patricia Tuniade.

– Vă mulţumim, spune comisarul. Luăm cu noi aceste obiecte care trebuiesc examinate la laborator.

El adună revolverul, batista, ceasul, portmoneul şi le pune într-o servietă. Întreabă:

– Ismail le-a adunat de-afară pe astea toate ?

– Da, înainte de-a pleca. A spus că dacă lăsam lucrurile astea afară, nu le-am mai fi găsit, din pricina zăpezii. Or, ele ar putea servi poliţiei ca indicii. Ucigaşul trebuie să fi lăsat amprente.

În cadrul uşii apar cei doi agenţi şi Ismail în urma lor.

– Ei... Aţi găsit ceva ? întreabă judecătorul.

– Nimic, răspunde unul dintre gardieni.

Al doilea continuă:

– Nici o urmă. Nici mort. Nici rănit. Doar zăpadă... Peste tot zăpadă.

VIII

Urme pe zăpadă

Ora cinci dimineaţa. E prima vineri a lunii martie. Au trecut patru ore de la asasinarea tînărului Anton Tuniade. În biroul judecătorului Cosma Damian se află trei persoane. Cea de-a treia – medicul local, doctorul Pillat. A examinat îndelung cadavrul victimei. Le explică judecătorului şi comisarului:

– Nici vorbă de sinucidere ! Tînărul Anton Tuniade a murit asasinat. Din punctul ăsta de vedere, nici o îndoială. Glonţul ucigaş a fost tras pe la spate, în ceafă. Este practic imposibil ca cineva să-şi tragă singur un glonţ de revolver în ceafă. Omorul a fost săvîrşit cu arma victimei. După examinare este aproape tot ceea ce eu, medic, pot să afirm cu certitudine.

– Prin urmare, ucigaşul nu era înarmat, observă judecătorul.

– Chiar dacă o fi fost înarmat, a folosit arma victimei. Poate că e-un şiretlic. Cine poate şti ?

– Deci, lucrurile trebuie să se fi petrecut în felul următor, spune comisarul. Anton Tuniade soseşte inopinat în gară. La sanie. La capătul Drumului Iubitoarelor, coboară, la rugămintea birjarului, şi aleargă pe jos către castel. Îndată ce deschide poarta şi trece pragul în parc, cineva îl atacă pe la spate, îi smulge revolverul şi-i trage un glonţ în ceafă.

– La locul crimei s-au găsit patru gloanţe trase. Ucigaşul a tras deci de patru ori. Un singur glonţ a atins victima. În privinţa asta, sînt cîteva lucruri de lămurit. Dar, pentru moment, nu putem avansa decît ipoteze. Dacă tînărul Tuniade a fost omorît

cu primul glonț ori cu-al patrulea, asta nu schimbă fondul problemei. După omor, asasinul aruncă arma și fuge spre pădure. Peste cîteva minute este văzut de Ismail. Ismail o cheamă pe doamna Tuniade. Aceasta-și golește încărcătorul. Dar ucigașul izbutește să fugă. Noi l-am căutat în locurile indicate, însă n-am găsit nici o urmă. Din pricina zăpezii care a căzut din abundență după crimă și a acoperit toate urmele.

– Încă ceva, spune doctorul. Ucigașul n-a furat nimic. Mobilul crimei nu este jaful.

Pe biroul judecătorului, în fața celor trei bărbați, se află toate obiectele pe care victima le-avusese în buzunare: portmoneu, portvizit, ceas, batistă, crucea pe care-o purta la gît. Toate sînt acolo. Ucigașul n-a scotocit prin buzunarele victimei. N-a furat nimic.

– Asta elimină ipoteza unei crime comise de vreun braconier, de vreun vagabond care l-ar fi atacat pe tînăr pentru a-l jefui.

– Ipoteza vagabondului este exclusă de la-nceput, răspunde comisarul. La Agapia nu există vagabonzi. Nici braconieri. Mai ales în jurul castelului și la mai bine de 30 de grade sub zero, în miez de noapte.

– Dacă nu e vorba de-un vagabond, ne putem închipui că ar fi venit careva să fure nu știu ce de la castel.

– Imposibil, domnule judecător. Se vede că nu cunoașteți locurile. Nimeni, în veci, n-ar îndrăzni să fure ceva de la castelul satrapilor. În castelul ăsta – după cum ați văzut – toți pereții sînt ticsiți de arme de foc și de arme-albe. Cine-ar îndrăzni să se-apropie de castel s-ar apropia de moarte. Aici toată lumea știe acest lucru, aici și-n tot județul. Nimeni n-a-ndrăznit să fure vreodată ceva de la Tuniazi. Patricia Tuniade îți doboară vrabia la un kilometru, ținînd carabina cu o mînă. Toți Tuniazii sînt trăgători extraordinari. Își petrec viața trăgînd la țintă. Bucuria lor este să doboare păsările-n zbor. Din copilărie, învață jocul ăsta. Nici un om din partea locului n-ar fi-ndrăznit vreodată să

comită un furt la castel. Trebuie să căutăm ucigaşul în altă parte. Şi-un alt mobil al crimei decît lăcomia.

– Măcar de-am avea o amprentă, o urmă oarecare ! Dar zăpada a şters totul. Or, niciodată vreun ucigaş n-a lăsat la locul crimei urme mai adînci decît cel de-acuma. Picioarele asasinului s-au înfundat un metru-n zăpadă. A lăsat urme-adînci, urme de-un metru în jurul cadavrului şi pînă la marginea pădurii. Dar zăpada, în două minute, a acoperit totul. Cu vălul ei de inocenţă, cu albul ei virginal, a acoperit toate urmele asasinului.

Cei trei bărbaţi se gîndesc la această prerogativă a zăpezii, care-acoperă toate crimele. Nici un asasin nu este exclus de la iertarea pe care-o acordă zăpada. Toţi beneficiază de pe urma ei. Dacă un om ar şterge urmele ucigaşului, cum a făcut zăpada, acest om ar primi aceeaşi pedeapsă cu ucigaşul. Dar zăpada n-o poţi aresta. Nu poţi judecă şi condamna zăpada. Acum şi-n vecii vecilor. În ciuda tuturor progreselor tehnice. În ciuda tuturor forţelor pe care le-ai pune-n mişcare, în ciuda armelor automate, a avioanelor, a blindatelor, a radarelor, zăpada este invulnerabilă. Zăpada ascunde toţi fugarii, oameni sau animale. Ea-i ocroteşte şi le albeşte urmele.

– Dac-am fi avut ploaie, în loc de zăpadă ! spune comisarul... Ploaia nu albeşte locul în care cade; ea transformă pămîntul în noroi. Şi păstrează-n noroi urmele, ca să le-arate poliţiştilor. Ploaia este vorbăreaţă. Este răpăitoare, nervoasă, duşmănoasă, monotonă sau violentă. Zăpada e tăcută şi mută, fără memorie şi solemn egală ei sieşi. Ploaia este laică, zăpada este religioasă. Zăpada care cade este ca o liturghie. Ploaia aduce noroi, inundaţii dar şi fertilitate. Zăpada nu produce nimic. Menirea ei este să fie albă, fără memorie pămîntească, şi să se-ndure de toţi şi de toate. Ca Dumnezeu. Zăpada şi ploaia sînt surori. Ploaia este pămîntească, laică; zăpada este mai presus de pămînt, religioasă. Oamenii de-aici, şi toată viaţa de-aici, sînt exact ca zăpada, spune comisarul. Nu trebuie s-aştepţi din partea lor să colaboreze cu poliţia. Cum nu poţi s-aştepţi acest lucru de la zăpadă. Jos în oraş, la cîmpie, oamenii şi viaţa sînt ca ploaia: sînt bogaţi

şi abia aşteaptă să colaboreze cu poliţia, să păstreze toate urmele şi să i le arate. Aici, ancheta noastră va fi grea. Aici este împărăţia zăpezii. Ne aflăm într-o regiune mai apropiată de cer decît de pămînt. Unde poliţia n-are acces. N-a avut niciodată acces la cer. Remarcaţi numele oraşului. *Agapé* înseamnă "îndrăgostită". Dar îndrăgostită spiritual. "Agapete" este la fel de deosebit de "erotice" ca zăpada de ploaie. Ploaia este erotică. Zăpada este agapetă. Una iubeşte cu trupul, cealaltă cu spiritul. Aici, trebuie să găsim un asasin şi să facem o anchetă poliţienească. Va fi greu. Aici este împărăţia Agapetelor şi-a zăpezii.

IX

Ucigaşul a venit cu trenul de nord

Doctorul Pilat îşi ia rămas-bun. Are bolnavi de-ngrijit. Judecătorul şi comisarul rămîn faţă-n faţă. Se simt stingheriţi. Judecătorul se simte stingherit de tinereţea lui. Este judecător doar de cîteva ore şi are de pe-acum de rezolvat un mister poliţist ! Comisarul Filaret este şi el stingherit fiindcă s-a născut în acest ţinut pe care-l cunoaşte la fel de bine cum îşi cunoaşte propriul trup. Dar nu-l poate ajuta cu nimic pe tînărul judecător.

– Citiţi romane poliţiste ? întreabă judecătorul.

– Nu.

– Nici eu. Am încercat. Dar n-am reuşit niciodată să intru-n joc. Nu-nţelegeam cum puteau să se-nverşuneze poliţiştii împotriva unor nenorociţi hăituiţi. Fiindcă, în fond, orice criminal este un disperat. Ei bine, acuma, eu acuma n-am decît un scop: să găsesc asasinul ! Ca-n romane. Nu pentru-a-l vedea pe asasin în lanţuri. Vreau să-l găsesc pe ucigaş ca să aflu cine şi de ce l-a omorît pe Anton Tuniade. Sînt sigur că lămurind misterul acestui omor am să descopăr lucruri noi, dintre cele care zac ascunse-n fiecare om şi-n mine însumi. Căci doar în cazurile limită, de omor, de sinucidere, ai revelaţii asupra misterelor vieţii şi-ale omului – mistere care, în timp normal, rămîn bine-ascunse în noi...

– Un lucru e sigur, domnule judecător: asasinul nu e om din partea locului. N-am nevoie de amprente digitale ca să afirm acest lucru. N-am nevoie de corpuri delicte, nici de alte ele-

mente de-acelaşi fel ca să ştiu cine este asasinul. Ştiu că asasinul nu este om de pe la noi, că e un străin. Cunosc bărbaţii, femeile şi copiii din tot oraşul, aşa cum cunoşti persoanele care trăiesc în aceeaşi casă cu tine. Noi nu sîntem mulţi. În lunile de iarnă, sîntem rupţi aproape cu totul de restul lumii. Trăim împreună. Ca-ntr-o mare familie. Există printre noi şi buni şi răi, oameni simpatici şi oameni antipatici, oameni în stare să-nfăptuiască acte sublime şi alţii în stare să comită acte abominabile. Nici unii n-au prilejul s-o facă. Scena e prea mică pentru mari acţiuni. Destinul oraşelor mici este ca în ele să nu poţi realiza decît lucruri mărunte. Ştiu toate astea. Dar mai ştiu, domnule judecător, că nimeni din oraşul nostru nu e-n stare să ucidă pe la spate, cu un glonţ în ceafă, un tînăr de douăzeci de ani, cînd acesta se-ntoarce la el acasă pentru a-şi îmbrăţişa mama. Altele, da, le-ar face, dac-ar avea ocazie. Dar asta nu. Omul care a comis acest omor nu-i un locuitor al Agapiei. În mintea mea i-am trecut pe toţi în revistă. Am controlat fiecare familie, fiecare casă, fiecare bărbat şi fiecare femeie. Nimeni nu-i capabil să facă aşa ceva. Ucigaşul nu-i de-aici. Nimeni de la noi nu-l putea omorî as' noapte pe tînărul Tuniade.

Comisarul vorbeşte despre concetăţenii lui cu pasiunea ce însufleţeşte omul care vorbeşte despre fraţii lui. Continuă:

– Toate oraşele mici sînt ca nişte mici familii. Chiar acolo unde oamenii se urăsc, ura lor este familială. La noi nu există marea ură a bărbaţilor şi-a femeilor care locuiesc în metropole. Fiindcă aici îl cunoşti temeinic pe cel pe care-l iubeşti, ori pe care-l urăşti, cum îţi cunoşti propriul trup. La noi, dragostea şi ura sînt umane, fiindcă obiectul lor este-o persoană pe care-o cunoşti ca pe tine însuţi; ura şi dragostea nu sînt inumane, abstracte, ca-n marile oraşe. Gîndindu-mă la toate lucrurile astea, şi încă şi la altele, afirm limpede că ucigaşul nu e bărbat sau femeie de pe la noi... Vreau să găsim asasinul ca să-nlăturăm bănuiala ce-apasă asupra oamenilor de la noi, ca să demonstrăm că omul care-a ucis a venit din altă parte. Ucigaşul e un străin.

Comisarul cheamă un agent şi-i spune:

– Du-te la gară şi trimite-mi-l urgent pe şeful de gară. Tu rămîi în locul lui şi răspunzi la telefon dacă sună careva. Fiindcă-ntr-o gară trebuie să fie mereu cineva. Du-te repede.

Peste cîteva minute, domnul Inimioară, cu bărbuţa şi cu privirea lui romantică, soseşte la birou abia trăgîndu-şi sufletul. A alergat, aşa cum i s-a cerut.

– Ia loc, Inimioară, spune comisarul. Ia loc şi mai povesteşte-mi o dată sosirea tînărului Tuniade.

– A sosit cu trenul de nord, la douăsprezece patruzeci şi cinci cu patruzeci de minute întîrziere. Înainte ca trenul să oprească de tot, tînărul Tuniade a sărit dintr-un vagon de clasa întîi. A alergat spre Ismail. Înainte de-a porni cu Ismail m-a văzut. S-a-ndreptat spre mine, mi-a strîns mîna şi mi-a spus că are patru zile de permisie şi că avea să vină mîine să stea de vorbă cu mine. Pe urmă a plecat alergînd. Era nerăbdător să ajungă acasă.

– Asta ne-ai povestit, spune comisarul. Asta ştim. Ceea ce nu ştim este dacă Anton Tuniade a fost singurul pasager care a coborît din trenul de nord.

– A fost singurul pasager, răspunde şeful de gară, v-am mai spus.

– Inimioară, fii foarte atent. Tînărul Tuniade a fost asasinat. A murit.

– Ştiu, răspunde şeful de gară.

– Omorul a fost săvîrşit într-un mod odios. Ne-a confirmat-o doctorul, domnului judecător şi mie. Ucigaşul s-a năpustit asupra bietului băiat pe la spate, în momentul cînd băiatul intra în parc. I-a smuls revolverul şi l-a ucis de la mică distanţă. I-a tras un glonţ în cap cu patul revolverului răzimat de gît. Gulerul de la manta e ars. Ca şi cînd l-ar fi-njunghiat. Pricepi, Inimioară ?

– Pricep, domnule comisar, răspunde şeful de gară.

Este foarte emoţionat.

– O asemenea crimă nu poate fi comisă de-un om din Agapia, spune comisarul. Cel care a comis un asemenea omor e un monstru, un laş şi-un ucigaş de cea mai rea speţă. Nu există ase-

menea personaj în orăşelul nostru. Asasinul e-un străin. Asasinul a venit din altă parte. Înţelegi, Inimioară ?

– Da, domnule, răspunde şeful de gară.

– Admiţi, aşadar, că asasinul a venit din afară ?

– Da, domnule.

– Dacă asasinul a venit din exterior, a venit cu trenul.

– Nu, domnule. Anton Tuniade a fost singurul călător care a coborît din trenul de nord la miezul-nopţii.

– Cum să fi venit asasinul, dacă n-a coborît din tren ? Toate drumurile sînt de luni de zile blocate. Cea mai apropiată gară se află la distanţă de patruzeci de kilometri. Asasinul trebuie să fi ajuns la Agapia ori prin aer ori pe calea ferată; dar nu e pasăre – şi păsările nu trag cu arma. Cel care poate ţine un revolver şi poate omorî nu e pasăre. Şi dacă nu e pasăre nu poate veni prin aer. Deci, a sosît în oraşul nostru cu trenul.

– Nimeni n-a sosit cu trenul, afară de domnul Tuniade. Ismail Lipoveanul care era pe peron, lîngă mine, vă poate confirma.

– Inimioară, uită-te-n ochii mei, că este extrem de grav.

– Mă uit, domnule comisar.

– Inimioară, poţi tu să juri în faţa oamenilor şi-a lui Dumnezeu că n-a mai coborît alt călător din trenul de la miezul-nopţii.

– Jur, răspunde Inimioară.

– N-ai văzut pe nimeni coborînd din tren, nu-i aşa ?

– Nu, domnule.

– Prin urmare eşti sigur că n-a coborît nimeni din tren ?

– Absolut sigur.

– Şi eşti la fel de sigur că nimeni n-a coborît din tren pe partea opusă peronului, în cîmp ?

– Uşile vagoanelor nu se deschid decît spre peron.

– Inimioară, eşti sigur că nimeni n-a deschis o uşă sau o fereastră şi că n-a coborît pe partea opusă peronului, din trenul de la miezul-nopţii ?

– Ştiu sigur că nimeni n-a deschis nici uşă, nici fereastră şi că n-a coborît pe peron. Şi că nimeni nu poate coborî pe partea opusă, fiindcă pe partea aceea uşile sînt închise cu cheia.

– Inimioară, acest al doilea călător, de vreme ce a fost în stare să-l ucidă bestial pe tînărul Tuniade, era-n stare şi să coboare din tren pe partea interzisă. Cine poate suprima o viaţă de om, şi astfel să comită cel mai mare păcat din lume, poate la fel de bine să-ncalce regulamentul căilor ferate. Ce părere ai ?... Mi se pare logic.

– E logic, spune şeful de gară.

– Admiţi, prin urmare, că un al doilea călător ar fi putut coborî din tren la miezul-nopţii, pe partea interzisă, înainte sau după plecarea trenului de nord, fără ca tu sau altcineva să-l fi zărit ?

– E posibil, spune Inimioară.

– Asta voiam să ştiu. Dacă un al doilea călător putea să coboare din trenul de nord, la miezul-nopţii, în gara Agapia, fără ca tu să-l vezi. Căci sînt sigur că ucigaşul tînărului Tuniade este acest al doilea călător. Un locuitor din Agapia nu putea săvîrşi omorul. De cînd e lumea lume, la Agapia nu s-a comis nici un omor. Asasinul e un străin. Acuma, spune-mi, tînărul Anton Tuniade nu ţi-a povestit cum a putut el obţine patru zile de permisie, cînd tifosul face ravagii în oraş şi cînd toţi militarii sînt consemnaţi în cazarme ?

– Nu mi-a spus nimic.

– Crezi că avea într-adevăr permisie ?... Sau că dezertase ?

În loc să răspundă, şeful de gară zîmbeşte. Un zîmbet amar, durereos, resemnat.

– Laşi un soldat să iasă dintr-o cazarmă contaminată de tifos ?... Răspunde-mi.

– Dacă eşti bogat, dacă aparţii unei familii de satrapi, fanarioţi, se poate. Pentru ei nu există lege. Totul se poate. Dacă as' noapte l-aş fi văzut pe tînărul Anton Tuniade coborînd din tren în uniformă de căpitan, după cinci luni de serviciu militar, nu m-aş fi mirat. La noi, fanarioţii au puteri mai mari decît bunul

Dumnezeu. Pentru bogaţi totul se poate. Este posibil ca Anton Tuniade să fi fost lăsat să iasă dintr-o cazarmă contaminată de tifos şi să meargă-n permisie. Chiar dac-ar fi riscat să transmită boala întregului oraş, întregii ţări şi-ntregului univers, E un om bogat. Un satrap român. Pentru ei nu există restricţii.

X

Al doilea călător nu există

Tînărul judecător Cosma Damian s-a dus să se bărbierească şi să se spele. Asemeni celorlalţi locuitori ai oraşului, comisarul Filaret nu se bărbiereşte-n fiecare zi. El continuă să lucreze. Caută indicii pentru a descoperi cine l-a ucis pe Anton Tuniade. Filaret e sigur că omorul a fost săvîrşit de-un străin. Anton Tuniade, victima, aproape că nu era cunoscut la Agapia. Ca să fii iubit sau urît, ca să fii adorat sau ucis, trebuie să fii cunoscut; e logic. Trebuie să fii din partea locului. Tînărul Tuniade n-avea nimic în comun cu lumea din Agapia. Numai nişte străini îi puteau dori binele sau răul. Numai nişte străini îl cunoşteau. Se născuse la Paris, într-o clinică de lux. Fusese hrănit cu laptele unei femei străine. Învăţase să scrie şi să citească în limbă străină, cu dascăli străini, printre colegi străini, într-o şcoală străină. Exact ca şi strămoşii lui, el nu venea în România decît vara, pentru a supraveghea strînsul recoltei, făcut de ţărani moldoveni, cărora li se pun botniţe, ca la cîini, ca nu cumva să mănînce strugurii şi fructele pe care le-adună pentru satrapi. Cu cinci luni mai înainte, venise-n Ţară doar pentru a-şi face stagiul militar. Mai tîrziu trebuia s-ajungă senator, deputat, diplomat sau ministru. Ţinea deci să-şi facă serviciul militar. Acesta este un sacrificiu pe care satrapii consimt să-l facă, pentru a primi mai tîrziu decoraţii şi onoruri, ca să poată spune la tribună că sînt mari patrioţi şi părinţii patriei române. Prietenii şi duşmanii victimei se află deci în străinătate. Printre cei care-i vor binele

sau răul nu se află nimeni din partea locului. Ucigaşul poate fi, de exemplu, un camarad de cazarmă al tînărului satrap. Sau un alt militar dintre cunoştinţele lui. Aici nu e nimeni.

Îndată ce judecătorul soseşte la birou, bărbierit şi îngrijit îmbrăcat, comisarul îi întinde receptorul telefonic şi-i spune:

– Am chemat cazarma. Încă nu e şase, dar militarii sînt oameni matinali, poţi să-i chemi zi şi noapte. Poate c-o să aflăm ceva care să ne pună pe drumul cel bun. Nu ne costă nimic să-ntrebăm.

Peste cîteva clipe sună telefonul. De la regimentul de infanterie, unde victima îşi îndeplinea serviciul militar. Locotenentul de serviciu vine la aparat.

– Aici comisarul Filaret, şeful poliţiei din oraşul Agapia. Vă telefonez din partea domnului judecător Cosma Damian. Avem un caz de omor. Iată – pe scurt – despre ce este vorba. Un soldat de-al dumneavoastră, Tuniade Anton, încorporat în regimentul dumneavoastră acum cinci luni, locuieşte în oraşul Agapia, unde a sosit inopinat as' noapte. Nimeni nu-l aştepta. Familia ştia că tînărul e consemnat în cazarmă. A sosit deci pe negîndite. A coborît din trenul de nord la douăsprezece patruzeci şi cinci şi i-a cerut birjarului din gară să-l ducă acasă cu sania. Părea foarte grăbit. În trecere, abia de i-a strîns mîna şefului de gară. Pe cînd intra în parcul castelului în care locuieşte mamă-sa, un necunoscut l-a atacat pe la spate şi l-a omorît cu un glonţ de revolver în ceafă, de la distanţă foarte mică, încît gulerul vestonului îi este ars de parc-ar fi fost găurit cu un fier înroşit... Da, domnule, tînărul a murit. Medicul a examinat cadavrul. Omorul a fost săvîrşit cu arma victimei; revolverul a fost găsit la locul crimei. Nu ştim cine este asasinul. Birjarul care l-a dus pe tînărul soldat de la gară la castel, aproape martor al crimei, şi mama victimei afirmă că au văzut asasinul, iar doamna Tuniade chiar a tras în el. Dar asasinul a reuşit să scape. Cu zăpada asta care cade întruna este imposibil să descoperi vreo urmă. N-am găsit nimic. Din cauza asta, vă rugăm să ne daţi cît mai repede posibil unele informaţii. Poate că ne vor uşura ancheta şi ne vor ajuta să găsim

ucigaşul tînărului soldat. Domnul judecător, ca şi mine, vă mulţumim anticipat.

– Să notez întrebările dumneavoastră, spune ofiţerul-de-serviciu. Cît arată ceasul dumneavoastră ?... Al meu e şase fără douăzeci. Vă ascult.

– Regimentul dumneavoastră e-n carantină ? întreabă comisarul.

– Da, răspunde ofiţerul. Regimentul nostru e-n carantină de optsprezece zile. Va rămîne izolat pînă la noi ordine, pînă la noile hotărîri ale autorităţilor sanitare din Armată. Ca să nu dau loc la false interpretări, adaug că ne aflăm în carantină fiindcă-n oraş este epidemie de tifos. La noi în cazarmă n-avem nici un caz.

– Un soldat din cazarma dumneavoastră poate obţine o permisie pe timpul carantinei ?

– Da, poate obţine o permisie, cu o condiţie: să meargă în alt oraş decît al nostru, care este contaminat.

– Ne puteţi spune dacă soldatul Tuniade Anton, victima de as' noapte, avea o permisie reglementară ? Ori era dezertor ?

– Soldatul Tuniade Anton avea o permisie reglementară, acordată de colonelul-comandant în persoană şi semnată de mine, care eram ofiţer-de-serviciu la ora cînd a plecat.

– Domnule locotenent, vă mulţumesc pentru preţioasele dumneavoastră informaţii. Sînt capitale pentru ancheta noastră. După părerea mea, asasinul nu e om din părţile noastre. Victima s-a născut în străinătate şi şi-a trăit acolo toată viaţa, pînă la serviciul militar. În Ţară, era un fel de turist. Aici n-are nici prieteni, nici duşmani. Noi bănuim că asasinul a venit din afară. Poate cu acelaşi tren ca şi victima. Şi ne-ntrebăm, dacă acest criminal nu l-a urmărit de la plecarea din cazarmă, pînă acasă. Puteţi face o anchetă printre camarazii şi printre cunoştinţele lui în afara cazarmei ? Poate că a primit ameninţări cu moartea. Poate că-n privinţa lui vi se semnalează conflicte, certuri amoroase, din gelozie şi multe altele. Noi bănuim că ucigaşul se

află-n rîndul relațiilor lui militare, un om din orașul dumneavoastră.

– Nu, domnule comisar, răspunde ofițerul-de-serviciu. Asasinul soldatului Tuniade nu e om din orașul nostru. Căutați în altă parte asasinul. Nu e de-aici.

– Sînteți sigur ? Orașul dumneavoastră are peste o sută de mii de locuitori. Numai Dumnezeu știe ce a făcut fiecare as' noapte.

– Eu știu la fel de bine ca și bunul Dumnezeu, domnule comisar. Nici un locuitor din orașul nostru nu l-a omorît pe soldatul Tuniade. Nimeni nu l-a urmărit la gară, în tren sau acasă la el, pentru a-l omorî. E absolut sigur. Căutați asasinul la dumneavoastră acasă...

– Cu tot respectul pe care noi, civilii, îl datorăm Armatei, îmi permit să vă rog să remarcați că numai Dumnezeu poate ști cu certitudine dacă autorul crimei e din orașul nostru ori dintr-al dumneavoastră. Noi, bieți oameni, civili sau militari, putem doar să ne străduim să aflăm adevărul.

– Domnule, eu sînt ofițer. Port aceeași uniformă ca și regele. Cînd afirm un lucru, el este adevărat. Nu permit nimănui să mă contrazică, și v-am afirmat că ucigașul nu e om din orașul nostru. Pentru a-l urmări pe soldatul Tuniade Anton de-aici pînă la el acasă și pentru a-l omorî, ucigașul trebuia mai întîi să știe că Tuniade pleca-n permisie. Or, fiți atent la ce vă spun: nici o ființă omenească, în tot universul, nu știa aseară că Tuniade avea să iasă din cazarmă și să plece-n permisie. Chiar eu, ofițerul-de-serviciu, care știu tot, dar absolut tot ce se petrece-n cazarmă, n-am aflat acest lucru decît cu puține clipe înainte de-a se-nfăptui. La nouă seara, nimeni nu știa că Tuniade avea să plece-n permisie. La nouă seara, toți soldații erau în pat. Peste cinci minute, aproape toți soldații dormeau. Și tînărul Tuniade Anton dormea. Fapt verificat de mine. Absolut nimeni nu știa că peste-un sfert de oră Tuniade avea să fie trezit și că avea să plece-n permisie. Nici colonelul care-a acordat această permisie, la nouă nu știa că avea s-o dea. Camarazii lui Tuniade care dorm în aceeași sală, cei mai apropiați vecini de pat, încă nu

ştiu că el s-a sculat şi a plecat. Camarazii lui Tuniade îi vor remarca absenţa peste un sfert de oră, cînd vor auzi goarna de deşteptare. Lucrurile s-au desfăşurat în felul următor: comandantul regimentului nostru, colonelul Speranţa, o avea de cîteva zile în vizită pe bătrîna şi venerabila sa mamă, doamna Speranţa. Mama colonelului nostru este o personalitate cunoscută de toată lumea; este proprietara marilor domenii viticole Speranţa, al căror nume se află pe toate sticlele. Domeniile astea se găsesc la jumătatea drumului între oraşul nostru şi Agapia. Doamna Speranţa, venerabila doamnă, care are aproape optzeci de ani, trebuia să plece acasă la dînsa aseară, cu trenul de nouă jumate. Avea compartiment rezervat în vagonul oficial. Chiar eu, la ordinul domnului colonel, am reţinut acest compartiment în cursul după-amiezii. La masa de seară, domnul colonel a aflat, de la radio, că zăpada care cade din abundenţă în toată ţara blocase unele trenuri şi că ninsoarea avea să continue. Că erau de aşteptat perturbări pe căile ferate. Că, în timpul nopţii, probabil şi alte trenuri puteau fi blocate de zăpadă. Colonelul a-ncercat s-o mai reţină o zi pe maică-sa. A sfătuit-o să amîne călătoria pe-a doua zi, în speranţa că zăpada avea să-nceteze şi că trenurile aveau să circule normal. Dar venerabila doamnă nici n-a vrut s-audă. Voia cu orice preţ să plece. Atunci, domnul colonel a hotărît ca cineva s-o însoţească. Să n-o lase să călătorească singură. Cum printre membrii familiei nimeni n-o putea însoţi pe venerabila doamnă, a hotărît să trimită cu ea, în chip de cavaler servant, un soldat, de familie, cultivat, cu bune maniere şi vorbind franţuzeşte... În tot regimentul s-a căutat acest gen de soldat, ca s-o însoţească pe bătrîna mare-doamnă, ca s-o distreze în timpul călătoriei, s-o ajute, să converseze, în cazul în care trenul s-ar fi înzăpezit, ore-n şir, prin mijlocul cîmpului. Colonelul m-a chemat. Eram singur la cazarmă. Toţi ceilalţi ofiţeri erau plecaţi. Colonelul mi-a explicat ce căuta. M-am gîndit numaidecît la Anton Tuniade. Era într-adevăr om de lume. Un băiat care, în cazul nostru, putea s-o amuze pe venerabila doamnă. E născut la Paris, cu bacalaureatul la Paris. Are exact

manierele şi conversaţia care pot amuza o bătrînă doamnă în voiaj. L-am trezit imediat. Dormea adînc. I-am ordonat să se-mbrace în mare grabă. Apoi a fost urcat în maşina colonelului şi trimis la gară, unde colonelul i-a explicat ce trebuia să facă şi, ca să-i înulţumească, i-a permis că continue călătoria, după ce venerabila doamnă ajungea la destinaţie, unde era aşteptată. Din acel moment nu mai avea nevoie de cavaler. De-acolo şi pînă la Agapia, tînărul mai avea doar un ceas şi jumătate pe calea ferată. I s-a spus să se ducă la Agapia şi să-şi ia patru zile de permisie. Aşa stau lucrurile, domnule comisar. Chiar eu l-am trezit pe tînărul soldat, după cum v-am spus. Era nebun de bucurie cînd l-am anunţat că era însărcinat cu-o misiune în afara cazarmei. Nu precizasem despre ce era vorba. A plecat cu-o valijoară, în care şi-a pus, de faţă cu mine, trusa de toaletă, nişte cărţi de joc şi-un roman. Nici un camarad de-ai lui nu ştie că a plecat. Toţi dormeau. La deşteptarea de la ora şase, camarazii lui au să afle-n acelaşi timp că a plecat şi că a murit. Va fi o veste cruntă pentru ei. Fiindcă le era drag. Dar soldaţii trebuie să-nveţe să-ndure moartea camarazilor lor şi să nu le fie frică să moară. Meseria de soldat este meseria de-a muri. După cum vedeţi, în afară de mine şi de domnul colonel, aici nimeni nu ştie că tînărul Tuniade a plecat aseară. Nici mama colonelului n-a ştiut că avea să fie însoţită decît după ce a urcat în compartiment. Era extrem de mişcată că fiul său îi destinase un cavaler servant, tînăr, politicos, frumos, cultivat şi vorbind franţuzeşte. Tuniade era persoana ideală pentru a-i ţine companie în caz de pană pricinuită de zăpadă. Acuma, sper că nu vă mai mir cînd afirm cu certitudine că asasinul nu e din cazarma noastră, nici din oraşul nostru.

– Într-adevăr, mărturisesc că n-am avut dreptate să mă-n-doiesc de afirmaţiile dumneavoastră. Dar erau atît de peremptorii !... Acuma, sînt convins că asasinul n-a venit de la dumneavoastră din oraş. Încă ceva, dacă sînteţi bun. Venerabila doamnă şi tînărul Tuniade au călătorit, spuneţi dumneavoastră, într-un compartiment rezervat. Nici un călător nu putea vorbi cu soldatul, în timpul drumului ?

– Domnule comisar, într-un vagon oficial nu intră nimeni. Ucigaşul, în mod sigur, nu era printre călători. Dacă puteţi presupune că mama unui colonel al Armatei române poate călători în acelaşi tren cu un ucigaş, ofensaţi această Armată. Căutaţi-l în altă parte, vă rog... A, dacă vă interesează, vă mai comunic un detaliu: la ora unu dimineaţa – deci, în momentul cînd spuneţi că tînărul Tuniade a fost ucis – am primit un telefon. Mă chema venerabila mamă a domnului colonel. Voia să-i transmită colonelului – fiul ei – mulţumiri şi să-i spună că a ajuns cu bine acasă. Compania tînărului Tuniade o fermecase. Asta e tot ce vă pot spune. Acum vă las, fiindcă peste cîteva momente sună deşteptarea. Va suna goarna de dimineaţă şi trebuie să fiu la cazarmă.

– Vă mulţumesc în numele domnului judecător Cosma Damian, care conduce ancheta, şi în numele meu personal. Graţie dumneavoastră, am eliminat din anchetă o ipoteză greşită. Acuma sîntem convinşi că asasinul n-a călătorit în acelaşi tren cu victima.

– Domnule comisar, fiţi bun şi transmiteţi din partea domnului colonel, a ofiţerilor şi-a camarazilor soldatului Tuniade, condoleanţele lor cele mai sincere mamei victimei.

– Am s-o fac neapărat şi vă mulţumesc.

– Nu închideţi, domnule comisar, spune locotenentul. Trimiteţi la regiment cît mai repede posibil un raport oficial asupra omorului. Ca să radiem din registre numele soldatului, din cauză de deces.

– Am să vi-l trimit chiar azi, spune comisarul.

– Şi încă ceva. Trimiteţi-ne şi efectele militare ale soldatului decedat. Aşa e regulamentul. Dacă familia defunctului doreşte să-l înhumeze în uniforma militară, are dreptul s-o facă, dar trebuie să ne trimită un certificat justificativ şi-un inventar confirmat de autorităţile locale, atestînd că soldatul a fost într-adevăr înhumat cu efectele militare menţionate-n inventar. Încă o dată, condoleanţele mele familiei defunctului. Şi nu mai căutaţi asasinul în oraşul nostru, în cazarmă sau în tren. Asasinul e-n

mod sigur prin apropierea dumneavoastră. Mai totdeauna așa se petrec lucrurile.

Convorbirea s-a terminat. Comisarul Filaret e supărat. Îngrozitor de supărat. Criminalul n-a venit cu trenul. Al doilea călător în mod sigur nu există. Cu părere de rău, comisarul trebuie să caute asasinul printre concetățenii lui. Și asta-l mîhnește.

XI

Ucigaşul n-avea armă

Judecătorul Cosma Damian este nemulţumit de comisarul Filaret care mai degrabă încurcase lucrurile. Comisarul pune întrebările în mod bizar. Filaret este lipsit de logică. Iar fără logică nu poţi face o anchetă poliţistă. Filaret este mai degrabă mistic. Iată-l deodată complet dărîmat. Se ia cu mîinile de cap şi se uită la pendulă cu groază.

– Într-un ceas jumătate se luminează de ziuă, spune comisarul.

– Vă simţiţi rău, domnule comisar ? îl întreabă judecătorul.

În faţa lui, comisarul este prăbuşit, palid, iar barba nerasă îi dă o înfăţişare de icoană.

– Nu sînt bolnav, răspunde comisarul.

– Dar sînteţi foarte palid. Sigur, nu vă simţiţi bine. Vreţi să vă odihniţi o oră ?

– Mi-e frică, domnule judecător.

– De ce ?

– Mă tem ca asasinul să nu fie om de pe la noi. Eram sigur că ucigaşul e-un străin. Dintre cunoştinţele de la militărie ale victimei. Ofiţerul-de-serviciu a spulberat ipoteza asta. A fost categoric. Şi sigur spunea adevărul. Nimeni nu ştia că tînărul Tuniade avea să plece-n permisie. Deci nimeni nu-l putea urmări ca să-l omoare. Şeful de gară şi cu Ismail sînt amîndoi categorici: în afară de victimă, n-a coborît nimeni din trenul de nord.

Prin urmare, asasinul n-a venit cu trenul. Asasinul este cineva de-aici. Pentru mine, asta e de ne'nchipuit.

– Atît de sfinţi sînt oamenii de pe-aici încît să nu fie-n stare de nici un păcat ?

– Nu, răspunde comisarul. Sîntem mari păcătoşi. Poate mai mari păcătoşi decît în alte părţi. Dar nici unul dintre noi nu e-n stare să-şi ucidă fratele, cum s-a-ntîmplat as'noapte. Nimeni de pe la noi nu poate face aşa ceva. Totuşi, de vreme ce asasinul n-a venit cu trenul, trebuie să fie de-aici. Asta-mi depăşeşte înţelegerea.

– Poate că e un străin care locuieşte aici.

– La Agapia nu locuieşte nici un străin. Iată-ne obligaţi să căutăm asasinul printre noi. Asta mă-mbolnăveşte.

– Este o sarcină atît de grea pentru dumneavoastră ?

– Nu ca să-l caut ! Nu ! Dacă autorul crimei este din partea locului, e joacă de copii să-l arestez. Greu este să accept acest adevăr.

– Deci, dacă este de pe-aici, îl puteţi descoperi şi aresta cînd vreţi ? Păi atunci e minunat !

– Dacă asasinul e om din Agapia, cînd se luminează de ziuă, o să-l avem în faţa noastră. Într-un ceas jumate, cel tîrziu în două, va fi arestat.

– Cum o să procedaţi ?

– Am să-l trimit pe Pantelimon, vătăşelul oraşului Agapia, să bată toba pe tot Drumul Iubitoarelor şi să citească un text, în stilul obişnuit: "Locuitori şi locuitoare ai oraşului creştin Agapia. Vreau să vă anunţ o veste cumplită: as 'noapte către ora unu, tînărul Anton Tuniade, fiul doamnei Patricia Tuniade, a fost omorît cu un glonţ de revolver în ceafă. Tînărul a murit în faţa grilajului, la intrarea castelului. Tînărul a sosit la miezul-nopţii, cu trenul de nord, într-o permisie de patru zile. A fost ucis după ce-a trecut de poarta castelului, în timp ce alerga să-şi trezească şi să-şi sărute mama. Locuitorii oraşului sînt rugaţi să-l înştiinţeze pe judecătorul oraşului nostru, domnul Cosma Damian, fără întîrziere, cine l-a omorît pe tînărul Tuniade. Este imposibil

ca nimeni să nu-l cunoască pe ucigaş, dacă acesta e din oraşul nostru. Şi e din oraşul nostru, de vreme ce n-a venit nimeni cu trenul. Dumnezeu să-i răsplătească pe toţi cei care-l vor ajuta pe judecător, pe care-l avem de ieri, în sarcina sa care constă în descoperirea ucigaşului ! Oraşul nostru nu se poate face complicele unui asasin, căci păcatul de omucidere este cel mai mare păcat pe care-l poate săvîrşi un om pe pămînt; el este pedepsit de Dumnezeu cu focul veşnic, şi de legile pămînteşti cu întemniţare şi cu lanţuri, în fundul ocnelor, pînă la moarte".

– Şi chiar credeţi că oamenii au să se grăbească să ne-aducă asasinul, aici, în birou ?

– Sînt sigur, răspunde comisarul.

– În cazul ăsta, am rezolvat problema, spune judecătorul. Puteţi fi mulţumit.

– Nu, domnule judecător. Noi, aici, la Agapia, sîntem creştini. Iar eu sînt de-aici. Şi numele oraşului – Agapia – şi numele străzii principale sînt nume religioase. Agapé înseamnă dragoste. Oraşul nostru este un oraş curat. Un oraş serios, fiindcă e creştin. Oamenii de-aici sînt tare amăriţi, săraci şi năpăstuiţi. Totdeauna au fost amăriţi. N-au avut noroc în Istorie. Dar toată lumea e curată. Să fii curat înseamnă mai întîi să nu îngădui petele. Nici o pată. Iar pata de sînge este cea mai murdară dintre toate. Din clipa cînd locuitorii îl vor fi auzit pe vătăşel vestind omorul de as' noapte, va veni fiecare aici să ne spună ce ştie. Dacă ştie ceva. Ni se va spune totul. Dacă un bărbat s-a-ntors tîrziu şi beat, nevastă-sa o să ne spună. Dacă o fată a fost nefericită şi a ţinut toată noaptea lampa aprinsă, o să vină şi-o să ne spună. Ni se va spune numele celor care-au dormit prost, care n-au dormit în patul lor şi care s-au trezit noaptea ca să se roage sau ca să plîngă. Există mereu cineva care vede şi-aude dacă altcineva se trezeşte, dacă pleacă din pat, dacă deschide uşa, dacă umblă pe drum sau dacă plînge-n pernă. Nimeni nu va păstra nici un secret. Dacă asasinul e-un locuitor din oraşul nostru, vom afla. Dacă el n-are curajul să vină să ne mărturisească singur, au să vină ceilalţi. Dar sînt sigur că, dacă asasinul este

de-aici, se va prezenta în persoană. Înainte ca ceilalţi să-l denunţe.

– Şi asta numai pentru că oamenii sînt creştini ?

– Da, dommule judecător. Să fii creştin înseamnă să fii serios, să nu trişezi. Un creştin nu ia nimic în derîdere. Pentru un creştin, orice acţiune are consecinţe nu doar aici, în viaţa asta pămînteasc㠖 le are pentru totdeauna, în vecii vecilor. Asta este diferenţa între laici şi credincioşi. Cînd laicul a comis o greşeală, îşi pune nădejdea în uitarea oamenilor, în abilitatea avocaţilor, în lucrarea liniştitoare a timpului. Pentru omul credincios, nimic nu poate fi nici uitat, nici ascuns. Ochiul lui Dumnezeu vede tot. Un laic poate fi ipocrit. Fiindcă ştie că există lucruri care pot fi ascunse de ochii lumii. Un credincios ignoră total ipocrizia. Pentru un creştin, chiar semnificaţia ipocriziei este de neconceput, fiindcă nimic nu poate fi ascuns pentru ochiul lui Dumnezeu. Un creştin nu se bizuie pe uitare, deoarece Dumnezeu, spre deosebire de oameni, are memorie bună. El nu uită. Pentru un creştin nu există amnistie, nici reabilitare, nici prescripţie, ca pentru laici. Creştinul ştie că fapta sa va fi judecată. El îşi pune nădejdea în milă şi-n iertare. Este singurul lucru pe care-l speră. În aparenţă, viaţa laicului este simplă. Omul poate înşela, simula, ascunde. Viaţa creştinului este serioasă, dură, integră.

– Asta, în teorie, spune judecătorul. Dar în fapt, ce se-ntîmplă ?

– Ceea ce-am spus. În zori, dacă asasinul este om de-aici, se va afla în faţa noastră.

– Ca poliţist şi ca judecător trebuie să fim mulţumiţi şi bucuroşi de-aşa ceva, spune judecătorul. Ca fiinţe omeneşti avem, de asemenea, motive să ne bucurăm dacă lucrurile se petrec aşa. Căci vinovatul va fi găsit şi pedepsit.

– Asasinul e un om de-aici. Asta e grav pentru mine. Pentru noi toţi.

– Nu-nţeleg. Un singur individ a comis crima. Ceilalţi sînt nevinovaţi. N-au de ce să se teamă. Şi n-au ce să-şi reproşeze.

– Dimpotrivă, domnule, răspunde comisarul. E de-ajuns un păcat, cum e păcatul lui Adam, ca să murdărească lumea. De-aici încolo, Agapia nu va mai fi un oraş curat. Ne-am pierdut puritatea. Ne pierdem vocaţia dacă asasinul e de-aici. Nu rămîi în Istorie, cu un cazier judiciar virgin, ca oraşul Agapia, dacă n-ai vocaţia purităţii. E de-ajuns o pată ca să-ncetezi de-a mai fi pur. Iar pata de sînge, omorul, înseamnă o murdărie gravă. Dacă sîngele a fost vărsat de unul dintre noi, n-o să mai putem şterge niciodată pata asta. O pată de sînge nu se spală niciodată. Ea a întinat virginitatea zăpezii. Căzînd peste-această pată pentru a o ascunde, pentru a o acoperi, zăpada o măreşte. În prima clipă, în faţa castelului, pe zăpadă, era o pată însîngerată doar de cîţiva centimetri. Acuma e de zece ori mai mare. Şi creşte fără-ncetare, căci zăpada proaspătă care cade este ca pansamentele albe din spitale, absoarbe sîngele şi, absorbindu-l, măreşte pata. Cînd se va topi zăpada, pata de sînge, care la-nceput era mică de tot, va avea cîţiva metri. Nu la fel de roşie, dar tot pată de sînge. Şi se va mări o dată cu topirea zăpezilor. Pînă la urmă, îşi va pierde complet culoarea. Dar va fi şi mai mare. Şi tot pată de sînge va fi. Iar sîngele tînărului soldat Tuniade va fi dus de zăpada topită în pîraie, în izvoare, în fîntîni. Apa va duce pata de sînge pînă în adîncul mormintelor. Sîngele va pătrunde în rădăcinile copacilor, în tulpiniele şi-n petalele florilor, în frunze şi-n fructe. Şi-ntregul oraş va fi molipsit de sîngele tînărului asasinat as' noapte. Iar florile pe care le vom culege în grădinile noastre vor fi infectate de sîngele omorului. Bineînţeles, în fiecare punct va fi sînge foarte puţin. Dar sîngele omorului va exista mereu în liliac şi-n margarete, în fructe şi-n legume. Va exista sînge în apa din fîntîni, în carnea strugurilor şi a fructelor şi-n aer. În tot ţinutul. Noi, toţi cei care locuim aici, ştim asta. Pentru alţii, să vezi lucrurile în acest fel, să simţi şi să gîndeşti ca noi este o nebunie. Dar mirarea altora seamănă cu mirarea oilor şi a măgarilor cărora le e milă de peşti, fiindcă ăştia, în loc să trăiască pe pămînt, vieţuiesc în fundul apei. Străinii nu ştiu că noi ne mirăm de felul lor de-a trăi, exact cum se miră peştii că măgarii şi oile

trăiesc pe pămînt şi nu mor dintr-asta. Vă spun că noi avem vocaţia purităţii. Pentru noi este vitală. Puteţi spune că e o vocaţie nebunească. Puteţi spune c-aţi dat aici peste unul care-aiurează. Dar nu putem fi altfel. Nu vrem să ne-mpodobim cu flori care poartă-n petale sîngele unui omor. Nu vrem să mîncăm fructe, să bem apă şi să respirăm aer care găzduieşc sîngele unui omor. Nimeni de la noi nu vrea să primească împărtăşanie cu sînge de omor. Iar cel care ştie ceva despre omor va veni să ne-o spună. Şi numaidecît. Fără s-aştepte să se termine strigarea lui Pantelimon, vătăşelul. Înainte de-a se lumina, vom avea asasinul. Ştim că păcatul poate molipsi toată regiunea. Sîngele păcatului va fi dus de vînt, va urca pîn' la cer şi va fi purtat de nori. Dus de tălpile călătorilor, va infecta întreaga lume. Va zbura cu praful. Va fi vărsat de ploi. Nu numai oamenii dar şi plantele, animalele şi mineralele, întreaga natură vor purta răspunderea păcatului. Să speli un păcat ?... Nu le este cu putinţă oamenilor. Doar iertarea de la Dumnezeu. Oamenii pot numai să-şi mărturisească păcatul, să se căiască. Fiecare bărbat şi fiecare femeie va veni aici să ne mărturisească ce ştie. Aşa s-a procedat aici totdeauna. Oraşul nostru se numeşte Agapia. Iubire de Dumnezeu, deci iubire de adevăr; de frumos; de neprihănire; de ceea ce e drept şi trainic. Pentru noi, păcatul este mai rău decît germenul şi decît microbii tifosului, ai ciumei şi ai holerei. Nu ne-am stabilit aici din întîmplare. La Agapia, teren cultivabil aproape că nu există. Aici e piatră. Prin urmare, nu pentru fertilitatea pămîntului s-au aşezat aici strămoşii noştri. Nu căutau nici belşugul, nici confortul, nici siguranţa. S-au aşezat aici ca să fie cît mai departe de lume şi cît mai aproape de cer. Fiindcă aici, geografic, ne aflăm mai aproape de cer decît de pămînt. Bună parte din an ne găsim deasupra norilor care trec totdeauna mai jos decît oraşul Agapia. Acum înţelegeţi de ce sufăr la gîndul că ucigaşul e un om de-aici. Acum am o dovadă suplimentară în privinţa asta.

– Pînă la dovada absolută, nu putem fi siguri de nimic, spune judecătorul.

– Ucigaşul e de-aici, spune comisarul. Ucigaşul n-avea armă. I-a smuls victimei arma ca s-o ucidă. Oamenii de-aici n-au şi n-au avut niciodată arme.

– N-are chiar nici unul armă ?

– Nu. Deşi trăim în mijlocul pădurii. Am avea nevoie de arme ca să ne apărăm de lupi, de urşi, de mistreţi. Mai ales iarna. Animalele sălbatice ne vin pînă-n casă. Dar satrapii ne-au confiscat totdeauna armele. De secole şi de secole, se poartă cu populaţia de-aici ca şi cu prizonierii, ca şi cu sclavii, îi iau orice mijloc de revoltă. Zi şi noapte, singura sarcină a forţelor de ordine este să facă percheziţii şi să confişte armele. Oamenii de-aici sînt prizonieri ai guvernelor de satrapi. Deci, n-au dreptul să aibă arme. Fiindcă prizonierii şi sclavii nu pot fi ţinuţi în puşcărie şi-n sclavie dacă au arme. De aceea oamenii de-aici sînt cu mîinile goale. Oameni fără arme. Asasinul de as' noapte era şi el un om fără arme, un om cu mîinile goale, deci un om de-aici. Nici un străin nu se aventurează la noi, în munte, fără armă. Cu excepţia oamenilor de-aici.

Peste puţin timp avea să se facă ziuă. Tînărul judecător este extrem de curios să vadă ce se va-ntîmpla. Fiindcă aici totul se petrece altfel decît în alte părţi. Este un oraş desprins de pămînt, la propriu şi la figurat. Iar oamenii din acest oraş sînt mai degrabă cetăţeni ai cerului decît ai pămîntului. Filarei este un comisar celest. Îţi vine să rîzi. Dar e-adevărat.

XII

Corabia care a aruncat ancora-n cer

La Agapia este ora şapte dimineaţa. S-au scurs şase ore de la asasinarea soldatului Tuniade în faţa castelului său, cîştigat la cărţi. Pantelimon – vătăşelul – străbate oraşul bătînd toba. Din cincizeci în cincizeci de paşi se opreşte şi-şi declamă textul adăugînd şi vorbe de la el: "Bărbaţi şi femei ai oraşului Agapia... La un ceas după miezul-nopţii, tînărul Anton Tuniade a fost omorît cu un glonţ de revolver în faţa castelului său...".

Comisarul Filaret se află-n biroul judecătorului. Aici este centrul operaţiunilor care au ca scop prinderea asasinului. Mai bine-zis, aici aşteaptă judecătorul să-i fie adus asasinul. Deoarece, după afirmaţiile comisarului Filaret, e de-ajuns să trimită vătăşelul să caute asasinul şi acesta avea să vină singur sau aveau să-l aducă prietenii.

Aşteptînd asasinul, comisarul Filaret, în picioare, în faţa ferestrei, calm, îi povesteşte judecătorului din amintirile sale.

– Anul trecut, cînd a fost omorît Tuniade tatăl...

– Ce-aţi spus ? exclamă judecătorul. "Anul trecut cînd a fost omorît Tuniade tatăl", asta aţi spus ?

– Da, domnule judecător.

– Cum ?... Şi Tuniade tatăl a fost asasinat ?

– Da, domnule.

– Şi nu mi-aţi spus nimic pîn-acuma !... Dar toată ancheta porneşte de-aici ! Fiul a fost asasinat cum a fost şi tatăl. E-aproa-

pe aceeaşi anchetă. De ce mi-aţi ascuns lucrurile astea, domnule comisar ?

– Nu e nici o legătură între moartea tatălui şi moartea fiului, spune comisarul.

– Cînd şi unde a fost omorît Tuniade-tatăl ? întreabă judecătorul.

Este furios la culme.

– Anton Tuniade-tatăl a fost ucis exact acum paisprezece luni. A fost ucis într-o pădure de brad, la doi kilometri de castel.

– Cum şi de cine a fost omorît Tuniade-tatăl ?

– Anton Tuniade-tatăl a fost omorît cu securea, de un tăietor de lemne din Agapia, pe nume Savonarola Mold, zis Sava. Omul ăsta e acum la ocnă. A fost condamnat la muncă silnică pe viaţă.

– Bătîndu-vă joc de mine, vă bateţi joc de justiţie, domnule comisar. Am să mă lipsesc de colaborarea cu dumneavoastră, şi-i cer procurorului-general un alt comisar. Purtarea dumneavoastră este inadmisibilă.

– Cu tot respectul pe care vi-l datorez, domnule judecător, ce găsiţi inadmisibil în atitudinea mea ?

– De ce mi-aţi afirmat – repetînd cuvintele astea ca un papagal – că, în oraşul dumneavoastră, de cînd e lumea lume n-a existat crimă, că oraşul Agapia este un oraş cu un cazier judiciar virgin ?

– Ăsta-i adevărul, domnule judecător. Din străvechi timpuri, la Agapia n-au existat criminali.

– Şi omorul lui Tuniade-tatăl, de-acum paisprezece luni, aproape de castel, ucis de-un tăietor de lemne ? Omorul ăsta nu-l puneţi la socoteală ?

– Nu, domnule judecător. N-a fost omor. A fost mai degrabă o sinucidere.

– Şi omul ăsta care e la ocnă ? De ce-a fost condamnat la muncă silnică ? L-a omorît sau nu l-a omorît pe Tuniade-tatăl ?

– Da, Savonarola Mold l-a omorît pe Tuniade-tatăl. I-a crăpat capul cu securea, cum crăpi un pepene. Din cauza asta e la ocnă, pînă la moarte.

– Şi cu toate astea, susţineţi că n-a existat niciodată nici o crimă-n oraşul dumneavoastră ?

– Moartea lui Tuniade-tatăl era mai degrabă sinucidere decît omor.

– Sava ori Savonarola ăsta i-a crăpat sau nu i-a crăpat capul lui Tuniade-tatăl cu securea ?

– Da, domnule judecător. Sava i-a crăpat capul lui Tuniade cu securea. Cu securea lui nou-nouţă i-a crăpat capul aşa cum despici un pepene. Dar nu era omor. Era mai degrabă sinucidere sau o nenorocire. Ştiam că n-o să-nţelegeţi. De asta nu v-am spus nimic. Nici un străin nu-nţelege că asta era sinucidere. Tuniade-tatăl s-a sinucis. Deşi Sava i-a crăpat ţeasta cu securea, nu era omor.

– Omul care a ucis a fost condamnat la ocnă, deci şi-a recunoscut fapta. A fost cumva condamnat pe nedrept ?

– Sava şi-a recunoscut fapta. A povestit cum i-a crăpat capul domnului Tuniade-tatăl. Dar nu era omor.

– Destul, spune judecătorul.

Iese din birou trîntind uşa. Îşi spune că Filaret e nebun. Pînă în acel moment, judecătorul nu băgase de seamă. Acum e sigur că tot oraşul e nebun. E ca o corabie de nebuni ancorată-n cer; ca un vapor de nebuni eşuat în zăpadă. Judecătorului îi e frică. Se hotărăşte să telefoneze procurorului-general şi prefectului. Ca să-l descotorosească de toţi nebunii ăştia care-l înconjoară. Va cere alt comisar şi nişte jandarmi. Ca să telefoneze, trebuie să-l scoată pe comisar din birou. Intră-n bucătărie ca să-i încredinţeze doamnei Eudoxia misiunea asta.

– Doamnă Eudoxia, vă deranjez ? întreabă judecătorul.

În bucătăria frumoasă, Eudoxia tricotează.

– Poftiţi, domnule judecător, spune ea.

Îi oferă tînărului judecător un scaun şi constată.

– Domnul judecător s-a refugiat aici fiindcă se teme că domnul comisar Filaret e nebun.

– Sînt motive ca să cred așa ceva ?

– Scuzați-mă, domnule judecător. Cred că-l socotiți nebun pe comisarul Filaret fiindcă v-a ascuns că și Tuniade-tatăl a fost ucis. Și fiindcă v-a repetat mai înainte că în orașul Agapia n-au avut loc niciodată crime. Acum vă dezvăluie că anul trecut Tuniade-tatăl a fost omorît de Sava în pădurea de brad. Spuneți-mi, domnule judecător, nu de asta ați fugit ?

– Ba da, doamnă Eudoxia.

Judecătorul roșește.

– Toate lucrurile astea mi se par foarte-ngrijorătoare. Chiar tulburătoare. M-au înfuriat. După cum vedeți. M-au scos din țîțîni... E foarte grav !

– Și-ați venit aici, în bucătărie, fiindcă v-a fost un pic frică și mai ales ca să-mi cereți să vă scap de comisar, ca să-l puteți ruga pe procuror și pe prefect să vă trimită un alt polițist care să nu fie nebun și de-asemenea o-ntărire de jandarmi. Nu-i așa, domnule judecător ?

– Da, doamnă Eudoxia, așa e... Dar de unde știți toate astea ? Doar n-ați ascultat la ușă... Chiar dac-ați fi ascultat la ușă tot n-ați putea citi-n inima mea. Nici să știți că mi-e frică și că doresc să-l scoateți pe comisar de la mine din birou. Nici să știți că nu mă simt în siguranță alături de comisar, pe care-l socotesc nebun... Nici să știți că vreau să-i telefonez procurorului.

– De mine nu vă e frică, domnule judecător ?

– Nu, doamnă Eudoxia ! Cum să-mi fie frică de dumneavoastră ? Mi-e frică de comisar, fiindcă e nebun. Spune că...

– N-aveți dreptate, domnule judecător. Ar trebui să vă fie frică și de mine. Fiindcă și eu v-aș spune același lucru, ca și comisarul. E drept că Savonarola Mold i-a crăpat capul cu securea bătrînului Tuniade, cum despici un pepene, dar drept e și că n-a fost crimă. Ăsta-i adevărul.

Judecătorul Cosma Damian e foarte palid. Îi e frică. O frică îngrozitoare, cum îți e doar în coșmaruri. Se gîndește la chipul

comisarului nebun, se uită la chipul doamnei Eudoxia şi îşi dă seama că este chip de nebună. Îşi aminteşte vocea şi privirea lui Ismail Lipoveanul. Ismail e prototipul nebunului. Chiar şi Inimioară, şeful de gară, cu bărbuţa lui, e nebun. Şi doamna Patricia Tuniade e nebună... Judecătorul e convins că toată lumea din oraşul ăsta e nebună. Agapia este un vapor de nebuni. O corabie de nebuni, eşuată-n zăpadă, între cer şi pământ, nici pe pământ, nici în cer...

Prin faţa ferestrei de la bucătărie trece Pantelimon, vătăşelul, care bate lung toba şi apoi, în termeni patetici, poftеşte asasinul să se prezinte în faţa judecătorului din oraş... "Bărbaţi şi femei ai oraşului Agapia... Bărbaţi şi femei ai oraşului Agapia... Luaţi aminte căci lucrurile pe care am să vi le spun sînt îngrozitoare...".

Judecătorul fuge din bucătărie. Nu ştie încotro s-o ia. Intră-n birou. E hotărît să-i ceară ajutor prefectului. Puţin îi pasă că-i de faţă comisarul ! Situaţia nu mai poate fi prelungită.

În timp ce judecătorul caută cartea de telefon, comisarul Filaret îl priveşte cu milă. Comisarul se uită la judecător cu mila cu care peştii se uită la măgarii şi la oile de pe malul rîului, căci, pentru peşti, viaţa nu e cu putinţă decît în fundul apei; să se afle pe uscat înseamnă să-şi piardă viaţa... Nimeni nu e-n stare să conceapă alt fel de viaţă decît a sa. Ca şi peştii, care nu concep că poate exista viaţă şi pe uscat.

XIII

Viaţa şi moartea unui satrap moldovean

Judecătorul are să-i telefoneze procurorului-regal, pentru a-i cere un alt poliţist şi nişte jandarmi. Comisarul Filaret îl întrerupe:

– Nu merită să telefonaţi, domnule judecător. Fiţi pe pace ! În oraşul ăsta nu e toată lumea nebună. În oraşul Agapia, nimeni nu e nebun. N-avem nici măcar vreo ciudăţenie. Ducem o viaţă grea, asta-i tot. Durerea ne este administrată-n doză mare. Şi cînd doza e prea puternică, durerea ia un alt aspect. Sărăcia, în doză mare, îmbracă un alt aspect decît sărăcia obişnuită. Nu vă speriaţi. Am să vă povestesc, pe cît mai scurt posibil, cum a fost omorît bătrînul satrap Anton Tuniade acum paisprezece luni. Ascultînd povestea asta, o să-nţelegeţi de ce nu v-am spus-o mai devreme. Ar fi fost inutil. O să vă daţi singur seama. Cu toate că Savonarola Mold i-a zdrobit bătrînului satrap capul cu securea, este vorba de-o sinucidere. Nu e un omor. Sigur că dacă v-aţi fi aflat printre judecători, aşa cum v-am mai spus, şi dumneavoastră l-aţi fi condamnat pe Savonarola Mold pentru omor. Oricine l-ar fi condamnat. Dacă aş fi fost judecător, şi eu l-aş fi condamnat. Fiindcă un judecător n-are dreptul să judece. El constată un fapt şi dă pedeapsa corespunzătoare, prescrisă de codul penal.

– Dumneavoastră aţi făcut ancheta cu privire la omor ? întreabă judecătorul.

– Ancheta era inutilă. Totul era limpede. N-am făcut altceva decît să-ntocmesc un proces-verbal şi să-l trimit pe Savonarola Mold în faţa tribunalului. Ca să fie judecat.

– Cum a fost omorît Tuniade-tatăl ?... Vă rog să treceţi la fapte... As' noapte s-a comis un omor şi trebuie să găsim ucigaşul. N-avem timp de pierdut.

– Trec la fapte, însă începînd cu începutul. Aici, pe versantul oriental al Carpaţilor, trăia odinioară un neam care se numea pe sine "Popor al Nemuritorilor".

– Treceţi direct la uciderea lui Tuniade, vă rog.

– Domnule judecător, spuneţi că nu puteţi ancheta uciderea lui Tuniade-fiul dacă nu vă povestesc uciderea lui Tuniade-tatăl. Nu pot să vă vorbesc despre Sava Mold şi despre noi toţi dacă nu vă vorbesc despre Nemuritori. Sînt strămoşii noştri. Cine nu ştie nimic despre părinţi nu va şti niciodată întregul adevăr despre copii. Aceşti Nemuritori, care trăiau aici şi care sînt străbunii noştri, erau numiţi, de alte neamuri, geţi sau daci. Dar ei îşi spuneau Nemuritori, deoarece credeau că n-aveau să moară niciodată. Moartea nu e decît o schimbare de domiciliu. Cei care mor îşi părăsesc trupul pentru a merge în cer, unde vor locui veşnic. Strămunii noştri nemuritori trăiau înainte de Cristos. În secolul I-al erei noastre, romanii au cucerit ţara în care trăiau Nemuritorii. La Piatra Neamţ, astăzi capitală a judeţului nostru, era o mare cetate a Nemuritorilor, numită Petrodava. Aici, ca peste tot în ţară, cînd Nemuritorii au văzut că au pierdut războiul, că erau învinşi şi cuceriţi de romani, s-au adunat în jurul căpeteniilor lor şi s-au sinucis în masă. Toţi. Pînă la unul. Toţi bărbaţii valizi au murit. Mai bine mort decît sclav. Asta oamenii o ştiu de totdeauna. Mai ales în vremuri de nenorocire. De asemenea, oamenii au ştiut – pretutindeni şi-n toate vremurile – de orice religie ar fi fost, că sufletul nu moare. Aşadar, cuceritorii romani, pătrunzînd în ţară, n-au găsit decît femei, copii, bătrîni şi neputincioşi. Romanii au colonizat Ţara Nemuritorilor. Toată lumea a trebuit să vorbească latineşte. Nemuritorii au fost ultima cucerire a romanilor pe pămînt. Nu trecuse bine un secol de la

cucerire şi, din fundul Asiei, din fundul stepei care-ncepe aici, la poalele Petrodavei, chiar la Agapia, au ţîşnit toţi barbarii din Răsărit, care s-au revărsat ca o mare nesfîrşită peste Ţara Nemuritorilor, îndreptîndu-se către Apus – hunii, tătarii, Attila, Tamerlan, Gingis Han... Toţi au trecut pe-aici. Prin Agapia. Şi iarba nu mai creştea pe unde treceau ei. Rămînea doar pămîntul pîrjolit. Pustiul. Ultimii au fost turcii. Oamenii locului s-au retras, ca de obicei, în munţi. Au supravieţuit acolo, pe stînci. Au vorbit mai departe limba romanilor şi au continuat să creadă, fără şovăire, că sînt Nemuritori. Adică oameni. Şi deoarece erau creştini, aveau un temei mai mult să se creadă nemuritori. Viaţa le era atît de aspră, încît aşteptau cu nerăbdare clipa în care să treacă în adevărata lor patrie, în cer, unde toţi oamenii au drepturi egale, unde nimeni nu este nici sclav, nici cetăţean pe jumătate sau pe sfert, ca pe pămînt. Timp de două mii de ani, toţi barbarii au trecut pe-aici, cum trec valurile mării peste un ţărm. Noi n-am opus niciodată rezistenţă militară organizată. Te împotriveşti unui duşman chiar cînd e de două, de trei, de-o sută de ori mai puternic decît tine. Dar cînd e de-o mie de ori mai puternic, te retragi. Renunţi la rezistenţă. Cum renunţi să te-mpotriveşti şi să-i rezişti mării. David i s-a-mpotrivit lui Goliat, era o faptă minunată. Noi n-aveam în faţa noastră un singur Goliat ci milioane. Nu era nimic de făcut. Nemuritorii de la Petrodava şi de la Agapia au îndurat, de-a lungul veacurilor, încercări supraomeneşti. Văzînd că pămîntul nu le era îngăduit, Nemuritorii şi-au înfipt corturile în cer. Exact cum fac orhideele din pădurea virgină de la tropice. Neputînd să-şi înfigă rădăcinile-n pămînt, le-aruncă pe deasupra arborilor, în nori. Aşa au făcut şi Nemuritorii de la noi. Şi-au înfipt rădăcinile în cer, din ce în ce mai adînc. Şi au supravieţuit. Îşi trăgeau din cer substanţa, seva, dreptatea, speranţa şi tot ce le trebuia ca să trăiască. Exact cum orhideele din Brazilia îşi trag seva şi substanţa din norii care trec pe deasupra pădurii virgine. La noi, cerul a înlocuit pămîntul. Cerul era ogorul nostru, grădina noastră, aşezarea noastră, livada noastră, turma noastră. Din cauza asta, cînd turcii – după

ani de ocupaţie – i-au întrebat pe oamenii de la noi dacă vor să se facă musulmani şi să aibă drepturi şi privilegii în Imperiul Otoman sau să rămînă creştini şi să plătească bir greu, ei au răspuns că aveau să plătească bir. Au vrut să rămînă creştini. Au plătit îndoit, întreit birul, în miere, în grîne, în cai, în fructe, în vite; dar, mai ales, au plătit teribilul bir de sînge. Birul cerut de turci însemna copii de parte bărbătească, de vîrstă fragedă, din care făceau eunuci şi ieniceri, şi de parte femeiască, din care făceau curve şi favorite în harem. Fiecare mamă de la noi trebuia într-o zi să plătească birul dîndu-şi copilul. Asta s-a petrecut în mod regulat aproape cinci secole. Fără greş. Cei care strîngeau birul, care smulgeau copiii de la sînul mamelor pentru a-i trimite la Stambul, erau satrapi fanarioţi. Administratorii. Ei au însemnat tot ce e mai josnic şi mai odios pe pămînt. Pentru această oribilă, odioasă şi murdară îndeletnicire, erau aleşi din scursura Stambulului, pe un an, pe şase luni. Slujba asta de colectări de copii şi de bogăţii se scotea la mezat; iar cei care-o cumpărau, cît timp erau în funcţie, purtau titlul de prinţi. Cei mai mulţi dintre satrapi nu s-au mai întors niciodată în mahalalele lor rău-famate de la Stambul, de unde proveneau. Au rămas în Ţară, după ce au jefuit-o, au însîngerat-o, au profanat-o. Au acaparat totul, luînd totul cu japca: pămînturi, păduri, oameni şi animale. Cînd a luat sfîrşit dominaţia turcească, satrapii au rămas stăpîni. Ca proprietari ai Ţării. Naţiunile occidentale, care ne-au scăpat de turci, au aflat în satrapii fanarioţi, valahi şi moldoveni, nişte slugi perfecte, administratori şi perceptori. Fanarioţii nu mai purtau titlul de prinţ, de *bey*, de voievod, ca pe vremea turcilor; ajunseseră senatori, miniştri, deputaţi, diplomaţi, directori-generali. Făceau exact aceeaşi treabă ca şi înainte. Obiectul traficului nu-l mai reprezentau copiii ci adulţii. Funcţia şi unica ocupaţie a fanarioţilor constă în a suge sîngele Ţării. Sub occidentali ca şi sub turci. Sînt organizaţi în partide politice. Toţi satrapii ăştia fanarioţi, ca şi urşii, pleacă toamna să hiberneze prin hotelurile de lux, prin bordelurile şi prin cazinourile Occidentului. Primăvara apar din nou. Dirijează muncile

cîmpului. Satrapii mînă oamenii cu strămurarea. Celor care culeg strugurii le pun botniţe, ca la cîini. Dar noi suportăm orice, fiindcă sîntem creştini. Adevăraţi creştini, care n-au alt ogor de unde să-şi tragă hrana decît cerul. N-avem nici un mijloc de-a stăpîni ceva pe pămînt. Nu ne putem înfige rădăcinile – rădăcinile vieţii noastre – în Istorie. Nici în pămînt. Nici în lume. Sîntem obligaţi – sub ameninţarea cu moartea – să ne azvîrlim rădăcinile-n cer. În veşnicie. Cerul e singura noastră proprietate, singurul domeniu care ne aparţine. Tot ce stăpînim ne vine din cer şi nu de pe pămînt. Aşa cum evreilor, în timpul Exodului, le cădea mană din cer, căci sub tălpi n-aveau decît deşertul. Pustnicii, sihaştrii, schimnicii, călugării depun mari strădanii de forţă şi de voinţă ca să ajungă la acest stadiu al creştinismului, la acest grad de detaşare – de lume şi de pămînt – şi ca să se-nvecinească cu cerul, în absolut şi-n veşnicie... Noi trăim, cu carnea noastră, în cer. Toţi; cum doar cîteva zeci de sfinţi au izbutit s-o facă, în asemenea fel, total, deplin. Tuniazii sînt nişte satrapi. Tatăl era director-general la ape şi la păduri. De parcă toţi munţii şi toate pădurile ar fi fost ale lui ! Nu mai era la fel de bogat ca strămoşii lui, care cîştigaseră castelul la cărţi. Dar trăia absolut la fel ca ei.

– Deci, tatăl a fost omorît fiindcă era tiran ? întreabă judecătorul.

– Nicidecum, domnule judecător ! răspunde comisarul. Niciodată la noi nu se omoară tiranii.

– Aţi putea-o mărturisi, spune judecătorul. Uciderea de tirani este uneori aprobată de Părinţii Bisericii creştine. Ba, chiar-recomandată.

– Nu e cazul la noi. Vă repet, noi nu omorîm tiranii. Trăim în compartimente separate: ei – într-al lor; noi – într-al nostru. Ei trăiesc pe pămînt şi-n istorie, iar noi trăim în cer şi-n veşnicie. N-avem nimic de-mpărţit între noi. Nu există motiv de ceartă între noi şi tirani. Sîntem complet despărţiţi unii de alţii.

– Atunci de ce-a fost ucis ?

– O să-nţelegeţi de ce. După cum v-am spus, noi nu ne-am ucis niciodată tiranii. Le păzim viaţa. Toată poliţia, justiţia şi armata dê la noi au o singură sarcină: să păzească viaţa, proprietăţile şi privilegiile satrapilor. Dumneavoastră, ca judecător, eu, ca poliţist – cu-această condiţie ne-au eliberat occidentalii de turci – nu facem altceva decît să-i păzim pe tiranii care sug sîngele şi măduva poporului. V-am spus că oamenii din Agapia, iarna trăiesc în pădure. La prima zăpadă, bărbaţii pleacă de-acasă. Se afundă în pădure. Acolo sus, taie copaci, pînă-n primăvară, pentru satrapi. Ca să se-adăpostească, sapă gropi, şanţuri, fac în ele foc şi acolo dorm şi trăiesc toată iarna. Aproape sub cerul liber. Pe-un ger de 40 de grade, care-ngheaţă seva-n stejari şi face pietrele să crape. Arborii tăiaţi sînt tîrîţi pe zăpadă pînă la malul rîurilor. Primăvara, lemnul din Petrodava pluteşte pe rîuri, pe fluvii, în fine cu navele, pe Marea Neagră, şi apoi pînă-n ţările cele mai depărtate ale lumii. Bizanţul, Constantinopolul, Atena, după fiecare incendiu, au fost construite cu lemnul din Petrodava. Lemn avem. Şi noi, locuitorii acestor locuri, avem nevoie de lemn. Numai că noi n-avem bani să-l cumpărăm. La noi nu există bani pentru cumpărat fie ce-ar fi. După statistici, se cumpără o singură cutie de chibrituri pe an, la un sat întreg. Asta arată că bugetul nostru este extrem de redus. Inexistent. Comerţul e mai degrabă troc. Bani n-au decît satrapii şi funcţionarii. Cum într-o ţară friguroasă ca a noastră lemnele înseamnă o chestiune de viaţă şi de moarte – şi cum bani ca să le cumpere n-au – cetăţenii îşi fac rost de lemne de prin pădurile din jurul casei. Pădurile astea aparţin satrapilor şi statului. Cu toate astea, luăm lemne de-aici. Ştim că pădurile astea sînt ale noastre. Că ne-au fost luate cu japca. Nu spunem nimic. Dar din pădurile astea care ne-au fost smulse, furate, ne luăm lemne fiindcă avem nevoie. Ca să ne fierbem mămăliga, unica noastră hrană, trebuie lemne. Omul are nevoie de lemn, ca să-şi construiască pereţii şi acoperişul casei. Ca să-şi facă plug, îi trebuie lemn. Lemn, de asemenea, ca să ridice adăpost pentru vite, pentru făcut furcă, lopată, car. Toate lucrurile gospodăreşti ale ţăranului sînt

de lemn. Sclavia perpetuă, mizeria neagră îl fac pe omul din Agapia să fure acest lemn, pe care nu-l poate cumpăra şi de care nu se poate lipsi, să-l fure de la cei care i l-au furat. Îl fură în păduri. Dacă satrapii – guvernanţii adică – i-ar băga la-nchisoare pe cei care fură lemne-n pădure, în două săptămîni cei douăzeci de milioane de ţărani ar fi toţi la puşcărie. Unul n-ar mai rămîne afară, în libertate. Cum satrapilor le este cu neputinţă să bage un popor întreg la-nchisoare, s-a hotărît ca delictele de braconaj şi de furt de lemne să fie urmate doar de-un proces-verbal. Te judecă, te condamnă, dar eşti lăsat în libertate provizorie. Toţi bărbaţii sînt condamnaţi. Pentru delictele astea, cărora lumea de la Petrodava le spune "delicte pădurene" – pedeapsa cu închisoarea nu se-aplică dar se confiscă totdeauna securea delincventului. E o pedeapsă-ngrozitoare. Toţi ar prefera să facă nişte luni de închisoare, decît să-şi piardă securea. Preţul unei securi înseamnă un capital foarte ridicat pentru-această populaţie, care nu-şi poate cumpăra nici măcar chibrituri şi sare. O secure înseamnă economiile pe cîţiva ani. Unul peste care dă nenorocirea să-şi piardă securea e socotit ca un sinistrat. Ca şi cînd i-ar fi luat casa foc. Un om care-şi pierde securea de mai multe ori nu-şi mai revine. E ruinat pe tot restul vieţii. N-o să mai fie-n stare să-şi cumpere altă secure şi se va afla-n situaţia celui care şi-a pierdut amîndouă mîinile. Fără secure, nimeni nu găseşte de lucru. N-ai secure, n-ai mămăligă. Fără secure, viaţa nu e posibilă. Pentru nimeni. Securea este unealta capitală. Cu securea omul îşi construieşte casa şi n-are nevoie de nimic altceva. Cu securea taie copacii. Cu securea fasonează lemnul. Şi casele noastre sînt superbe. Cu securea-i cioplește casei toate ornamentele. Şi nu e numai casa. Orice unealtă, pe care-o folosesc oamenii aici, a fost făcută cu securea. Jugurile boilor, roatele, plugul, grapa, carul, furca, lopata, ciubărul, războiul de ţesut al femeii, furcuţa, furca de tors, fusul, andrelele... Cu securea, omul îşi cioplește patul, masa, dulapul, blidarul, scaunul, leagănul copiilor, bărdaca din care bea, lingura, blidul. Totul este făcut de el cu securea. Cu securea, omul face puntea care-i îngăduie să treacă rîu-

rile, împrejmuirea care-i apără, pe el şi animalele lui domestice, împotriva lupilor şi-a animalelor din pădure. Cu securea, omul durează biserici, ciopleşte icoane, crucifixe, crucea de pe morminte, sicriele, sfînta-masă, altarul... Securea este unica armă de apărare împotriva sălbăticiunilor. Cine n-are secure nu se poate aventura-n pădure decît riscîndu-şi viaţa. Securea îţi este tovarăş şi toiag. Cine n-are secure moare de sete iarna, cu vite cu tot, căci cu securea spargi gheaţa rîurilor şi gheaţa din ciubăr. Securea e viaţă. Cine n-are secure n-are loc printre cei vii. Nimic nu poate înlocui o secure. Cum nu pot fi înlocuite mîinile. Pentru aceste motive, să-i confişti securea unui om, unui Nemuritor de la noi, înseamnă să-l schilodeşti. Înseamnă să-i tai mîna dreaptă. Sau picioarele. Pentru Tuniade-tatăl era într-adevăr o plăcere să confişte securile ţăranilor. Era un adevărat satrap: trufaş, crud, nedrept, nemilos, inuman. Lovea oamenii cu cravaşa, de parc-ar fi dat în lemne. Avea părul lins, pomădat, parfumat, ca al tuturor satrapilor fanarioţi. Capul îi era ca o nucă de cocos cu miezul scos, lustruită, parfumată, pudrată, fără nimic pe dinăuntru. Fiecare frază a lui conţinea cîte-o vorbă de dispreţ, pe franţuzeşte. Satrapii fanarioţi, împărţiţi în partide, ca lupii-n haite, pun, pe rînd, stăpînire pe Ţară. Toţi se-aseamănă. Toţi miros de departe a cosmeticuri, a parfum şi a curve. Într-o zi, către prînz, satrapul Tuniade l-a-ntîlnit în pădure pe Savonarola Mold. Sava era tăietor de lemne de-aici. Un colos. Cel mai sărac dintre toţi. Avea-nfăţişare de urs, cu ăi doi metri ai lui în înălţime, cu pieptul lat ca un trunchi de stejar, cu chipul bărbos. Dar, în trupul ăsta imens, de brută, se afla o inimă de copil, duioasă şi sensibilă. Nu era mult de cînd Savonarola Mold îşi pierduse securea, l-o confiscase Tuniade. Cînd l-a văzut pe satrapul Tuniade, Sava a-ncercat să-şi ascundă securea nouă pe care n-o plătise decît pe jumătate. Dar, prea tîrziu ! Sava nu tăiase nimic în pădure, nu era deci prins în flagrant delict. Dar Tuniade l-a-ntrebat de departe: "Ce cauţi în pădure, dobitocule ?": "Mă plimb", a răspuns Savonarola Mold. Nu ştia să mintă. A adăugat: "Mă plimb şi mă uit după vreun brăduţ din care să-i fac furcă ne-

vesti-mii. Are de tors şi furca veche i s-a frînt". E greu de făcut o furcă. Mai întîi, omul trebuie să umble prin pădure. Dintre mii de brăduţi, cam de-un metru înălţime, trebuie s-alegi unul mlădios ca trestia şi ca osul de pui, şi tare ca fierul. Şi, pe deasupra, drept ca lumînarea. Trebuie să ai ochiul format ca să găseşti un brad din care să faci furcă, Trebuie să te duci după el pe stînci. Pe urmă, uscatul ţine 2-3 ani. Lemnul trebuie afumat sau întărit la flacără. Un astfel de brad căuta Sava Mold în pădure. Răspunzîndu-i satrapului, Sava îi simţea mirosul de pomadă şi parfumul hainelor. În pădure, mirosul ăsta amintea păcatul şi iadul. "Dă-mi securea", a poruncit satrapul. Tuniade era călare. A descălecat. I-a cerut din nou securea. A dat drumul calului. "N-am tăiat nimic", a protestat Sava. "Ce, eşti surd ?", a zbierat satrapul. Şi l-a lovit peste faţă cu cravaşa. O faţă înnegrită de soare şi de vînt, care înnegreşc la fel ca şi cărbunele şi ca şi fumul. Un chip înnegrit de mizerie, de foame şi de durere. Sava a-ncasat lovitura de cravaşă şi a strîns din dinţi. I-au scrîşnit de durere. Dar a ascuns securea la piept, cu braţele. Aşa cum îşi ascunde mama puncul, la primejdie. Cum îşi ascunde cloşca puii cu aripile. Sava şi-a păzit şi şi-a ascuns securea cu braţele încrucişate pe piept. Anton Tuniade a lovit cu cravaşa de două, de trei ori, de zece ori. Sava Mold era plin de sînge pe faţă. Îi crăpase pielea de pe obraji. Dar Sava rămăsese nemişcat, ca un stejar. Îşi strîngea securea la piept. N-a protestat faţă de loviturile care-i sfîşiau pielea; un stejar secular nu protestează împotriva furtunii şi-a grindinii care-i pustiesc, îi smulg şi-i frîng ramurile. Sava era ca un stejar răbdător la furtună. Sava aştepta să se oprească loviturile, o dată cu furia satrapului. Aşa cum aşteaptă un stejar să treacă furtuna. Văzînd că nu-l încovoaie cu cravaşa, satrapul a azvîrlit-o pe jos. A luat un retevei. Cu amîndouă mîinile îl izbea în cap pe Sava Mold. Dar Savonarola – înalt de doi metri – părea şi mai înalt şi a rămas în picioare. Suferinţa părea să-l facă şi mai înalt. Dar impresia asta n-a durat mult.

După ce, cu forţa ambelor braţe, satrapul îl izbise-n cap cu bîta, Sava s-a clătinat. Exact cum cade un stejar gros tăiat cu

fierăstrăul. A căzut ca un copac retezat. N-a ţipat. N-a-njurat. N-a spus nimic. A căzut în tăcere. A făcut doar zgomotul pe care-l face un arbore tăiat cu fierăstrăul, căzînd cu greutatea lui enormă peste frunzele uscate din pădure. Căzînd, Savonarola Mold n-a dat drumul securii. Tuniade a-ncercat să i-o smulgă. Dar degetele tăietorului de lemne erau sudate, crispate pe secure. Mîinile şi securea erau una. Ar fi trebuit să-i tai mîinile ca să-i smulgi securea. "Dă-mi securea", a poruncit Tuniade, vînăt de furie. Sava îşi revine încet, cu greutate. Are un singur reflex: să-şi ascundă securea la piept, şi-ntors cu faţa la pămînt s-o apere cu toată greutatea trupului. Satrapul se urcă pe trupul lui Sava Mold, cu cizmele, ca pe trunchiul unui copac. Îl striveşte şi-l loveşte. Oasele şi carnea lui Sava rezistă. Ca neînsufleţite. Acuma, cînd puterile îl părăsesc şi cînd, cu faţa la pămînt, îşi simte securea ocrotită sub piept, singurul gînd al lui Savonarola Mold este să reziste cît mai mult. Vrea să-ndure loviturile pînă-i trece fanariotului furia. Pînă oboseşte fanariotul de-atîtea lovituri. Savonarola Mold are-ncredere absolută în capacitatea lui de-a încasa lovituri. Carnea şi oasele lui sînt antrenate. De secole şi de secole, neamul Mold încasează lovituri şi-a învăţat să le suporte. Îşi ascunde capul şi securea. Numai capul şi securea. Capul, ca să nu-l izbească mortal, fiindcă atunci şi-ar lăsa nevasta văduvă şi copiii orfani. Şi securea, fiindcă securea înseamnă viaţa lui. Fără secure e mort. O izbitură a fanariotului pe coloana vertebrală deasupra cefei îl face pe Sava să se-ntoarcă. Iată-l lungit pe spate. Fanariotul sare pe el. Peste burtă. Şi, cu tocurile cu ţinte ale cizmelor, Tuniade-i striveşte lui Sava Mold organele genitale, cum zdrobeşti strugurii în teasc. E o durere prea mare. Sava leşină. Îşi pierde cunoştinţa. Simte că i se moaie muşchii. Mîinile lui mari nu mai strîng cum trebuie securea. Într-un fel de semi-somn – sfîrşit, ca-n vis – Savonarola simte că-n timp ce-i striveşte organele genitale cu tocurile, satrapul îi smulge securea din mîini. Securea e pierdută. De disperare, Sava-şi adună toate puterile şi se-aşază-n genunchi. Nu mai are securea. Sărută cizmele călăului şi-i spune: "Loviţi-mă

cît vreţi, domnule, dar vă rog, ca pe Dumnezeu, nu-mi luaţi securea. Faceţi-mi ce vreţi, dar nu mă omorîţi şi nu-mi luaţi securea". O lovitură mai puternică decît celelalte, o lovitură dată chiar cu securea lui, îl face pe Sava să se culce din nou la pămînt. Cu faţa-n sus. Umezeala pădurii urcă în carnea lui strivită, cum urcă în trunchiul copacilor. Ea-l trezeşte, într-o zvîcnire pe care o cunosc toţi muribunzii din lume înaintea sfîrşitului. Sava se ridică, se-aşază-n genunchi. Ca o panteră se azvîrle cu toată greutatea trupului asupra satrapului care stă-n picioare-n faţa lui. Îi smulge securea din mîini. Nu mai era viaţă-n el, dar a-nviat numai ca să-şi ia înapoi securea. Acum, Sava a pus mîna pe secure, dar ştie că mult n-o s-o poată ţine. E gata să leşine din nou. E grav rănit şi zdrobit. N-o să-şi mai poată apăra securea. Pentru ca satrapul să nu i-o smulgă din nou, îl suprimă pe cel care-l ameninţă. Îl elimină pe cel care ar profita de leşinul lui ca să-i ia viaţa şi securea. Adunîndu-şi ultimele puteri, ţinînd cu-amîndouă mîinile securea, Savonarola Mold îi crapă satrapului capul, cu lovituri repetate. I-l crapă ca pe-un pepene. Această bilă parfumată, pomădată, îndrotată, goală însă pe dinăuntru, capul satrapului, sare-n ţăndări. Sava Mold nu vede ce face. Izbeşte-n capul care a crăpat ca o nucă mare.

O crimă bestială... Aşa au spus judecătorii şi ziarele. Zdrobindu-i satrapului bila parfumată care-i servea drept cap, Sava şi-a pierdut puterea. S-a prăvălit peste cadavrul satrapului. A rămas vreo şase ore fără cunoştinţă. Mai mult mort decît viu. Pe pămînt. Cînd a revenit la viaţă, Sava a luat securea, după ce a şters-o de sînge. A venit la comisariat şi mi-a povestit tot ce se-ntîmplase. Fără să ascundă nimic. Ca şi mine care, la rîndul meu, v-am povestit acuma totul. M-am dus cu Sava la locul nenorocirii. Am verificat faptele. Erau exacte. Aşa cum mi le relatase Sava. Doctorul Pillat a examinat organele zdrobite ale lui Sava. Doctorul a spus textual: "Zdrobite ca strugurii-n teasc. Golite". I-am telefonat procurorului. Mi-a ordonat să i-l trimit pe Savonarola Mold. Între doi agenţi şi cu escortă bună. L-am trimis. Dar nu i-am pus cătuşe. Mi s-a părut că nu era nici drept, nici

potrivit şi nici necesar. Şi Sava Mold a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă la saline. Acolo e şi-acuma.

– Şi nu e crimă ? întreabă judecătorul Cosma Damian.

– Nu, răspunde comisarul Filaret. E o nenorocire. Iar moartea lui Tuniade este o sinucidere. Provocarea era atît de-nfricoşătoare, de-ngrozitoare şi de netăgăduit, încît dacă securea ar fi fost singură, şi deşi de fier, şi tot i-ar fi crăpat satrapului capul. Tuniade a făcut tot ce-a putut ca să moară. Pentru mine, cînd un om îşi caută singur moartea, comite o sinucidere. Anton Tuniade-tatăl şi-a căutat moartea, cu tot dinadinsul, cu o voinţă diabolică. A declanşat împotrivă-i securea lui Sava, cum ar fi declanşat o armă de foc. Din acest motiv, nu-l putem acuza pe Sava că a comis o crimă. Nu este omucidere. În afară de Domnul nostru Iisus Cristos – care este Dumnezeu, şi doar pentru că este Dumnezeu – orice sfînt coborît din calendar ar fi acţionat ca şi Sava Mold. Fiindcă nu omul Sava Mold a mînuit securea. Ci carnea, muşchii, oasele lui înveninate de suferinţă, otrăvite de nedreptate şi de provocare.

– De ce m-aţi minţit pînă acuma ? întreabă judecătorul. As' noapte fiul lui Tuniade a fost ucis. Este logic să existe o legătură între moartea tatălui şi cea a fiului.

– Nu este nici o legătură între cele două fapte. Ştiam că dumneavoastră – ca orice om care se conduce exclusiv după *organon*, adică după instrumentul numit raţiune – veţi face această apropiere. Or, este o pistă falsă. Nu există nici o apropiere. Moartea tatălui este o nenorocire provocată de el însuşi. Nenorocirile, ca şi erupţiile vulcanilor, nu se repetă.

– Unde se află ucigaşul lui Tuniade tatăl? întreabă judecătorul.

– La ocnă. V-am mai spus.

– Nu are familie aici ?... N-are-n oraş copii, fraţi, părinţi sau prieteni care-ar vrea să-l răzbune ? Şi care, pentru a-l răzbuna, l-ar fi omorît pe Tuniade-fiul ?... Asta este pista principală. Trebuie neapărat să anchetăm în direcţia asta. De-aici ar fi trebuit să pornească ancheta.

– E pierdere de timp, spune comisarul. La noi nu există ucigaşi. Dar dacă ţineţi să facem în sensul ăsta ancheta, vă stau la dispoziţie. Spuneţi-mi ce trebuie să fac, şi-am să fac.

– Trebuie să facem cercetări cu privire la familia lui Sava Mold. Trebuie să interogăm nevasta, copiii, toate rudele şi toţi prietenii ocnaşului. Fără-ndoială, că unul dintre ei l-a omorît pe Tuniade-fiul. Fiindcă fiul a fost omorît la un an după tată.

– Vă-nsoţesc, spune comisarul. Vă rog să-mi iertaţi pălăvrăgeala. V-am prevenit că sînt un om din Petrodava. Un Nemuritor de-aici. Din întîmplare sînt şi poliţist. M-au numit poliţist fiindcă – aşa cum v-am mai spus – am făcut serviciul militar la jandarmerie. În plus, am făcut şi studii. Voiau să aibă aici un poliţist din partea locului. Şi m-au rugat să primesc. Sînt singurul *om al armelor*, printre oamenii fără arme. Dar, şi cu arme, sînt la fel cu ceilalţi. Nemuritorii de-aici. Un Nemuritor. Un om.

XIV

Descindere de poliție în casa fără secure

Tînărul Cosma Damian nu este prea mișcat de povestirea comisarului. E furios.

– Era datoria dumneavoastră elementară, domnule comisar, să mă puneți la curent cu afacerea Sava Mold, spune judecătorul.

Înfofolit, urcă-n sania lui Ismail Lipoveanul, pentru a percheziționa domiciliul ocnașului. Comisarul se așază fără nici un cuvînt lîngă judecător. Judecătorul continuă:

– Tăcerea dumneavoastră e de neiertat. Și tatăl și fiul au fost omorîți în același an. Aproape-n același fel. Este logic să presupui că i-a omorît aceeași mînă. Este sigur răzbunare. În felul vendetelor. Crime în lanț. Așa cum se comit în toate zonele înapoiate. Din primul moment ar fi trebuit să-mi povestiți întîmplarea. Puțin îmi pasă că, în regiune, Savonarola Mold este considerat victimă și martir. În ochii legii e-un asasin. Ar fi trebuit să fiu pus la curent, din primul moment al noii crime.

Sania cu cai albi urcă Drumul Iubitoarelor. Casa ocnașului e aproape de castel. Căsuțele albe de pe ambele părți ale Drumului sînt luminate. E-aproape ziuă. Dar nimeni nu stinge lămpile cu gaz. La ceasuri de neliniște, oamenii simt nevoia să țină lămpile-aprinse. Acum, Drumul Iubitoarelor se vede mai bine. Acest drum șerpuitor urcă prin mijlocul orașului ca o panglică albă, mărginită de puncte verzi, brazii. O panglică ce unduiește peste oraș, îndreptîndu-se în sus și înspre apus. Agapia este ca

un port; munţii coboară pînă la calea ferată, pentru a-ntîlni cîmpia. Ca şi cînd ar întîlni marea. Căci regiunea de la răsărit de calea ferată se deosebeşte de cea de la apus, cum se deosebeşte marea de uscat. La răsărit, pămîntul e negru, bogat, roditor, neted. La apus, munţii sînt ca un zid, cu pămînt pietros şi dur. La răsărit, vara este praf, sînt ţînţari. La apus, pe Drumul Iubitoarelor nu e niciodată praf. Vîntul mătură totul şi spulberă praful spre cîmpie. Din cînd în cînd, trec nori, împinşi de vînt şi, asemeni unor imenşi bureţi umezi, spală pietrele, casele, aerul. De o parte şi de alta, oamenii se deosebesc între ei ca şi cele două regiuni. La răsărit de calea ferată, în cîmpia fertilă, murdară, noroioasă şi bogată, oamenii sînt bondoci, îndesaţi, rotunzi la obraz; le plac banii şi viaţa şi le rîd ochii. La apus, în casele care mărginesc Drumul Iubitoarelor, bărbaţii şi femeile sînt înalţi, slabi, aproape-uscaţi, cu priviri severe. Pun prea puţin preţ pe viaţa pămîntească şi pe plăcerile trupeşti. Visează la o împărăţie mai bună.

Muntenii care locuiesc de-a lungul Drumului Iubitoarelor şi oamenii de la cîmpie se-ntîlnesc în oraşul Agapia aşa cum oamenii mărilor se-ntîlnesc într-un port cu cei de pe uscat.

– Tuniade-tatăl şi Tuniade-fiul au fost omoriţi din acelaşi motiv. E limpede. Au fost omoriţi fiindcă erau tirani. Erau satrapi sîngeroşi. E-o crimă socială. Un tiranicid.

– Nu, domnule judecător, spune comisarul. V-am mai spus că noi nu ne omorîm tiranii. Nu pentru că am fi laşi sau pentru că ne-am complăcea în starea de nedreptate şi de sclavie; dar nu trăim în aceeaşi lume cu tiranii noştri, cu toate că le simţim în permanenţă gîrbaciul pe spinare. Rădăcinile, prin care ne vine seva vieţii, sînt în cer, deasupra Istoriei şi a domeniilor tiranilor; aşa cum Drumul Iubitoarelor pe care mergem se află deasupra cîmpiei...

– Asasinul lui Tuniade este totuşi un om de-aici, spune judecătorul. Ipoteza dumneavoastră cu străinul venit cu trenul a căzut. Ucigaşul este om de-aici şi are ceva de răzbunat, ceva grav de reproşat familiei Tuniade.

– Aici, toată lumea are o-nvinuire gravă de adus familiei Tuniade. De secole, Tuniazii fac numai rău. Pentru toţi şi pretutindeni, opera lor este răul.

– Familia lui Sava Mold, de exemplu, ar fi avut şi ea motive să-l omoare azi-noapte pe tînărul Tuniade, nu-i aşa ?

– Nu, domnule judecător, spune comisarul.

Ismail Lipoveanul opreşte sania. Pe stîncă, în faţă, castelul cîştigat la cărţi. La dreapta, într-un luminiş, aproape îngropată-n zăpadă, o casă de lemn.

– Asta e casa lui Sava Mold, spune comisarul. Casa în care vreţi să căutaţi asasinul. Tot mai vreţi să intraţi ?

– Bine-nţeles că vreau ! răspunde judecătorul.

Sare jos din sanie. Spune:

– Aici trebuie căutate cheia misterului şi urmele ucigaşului.

– E-o vizită fără rost. N-o să vă ducă la nimic, credeţi-mă.

– Eu hotărăsc dacă este fără rost. Şi-am hotărît contrariul.

– Domnule judecător, copiii nenorocitului de Savonarola Mold s-au sălbăticit. Sînt complet abrutizaţi de mizeria fizică şi morală. De multă vreme nici nu se mai îmbracă. Nu mai au cu ce să-şi acopere goliciunea. Trăiesc în pielea goală, ca animalele. Mama copiilor, nevasta lui Savonarola Mold, a ajuns şi ea la o condiţie sub-umană. Ea şi copiii ei trăiesc ca animalele. Chiar şi venerabilul nostru preot, sfinţia-sa părintele Nicodim, cu greu le poate vorbi. Ca şi cînd ar vorbi cu nişte animale. Nu trebuie să ne ducem la ei, domnule judecător !

– La drum, domnule comisar, spune judecătorul.

Comisarul Filaret coboară. Mai încearcă o dată să-l oprească pe judecător:

– La urma urmei, de ce ţineţi atîta să mergem la familia Mold ? Ce vreţi să-i întrebaţi pe nenorociţii ăştia ? De ce vreţi să-i chinuiţi ? Le faceţi rău gratuit. Un rău care nu va servi la nimic. Femeia-i aproape nebună şi tare bolnavă. Trăieşte închisă cu cei şase copii ai ei, toţi sub doisprezece ani. Nici mama nici copiii nu ies niciodată din casă. Trăiesc toţi desculţi şi-n pielea goală. Cum vreţi să iasă pe frigul ăsta şi să-l omoare pe Tuniade ? Nu

sînt ei oameni care să omoare un soldat. În casa asta există o femeie nebună şi şase copii asemenea animalelor sălbatice. Nu e cuminte să mergem !... Vreţi să căutaţi asasinul printre ei, domnule judecător ?

– Trebuie să ne ducem şi să-i vedem, răspunde judecătorul. Sînt cei mai răi duşmani ai Tuniazilor. Cu ei trebuie să-nceapă ancheta. Asasinul e fără-ndoială un apropiat al lor.

– Cum vreţi, spune comisarul.

Înaintează prin zăpadă, alături de judecător. În faţa lor, o căsuţă izolată. O casă frumoasă. Nu găseşti case la fel decît la Petrodava şi-n ţările scandinave. Este ornată ca o casă de păpuşi. Savonarola Mold a construit-o cu mîinile lui, servindu-se doar de secure. Acoperişul scînteiază ca diamantele şi ca perlele, sub ochii dintîi raze de soare palid.

Un fum gros iese din acoperiş, cît ţin streşinile.

– Au dat foc la casă ? întreabă judecătorul.

– Nu, domnule judecător, dar casele de pe la noi n-au coş. N-au coşuri din cauza satrapilor fanarioţi. Nemaiştiind ce bir să mai stoarcă de la popor, satrapii au pus bir pe coşuri. Un bir foarte greu. Oricine avea un coş trebuia să plătească un impozit suplimentar care s-a numit fumărit, birul pe fum. Prea săraci pentru a plăti noua dare, oamenii din Petrodava şi-au dărîmat coşurile de pe case. De pe vremea aceea, nici o locuinţă nu mai are coş pe acoperiş. Fumul iese în pod şi din pod se scurge prin crăpături şi mai ales pe la marginea acoperişului. Aşa cum vedeţi.

Cei doi bărbaţi înaintează. În jurul casei, nici urmă de om ori de animal. Zăpada este-aproape cît casa.

– După cum vedeţi, domnule judecător, nu e nici o urmă de picioare. Nimeni nu intră-n casa asta, nimeni nu iese din ea.

Ferestrele şi uşa sînt ascunse pe jumătate de zăpadă. Geamurile sînt murdare, opace şi cîrpite cu ziare. Nu se vede nimic prin ele. Comisarul ajunge cu greu la uşă.

– Uitaţi, domnule judecător. Asta e casa lui Savonarola Mold.

Împinge uşa. Fără să bată. În timp ce încearcă să deschidă uşa îngheţată, blocată de zăpadă, comisarul îi spune judecătorului:

– Păcat să vă pierdeţi timpul venind aici !

Uşa nu se lasă deschisă. Comisarul se uită la ea cu admiraţie şi cu mîndrie. Spune:

– Savonarola era cel mai bun dulgher din regiune. Priviţi ce bine şi-a lucrat uşa. Solidă, frumoasă. Era un excelent cioplitor în lemn, nenorocitul ăsta de Sava !

Comisarul oftează:

– Lui Sava îi era tare drag să taie lemnul ! Iar acum taie la sare, nefericitul !

Comisarul împinge uşa cu violenţă. Se deschide. Cei doi bărbaţi intră-n casă. Nu e decît o-ncăpere. Vatra ocupă jumătatea odăii. În vatră arde focul cu vîlvătaie. Alături, un hîrdău vechi, pe jumătate plin cu apă; îl ţin aici pentru ca apa să nu-ngheţe. Deasupra focului atîrnă un ceaun imens. În ceaun fierbe mămăliga. Adică hrana zilnică, unic fel de mîncare ce ţine loc de pîine, de carne, de tot ! Lîngă ceaun stă o femeie cu părul cărunt şi răvăşit. Nici părul nici privirea nu-i sînt în ordine. Poartă o cămaşă de in, ruptă şi foarte murdară, şi fustă din pînză de sac. Chipu-i este îngrozitor de galben, de slab, de osos şi de zbîrcit. Parcă-i o mască teatrală a nebuniei. O mască a disperării, de asemenea. Privirea-i e de-un alb murdar, ca şi părul, nepieptănat şi nespălat. Silueta n-are contururi precise, fiindcă-n încăpere pluteşte un abur gros, amestecat cu fum. Iar prin ferestre nu se vede nimic. Lumina care vine de-afară, murdărită de geamuri, amestecîndu-se cu lumina focului, în acea atmosferă încărcată de aburi, îţi răneşte vederea. E foarte cald. O căldură înăbuşitoare, umedă, insuportabilă. Ai zice că eşti la baia de aburi. De aburi rău-mirositori. Geamurile, mai toate sparte, sînt cîrpite cu ziare. Este un decor ireal, de tragedie, de mizerie, de foame, de durere şi de decădere.

Lîngă vatră, lipiţi de perete, copiii. Toţi ascunşi. Pereţii, altădată văruiţi, sînt negri, umezi şi plini de grăsime. Unul dintre

copii înaintează timid. Îmbrăcat într-o cămaşă lungă, murdară, de pînză de sac, are părul foarte lung şi-ncîlcit. E îngrozitor de slab. Un adevărat schelet. Picioarele-i sînt două oase, subţiri şi murdare. Copilul are o uitătură duşmănoasă şi rătăcită. Uitătură de mică sălbăticiune care vrea să facă rău dar îi e frică. Copilul strigă deodată: *salve*. Izbucneşte-n rîs. Ca şi cînd ar fi azvîrlit o pocnitoare. În cămăşi lungi, ca nişte saci, timid, unul după altul, slabi, murdari, în picioarele goale, deosebindu-se unul de altul doar prin înălţime, şase copii înaintează. Toţi se opresc o clipă înfricoşaţi. Apoi izbucnesc toţi, cu vocile ascuţite, care scîrţîie ca sticla pisată.

Salve. După acest strigăt, izbucnesc într-un rîs isteric, ţintind asupra comisarului şi-asupra judecătorului nişte ochi ca nişte vîrfuri de suliţă şi dispar înghesuindu-se îndărătul hornului. Aşa cum dispar guzganii, vîrîndu-se-n pămînt prin cîte o gaură. Numai că nu sînt guzgani, ci fiinţe omeneşti. Nu ştiu ce este nici pieptenele, nici săpunul, nici foarfeca frizerului. E foarte ciudat s-auzi din gura lor salutul pe care vechii stăpîni ai lumii terestre, romanii, îl foloseau între ei. Acest *salve* al cuceritorilor romani a dispărut o dată cu Imperiul roman. Nimeni nu mai foloseşte astăzi acest salut, în afară de copiii ocnaşului Savonarola Mold şi a oamenilor din Petrodava.

– *Salve*, copii, spune judecătorul.

Nimeni nu-i răspunde. Urmează cîteva clipe de tăcere. Ca în cimitire. În această-ncăpere, tăcerea e mai rea decît fumul şi decît aburii rău-mirositori. Copiilor lui Sava Mold le este frică. De-aceea tac. Nu sînt obişnuiţi să li se vorbească. După un prim moment de frică, întîmplarea li se pare-atît de caraghioasă – căci e caraghios să le vorbeşti acestor copii de ocnaş – încît izbucnesc toţi într-un rîs ascuţit, isteric. Un rîs asemănător zgomotului de geamuri sparte, pe care le striveşti cu ţintele cismelor. Coardele vocale, gîtlejurile înfometate ale acestor copii nu mai scot sunetul obişnuit al vocilor de copii, timbrul lor angelic.

– Ăştia nu sînt copii, domnilor. Sînt şerpi. Vipere.

Femeia le porunceşte să tacă. Pune mîna pe făcăleţul plin de mălai clocotit, cu care mestecă păsatul în ceaun. Copiii nu mai suflă. Este iară tăcere. Cei şase micuţi, care colcăie ca viermii într-o rană, se ghemuiesc unul într-altul, în mijlocul odăii răumirositoare şi înăbuşitoare. Le este frică. Nu-i vezi, dar îi ghiceşti; grămădiţi unul într-altul ca boabele de struguri.

Aici, făcăleţul mamei nu e o simplă ameninţare. De frica făcăleţului fierbinte, copiii rămîn nemişcaţi şi tac, la fel ca puii de găină cînd e primejdie. Cu urechile la pîndă, cu ochii negri febrili şi sticloşi. Asta e privirea căprioarelor în faţa vînătorului. Privirea veveriţelor aţintită pe ţeava puştii care le ocheşte. Parcă ar aştepta împuşcătura. Dar astăzi nu va fi nici o împuşcătură. Doar comisarul şi judecătorul care caută asasinul de as' noapte.

– Ce doriţi, *domnii mei*, bunii mei domni ? întreabă femeia.

Pune făcăleţul în ceaunul în care fierbe mămăliga. Niciodată latina n-a sunat în chip mai ciudat decît în gura acestei femei nebune de durere, care spune *domnii mei*. Ea spune *cruce*, spune *salve* şi *vale*.

Foloseşte sute de cuvinte, venite de la romani, stăpînii lumii, cuvinte care nu mai sînt folosite nicăieri pe pămînt, în afară de acest loc. Aceeaşi limbă latină de pe vremea glorioasă a Imperiului roman. O limbă împietrită. Aici, nimic nu s-a schimbat. Afară de mizerie şi de nedreptate care, cu fiecare secol, cresc...

– Ce doriţi, *domnii mei* ? îi întreabă din nou femeia.

Acum îi este frică. Mai rău decît copiilor. Tremură din tot trupul ei scheletic. Dar e hotărîtă să se apere, fie ce-o fi. Frica ei este justificată. În casa asta, niciodată n-au venit din afară decît vizite rele. Veşti rele. Din afară, niciodată nu le-a venit vreun bine. Ultima vizită avusese loc acum paisprezece luni. Jandarmii au venit aici cu tatăl, cu soţul Sava Mold. Iar el – tatăl copiilor şi bărbatul femeii – era cu lanţuri la mîini şi la picioare. Sava era-n fiare, ca toţi marii asasini. Era adus acasă pentru percheziţie şi pentru anchetă. Această vizită, a tatălui în lanţuri, a speriat copiii pe viaţă. Acest spectacol al tatălui în lanţuri, plin de răni şi de sînge uscat, a determinat atitudinea pe care-aveau

s-o ia, pentru toată existența lor, copiii lui Sava Mold față de lume, față de oamenii din afară, față de tot universul. Din ziua aceea, copiii știu doar un lucru: că sînt copiii unui asasin. Că tatăl lor este un ucigaș. Că tatăl lor i-a făcut fanariotului Tuniade capul țăndări, cu securea, i l-a crăpat cum crăpi un pepene. A făcut-o cu ochii-nchiși, beat de durere, fiindcă nu mai putea să-ndure tocurile satrapului care-i frămîntau pîntecele.

– Ce doriți, *domnii mei,* îi întreabă femeie a treia oară.

Agresivă, cu ghearele scoase, ca o cloșcă turbată, gata să se repeadă la străinii care pătrund în bîrlogul unde-și crește ea puii. Agresivă ca păsările cărora le este foame și frică. Smaranda Mold este din ce în ce mai agresivă, din ce în ce mai pasăre și tot mai puțin femeie. Chiar și chipul ei capătă înfățișare de pasăre, pierzîndu-și trăsăturile feminine. Viața Smarandei Mold n-a fost niciodată ușoară. Dar de la moartea satrapului, viața ei a devenit de hrubă. Bărbatu-său lucra-n pădure. Era tăietor de lemne. Muncea sus, în pădure, cît ținea iarna. Fiindcă arborii se taie numai iarna ca să poată aluneca pînă la rîu.

Toate iernile vieții lui, Savonarola Mold a dormit în șanțuri la minus 40 de grade – ca toți tăietorii de lemne. Aproape sub cerul liber. Ca și ei, Sava este atins de bolile meseriei: reumatism, pelagră, degerături, tuberculoză... Viața, în casa unui tăietor de lemne, este totdeauna cenușie. Dar după uciderea satrapului și după plecarea bărbatului ei, viața dinainte i se pare Smarandei Mold raiul pe pămînt. În fiecare sîmbătă noaptea sau în fiecare duminică dimineața, bărbatu-său cobora din pădure. Venea acasă. Sava se afla acolo, în aceeași odaie, și acest simplu fapt era o mare sărbătoare. Prezența lui Sava Mold însemna raiul pe pămînt. El aducea cîțiva creițari și ceva de mîncare. Creițari puțini. Și mîncare puțină. În casa asta, nimeni, niciodată, n-a mîncat pe săturate. Și cu toate astea, venirea lui era o mare sărbătoare. Sava era acolo, el, capul familiei, tatăl, soțul ! Era ca soarele. Acuma soarele e-n lanțuri în fundul pămîntului. Soarele e-ngropat.

– Da, *domnii mei* ! strigă deodată Smaranda Mold.

– Ce s-a-ntîmplat ? întreabă comisarul.

– Da, au pus soarele-n lanţuri. Soarele meu. Soarele e-acuma în fiare, în fundul pămîntului.

Smaranda Mold îşi dă cu pumnii-n cap. Suspină, durerea ei izbucneşte. Se opreşte brusc. Îşi revine şi este iară agresivă.

– V-am întrebat ce doriţi.

Pune mîna pe mestecăul fierbinte din ceaun. Aşteaptă răspunsul.

Judecătorul Cosma Damian se simte foarte stînjenit. Regretă că a venit. Regretă că n-a ascultat sfatul comisarului Filaret. Ar prefera să se afle oriunde-n altă parte. Căci spectacolul mizeriei, al durerii şi-al decăderii oamenilor, al oricărei fiinţe omeneşti, îi degradează pe toţi ceilalţi. Degradarea unui singur om sau a unui grup de oameni jigneşte, murdăreşte şi răneşte tot restul muritorilor. Judecătorul îşi dă seama de-acest lucru şi vrea să vorbească. Dar întîlneşte privirile femeii, priviri care ard ca picăturile de vitriol, care străpung ca vîrful de spadă. Judecătorul simte vîrful spadei în piept. În timp ce privirile femeii îl rănesc pe judecător, ca fierul de lance, mai simte altele care-l străpung la fel. Privirile copiilor. Ca şi cînd, cu privirile ca nişte cuie incandescente ar vrea să-l răstignească.

– Ai vreo veste de la bărbatul dumitale ? întreabă comisarul.

Vede că judecătorul nu poate vorbi. Judecătorul, alb la faţă, se gîndeşte că ancheta asupra omorului de aş' noapte nu trebuia să treacă prin acel loc. Femeia asta nu-l putea omorî pe satrap în faţa castelului său. Femeia asta nu iese niciodată din casă. Nu are îmbrăcăminte. Este prizonieră a frigului, în casă, toată iarna. Aşa cum bărbatu-său este prizonier al justiţiei, în fundul pămîntului. Amîndoi, ferecaţi în galerii unde nu pătrunde soarele. Copiii sînt şi ei prizonieri, dar prizonieri care beneficiază de-un regim de favoare. Cei mai mari, cei care pot merge, ies din cînd în cînd. Dar cîte unul o dată. Copiii nu pot ieşi din casă decît unul cîte unul, fiindcă, toţi şase, n-au decît o haină. O singură pereche de ghete pentru toţi şase. O singură căciulă pentru toţi şase. O singură pereche de pantaloni pentru toţi şase. Se-mbracă pe

rînd. Sînt foarte mulţumiţi că le au şi pe astea. Părintele Nicodim le-a dat ţoalele astea, un rînd pentru toţi şase. Ca măcar unul dintre ei să poată ieşi din casă şi să cerşească.

– Ai primit vreo veste de la bărbatu-tău ? repetă comisarul.

– Ce fel de veste ? întreabă femeia.

Ochii ei sînt iară ca lăncile, ca picăturile de vitriol. Smaranda Mold este iară gata să se repeadă la bărbaţii străini. Este pregătită să se apere şi să-şi apere copiii.

– Ţi-a scris ? întreabă comisarul.

– Cine să-mi scrie ?

– Sava, bărbatu-tău. Ţi-a scris ?

– Sava, omu-meu, nu ştie să scrie, răspunde femeia. Ştiţi foarte bine că nu ştie să scrie. De ce mă-ntrebaţi ? Spuneţi-mi ce vreţi.

– Te-am întrebat dacă ţi-a scris; că putea să roage pe careva să-ţi scrie ce-i spunea el. Asta se face-n mod obişnuit. Cînd unul nu ştie să scrie, scrie altul pentru el.

– De ce vreţi să-mi scrie careva ?

– Ca să-ţi dea veşti despre el.

– Eu nu ştiu să citesc. De ce mi-ar trimite scrisori cînd el ştie că nu ştiu să citesc ?

– Ca să-ţi spună ce face. Şi tu poţi să rogi pe cineva, de exemplu pe părintele Nicodim, să-ţi citească scrisoarea.

– Sava ştie că eu ştiu ce face. Taie la sare sub pămînt. Toată lumea ştie ce face Sava. De ce să scrie dacă se ştie ?

– Poate să te-ntrebe despre tine, despre copii.

– Ştie prea bine ce facem noi aici. Ştie prea bine: aşteptăm moartea. Ca să terminăm o dată. Dar doamna moarte se lasă aşteptată ! Întîrzie, e cucoană mare !

Smaranda Mold îşi acoperă faţa cu mîinile-amîndouă şi izbucneşte-n plînş. Plînge strigînd cuvinte de durere, greu de-nţeles. Copiii, lîngă horn, se uită la mama lor în tăcere. Cîteva clipe. Ca şi cînd i-ar împărtăşi durerea. Şi ca şi cînd i-ar înfricoşa. Apoi izbucnesc toţi şase într-un rîs isteric. Rîsetele copiilor se-mbină cu strigătele de durere ale mamei. Şi armonia

este perfectă. Nici o disonanţă. Rîs şi plînset sînt culmea deznădejdii, a aceleiaşi deznădejdi, cea a copiilor şi cea a mamei. Deznădejdea celei care plînge şi-a celor care rîd.

– Nici copiii nu ştiu să scrie, spune femeia.

Se opreşte brusc din plîns.

– Ăl mare are doişpe ani. Ar trebui să ştie să-i scrie lui tatsău. Dar copilul meu nu e copil de satrap ca să ştie să scrie !

Femeia izbucneşte. Nu în rîs. Nu în plîns. E o izbucnire de mînie.

– De ce vreţi să-i scrie copiii ? Spuneţi-mi de ce ? Tatăl lor e sub pămînt. Cu morţii. De ce vreţi să scrie copiii mei la morţi ?

Urmează iară tăcere. Acea tăcere care, în casa lui Sava Mold, este mai rea decît strigătele de durere ale condamnaţilor la moarte. Judecătorul vrea să spună cîteva cuvinte de consolare. Dar aici totul este prea plin de mizerie, de disperare, de renunţare. De izolare. Nu e loc nici pentru cel mai mărunt cuvînt de consolare.

– Doamnă, n-aveţi pe nimeni care să v-ajute ? întreabă judecătorul.

Cuvîntul "doamnă" înseninează chipul Smarandei Mold, ca o rază de soare, ca o sclipire de aur, ca o lumină cerească. El înseninează toată casa. Ca şi cînd Smaranda ar căpăta un pumn de galbeni, o rochie nou-nouţă, podoabe strălucitoare, diamante, perle. O clipă sclipeşte, străluceşte, e fericită ca o regină. Dar revine la realitate. Crezînd că femeia n-a înţeles întrebarea, judecătorul repetă fraza, dar, de data asta, fără să mai pronunţe cuvîntul magic, cuvîntul "doamnă":

– Chiar nimeni nu v-ajută ?

– Nimeni, răspunde femeia. Sîntem singuri pe pămînt. Noi şapte. Eu şi ăi şase plozi din sămînţa lui Sava. Pe Sava nu-l mai socotesc printre vii. Nu mai e pe pămînt. E dedesubt, cu morţii. Îngropat mai adînc decît sicriele morţilor.

– Luaţi banii ăştia, spune judecătorul.

Strecoară-n mîna femeii toate bancnotele pe care le găseşte-n buzunar. Femeia le ia. Nici nu se uită la bani. Îi dă copiilor să se

joace cu ei. În durere există o treaptă unde banul nu mai are valoare.

– N-aveţi haine de iarnă ? întreabă judecătorul.

– Nici de iarnă nici de vară, îi răspunde femeia. Dar n-am nevoie de haine. În cîteva săptămîni, nici cămăşi n-o să mai avem. Nici eu, nici plozii. Cămăşile au să se rupă de tot. O să rămînem în pielea goală. Cît o ţine iarna, om sta goi în casă. N-o să ieşim deloc pe-afară. Cînd o să vină vara, tot n-o să ieşim, că ne-ar omorî lumea, dacă ne-ar vedea goi pe drum. O să stăm închişi aici toată vara. Poate o să ieşim noaptea. Prin jurul casei. Ferice de dobitoace, care umblă fără haine ! Că noi nu putem umbla. Ferice de porci ! Că porcii n-au nevoie de fuste. Nu o-moară nimeni vacile că umblă fără cămaşă. Dar pe mine m-ar omorî, m-ar lovi cu pietre, dac-aş umbla fără cămaşă. Şi curînd n-o să mai am cămaşă. Ferice de vaci ! Şi de scroafe ! Da, dom-nule: ferice de scroafe... Vai de mine care sînt femeie şi nu vacă !

– Am să-ţi trimit un pachet, spune judecătorul. Am să-i spun menajerei mele să-ţi facă rost de ceva haine. Am să le trimit neapărat.

– De ce să-mi trimiteţi mie haine ? întreabă femeia. Este mirată de oferta judecătorului. E năucită.

– Ca să aveţi cu ce să vă-mbrăcaţi.

– De ce să mă mai îmbrac ?

– Ca să poţi ieşi din casă.

– Eu să ies din casă ?

Femeia izbucneşte-n rîs.

– Se vede că nu ştiţi cum stau lucrurile ! Eu nu pot să ies niciodată din casă. Chiar de mi-aţi trimite dumneavoastră rochii de mătase şi de catifea. Dac-aş ieşi din casă, cine-ar păzi copiii ?... Ar sări-n foc. Nici n-aş ieşi bine şi-ar da foc la casă. Ăştia nu sînt copii. Ăştia sînt şerpi. Viermi. Vipere.

Mama plînge. Spune:

– Ăştia nu sînt copii. Nu !... Sînt fiare sălbatice şi turbate. Nişte tîmpiţi. Nişte idioţi. Spuneţi-mi, domnule. Ce fel de copii vreţi să iasă dintr-un tată ucigaş şi ocnaş ?

E-un moment grav şi penibil. Aceste fiinţe omeneşti trăiesc pe cele mai depărtate tărîmuri ale durerii şi-ale disperării. Judecătorul nu mai poate suporta acest spectacol. E dezolat că a venit. Pleacă-n grabă. Imaginea acestei familii îi va fi, pînă la moarte, obsesia vieţii. Căci nimic nu este mai grav decît durerea care depăşeşte gradul normal suportabil pentru natura umană.

Judecătorul Cosma Damian a uitat complet că a venit aici să caute un asasin ! I se pare ridicol să conducă o anchetă în asemenea loc.

Judecătorul iese, îndurerat pînă-n adîncul sufletului. Fiindcă, în momentele foarte grave ale vieţii, omul descoperă fraternitatea, sentiment pe care-l ignoră în timpuri normale. În momentele grave şi dificile, fiinţele omeneşti sînt ca vasele comunicante. De-aceea, durerea nevestei lui Sava Mold urcă în pieptul tînărului judecător, ca şi cînd ar fi propria durere. Îşi dă seama că este o fiinţă omenească, la fel cu-aceşti şase copii, pe care mama-i numeşte plozi. Durerea lor îi face rău. În plus, sînt moldoveni ca şi el. Moldovenii nu sînt inferiori altor naţii de pe pămînt. Dar au îndurat şi-ndură o nenorocire neîncetată, de la apariţia lor pe pămînt. De secole, satrapii, organizaţi în bande politice, în partide, au pătruns în trupul poporului moldovean, ca viermii paraziţi, şi-l devoră dinăuntru şi din afară. Iar bietul popor e gata să-şi dea duhul. Să moară devorat.

În faţa uşii se află Ismail Lipoveanul. Aşteaptă. Cînd iese judecătorul, Ismail îşi scoate căciula de blană şi spune:

– Îmi daţi voie să intru o clipă ? Vin numaidecît după dumneavoastră în sanie.

– Ce ai acolo ? îl întreabă comisarul.

– Vreau să le dau asta, răspunde Lipoveanul. Cu piciorul, arată un sac. Explică:

– E niţel mălai. Mi s-a spus că aţi urcat la oamenii ăştia. Le duc asta amăriţilor.

Ismail intră-n casă. Pune sacul lîngă horn. În momentul cînd Ismail se-ntoarce ca să iasă, unul dintre copii îi azvîrle-n cap un colţ de cărămidă. Ismail se opreşte. Îşi duce mîna la frunte.

Cărămida îl izbise în plin. Sîngele îi curge şiroi din frunte. Crispat de durere, cu cojocul şi cu obrajii pătaţi de sînge, Ismail porneşte spre sanie. Copiii au ieşit în faţa casei şi-i strigă tot felul de ocări. Aruncă după el cu alte proiectile.

Ismail le-a dat ceva de mîncare. Ei îl lovesc şi-l gonesc cu pietre, cu vorbe murdare. Copiii l-ar fi omorît pe Ismail cu pietre dac-ar fi putut. Răutatea copiilor îţi stîrneşte mila. Ca şi mizeria lor. Fiindcă există o zonă unde răutatea şi bunătatea, cruzimea şi tandreţea, rîsul şi lacrimile au aceeaşi semnificaţie. Şi unele şi altele sînt produsul aceleiaşi disperări, împinsă la extrem. Pe-acest pisc al suferinţei, binele şi răul, sărutările şi loviturile, rîsul ori durerea sînt unul şi acelaşi lucru. Ceea ce se află mai presus de orice valoare şi de orice semnificaţie. În timp ce judecătorul şi comisarul încearcă să panseze cu batista rana lui Ismail, mama iese şi-ncepe să bată copiii. Ţipetele mamei ajung la urechile judecătorului:

– Copii de ucigaş ! strigă ea. Fii de ocnaş ! Pîn' la urmă o să vă omorîţi mama-şi-o să vă duceţi şi voi la ocnă ! Ca tatăl vostru ucigaşul. Copii de ucigaş ce sînteţi.

Judecătorul îşi astupă urechile. Sania porneşte încet. E trecut de opt. Comisarul zice:

– V-am avertizat, domnule judecător, că ucigaşul nu se putea afla acasă la Sava Mold.

– Aşa e, spune judecătorul. Asasinul nu-i aici. Dar asasinul se află printre oamenii fără armă. Deci, printre oamenii din acest oraş. N-a venit din afară.

XV

Floarea şi ipoteza crimei pasionale

Judecătorul Cosma Damian şi comisarul Filaret se-ntorc mofluzi la Palatul de justiţie. Descinderea acasă la ocnaşul Savonarola Mold era o manevră greşită. Venind înapoi, anchetatorii înghit un alt eşec: invitaţia lansată de vătăşelul Pantelimon celor în măsură să denunţe ucigaşul nu dăduse rezultate. Asasinul nu se prezentase, nu se predase, cum visa comisarul. Nu venise nimeni cu nici o informaţie. Doamna Eudoxia aşteptase degeaba informaţiile. În lipsa judecătorului şi-a comisarului, ea le ţinea locul. E opt şi jumătate.

– Ar fi posibil ca vreo femeie să fi comis omorul ? întreabă deodată judecătorul. Cînd victima are douăzeci de ani, trebuie să te gîndeşti în primul rînd la o crimă pasională. Cînd este asasinat un miliardar, banii constituie probabil mobilul crimei. În cazul tînărului Tuniade, mobilul nu este jaful. Nu i s-a furat nimic. Toate lucrurile sale sînt aici. Nu s-a certat cu camarazii de arme. Nu e vorba de gelozie. Nimeni nu l-a urmărit în tren. Răzbunarea cuiva de-aici rămîne un mobil posibil, dar pînă-n prezent nimic n-o confirmă. Ne rămîne ipoteza crimei pasionale. Nu cunoaşteţi nici o relaţie amoroasă de-a lui Tuniade ? Chiar o legătură de scurtă durată ?

– Nu ştiu, răspunde comisarul. La noi trăia ca turist. N-avea nici un fel de legături cu lumea de pe-aici.

– Dar la Agapia nu există femei tinere şi frumoase ?

– Există. Ca-n toată lumea. Iar pe cea mai frumoasă dintre toate am convocat-o aici. Nu ca pe-o eventuală ucigaşă. Nici ca suspectă măcar. Am chemat-o ca să-i cer informaţii. Se numeşte Floarea Valeverde. De la moartea lui Tuniade-tatăl, este servitoare la castel.

– De ce nu mi-aţi spus de la-nceput, domnule comisar, că la castel există o femeie tînără şi frumoasă ? Am fi-nceput ancheta cu ea. Căci sînt din ce în ce mai convins că, dacă nu e crimă din răzbunare, adică tiranicid, este crimă pasională.

– Nu-i crimă pasională. Nici răzbunare. O să vă convingeţi.

Floarea Valeverde aşteaptă de-un ceas la doamna Eudoxia, în bucătărie. Este adusă în biroul judecătorului. Intră. Se ţine perfect dreaptă. Ca o figură geometrică. E tare frumoasă, înaltă, foarte subţire. O fustă care-i mulează şoldurile: catrinţa, frumoasa fustă-portofel a femeilor din Petrodava. O ie albă, cu alesături la gît şi la mîneci. Un cojocel fără mîneci, trei sferturi, de blană albă. Blană de oaie, întoarsă. O broboadă neagră, mare ca o pelerină. Are o privire directă, deschisă, mîndră.

– Te numeşti Floarea Valeverde şi eşti în slujbă la doamna Patricia Tuniade, nu-i aşa ? începe judecătorul.

– Da, domnule.

– De cînd eşti în slujbă la castel ?

– De paisprezece luni, domnule, răspunde Floarea. Are dinţi foarte frumoşi, de-un alb strălucitor, de regularitatea unor perle.

– Floare, ascultă ce-ţi spun, i se-adresează judecătorul. Ai auzit noutatea: as' noapte, la unu şi cinci minute, domnul Anton Tuniade, fiul doamnei Patricia Tuniade, stăpîna dumitale, a venit în permisie şi a fost omorît în faţa grilajului de la castel. A murit. Vrem să-l găsim pe asasinul domnului Tuniade.

Floarea vrea să rămînă imobilă. Dar încep să-i curgă lacrimi. Obrajii ei albi ca porţelanul s-au făcut trandafirii. Plînge din toată inima. Din toată carnea. Dar cu ochii deschişi. Nemişcată. Deodată, nu-şi mai poate stăvili durerea. După ce-şi şterge lacrimile cu degetele, se-nchină. Şi spune, printre lacrimi:

– Să-i fie ţărîna uşoară !

Acesta e salutul pe care-l adresau morţilor romanii. Astăzi, doar Nemuritorii de la Petrodava mai folosesc această formulă, pentru a saluta morţii. Floarea se uită fix la judecător, apoi la comisarul Filaret şi-i întreabă:

– Cine l-a omorît pe domnul Anton ?

– Tocmai asta vrem să aflăm, spune judecătorul. Vrei să ne-ajuţi să-l găsim pe ucigaşul tînărului dumitale stăpîn ?

– Vreau, domnule, răspunde Floarea.

E cu gîndul aiurea. Răspunde cu glasul pe jumătate. Adaugă numaidecît:

– Dar doamna, săraca, trebuie să fie zdrobită de durere. Trebuie să-mi daţi voie să urc la castel cît mai repede. Astăzi are nevoie de mine mai mult ca oricînd. Şi tocmai astăzi am întîrziat. Mă ţineţi aici de peste-un ceas.

– Ai să te duci la castel, spune judecătorul. Mai întîi trebuie să ne spui tot ce ştii. Ca să putem găsi asasinul.

– Nu ştiu nimic. Cum aş putea să ştiu. Eu sînt servitoare la castel. Ce poate şti o slujnică mai mult decît dumneavoastră ?

– Unde erai as' noapte, la ora crimei ? o-ntreabă judecătorul direct.

– La mine-acasă, răspunde Floarea.

– De ce nu erai la castel as' noapte ?

– Nu dorm niciodată la castel. În fiecare seară cobor la mine-acasă. Casa mea e pe Drumul Iubitoarelor. Foarte-aproape de-aici. Domnul comisar Filaret poate să vă spună. Îmi ştie casa.

– De ce nu dormi la castel ? întreabă judecătorul. Cred că nu din lipsă de spaţiu. Ai vreun motiv special să cobori şi să dormi la dumneata acasă ?... Un iubit ?

– Nu, domnule, răspunde Floarea. N-am nici un iubit. Am avut bărbat care-a murit într-un accident, în pădure, la trei luni după căsătoria noastră. Fie-i ţărîna uşoară !

Floarea striveşte alte lacrimi sub pleoapele ei frumoase. Se-nchină din nou.

– Dacă n-ai nici un iubit de ce cobori să dormi acasă la dumneata ?

– Pentru flori şi pentru păsărele, domnule.

– Aşa e, domnule judecător, spune comisarul Filaret. Casa Floarei e plină de flori şi de păsărele. E-o casă tare frumoasă, domnule judecător. Trebuie s-o vedeţi într-o zi. E-o casă micuţă, albă-albă, cu flori la toate ferestrele. O adevărată casă de păpuşi şi de-ndrăgostiţi.

– Cobori, deci, în fiecare seară ca să hrăneşti păsările şi să ai grijă de flori ?

– Da, domnule.

– Şi dimineaţa urci la castel, nu ?

– Cînd se luminează de ziuă, urc la castel. În fiecare zi. Afară de ziua de azi, fiindcă m-aţi ţinut dumneavoastră aici.

– Stăpîna dumitale, doamna Patricia Tuniade, a fost de acord cu situaţia asta, n-a zis nimic ?... Nu te-a obligat să dormi la castel, aşa cum se obişnuieşte ?

– Doamna mi-a oferit o cameră la castel. Dar eu am refuzat să rămîn acolo noaptea. I-am explicat doamnei. Trebuie să văd şi de florile şi de păsărelele mele. Nu le pot lăsa tot timpul singure. Trebuie să le dau de mîncare-n fiecare zi. Să le pun apă. Că nu mă pot despărţi de ele. Nici de flori, nici de păsărele. Sînt singurii martori ai căsniciei mele, ai dragostei mele, ai fericirii mele. Şi asta mi-e de-ajuns în viaţă. Fiindcă amintirea fericirii e la fel de mare ca şi fericirea. Doamna n-avea de ce să nu-mi dea voie să dorm la mine-acasă. Oricum, trebuie să cobor în fiecare zi în oraş pentru cumpărături. Cobor deci seara, după ce termin treaba la castel. Dacă mai e timp, fac cumpărăturile pentru a doua zi. Dacă e prea tîrziu, le fac a doua zi dimineaţă, înainte de-a urca.

– Stăpînei dumitale nu-i e frică să rămînă singură noaptea la castel ?

– Nu, domnule. Doamna e obişnuită să trăiască singură la castel. Cît era în viaţă, bărbatu-său lipsea aproape tot timpul. Fiul doamnei nu venea decît vara. A trăit totdeauna singură. Chiar dacă s-ar teme, prezenţa mea n-ar schimba nimic. Doam-

na ştie prea bine că la o primejdie, două văduve nu fac mai mult decît una.

– Povesteşte-mi cum s-a petrecut seara de ieri, dinaintea crimei.

– Ieri, toată după-amiaza a bătut vîntul, spune Floarea Valeverde.

– Şi doamna Patricia Tuniade mi-a vorbit de vîntul care a bătut as' noapte. Eu nu l-am simţit.

– Domnule judecător, crivăţul nu se simte ca un vînt obişnuit care măturâ frunzele moarte, care-ndoaie copacii şi care-ţi aruncă zăpadă-n ochi. Crivăţul e-un vînt pe care-l simţi pe dinăuntru, pe care-l simţi până-n rărunchi, îl simţi cu nervii. E-un vînt groaznic, care uneori îţi zgîndăre capetele nervilor, alteori îţi trece prin trup ca un curent electric. Doamna suferă totdeauna cînd e crivăţ. E un vînt îngrozitor pentru persoanele sensibile, pentru bolnavi, pentru femeile însărcinate... Cînd bate, îţi răscoleşte fierea şi-ţi zguduie nervii, aşa cum vîntul obişnuit zguduie firele de telegraf. Nici animalele nu pot închide ochii în nopţile şi-n zilele cînd bate crivăţul. Din pricina lui s-au văzut pisici înnebunite care s-au aruncat în rîu. Vă spun toate lucrurile astea, domnule judecător, fiindcă dumneavoastră abia aţi sosit la Agapia. Despre crivăţ eu ştiu tot fiindcă am auzit-o pe biata doamnă Patricia cum se plînge. Ea suferă de moarte din pricina crivăţului.

Floarea Valeverde e-n picioare. A refuzat să stea jos. Este o femeie în plinătatea frumuseţii. Corpul îi este ca o amforă, vocea ca o muzică, iar mişcările ei au supleţea pudică şi rapidă a căprioarelor şi-a veveriţelor. Floarea, frumoasa văduvă cu flori şi cu păsările, stă, în faţa celor doi bărbaţi, dreaptă ca un brad de sus din munte şi la fel de mîndră.

– Doamna spune că vîntul ăsta nu e vînt pe care-l simţi cu pielea, ci cu sufletul. Căci sufletul omenesc este chinuit de vîntul ăsta, cum numai remuşcarea-l mai chinuie. Crivăţul nu-i vînt, e chiar suflarea diavolului. Din pricina asta, în momentul crivăţului se petrec multe nenorociri şi multe drame. Doamna

spunea că-n ţara Alpilor, legile vechi nu pedepseau nici o crimă făptuită cînd bătea un vînt de-acolo, *föhnul*, fiindcă oamenii nu sînt răspunzători de actele lor cînd bate peste ei acest vînt al diavolului.

– Şi ieri seară, seara crimei, bătea crivăţul ? întreabă judecătorul.

– Toată după-amiaza, toată seara, pînă tîrziu noaptea s-a simţit crivăţul care bătea cu putere. Doamna a coborît în oraş să cumpere nişte cărţi. S-a-ntors foarte enervată. A-ncercat să scrie. Peste cîteva ore, m-a chemat şi mi-a spus: "Floare, termină-ţi treaba şi pleacă fără să mă deranjezi. Din cauza acestui blestemat de vînt nu pot să mănînc nimic în seara asta. Am să-nghit două-trei caşete şi-am să-ncerc să dorm. Închide bine uşile. Şi să pui scrisoarea asta-n cutia de la gară". Asta e tot ce mi-a spus doamna aseară. Uitaţi scrisoarea pe care mi-a cerut s-o pun la cutie.

Judecătorul deschide plicul. Citeşte cu voce tare ca s-audă şi comisarul. Este o scrisoare a castelanei către fiul ei. Îi anunţă trimiterea cărţilor şi-l sfătuieşte să aibă răbdare şi să fie cuminte. O scrisoare convenţională. Aşa cum le scriu mamele fiilor.

– Pe la ce oră a scris scrisoarea asta ? întreabă judecătorul.

– Pe la cinci după-amiază.

– Şi dumneata la ce oră ai părăsit castelul ?

– Peste o jumătate de ceas. Se-ntunecase.

– Ai venit direct acasă ?

– Direct, răspunde Floarea.

– Şi n-ai văzut pe nimeni şi n-ai vorbit cu nimeni pînă dimineaţă ?

– N-am vorbit decît cu păsărelele şi cu florile mele pîn-a venit gardianul şi m-a poftit să mă prezint de urgenţă la judecătorie. În faţa dumneavoastră.

– N-ai ieşit din casă în timpul nopţii ?

– Nu, domnule judecător. Cumpărăturile voiam să le fac în dimineaţa asta. Uitaţi lista. Scrisă de mîna doamnei. Am să fac cumpărăturile cînd plec de-aici.

Judecătorul aruncă o privire asupra listei. I-o dă înapoi Floarei.

– Floare, uită-te-n ochii mei şi spune-mi cinstit. Între tine şi domnul Anton n-a fost nimic ?

– Nu, domnule, răspunde Floarea fără să ezite.

– Dar domnul Anton Tuniade sigur te iubea, zice judecătorul. Orice bărbat care te vede te admiră şi te doreşte. Eşti frumoasă. Anton avea douăzeci de ani. Trebuie să fi fost nebuneşte îndrăgostit de tine. Aşa e ?

– N-am băgat de seamă, răspunde Floarea.

– Era normal să se fi îndrăgostit de tine, spune judecătorul. El avea douăzeci de ani. Tu eşti frumoasă. Eraţi amîndoi la castel. Trăiaţi toată ziua sub acelaşi acoperiş. Vă vedeaţi tot timpul. Spune-mi adevărul. Era îndrăgostit de tine ?

– Nu, răspunde Floarea.

– *Nu*-ul ăsta e suspect, spune judecătorul. Treceaţi de zeci, de sute de ori pe zi unul pe lîngă celălalt, trupurile vi se atingeau. Trupurile voastre de douăzeci de ani. Căci aveaţi amîndoi aproape aceeaşi vîrstă. Şi tu spui că n-ai simţit nimic ?... Că n-a manifestat nici un interes pentru tine ca femeie ?... Nu-i normal !

– E normal să nu fi băgat de seamă, răspunde Floarea. Chiar dac-ar fi fost cum spuneţi dumneavoastră. Chiar dac-ar fi fost îndrăgostit de mine, tot n-aş fi simţit nimic. Nu vorbeam aceeaşi limbă. El era ca taică-său, ca toţi satrapii: un violent, un trufaş, un sanguin, un dominator, un dictator... Vorbea limba forţei şi-a violenţei. Cuvintele sale erau ordine. Eu vorbesc altă limbă. Eu sînt femeie, o fiinţă care, pe pămînt, îşi urmează inima aşa cum cochilia urmează melcul oriunde. Toată fiinţa mea atîrnă de inimă. Să vorbeşti cu mine înseamnă să vorbeşti cu inima mea. Să-mi deschid fiinţa înseamnă să-mi deschid inima. Nu deschizi o inimă cum deschizi o cetate, prin violenţă. Nu poţi cuceri o inimă aşa cum cucereşti o cetate. O inimă nu e-o casă de bani pe care o poţi sparge ca s-o jefuieşti. Într-o inimă nu pătrunzi prin violenţă, cu trufie şi prin forţă. Iar tînărul Tuniade nu ştia decît graiul violenţei. Nu-mi putea spune nimic. Fiindcă eu nu ştiu decît

graiul inimii, care este contrariul celui pe care-l vorbea el. Ne vedeam de-o sută de ori pe zi, dar ne priveam cum priveşti prin fereastra unui tren în mers. Eram unul lîngă altul, cum se pot afla unul lîngă altul doi străini pe-acelaşi trotuar. Deci, nu-l cunosc. E ca şi cînd nu l-aş fi văzut niciodată... Sau ca şi cînd l-aş fi văzut într-un tablou pe perete.

– Se-nţelegea bine cu maică-sa ?

– Oamenii care trăiesc fără pic de căldură nu riscă să se certe. Bucătăreasa care nu pune mîncarea-n cuptorul-ncins nu riscă niciodată s-o ardă. Tuniazii duceau o viaţă care semăna cu-o mîncare în care ai pus tot ce trebuie, o mîncare căreia nu-i lipsea nici sarea, nici piperul, nimic. Dar o mîncare servită crudă, fără să fi trecut prin cuptor. Se trezeau dimineaţa, citeau, se plimbau; vînau; jucau cărţi, ascultau muzică, spuneau glume, scriau şi se culcau. Era o viaţă deplină. Ireproşabilă. În viaţa lor nu lipsea nimic, afară de viaţă. Viaţa ! Asta lipsea în viaţa lor.

– Doamna Patricia are prieteni ?

– În ţară, nici unul. Poate-n străinătate, acolo de unde vine. Poate ştiţi că a fost adusă din străinătate, ca tot ce stăpînesc Tuniazii.

– Venea cineva pe la castel ?

– Nimeni, răspunde Floarea. Nici pe cînd trăia Tuniade-tatăl, nici după moartea lui. Nimeni nu vine la castel niciodată.

– N-ai idee cine-ar fi putut să-l omoare pe domnul Anton Tuniade ?

– Nu, domnule judecător.

– Acuma, du-te şi fă-ţi cumpărăturile şi urcă la castel, spune judecătorul. În salonul castelului ai să-l vezi pe domnul Tuniade mort. O să-ţi pară rău ? Spune drept.

– Îţi pare totdeauna rău să vezi un tînăr mort, răspunde Floarea. Dar nu mă mir că a murit de moarte violentă. El şi toţi ai lui prea se jucau cu violenţa ca să nu moară de moarte violentă. Cine scoate sabia de sabie va pieri. Cine se joacă cu focul se arde. M-am mirat mereu că oamenii din neamul ăsta trăiau atît de mult, semănînd peste tot violenţa, ura şi nedreptatea. Căci

eşti totdeauna ucis de propriile fapte, ca unii şerpi care mor otrăviţi de propriul venin. Dar mi-e milă de domnul Anton. Fie-i ţărîna uşoară !

Floarea Valeverde iese din birou, dreaptă cum a intrat. Acuma, judecătorul e-aproape sigur că omorul tînărului Tuniade nu este o crimă pasională. Tuniazii erau nişte călăi. Iar călăii nu cunosc pasiunile. Călăii sînt fiinţe reci.

XVI

Ismail Lipoveanul şi cumplita lui religie

Şi dacă Ismail Lipoveanul l-ar fi omorît as' noapte pe tînărul Tuniade ? se-ntreabă judecătorul Cosma Damian. Ideea că Ismail este ucigaşul îi trece prin cap, ca un fulger, în momentul cînd, în faţa Palatului de justiţie, zăreşte silueta imensă a birjarului, imobil în sania lui. Ipoteza că ucigaşul ar fi Ismail pare plauzibilă. Judecătorul se-apropie de fereastra biroului. Afară, aşteaptă sania cu cai albi a lui Ismail. Văzut de la această distanţă, birjarul, mare cît un urs, acoperit cu piei de oaie, cu enorma lui căciulă de miel peste care cade zăpada, te bagă-n răcori. Ismail ar putea omorî un urs doar cu mîinile. As' noapte, privindu-l pe Ismail cum scormonea zăpada, la locul crimei, cu mîinile lui late ca două lopeţi, cu pumnii mari ca nişte ciocane, pe judecător îl luase cu frig de teamă şi-avusese aceeaşi bănuială ca şi acum. Judecătorul îşi aduce aminte cum se crispase Ismail la vederea petelor de sînge, de care nu vrusese să se-apropie.

– Vă uitaţi la bietul Ismail ? îl întreabă comisarul.

Tocmai şi-a terminat raportul cu privire la crimă, raport pe care trebuie să-l transmită şefilor săi prin telefon.

– Bietul Ismail, continuă comisarul, mi-e tare milă de el !... Suferă groaznic din cauza crivăţului. Suferă mai mult decît toată lumea de-aici. Cît bate vîntul ăsta, nu poate închide ochii nici o clipă. Dacă bate crivăţul trei zile şi trei nopţi, trei zile şi trei nopţi Ismail nu-nchide ochii. E un nefericit.

– Un asemenea colos, mare cît un mamut, poate suferi de pe urma unui vînticel ca ăsta ? se miră judecătorul.

– Din cauza religiei lui îngrozitoare.

Comisarul şi judecătorul se uită la birjarul peste care cad fulgi mari de zăpadă, ca peste o statuie.

Ismail Lipoveanul, birjarul din oraşul Agapia, este înalt de doi metri, părul-i este lins şi auriu ca un şuvoi de miere şi ca razele soarelui. Ochii-i sînt albaştri ca smaltul şi ca florile de numă-uita. Umblă totdeauna în uniforma lui bizară. Există mii de coloşi blonzi ca Ismail, cu ochi albaştri, în caftane de catifea, care exercită meseria de birjari aproape în toate oraşele moldoveneşti. Toţi sînt scopiţi. Toţi sînt refugiaţi din Est şi membri ai aceleiaşi secte secrete şi teribile, secta scopiţilor.

Această sectă şi-a făcut apariţia în lume cu un secol în urmă. Membrii ei veneau din stepele de la nord de Marea Neagră. Acolo, în ţara lor de origine, această religie este sever interzisă, iar cel care o practică este condamnat la pedeapsa capitală sau la deportare pe viaţă, în gheţurile Siberiei. N-au existat niciodată, în faţa nici unui tribunal, circumstanţe atenuante pentru scopiţi. Înverşunarea împotriva lor este implacabilă şi generală. Din cauza acestor persecuţii sîngeroase, au fugit spre apus. Pînă în Canada, în Statele Unite ale Americii şi în Alaska. Există grupuri mici de scopiţi la Berlin, la Paris, la Praga şi aproape în toate oraşele din Occident. În general, exercită meseria de birjari. Îi recunoşti de departe, după caftanele lor de catifea albastră, lungi pînă-n pămînt. Poartă curea de piele, cisme, căciuli de blană sau de catifea. Mai mult chiar decît după costumul lor, jumătate ostăşesc, jumătate preoţesc, îi recunoşti după curăţenia lor excepţională. Caii lor, harnaşamentele şi toate obiectele care le aparţin sînt frecate, lustruite, văpsite, strălucitoare. Locuiesc în cartiere periferice, în case joase, împrejmuite cu ziduri înalte, în care domneşte o tăcere de cimitir. Scopiţii vorbesc foarte puţin, iar despre religia lor niciodată.

– Cînd eram la şcoala de poliţie, am locuit aproape de cartierul scopiţilor, spune comisarul Filaret. Cu acea ocazie, i-am cu-

noscut bine. Pe urmă, cum mă interesau prin misterul cu care-şi înconjoară existenţa, am căutat informaţii despre ei în arhivele Poliţiei din Iaşi. De-un secol, oamenii ăştia vin din Est în valuri, cu un anumit ritm. Toţi trec prin ţara noastră. Nu spun niciodată locul exact de unde vin. Dar totdeauna de undeva din nord de Marea Neagră. Acela-i un pământ în care ereziile răsar ca plantele sub ploile de la tropice. Oamenii care se nasc pe ţărmul Mării Negre au totdeauna o viaţă foarte grea. De totdeauna, condiţia umană îi sufocă, aşa cum se sufocă un om căruia-i bagi capul în apă. Condiţia umană, condiţia omului pe pământ, este ceva ce ei nu pot s-accepte. Deci se sufocă în această condiţie şi încearcă să scape de ea. Seamănă cu omul care cade într-un râu şi care încearcă s-ajungă la mal. Le este ereditar sete de absolut, o sete nepotolită, sălbatică, inumană. Şi astfel făuresc tot felul de erezii, încercînd să scape de condiţia umană, să se ridice mai presus de pământ şi mai presus de viaţa oamenilor. Visează, şi asta-i devoră, la fraternitatea universală, la depăşirea omului, la raporturi directe ale omului cu Dumnezeu, cu îngerii şi cu sfinţii !... Una dintre nenumăratele secte care se ivesc zi şi noapte pe ţărmul Mării Negre este cea căreia îi aparţine bietul Ismail al nostru: secta scopiţilor. Sînt creştini ca toţi creştinii din lume, dar în plus îşi extirpă glandele genitale. Se mutilează-n felul ăsta ca să înlăture orice primejdie de-a cădea în păcatul dragostei trupeşti şi-al destrăbălării. Ca să se justifice, au găsit un text în Evanghelia sfîntului Matei. Pun în aplicare, cu bisturiul, capitolul XIX, versetul 12, din această evanghelie. În propria carne. Pentru a rămîne caşti şi puri. Au ideea că sexul este rădăcina oricărui păcat. Sexul îl împiedică pe om să ajungă la condiţia superioară pentru care a fost creat. Sexul îi pricinuieşte fiinţei omeneşti tot felul de greutăţi şi de neplăceri. Suprimîndu-şi glandele sexuale, ei cred că-l eliberează pe om de sclavia izvorîtă din instinct şi din carne. Eliberat de servituţile sexului şi-ale cărnii, omul este în măsură s-ajungă la condiţia îngerilor. Căci îngerii sînt superiori oamenilor prin faptul că n-au nici sex, nici carne. Toată religia scopiţilor este bazată pe teoria asta. Ei cred

că sexul nu este un organ indispensabil, ca ochiul, ca urechea sau ca inima. Ei cred că instinctul sexual este asemenea crivățului: cînd bîntuie el, ordinea, bunul-simț și judecata sînt măturate. Omul este posedat de sex ca de-acest vînt de nebunie. Este un instinct stupid și zadarnic, care excită și agită păsările doar o dată, de două ori pe an, dar care pe om îl agită fără-ntrerupere, zi și noapte, cea mai mare parte a vieții. Scopiții au hotărît deci să corecteze cu bisturiul această imperfecțiune a naturii umane. Ei smulg rădăcinile acestui instinct care-mpiedică omul să atingă puritatea absolută a îngerilor. Ei cred că procedînd în acest fel fac o bună afacere. Fiindcă e stupid să pierzi veșnicia, împărăția cerurilor și condiția de înger, din cauza unui sărut, a unei îmbrățișări sau a unui sfert de oră de josnică plăcere epidermică. Scopiții practică această măruntă operație – incomparabil mai ușoară decît extirparea apendicelui – după ce se-nsoară și după ce au un copil. Îndată ce se naște acest copil, tatăl devine eunuc și trăiește toate zilele și toate nopțile vieții alături de soția lui, ca lîngă o soră.

– Și Ismail chiar este scopit ?

– Da, domnule judecător.

– E-nsurat și are copil ?

– Și-a pierdut și nevasta și copilul. Au murit înaintea venirii lui aici. Se pare că nevasta și feciorul i-au fost omorîți de polițiști în momentul cînd treceau frontiera, pe Nistrul înghețat. Locuiește singur.

– E-o poveste sumbră, spune judecătorul.

– Sumbră, domnule judecător, dar nu vă puteți închipui la ce grad de puritate ajung oamenii ăștia simpli și analfabeți. Căci Ismail, ca aproape toți scopiții, nu știe nici să scrie, nici să citească. Ei consideră scrisul ca pe-o îndeletnicire profană. În ciuda inculturii, au o morală, o politețe, și practică o etichetă ireproșabilă.

Manierele lor sînt mai rafinate decît cele de la curțile regale. Cartierul în care locuiesc scopiții n-are nevoie de poliție, nici de judecător, nici de serviciu sanitar. Ei nu fură, nu mint. Nu în-

şală. Respectă întocmai cele zece porunci. În casă, tac asemenea călugărilor.

– Au reuşit să atingă puritatea pe care au visat-o ? Sînt fericiţi ?

– Nu, domnule. Asupra cartierelor lor, asupra caselor lor şi asupra existenţei lor apasă tristeţea. Puritatea pe care-au căutat-o este mai grea pentru om decît păcatul cărnii. Sînt extrem de muncitori, mai muncitori decît oricine. Dorm 4-5 ore, iar restul timpului muncesc fără-ntrerupere. Sînt punctuali, căci punctualitatea, nu ştiu dacă-aţi remarcat, este un fel de curăţenie în materie de timp. Nu se distrează niciodată. Nu se duc nici la cinema, nici la teatru, nici la altfel de petreceri. Nu beau alcool, nu fumează, nu cîntă, nu fluieră, nu dansează. Nu citesc nici cărţi, nici ziare. N-ascultă radioul. N-au nici o artă. Dumnezeu înlocuieşte totul. Curăţenia lor corporală e dusă la extrem. Nici o pată, nici o murdărie, nici pe trupul lor, nici pe haine, nici pe casă, nici pe lucruri, nici pe animale. Deşi religia lor nu-i opreşte, nu mănîncă niciodată carne. Nu mănîncă nici usturoi, nici ceapă, nici ardei, pentru ca răsuflarea să le fie şi ea pură. Se poartă cu animalele ca şi cînd acestea ar fi oameni. Animalul este opera lui Dumnezeu, şi, cinstind opera, îl cinstesc pe Creator. Duminicile şi-n zilele de sărbătoare, scopiţii nu-şi înhamă niciodată caii. Caii se bucură şi ei de ziua de odihnă. Duminica, toate animalele sînt scutite de-a purta funia sau lanţul cu care sînt legate. Sînt libere. De sîmbătă seara pînă luni dimineaţa toate animalele scopiţilor se află în libertate. Viţeii şi mieluşeii pot suge tot laptele mamelor lor. Fiindcă nici un scopit nu mulge duminica vacile şi oile, lăsîndu-le astfel puilor tot laptele. Ei nu-njură niciodată. Nu poartă nici o armă, nici măcar un briceag. Îşi golesc şi îşi perie în fiecare dimineaţă fundul buzunarelor, ca nu cumva să rămînă ceva murdar în ele. Nici pe-ncălţăminte nu suportă fir de praf, ori vreo pată de noroi. Niciodată. Nu intentează procese, nu fac niciodată reclamaţii de nici o natură, oricare ar fi paguba pe care le-ai pricinui-o. Nu merg niciodată călare. Nu pun niciodată zăbală în gura calului, socotind

că zăbala pusă-n gura calului este o violenţă asupra calului şi-o jignire adusă unei fiinţe a lui Dumnezeu: deci, lui Dumnezeu. Pentru birjarii lipoveni e-o joacă să mîne, pe drumuri de munte accidentate, căruţa la care sînt înhămaţi cai fără zăbală. Accidentele sînt totuşi frecvente. La coborîre, caii fără zăbală iau viteză prea mare şi fac praf căruţă şi vizitiu. Scopiţii îi înmormîntează pe cei morţi sub rămăşiţele căruţelor, fără să accepte să le pună zăbale cailor. Ţin toţi biciul în mîna dreaptă. Mai tot timpul. Dar nici un scopit nu şi-a atins vreodată caii cu biciuşca. Biciuşca nu este un obiect utilitar. Biciuşca nu este pentru ei decît emblema meseriei lor de birjari. Ei cu ea nu lovesc. Copiii din Agapia, cruzi ca toţi copiii, aflînd că Ismail Lipoveanul nu foloseşte niciodată biciuşca, au făcut o experienţă. Într-o zi, au asmuţit împotriva lui Ismail toţi cîinii răi din Agapia. Era o provocare menită să-i pună Lipoveanului credinţa la încercare. Exact cum a-ncercat Dumnezeu credinţa lui Iov. Cîinii, asmuţiţi de afurisiţii ăştia, l-au încolţit pe Ismail, gata să-l sfîşie. Cîinii îi şi smulgeau anteriul de catifea, rupt în bucăţi, şi unii îşi înfipseseră colţii în carnea birjarului. Ismail era livid de frică. Nu vedea în jurul lui decît boturi de cîine gata să-l sfîşie. Ţinea biciuşca-n mîna dreaptă, ca de obicei. Ca să se apere ar fi trebuit să dea în cîini. Dar era împotriva principiilor sale religioase. Scopiţii s-au mutilat ei înşişi, tăind în propria carne, din convingere religioasă. Pentru a-şi dovedi credinţa, dacă trebuia, Ismail accepta să-l muşte şi cîinii, să-i sfîşie carnea. În clipa cînd n-a mai putut îndura durerea şi spaima, Ismail şi-a făcut semnul crucii şi a-nchis ochii, acceptînd moartea de martir. Era punctul culminant al încercării. Atunci, copiii au intervenit şi l-au salvat pe Ismail. Din ziua aceea, lumea din Agapia, cu copii cu tot, ştie că religia lui Ismail şi a scopiţilor este ceva grav şi profund. Li se-arată un respect unanim. Chiar şi părintele Nicodim, preotul nostru, deşi nu-i primeşte pe scopiţi la sfînta împărtăşanie, le arată admiraţie.

Femeile lor sînt blonde, cu ochi albaştri, cu pielea foarte albă. Au o carnaţie care pare pictată cu lapte şi cu sînge. Femeile

scopiţilor sînt tare frumoase. Au părul de culoarea mierii şi a tutunului blond. Cît sînt tinere, poartă rochii şi basmale albastre ca ochii lor. După treizeci de ani, se-mbracă numai în negru. Sînt totdeauna extrem de curate şi de-ngrijite. Nu vorbesc aproape deloc, iar privirile lor sînt ca privirile călugăriţelor.

Casele lor sînt albe, curate şi-nsorite. Curţile lor şi străzile cartierului lor sînt pavate şi spălate cu săpun, de cîteva ori pe zi. Grajdurile le sînt la fel de-nsorite, de aerisite şi de curate, ca şi locuinţele. Hamurile cailor strălucesc precum centiroanele militarilor la paradă, fiindcă scopiţii le văcsuiesc în fiecare zi şi le lustruiesc ornamentele de-alamă. V-am spus că de-un secol, de cînd au fugit din stepele lor şi au trecut pe la noi prin ţară, în drum spre Occident, n-au comis niciodată nici un delict.

– Dar de ce-i condamnă la pedepse atît de crude autorităţile, dacă nu fac nici un rău şi dacă sînt atît de buni cetăţeni ?

– E-un mister, îi răspunde comisarul. Societatea a tolerat erezii triviale, dar a-necat totdeauna în sînge şi a exterminat erezIile celor puri, perfecţi, ca, de exemplu, cea a bogomililor sau cea a catharilor sau ale altor puritani. În plus, înverşunarea autorităţilor împotriva scopiţilor era provocată şi de clandestinitatea în care trăiesc. În fine, ei fac prozeliţi. Îi ademenesc mai ales pe adolescenţi, pe care-i îndeamnă să devină eunuci. Cel puţin aşa afirmă autorităţile de la ei. Nouă nu ne-au făcut niciodată greutăţi. Felul secret în care trăiesc te intrigă. Intrigă lumea. Orice casă de scopit e-nconjurată de gard ori de zid înalt. Casa cea mai sărăcăcioasă este ascunsă de-un zid aşa de înalt că, din stradă, abia zăreşti coşurile. Porţile, văpsite-n verde, sînt totdeauna încuiate cu lacăt. Nici ei, nici nevestele lor, nici copiii nu sînt niciodată văzuţi plimbîndu-se pe străzi. Pornirea asta a lor pentru izolare şi pentru taină stîrneşte curiozitatea oamenilor faţă de ei. Nici un străin nu pătrunde vreodată într-o casă de scopit. În spatele zidurilor şi al porţilor lor, încuiate cu lacăt, nu se-aude niciodată nici glas, nici strigăt, nici zgomot. Este o tăcere misterioasă. Ca şi cînd toţi locuitorii ar fi murit brusc. Dar, alături de-acest aspect paşnic al vieţii lor, există şi unul dra-

matic. Mutilarea îi face hipersensibili şi iritabili. Sigur, se stăpînesc. Dar viaţa lor este-o suferinţă îngrozitoare. Cei mai slabi sînt sensibili la schimbarea vremii – crivăţul îi înnebuneşte. În zilele cu crivăţ, nu pot nici să mănînce, nici să doarmă. Atunci petrec nopţi albe, în post şi-n rugăciuni. Şi chiar cînd nu e crivăţ şi nici vremea nu se schimbă, fără nici un motiv exterior, cad uneori într-o stare de tristeţe şi de disperare fără margini. Cad ca-ntr-o prăpastie fără fund. Şi nu pot ieşi de-acolo. E pedeapsa lui Dumnezeu, domnule judecător. Fiindcă au încercat să modifice şi să-mbunătăţească opera lui Dumnezeu, trupul lor adică. Oamenii nu pot face mai bine decît bunul Dumnezeu. Şi fiindcă scopiţii au încercat să facă mai bine decît Dumnezeu, Dumnezeu îi pedepseşte făcîndu-i să fie loviţi de mari persecuţii din afară, iar înăuntrul lor să cadă în abisuri de tristeţe, de melancolie şi de disperare, în prăpastii de tenebre. Dumnezeu le dă pedepse chiar şi mai aspre.

– Crime ?

– La scopiţi nu există crime ! Dar izbucnesc la ei unele drame la fel de groaznice ca şi omorul. La doi-trei ani, din casele şi din cartierele lor tăcute se-aude asemenea larmă că se trezeşte oraşul întreg. Sînt alertate toate posturile de poliţie. Toate echipele de pompieri vin în cartierele scopiţilor. Populaţia din cartierele învecinate se trezeşte şi-aleargă-ntr-acolo. Tapajul ţine toată noaptea. Ca un mare incendiu. Şi cauza e totdeauna aceeaşi. Un tînăr scopit, unul dintre-acei tineri mutilaţi cu puţin înainte, este pradă a unei crize de revoltă şi de disperare. Mai rău decît nebunia. Tînărul scopit revoltat iese-n mijlocul drumului şi face tot ce este oprit. Îşi sfîşie hainele şi se lasă-n pielea goală. Intră-n cîrciumile rău-famate şi-n bordeluri, pentru plăcerea de-a se afla la locul păcatului. Se-mbată, ţipă, înjură, îl blestemă pe Dumnezeu şi-şi blestemă religia. Răcneşte, ca o fiară rănită şi-nsîngerată. Se tăvăleşte-n noroi. Se murdăreşte. Sparge şi strică tot ce-i iese-n cale: vitrine, mobilă, trăsuri, firme de magazine. Luptă să scape de urmăritori, şi scapă totdeauna, fiindcă nu dă înapoi în faţa nici unei primejdii, ca un candidat la sinucidere. Se urcă pe

acoperişuri, pe felinare, se-agaţă de firele telefonice, sus de tot, ca saltimbancii. Se despoaie-n centrul oraşului. Este-o revoltă totală, vă spun. Absolută. Completată cu-o sete barbară de autodistrugere publică. După ore de urmărire, revoltatul este prins de poliţişti, de pompieri şi de infirmieri de la spitale. E domolit. De cele mai multe ori i se pune cămaşa de forţă. Revoltatul este imediat luat în grijă de comunitatea scopiţilor, care plăteşte toate stricăciunile, plăteşte cauţiunea pentru punerea în libertate a revoltatului şi achită toate amenzile. Toată comunitatea cotizează în acest scop. Îl duc pe revoltat la ei acasă, în cartierul lor, în spatele zidurilor înalte. I se dă voie să bea, să ţipe, să spargă totul. Apoi este lăsat să doarmă. În timp ce el doarme, toate luminările şi toate lămpile sînt aprinse în case şi toţi scopiţii veghează şi se roagă. A doua zi dimineaţa, nimeni nu-i pomeneşte revoltatului de ceea ce s-a petrecut. Dimpotrivă, este ajutat să uite totul. Aproape toţi au cunoscut aceste revolte, la un moment dat. Viaţa în comunitate reîncepe, asemenea vieţii din celelalte zile. Dar planează o ameninţare, cea a unei noi revolte. Acest accident survine subit, irezistibil, ca erupţiile vulcanice. Revoltele nu urmează nici o lege. Nu le poţi prevedea. N-ai timp să le-mpiedici. Aşa cum nu poţi prevedea cutremurele de pămînt. Aceste revolte înseamnă cea mai mare durere şi cea mai mare umilinţă a purei comunităţi a scopiţilor. De pe urma revoltelor trecute şi-a revoltelor viitoare suferă toţi, ca de-o calamitate. Este şi pedeapsa lui Dumnezeu. Fiindcă, în asemenea momente, aceşti puri care vor să rivalizeze cu îngerii cad mai jos decît porcii. E drept că adesea vulturii zboară mai jos decît găinile, în timp ce găinile nu zboară niciodată mai sus decît vulturii. Cele mai mari păcate au fost totdeauna comise de cei mai mari oameni. E-o lege.

– As' noapte, la ora crimei, bătea crivăţul ?

– Un crivăţ teribil, răspunde comisarul. Cred că bietul Ismail n-a-nchis ochii toată noaptea, nici măcar un minut. Şi nici animalele din oraş n-au avut linişte, cît a fost noaptea de mare. Cîinii au lătrat, pisicile fugeau de colo-colo, ca pişcate de stre-

che, iar cocoşii au cîntat la ore neobişnuite. V-am spus: crivăţul e ca o pală de nebunie, ca o suflare a diavolului.

– Domnule comisar, credeţi că din cauza vîntului, Ismail a putut fi pradă unei crize de nebunie, as' noapte ?

– Ismail are totdeauna o criză cînd bate crivăţul. V-am mai spus. Toţi scopiţii suferă în mod deosebit efectele crivăţului. Căci efectele crivăţului sînt mai groaznice noaptea decît ziua. Întunericul îi măreşte efectele.

– Şi dacă Ismail a comis crima ?

– Care crimă ?

– Crima de la castel. Dacă Ismail l-a omorît pe tînărul Tuniade ?

– Imposibil, spune comisarul.

– Lîngă victimă nu era decît Ismail. El a adus cadavrul la castel. El l-a văzut primul pe mort. Ismail a dat alarma. Ismail e suspectul principal.

– Uitaţi că asasinul a fugit spre pădure. Doamna Patricia Tuniade a tras în asasin.

– Asta spune Ismail. N-avem nici o dovadă că a existat realmente un om care fugea de la castel. Numai Ismail spune asta. Nu există nici o urmă. Ce-a putut doamna Tuniade să vadă sau să nu vadă, în starea ei de nervi, sub impresia emoţiei, nu contează. Ismail i-a spus, pe-ntuneric: "Doamnă, uitaţi asasinul !". Iar biata femeie, înnebunită, a văzut o umbră şi a tras în ea. Dacă ar fi fost om în carne şi oase, doamna Tuniade l-ar fi omorît. N-a dat greş niciodată. Doamna Patricia Tuniade n-a omorît asasinul fiindcă el nu exista.

– Nici un scopit n-a comis niciodată vreun omor, spune comisarul. Nici măcar în crizele lui de nebunie, un scopit n-a făcut vreodată vreun rău vreunei fiinţe omeneşti sau vreunei fiinţe vii. Ismail nu putea comite acest omor. Chiar sub influenţa crivăţului.

– Chiar dumneavoastră aţi spus, domnule comisar, că vulturii zboară uneori mai jos decît găinile... Că cele mai mari crime sînt comise de cei mai puri. Ismail este suspectul principal. Cu

atît mai mult cu cît aparţine unei secte foarte periculoase. Cei mai primejdioşi oameni sînt cei care, ca Lucifer, încearcă să-l depăşească pe Creator. Icar, Faust, Prometeu, toţi embrionii de supra-oameni şi rivalii lui Dumnezeu sînt păcătoşii cei mai primejdioşi. Supra-omul, omul-Dumnezeu sau omul-înger este în sine un păcat. O crimă. Pentru mine, Ismail este suspectul numărul unu. A fost iritat de tînăr şi l-a omorît, în mod gratuit. Ismail e ucigaşul.

Zăpada cade cu fulgi mari peste birjarul Ismail Lipoveanul, care, în faţa intrării Palatului de justiţie, aşteaptă în sanie, ca pe un soclu de statuie.

Aşteaptă, de azi-dimineaţă, să fie bănuit de omor. Şi se miră că judecătorul încă nu-i cere socoteală.

XVII

Descoperirea ucigaşului

S-au scurs douăsprezece ore de la uciderea tînărului soldat Anton Tuniade. Acum e ora unu după-amiază. E prima vineri a lunii martie. Nu s-a descoperit nici o pistă. Ancheta bate pasul pe loc. Nimeni nu i-a dat nici o informaţie tînărului judecător. Au trecut douăzeci şi patru de ore de cînd a fost instalat judecător de pace în acest oraş. Cosma Damian pică de somn. Doamna Eudoxia i-a dat ceva de mîncare. Apoi l-a sfătuit să doarmă nitel. La unu din noapte a fost trezit, s-a dus la castel, la locul crimei. De-atunci n-a avut o clipă de răgaz.

Judecătorul se culcă în patul lui mare. O oboseală mai apăsătoare decât oricînd îl doboară. Îşi dă seama că este efectul crivăţului. Al celebrului vînt vertical. Cînd bate vîntul ăsta – ca acum – o creangă nu se clinteşte. Totul pare nemişcat. Însă vîntul este prezent; apasă asupra capetelor, coboară de sus, cu vălătuci de aburi şi de vată, ca norii. Nu-l simţi cînd coboară. Doar răsuflarea devine anevoioasă. Cerul se lasă atît de jos, încît fiecare-i simte greutatea asupra capului, ca pe-un capac de plumb. Cerul apasă asupra fiecăruia. Şi judecătorul adoarme, adînc. Abia ce-a adormit şi este iară trezit. Cineva strigă:

– S-a găsit asasinul ! Domnule judecător, s-a descoperit asasinul !

Doamna Eudoxia aduce vestea.

– Asasinul tocmai a coborît din tren. Nu sînt nici cinci minute de cînd a intrat trenul în gară. Copiii mi-au spus. Asasinul

e sub pază, în birou la şeful Inimioară. Sînteţi aşteptat acolo. Îl caută pe comisarul Filaret să-i comunice şi lui vestea, însă nu-l găsesc. Nu e la birou.

– Şi cine l-a arestat pe criminal, dacă Filaret nu ştie nimic ? întreabă judecătorul.

– Lumea l-a găsit, răspunde doamna Eudoxia. O să vedeţi.

La gară, judecătorul găseşte o mulţime de oameni, mai ales copii şi femei. Toţi au alergat să vadă asasinul. Acesta se află-n biroul şefului de gară. E culcat în patul domnului Inimioară şi învelit cu-o pătură cu iniţialele societăţii de căi ferate. Asasinului i se vede numai capul. Un cap rotund; pielea parcă-i e coaptă de vînt, ca o cărămidă, cu o barbă de cîţiva centimetri, mai mult albă decît neagră. Fruntea-i este bombată, ca o stîncă aplecată peste-o prăpastie. Criminalul ţine ochii-nchişi; pare mai degrabă mort decît adormit. În biroul domnului Inimioară mai este şi-un mecanic de locomotivă, negru de cărbune, şi ajutorul lui, un tînăr ucenic. Mecanicul şi ajutorul lui sînt străini.

– Uitaţi asasinul, spune mecanicul.

E-un muncitor înalt, slab, cu mustaţă neagră pînă la urechi. Are ochi negri ca petele de cărbune care-i murdăresc faţa, mîinile şi hainele. Ajutorul lui îi arată judecătorului asasinul întins în pat.

Inimioară le răspunde la telefon şefilor săi, care l-au chemat exact în momentul cînd, la el în birou, se petrec asemenea evenimente. Copiii din oraş se bulucesc pe peron şi-şi lipesc nasul de geamurile biroului. Din ce în ce mai mulţi.

– De unde ştiţi că el e asasinul ? V-a spus el ?

– Nu, răspunde mecanicul, nici n-a deschis gura. E mai mult mort decît viu. Domnul şef de gară şi oamenii de-aici, birjarul şi copiii l-au recunoscut. Spun categoric că el e asasinul. Noi sîntem străini. Dar ei sînt de-aici şi l-au recunoscut numaidecît.

Judecătorul nu-nţelege prea bine cum de ştiu oamenii din Agapia cine este asasinul tînărului Tuniade. Nimeni, în oraş, n-a pronunţat nici un nume. Este enervat, dar se stăpîneşte. Îi ordonă mecanicului să-i spună cum s-au petrecut lucrurile.

– Pe mine mă cheamă Spiridon. Sînt mecanic pe trenul de marfă pe care-l vedeţi în gară. Lucrez pe locomotivă cu ajutorul meu, pe care-l vedeţi aici. Vă poate confirma că tot ce vă povestesc este-adevărat. Mergeam foarte-ncet, cam între zece-douăzeci de kilometri pe oră. Cu toate că locomotiva are plug de zăpadă, trebui' să mergi încet. Şi mai ales trebuie să te uiţi, să supraveghezi tot timpul starea liniei. Uneori, dai de obstacole pe care plugul nu le poate îndepărta; atunci, trebuie să coborîm amîndoi cu lopata şi să dăm zăpada de pe linie. Cu zece minute înainte de-a ajunge la Agapia, exact la unu şi cinci minute, am zărit pe linie o pată neagră între şine, în faţa mea. Am oprit ca să văd mai bine. Am crezut mai întîi că-i un lup sau un urs rănit care zăcea-n zăpadă. Am oprit trenul şi m-am mai uitat o dată. Cristofor – ucenicul meu – s-a uitat şi el. Era o pată neagră, care mişca. Ne-am apropiat cu trenul cît am putut. Animalul, îngropat în zăpadă, era acum la cinci metri-n faţa noastră. Ne pregăteam să coborîm şi să-l ucidem cu lopeţile de cărbuni. Eram siguri că-i o fiară. Dar nu ştiam dacă era vorba de-un urs, de-un mistreţ sau de-un alt animal mare. Fiindcă era prea mare pentru un lup sau pentru o vulpe. "E om, a strigat Cristofor. Nu e animal ! N-are blană. Are haină". Din cauza asta nu l-am omorît acolo-n zăpadă, unde era-ngropat. Pîn-atunci eram gata să-l lovim. Fiindcă acolo nu putea să fie decît un animal rănit şi trebuia să-l omorîm înainte de-a se arunca asupra noastră. Mistreţii şi urşii răniţi sînt deosebit de periculoşi. Chiar atinşi mortal te fac bucăţi. Unii tovarăşi de-ai noştri au găsit pe linie animale sălbatice rănite. Eram gata să-l omorîm, chiar înainte de-a şti ce fel de animal era. Dar nu l-am omorît, datorită lui Cristofor, care-a văzut la timp că era om. Atunci am înaintat mai uşor. Dar cu lopeţile gata să lovim... Că nu poţi să ştii peste ce om dai. Ce fel de individ poate fi ăla, care se află pe linia ferată, îngropat în zăpadă ? Pe drum, ai fi putut crede că-i un călător la ananghie. Dar pe calea ferată, eşti bănuitor. Omul încerca poate să ne atragă, făcînd pe mortul, şi să ne omoare. Se-ntîmplă adesea. "E-un călător căzut din tren", a zis Cristofor. "Sigur, am spus

eu. Altfel n-ar putea să fie-aici. La kilometri distanţă de drumul cel mai apropiat. A căzut din tren". Şi nu ne-a mai fost aşa de frică. Ne-am apropiat. După haine era un om bătrîn şi sărac. Fără cămaşă. Nici măcar cu-o flanelă. Ne-am gîndit numaidecît că era un călător clandestin, fără bilet, care se refugiase pe scările vagonului, ca să nu fie văzut şi prins, şi care căzuse. Se vedea numaidecît că era om care nu-şi putea plăti biletul. Şi ne-a fost milă. Aşa sînt săracii: se simt numaidecît solidari unii cu alţii. Bogaţii, cînd se-ntîlnesc, stîmesc şi simt ură şi invidie. Dar săracii fraternizează cu dragă-inimă. Sînt copiii aceleiaşi mame. Copiii Sfintei Fecioare a Mizeriei. Dac-ar fi fost noapte aş fi omorît omul, luîndu-l drept animal. Am pus lopata lîngă el şi i-am spus: "Ai căzut din tren amărîtule? Trenul de călători a trecut de-un ceas". Nu putea să fi căzut decît din trenul de sud. L-am întrebat ce păţise. Dar omul nu ne-auzea. Am înţeles că era zdruncinat rău. Nu era chip să-l faci să vorbească. Nu mai mişca. M-am aplecat. Încă era cald şi respira. Foarte-ncet. Era mai mult rece şi călduţ decît cald. Dar viu. Am înţeles că dac-aş fi ajuns un ceas-două mai tîrziu, l-aş fi găsit ţeapăn. Gata de pus în pardesiu de brad. Am încercat să-l scot din zăpadă. Dar era greu. Era, săracul, de patru-cinci ori mai greu decît mine. Uitaţi-vă, un elefant !... O stîncă !... Am trudit un sfert de ceas ca să-l scot din zăpadă şi ca să-l duc pe locomotivă. Nu mişca. Asta mă speria. O senzaţie ciudată... Acuma sînt mulţumit, că l-am scos de-acolo. N-ai în fiecare zi ocazia să-i salvezi unui om viaţa. Eram chiar grozav de mîndru. Nevastă-mea şi copiii au să fie şi ei mulţumiţi. Şi mîndri că tatăl lor a salvat viaţa unui om. Omul era acuma lungit în locomotivă. Lîngă foc. Dar nu-şi dădea seama că era cald. Mergeam încet. Ajunşi la Agapia l-am dat pe omul nostru în primire şefului de gară. Nu-l puteam transporta mai departe, era aproape mort. Uitîndu-se la el, şeful de gară a strigat: "E asasinul de la castel". Ne-a spus că omul pe care l-am adus e-un ocnaş evadat. C-a omorît un om – cu securea – acum un an. Şi că-n noaptea asta a omorît al doilea om. Eram mîhnit. Dar mi-am spus că, totuşi, am salvat un om. Ocnaş sau nu, era un

om. Şi eram mulţumit că l-am salvat. Dar eram tulburat. Nu mă aşteptam ca nenorocitul să fie-asasin. Şeful de gară a chemat apoi birjarul. L-a întrebat: "Cine e omul ăsta ?... Îl cunoşti ?". Birjarul şi-a făcut semnul crucii şi a spus: "El e. Fără nici o-ndoială. Este nefericitul de Savonarola Mold. As' noapte, el, deci, l-a omorît pe tînărul Tuniade". Ni s-a explicat că, de la unu din noapte, este căutat în toată regiunea asasinul unui tînăr. Şi că noi l-am găsit !

Judecătorul, Inimioară, mecanicul, ajutorul lui şi criminalul Sava Mold, întins în pat, tac.

– Noi ne-am făcut datoria salvînd un om îngropat în zăpadă pe linie, spune mecanicul. Noi n-aveam de ce să-l întrebăm dacă e criminal, hoţ sau om cinstit. Sigur că nu ne-a căzut bine cînd am aflat că omul, pe care l-am purtat în braţe ca pe-un copil bolnav, este-un ocnaş, care-a omorît, acum douăşpe ore, un om al cărui sînge încă nu i s-a uscat pe mîini.

Mecanicul şi ajutorul lui se uită la trenul de marfă.

– Putem pleca ? întreabă mecanicul. Mai aveţi nevoie de noi ?

– Puteţi pleca.

Cei doi oameni strîng mîna judecătorului şi pe-a lui Inimioară. Vor să-i strîngă mîna lui Savonarola, dar acesta este nemişcat. Ca mort.

Mecanicul şi ajutorul lui trec pe peron. Aici, încep să se certe. Mai ales tînărul gesticulează. Apoi cel mai în vîrstă bate la uşa biroului şi intră. Spune, timid:

– Domnule judecător, noi n-am ştiut că e-un mare asasin. Asta am aflat-o aici, aşa cum v-am spus. Dar acum, dac-am făcut-o, vă putem cere, cu tot respectul, o informaţie ?

– Da.

– Cui prinde-un ocnaş şi-un mare asasin i se dă o primă. O primă importantă. Cu prima asta poţi chiar să-ţi faci casă. Iar asasinul noi l-am prins.

Judecătorul e alb la faţă. Mecanicul insistă:

– Cel care prinde un asasin primeşte uneori o primă atît de mare că depăşeşte salariul meu pînă la sfîrşitul vieţii. Am văzut

sumele care se ofereau pe capetele asasinilor daţi în urmărire. Sume mari. Aşa spun afişele şi ziarele. Dac-am putea încasa şi noi prima asta ?... Că oricum noi l-am prins.

– Da, dumneavoastră. Dar pentru prinderea acestui asasin Statul nu plăteşte nimic. Cel puţin după cîte ştiu eu.

– Capul lui nu valorează nimic ? întreabă Cristofor. Unii asasini valorează averi. Toată lumea spune aici că asasinul nostru e-un mare asasin. Un evadat. Capul lui de ce nu valorează nimic ?

– Nu ştiu, spune judecătorul. Dar, pe cît se pare, Statul nu dă nimic pentru capul ăsta. E ca şi cînd aţi fi adus o buturugă pe care aţi fi găsit-o pe linia ferată. Acelaşi preţ: nimic. Dar lăsaţi-mi adresele. Dacă e vreo primă o să v-o trimită. M-ar mira însă.

Cei doi ceferişti pleacă, nemulţumiţi. Au capturat un asasin care nu valorează nimic. Cînd alţii valorează milioane. Trenul de marfă pleacă încet, gîfîind, iar comisarul intră alergînd. Copiii l-au găsit şi l-au anunţat că asasinul lui Tuniade se află la gară. Venit cu un tren de marfă.

În biroul şefului de gară, comisarul Filaret se uită la omul, la muribundul întins în patul de campanie.

– Da, domnule judecător, spune comisarul. Da, e Savonarola Mold. Asasinul lui Tuniade-tatăl.

– Şi asasinul lui Tuniade-fiul, completează judecătorul.

– Fără-ndoială, spune comisarul.

Îşi dă cu pumnii-n cap. E furios, nu se mai poate stăpîni. Ţipă la Savonarola Mold:

– Va să zică tu, nenorocitule, l-ai omorît şi pe fiu, as' noapte.

Sava Mold nu pricepe nimic. Respiră slab. E între viaţă şi moarte.

– Nu-ţi era de-ajuns un omor, un asasinat, Sava, amărîtule, nenorocitule ? geme comisarul.

Se-ntoarce spre judecător:

– Ne-am terminat urmărirea, spune el. Acuma omorul de as' noapte este-o afacere-nchisă. Să-l chemăm pe doctorul Pillat,

Are să-l îngrijească pe nefericit ca să-l aducă din nou la viaţă. Şi pe urmă o să-i ascultăm declaraţia. Are să ne povestească în ce fel şi pentru ce a evadat şi de ce l-a omorît pe fiu, după ce l-a omorît pe tată. Şi tatăl şi fiul, în acelaşi an !

Comisarul iese din birou. Face cîţiva paşi în zăpadă. Se adresează aspru şefului de gară:

– Inimioară, tu faci pe gardianul. Păzeşte-l cum trebuie. Dacă-şi revine, să nu mai comită vreo crimă, nenorocitul. Ne-am înţeles ?

– N-ar fi mai bine să-i puneţi cătuşe ? întreabă domnul Inimioară.

Cuvintele poliţistului l-au speriat. În minte, îl şi vede pe Sava sculîndu-se din pat şi sugrumîndu-l, cu mîinile lui enorme, îndată după ce judecătorul şi gardianul vor pleca.

– N-ai decît să-i pui cătuşele, dacă vrei, îi răspunde comisarul furios. Dacă n-ai cătuşe, leagă-l cu frînghie. Sau cu lanţuri. Frînghie şi lanţuri ai. Eu nu le pun cătuşe nici morţilor, nici muribunzilor. Aşa cum nu le pune Ismail zăbale cailor. Dar tu n-ai decît. Descurcă-te cum poţi.

Comisarul iese, furios, pe peron. Îi spune judecătorului:

– O să-l închidem într-o cameră din Palatul de justiţie. O să stea-n pat. Am să trimit agenţii să-l ia. Şi o să chemăm doctorul. Aşa e reglementar. Şi pe urmă o s-aşteptăm să-şi revină. Ca să ne spună cum a putut să evadeze şi să facă aşa ceva...

Comisarul adaugă, numaidecît:

– Dar mai bine nu şi-ar mai reveni ! Ar fi mult mai bine pentru el, din toate punctele de vedere, să plece pe lumea cealaltă, cît mai repede. Nimic bun nu mai are de făcut pe-aici! Să dispară de pe pămînt, amărîtul ! Să omoare şi tatăl şi fiul, unul după altul !

Comisarul Filaret şi-a ieşit complet din fire. Bombăne întruna, împotriva a tot şi a toate.

– Să omoare şi tatăl şi fiul ! Două omoruri într-un an ! Ăsta e sluga diavolului. Sava nu mai e om. Un om nu poate face-aşa ceva.

În spatele gării, Ismail stă-n sania lui cu cai albi. Nemişcat, se roagă. Filaret îi strigă:

– Du-te şi ia criminalul. Du-l cu sania la Palatul de justiţie. E aproape mort. Fii atent cum îl iei.

Domnul Filaret i se adresează apoi judecătorului:

– Nu e nevoie de poliţişti ca să-l aducă. Morţii şi muribunzii n-au nevoie de poliţişti, că poliţiştii nu-i pot împiedica să evadeze-n lumea cealaltă. Singurul loc unde mai pot afla adăpost... Doamna Patricia Tuniade, care se laudă că-n viaţa ei n-a tras un glonţ degeaba, bine-ar fi făcut să fi dat greş cu toate, numai cu acela de as' noapte nu. Se laudă că doboară vrabia-n zbor... Mai bine-ar fi ochit cum trebuie as' noapte, cînd a tras cu carabina în Sava. Şi să-l fi omorît pe loc. Ar fi făcut o faptă bună. Prima faptă bună făcută pe pămînt de cei de la castel. Dar nu l-a omorît, ceea ce-ar fi scăpat lumea de-un nenorocit. Şi ne-ar fi scutit să scotocim prin lucruri murdare. Va trebui să-ntrebăm cum şi de ce, lucru inutil, deoarece Sava nu e-n stare să se explice. Tot ce-o să spună e fără valoare. Nu ştie nimic. Absolut nimic. A fost doar o unealtă în mîinile Satanei. As' noapte, în faţa castelului, diavolul a ucis. Un om nu putea să facă aşa ceva. Îl cunosc bine pe Savonarola Mold. Nu e-n stare să comită asemenea faptă. Ar fi făcut el aşa ceva ?... Diavolul a deschis ocna, l-a-mpins pe Sava să evadeze, l-a adus aici şi a ucis, cu mîna lui Sava. E limpede că omorul de as' noapte nu e faptă omenească. E lucrarea diavolului. E o fărădelege prea diabolică pentru un om. Mai ales pentru bietul Sava.

– Vă sînt atît de dragi vecinii, ţinutul, oraşul dumneavoastră, încît negaţi faptele incontestabile şi evidente.

– Ţinutul, cerul, copacii ăştia – îi cunosc, domnule judecător, fiindcă ei sînt eu însumi. Sînt trupul şi sufletul meu. Nici o fiinţă omenească nu e doar trup din carne, din oase şi din sînge. Nici un om nu poate trăi doar cu carnea, cu sîngele, cu oasele sale şi cu sufletul său. Pielea nu este o barieră între om şi fraţii săi din tot Universul, morţi sau vii. Omul este parte integrantă dintr-un pămînt, dintr-un cer, din comunitatea tuturor oame-

nilor. Dacă tai o creangă, tot copacul e mutilat. Dacă faci rău unui om, tot universul e rănit. Eu ştiu că Sava n-a făcut aşa ceva. Diavolul a ucis.

– Domnule comisar, omul n-a primit doar chip asemănător cu cel al Creatorului său. A primit tot de la Dumnezeu şi liberul-arbitru. Omul poate totdeauna să aleagă. Poate face rău sau bine. Este suveran pe actele sale.

– Dar asta vă spuneam şi eu ! Cunosc alegerea lui Sava, pe care am făcut-o noi, toţi de-aici. Din cauza asta ştiu că el nu putea ucide. Şi totuşi as' noapte a ucis. Deci, diavolul a comis acest omor, cu mîinile lui Sava. Dar pe diavol nu-l poţi aresta ! Încît, o să-l condamnăm pe Sava Mold. Dar nu el a comis acest act.

XVIII
Bomboanele asasinului

Sava Mold e transportat în casa judecătorului. La Agapia nu există închisoare. Nici spital. Nici infirmerie. L-au instalat pe Sava în camera de lîngă sala de-audienţe. Un agent de poliţie a fost pus în faţa uşii. E de prisos. Doctorul Pillat a venit pe la ora trei. L-a-ngrijit pe Sava Mold. I-a făcut injecţii care l-au readus la viaţă. Acuma, întins în patul alb – în cearşafurile judecătorului – Sava Mold se odihneşte.

– Trebuie să-l chemăm pe Strul, frizerul, ca să-i radă barba, spune comisarul cînd intră-n cameră.

Căci, pe perna albă, odihneşte un cap hirsut, cu-o barbă zbîrlită, murdară, îngrozitoare.

– Cîlţii ăştia trebuie tăiaţi. Că doar e om nu urs, mormăie comisarul.

Sava Mold a evadat de la ocnă de trei zile. A străbătut o distanţă inimaginabilă, prin zăpadă, mergînd zi şi noapte, ca s-ajungă la Agapia, locul lui de baştină. A mers numai pe jos, cu zăpada pîn' la brîu. Pe 30 de grade sub zero. N-a mîncat de cînd a plecat de la ocnă. I-au degerat mîinile, i-au degerat picioarele. În primăvară, dac-o mai trăi, degetele de la mîini şi de la picioare şi fîşii de piele au să cadă din trupul lui, cum cad frunzele moarte din copaci. Dar nu e sigur că va trăi. Ar fi chiar mai bine ca Savonarola Mold să nu rămînă în viaţă. Există situaţii în care e preferabilă moartea, şi unica soluţie. Medicul a examinat trupul îngheţat al lui Savonarola. Omul este subalimentat, epui-

zat; doar cu mare efort, şi cu ajutorul stimulentelor administrate de doctor, îşi poate mişca limba şi poate să spună cîteva cuvinte. Pe urmă e obosit de parcă ar fi ridicat pietre. Comisarul, Ismail şi ceilalţi oameni din partea locului se-ntreabă la ce foloseşte să repari un trup care, oricum, va fi-ngropat într-o ocnă. Un trup de care nu e nevoie. Dar în această ţară ortodoxă sînt păziie şi oasele şi carnea, fiindcă trupul omului este veşnic, la fel ca şi sufletul. E scris că Dumnezeu se va-ntoarce şi-atunci îi va da iară fiecăruia carnea lui. Deci şi carnea e veşnică. Transfigurată. Ea va trăi pînă la Parusíe, pînă la a doua venire a lui Cristos. Carnea omului va învia. De-aceea nu e dispreţuită. Iar morţii continuă să facă parte integrantă din comunitatea celor vii, alături de care se vor afla în ziua Parusíei. Nu distrugi un trup, o carne moartă, deoarece va mai folosi. Ea va fi în viaţă. Iar morţii sînt prezenţi în biserică, nevăzuţi, alături de cei vii, în timpul liturghiei. Mormintele lor sînt lăcaşuri provizorii şi fac de-asemenea parte integrantă din comunitate. De Paşti şi-n zilele de sărbătoare, oamenii vin printre răposaţi, cum se duc în vizită la vecini.

– Te cheamă într-adevăr Savonarola Mold ? îl întreabă judecătorul.

E singur la căpătîiul criminalului.

– Da, răspunde Sava.

Culege zîmbetul judecătorului ca pe-o căpşună. Simte acest zîmbet exact ca şi cînd ar gusta o căpşună, fiindcă-i e foame şi sete. De-un an – în fundul ocnelor – nimeni nu i-a dăruit lui Sava un zîmbet.

Judecătorul nu-şi dă seama ce dar a făcut uitîndu-se la Mold şi zîmbindu-i, cu milă şi cu prietenie, ca unui bolnav. Îi întinde mîna. Dar Mold nu poate strînge mîna judecătorului. Mîna lui Mold e degerată. Moartă.

Sava nu poate crede că tînărul judecător i-a zîmbit. Se aştepta să fie bătut măr. Înjurat. Călcat în picioare, cum a fost la prima anchetă. Şi uite că judecătorul îi zîmbeşte ca unui bolnav ! Asta-i face lui Sava mai mult bine decît o ceaşcă de ceai, decît o

cană de lapte cald şi decît o haină de catifea. Ar vrea să-nchidă ochii şi să moară, fiindcă e fericit. Din cauza acestui zîmbet

– Tu eşti Sava ? repetă judecătorul.

– Da, domnule.

– Auzi ce-ţi spun ?

– Da, domnule.

– Eu sînt judecătorul de instrucţie Damian.

– *Salve domnu*, spune Sava.

Cuvîntul *salve*, salutul romanilor, e-acelaşi pe care judecătorul l-a auzit de dimineaţă, rostit de copiii acestui nefericit. Iar acum, cuvîntul îl rosteşte tatăl acelor sălbatici, asasinul ! Aflînd că tînărul care zîmbeşte este judecătorul, Sava se străduieşte să stea mai drept.

– Stai aşa cum poţi, spune judecătorul.

Sava se-nverzeşte. Înţelege că omul care se află-n faţa lui – şi căruia nu-i reţinuse decît zîmbetul – e judecător. Iar cuvintele "judecător", "poliţist", "gardian" dor. Din cauza acestui cuvînt, fără să ştie, se-nverzeşte.

– Sava Mold, ascultă la mine.

– Ascult, domnule judecător.

– Să nu-ţi fie frică de mine. N-am să-ţi fac nici un rău. Pricepi ?... Nu sînt nici călău, nici paznic de ocnă. Sînt un anchetator, pricepi ?... Caut adevărul în afacerea asta, aşa cum la un ghem cauţi capătul firului.

Sava se-nverzeşte din ce în ce mai mult. Faptul că omul care stă pe scaun, lîngă patul lui, este judecător, o autoritate, îi dă frisoane, îl tulbură.

– Linişteşte-te, omule, îi spune judecătorul.

Nu din bunătate. Ci fiindcă nu e încă pe de-a-ntregul judecător. Se comportă ca un student. Ca un om. O meserie este ca pielea feţei, netedă la-nceput, apoi ridată, cu semne. Judecătorul ăsta e nou-nouţ, nu are durităţi profesionale. Repetă: "Linişteşte-te, omule". Îi pune lui Sava mîna pe umăr. Umărul lui Sava tremură ca o faleză minată de-un torent clocotitor. Şi-n pieptul lui Sava e-un torent care clocoteşte. Atingînd umărul

ocnaşului de două ori ucigaş, degetele judecătorului descoperă că asasinul n-are cămaşă. Doar o vestă de bumbac, uniforma de ocnaş. Şi pe deasupra o veche manta militară. Cu vesta asta de bumbac şi cu mantaua asta găurită omul a umblat prin zăpadă trei zile şi trei nopţi de iarnă.

Judecătorului îi este milă.

Sava simte pe umăr mîna judecătorului. Nu mai e mînă de judecător. E pur şi simplu mîna unui om căruia-i e milă de alt om. De foarte, foarte mult timp, din copilărie, Sava Mold n-a mai simţit o mînă prietenească pe umăr. Nici chiar în copilărie ! Niciodată ! Nimeni niciodată nu i-a pus mîna pe umăr, omeneşte, frăţeşte.

Ochii ocnaşului sînt ca ochii unui urs rănit de moarte, care se uită la vînător. Vînătorii ştiu că înainte de-a muri, privirile căprioarelor, ale mistreţilor şi chiar ale lupilor răniţi sînt priviri de durere, de disperare, nu de ură. Aşa este privirea lui Sava. Judecătorul e vînătorul lui, dar Sava nu-l priveşte cu ură. Este privirea sălbăticiunilor care mor sub ochii vînătorului.

– Sava, povesteşte-mi.

– Ce să vă povestesc ?

– Povesteşte-mi tot, spune judecătorul. Povesteşte-mi cum s-au petrecut lucrurile.

Sava-şi strînge buzele. Atunci judecătorul repetă:

– Spune-mi.

– Dacă vă spun n-o să mă credeţi, răspunde Sava Mold.

– Ştii ale cui sînt cuvintele pe care le-ai rostit ?

– Ale mele, răspunde Sava Mold. V-am spus: "Dacă v-aş spune, nu m-aţi crede".

Sînt, întocmai, cuvintele lui Cristos, încolţit de vrăjmaşi. Cuvinte însemnate de sfîntul Luca în al douăzeci şi doilea capitol al Evangheliei sale.

– Ai răspuns întocmai ca Iisus Cristos. Şi nu ştiai ?

– Nu, nu ştiam. Ştiu că n-o să mă credeţi, dac-am să vă spun adevărul.

– Încearcă, Savonarola. Ai să vezi. Dacă spui adevărul, am să te cred.

Judecătorul Cosma Damian regretă că a rostit cuvintele astea. Îl înşală pe Sava. Sigur, are să-l creadă. Dar faptul de a-l crede nu va schimba cu nimic situaţia lui Sava Mold. Ceea ce gîndeşte un judecător, ceea ce crede şi ceea ce simte un judecător n-are nici o importanţă. Un judecător este o persoană care aplică un barem: cutărei greşeli îi corespunde cutare pedeapsă. Nu e treaba lui să aibă opinii. Judecătorul n-are de făcut altceva decît să ceară preţul exact pentru actul comis. El măsoară cu balanţa. Ca spiţerul. Nu măsoară cu conştiinţa. Nici cu sentimentele. Nici cu convingerile, că poeţii sau ca preoţii. Nu. El face o muncă mecanică. Dacă judecătorul crede sau nu cuvintele lui Sava, este lipsit de interes practic. Dar această încredere, acordată sincer dinainte, îi face bine. E ca un balsam pentru inima omului hăituit, a asasinului. Judecătorul repetă:

– Am să cred ce-ai să-mi spui, Sava. Ai să vezi. Mă-ncred în tine dinainte.

– A fost îngrozitor, spune Sava. Nu vă puteţi închipui cît de greu a fost.

Cînd spune "a fost îngrozitor", chipul lui Sava Mold se dezvăluie. Se arată ca şi cînd pînă atunci ar fi fost ascuns. Sava e un colos. Dar epuizarea lui fizică e totală. E un mamut. Mai degrabă un schelet de mamut. Corpul lui imens e complet vlăguit. Sleit. Năruit. De la Tîrgul Ocna – unde se află salina – pîn-aici, aproape de casă, pînă-n locul unde-a căzut, sfîrşit, a străbătut fără oprire un drum atît de lung, printr-o zăpadă atît de mare, şi aproape gol, nemîncat, pe un frig îngrozitor, că un cal şi n-ar fi putut face aşa ceva. Sava a mers trei zile şi trei nopţi, fără-ntrerupere, A bătut toate recordurile. Fapta lui e supraomenească. Secretul ei ? Care să fie ? Această faptă n-ar fi putut fi împlinită numai cu muşchii, numai cu carnea. De-aceea n-ar fi putut fi împlinită de un cal. Calul aleargă cu muşchii, cu tendoanele şi cu inima. Dar trupul, carnea, muşchii sînt doar învelişul. Trebuie spirit care să declanşeze mişcarea. Voinţa şi spiritul lui

Sava au îndeplinit această faptă extraordinară. Carnea a fost purtată de spirit, aşa cum calul poartă o povară. De-aceea se spune că spiritul nu moare niciodată. Fiindcă e-n stare de lucruri de care trupul nu e-n stare. Trupul moare. Oboseşte. Se poticneşte. Se dezintegrează. Spiritul omului poate lupta la nesfîrşit. Prin forţa spiritului uman – mai mare decît toate forţele din univers – Sava a ieşit din fundul salinei. Din infernul din care nimeni n-a ieşit niciodată viu. Şi a izbutit să parcurgă o distanţă pe care numai păsările, zburînd, o pot străbate. Iarna, din afară, nimeni nu poate ajunge, prin zăpadă, la Agapia, aşa cum nu poţi trece marea cu piciorul.

Sava Mold, analfabetul, bruta, asasinul, a izbutit s-o facă. Fiindcă spiritul omului – chiar şi spiritul brutelor şi-al analfabeţilor – este invincibil. Poate străbate oceanul, poate trece parapete de gheaţă şi de zăpadă. Aşa cum a trecut Moise Marea Roşie cu piciorul. Cum a mers Iisus pe ape.

– Povesteşte-mi, spune judecătorul.

Sînt singuri. În jurul lor – nimeni. Nici măcar vreun agent de poliţie la uşă.

– Ce vreţi să vă povestesc ?

– Tot ce e de povestit.

– N-am nimic de povestit, domnule judecător.

Trupul lui Sava se bucură că se află la adăpost. Afară, frigul te tăia pîn' la oase, ca un cuţit. Aici, trupul nu mai este ars de flăcările albe ale zăpezii, mai rele decît flăcările roşii ale focului.

– Povesteşte-mi cum s-au petrecut lucrurile, repetă judecătorul.

– A fost îngrozitor, spune Sava.

Pielea capului îi e arsă de flăcările albe-ale zăpezii şi-ale frigului. Ţeasta lui Sava e de culoarea cărămizilor din care sînt făcute hornurile vechi. E înnegrită ca o cărămidă, nu de lemn, ci de durere. Fiindcă durerea înnegreşte pielea omului mai mult decît fumul şi decît cărbunele. Sava repetă:

– A fost îngrozitor. Nu pot minţi: eu am ucis.

Sava Mold îşi arată braţele. Spune:

– Cu braţele-astea am ucis, domnule. De multe ori mi-a venit să le tai şi să le-arunc. Dacă braţele ar fi fost singurele vinovate le-aş fi tăiat de mult. Dar, şi dacă le tai şi le-arunc – ceea ce aş fi gata să fac, dac-aş crede că asta m-ar spăla de păcate şi de sînge – tot n-aş fi dezlegat de păcat. Dezlegarea e cu neputinţă. Păcatul nu se află doar în mîini. Păcatul mi-e în tot trupul. În creier. În sînge. În scuipat. Şi-n lacrimi. Prètutindeni. Păcatul mi-a pătruns tot trupul; toată fiinţa mea e ucigaşă.

Savonarola Mold îşi ascunde-n pernă capul de culoarea cărămizii afumate, şi plînge.

– Judecata mi-e întunecată, ştiu. Din pricina durerii. Durerea tulbură judecata mai rău decît băutura. Durerea te-mbată. Iar eu eram beat-mort de durere. Cînd a-nceput satrapul Tuniade să mă ardă la cap cu bîta, mi-am spus: "Sava, bătrîne, rezistă ! Îndură ! Încasează totul, fără să te tulburi. Principalul e să-ţi salvezi securea. Ţine bine de secure şi-ncasează loviturile fără să crîcneşti. Fiindcă securea ţi-e viaţa. Securea e pîinea cea de toate zilele. Securea e hrana copiilor tăi. Mai bine mori decît să pierzi securea... Satrapul o să te lovească. Pe urmă o să osteneaşcă. Principalul e să ţii strîns securea. Nu da drumul securii, fie ce-o fi. Ai nevastă şi copii. Satrapul o să te lovească. Pielea o să-ţi crape. Dar, Sava, bătrîne, pielea ta e piele de ţăran moldovean. E făcută să crape. Sub bătaia soarelui. A frigului. A pelagrei. A durerii... Pielea ta e făcută pentru crăpat. Aşa că, rabdă !". Dar am început să simt loviturile. Nu în piele: în carne. Era mai rău. Apoi, am simţit loviturile-n oase. Ca să mă mîngîi mi-am spus: "Sava, bătrîne, carnea nu preţuieşte cine-ştie-ce. Carnea e pieritoare. Carnea omului e hrană viitoare pentru viermi. Carnea omului putrezeşte-n mormînt. Nu te gîndi la carne. Ţine-te tare. Şi păstrează-ţi securea. Nu te da bătut". Şi m-am ţinut tare. Nu m-am dat bătut. Cînd îmi ajungeau loviturile la os, îmi spuneam: "Oasele omului sînt făcute să susţină carnea. Oasele sînt ca un umeraş pentru carne. N-are importanţă dacă-ţi frînge oasele. Umeraşele n-au valoare". Strîngeam din dinţi de

durere şi-mi spuneam: "Oasele omului nu fac mai mult decît umeraşele. Nu-ţi face griji dacă-ţi frînge oasele ! Ţine-te bine, băiete, bătrîne, Sava, sărmane !". Am rezistat. Apoi am simţit lovituri în părţile de jos. Satrapul voia să-mi zdrobească mădularele cu care se fac copiii. Era cea mai cumplită durere. Durerea în piele, durerea în carne, durerea în oase erau nimic pe lîngă asta. Cînd mi-a zdobit mădularele, durerea mi-a năvălit în creier şi mi-a-ntunecat judecata. Loviturile date-n locul pe care nu-l vede soarele nu le-am putut îndura. Am căzut beat de durere. Apoi, cînd a vrut să-mi smulgă securea, am înnebunit. Şi am ucis. Am ajuns asasin !

Aici Sava se opreşte.

– Şi pe urmă ? întreabă judecătorul.

– Pe urmă ? L-am omorît. I-am crăpat capul. Cu securea. Ţăndări. Cum crăpi un pepene.

Sava-şi acoperă ochii cu perna. Ca să nu mai revadă scena.

– Şi cum ai reuşit să evadezi ? întreabă judecătorul.

O lumină inundă brusc ochii lui Sava. Ochii lui se luminează dinuntru. Ca două proiectoare.

Povesteşte, în cuvinte puţine, cum a fost condamnat la muncă-silnică. Şi cum a mers la ocnă. Cum s-a resemnat în faţa soartei. Nici o pedeapsă nu i se părea nedreaptă, nici prea aspră. Fiindcă ştia că e ucigaş. Nici o pedeapsă nu e prea severă pentru un ucigaş.

– Ştiam că pedeapsa cu munca-silnică pe viaţă, la ocnă, nu e adevărata mea pedeapsă, spune Sava. Adevărata mea pedeapsă va veni la judecata lui Dumnezeu. Fiindcă, să nimiceşti o făptură omenească, înseamnă să-l nimiceşti pe Dumnezeu. Omul este-o înfăţişare a lui Dumnezeu. Să omori un om, înseamnă să-l omori pe Dumnezeu. Eram, deci, resemnat. În fiecare zi eram bătut, înfometat, înjurat. Nici o pedeapsă şi nici o durere nu mi se păreau prea mari, fiindcă mă ştiam asasin...

Sava Mold se opreşte şi se pune pe plîns. Ca un copil. Cu lacrimi mari, care se preling pe chipul de cărămidă înnegrită şi apoi pe albul pernei.

– Ce-ai păţit ? întreabă judecătorul.

– Of, domnule judecător, ştiu că sînt ţăran moldovean. Că nu trebui' să ceri nimic de la viaţă cînd te-ai născut ţăran şi moldovean. La nimic n-avem dreptul, pe pămînt. Numai la suferinţă. Sîntem învăţaţi să răbdăm totul fără să ne revoltăm. Vă asigur că nu eram revoltat împotriva pedepsei mele. Înduram totul resemnat. Ca să vă spun drept, nu-mi părea rău că eram condamnat să mă spetesc sub pămînt, pînă la moarte. Fără să mai văd niciodată lumina soarelui. Fără să văd cerul. Nu, eram resemnat. Şi nu-mi părea rău după viaţa pe pămînt. Nu avea după ce să-mi pară rău din viaţă. Numai că, după cîteva săptămîni de salină, am început să mă gîndesc la nevastă-mea şi la copii. Erau părăsiţi. Dumnezeu voise aşa. N-aveam ce face. M-am învinuit că nu mi-am hrănit şi nu mi-am îmbrăcat bine copiii şi nevasta. Dar gîndindu-mă bine, am văzut că n-aş fi putut să le dau mai mult de mîncare şi nici să-i îmbrac mai bine. La noi, nici un copil nu mănîncă pe săturate. Tuturor le e frig. M-am mîngîiat spunîndu-mi că nici un ţăran moldovean n-a putut face mai mult decît mine pentru copii şi pentru nevastă. Dar, într-o noapte, domnule, m-am trezit leoarcă de sudoare. Mi-am spus, cu spaimă: "Sava, de ce-ai fost atît de aspru faţă de copiii tăi ? De ce-ai fost atît de aspru cu nevastă-ta ?". Pentru prima oară, mi-am dat seama că nu-mi sărutasem niciodată copiii pe frunte. Nu-i mîngîiasem niciodată pe obraji. În obiceiurile noastre ţărăneşti nu e loc de mîngîiat şi de sărutat copiii. Avem mîini prea aspre pentru o mîngîiere. Avem o viaţă prea anevoioasă pentru a săruta un copil pe frunte. Şi nici pe femei, pe neveste nu le mîngîiem niciodată. Nu le-mbrăţişăm niciodată. Sărutările nu le dăruim decît icoanelor din biserică, duminica. Ştiu toate astea. Aşa e viaţa noastră ! Aşa a făcut totdeauna toată lumea. Dar acolo-n fundul ocnelor, zi şi noapte, mă chinuia un gînd. Mă simţeam vinovat că nu-mi mîngîiasem niciodată nici un copil. Îmi spuneam: "Sava, amărîtule, nu fi prost ! N-ai de ce să te chinui în privinţa asta. Nu eşti vinovat. Nimeni, pe la noi, nu-şi mîngîie copiii. Taică-tău nu te-a sărutat şi nu te-a mîngîiat niciodată. Ni-

ciodată nu i-a trecut prin minte vreunui ţăran să-şi mîngîie sau să-şi sărute copiii. Nu-ţi face griji dintr-asta. Aşa e viaţa la Petrodava. Viaţă aspră, fără mîngîieri. O viaţă fără dezmierdări şi fără sărutări". Abia ce-mi spuneam toate astea şi iar mă chinuiam cu gîndul: "Sava, nu era nevoie să-ţi săruţi copiii, de vreme ce nimeni nu face-aşa ceva. Dar – din cînd în cînd – o mică mîngîiere – cu mîna – pe obrazul copiilor – aşa cum mîngîi caii sau viţeii, chiar nu puteai să le dăruieşti şi lor ?". Da, asta aş fi putut s-o fac. Dar n-am făcut-o. Niciodată. Şi-acum sufeream. Mi-aduceam aminte că mîngîiasem totdeauna calul pe crupă, cînd îl cumpăram. Am mîngîiat pe bot viţelul abia fătat. Am mîngîiat mieii nou-născuţi, dar nu mi-am mîngîiat niciodată copiii. Şi asta nu mi-o puteam ierta. Cum nu-mi puteam ierta omorul pe care-l făptuisem. Iar chinurile pe care le simţeam, pentru mîngîierile de care-mi lipsisem copiii, erau mai mari decît chinurile care plăteau sîngele vărsat. Mi-am adus aminte că-mi bătusem adesea copiii. Fără să fi meritat vreo pedeapsă. Doar fiindcă eram în toane rele. Asta mi-o puteam ierta. Fiindcă aşa-i obiceiul. Fiindcă sîntem aspri, ca munţii şi ca iernile. Dar îmi spuneam: "Ai şase copii. Le-ai adus vreodată bomboane ? Dintr-alea de trei parale... Care sînt de nasul săracilor...". Nu, niciodată nu le-am cumpărat bomboane copiilor mei ! Nici de cele mai ieftine. Mie, tata mi-a dat bomboane de două-trei ori. Şi altor copii le dau părinţii bomboane. Eu nu le-am adus copiilor mei niciodată. Eram tare sărac, dar nu chiar într-atîta încît să nu pot o dată-de două ori în viaţă să le cumpăr bomboane copiilor. E dreptul copiilor să primească bomboane din cînd în cînd. Eu nu-mi făcusem datoria. Nu mai puteam să-ndur aşa ceva. Le datoram copiilor mei o duioşie de care n-avuseseră parte. Nici măcar o singură dată. Dacă le-aş fi dat măcar o bomboană m-aş fi putut ierta. Dar nici măcar o singură dată ! Niciodată. Era o crimă. Pentru uciderea satrapului mă ştiam pedepsit de lege. Mă aflam la ocnă pe viaţă. Dar pentru crima făptuită faţă de copiii mei, nici o lege nu mă condamnase. Şi n-o să mă condamne nici o lege. Şi poate că nici bunul Dumnezeu n-o să mă pedepsească

pentru crima asta. Şi mi se părea mai grea decît crima de omor tocmai fiindcă nimeni niciodată n-avea s-o pedepsească. Eram părăsit de legile omeneşti şi de legile dumnezeieşti, cu-această crimă făptuită faţă de copiii mei; trebuia să mă judec şi să mă pedepsesc singur. Şi una şi-alta. Nu puteam trage nădejde să fiu iertat nici din afară, nici de deasupra. Iar greşeala nu mi-o puteam îndrepta. Eram închis. Duminica, la cantina ocnei, se vindeau bomboane şi pîine. Să fi văzut pe cineva cu bomboane-n mînă, era pentru mine ceva de neîndurat. Îmi făcea rău. Pentru fapta mea, Dumnezeu şi oamenii nu mă puteau ierta. Nu ştiu cum mi-a venit ideea, dar duminica alergam ca un nebun la cantină şi cu ăi cîţiva creiţari pe care-i primeam cumpăram bomboane. Ştiam c-aveam să rămîn la ocnă pînă la moarte. Cu toate astea cumpăram bomboane pentru copiii mei. Le-ascundeam în căptuşeala hainei. Cum ascunzi banii. Toate hainele mele de ocnaş erau burduşite cu bomboane. Ştiam că n-aveam să pot niciodată să le trimit copiilor mei bomboanele astea şi-mi spuneam că sînt nebun să le tot cumpăr şi să le cos în căptuşeala hainelor. Într-o bună zi mi-am spus: "Sava, trebuie să ieşi de-aici şi să le duci copiilor bomboanele. Asta-i pedeapsa la care eşti condamnat fiindcă nu i-ai mîngîiat şi nu i-ai sărutat niciodată. Trebuie să evadezi. Trebuie să le duci bomboanele pe care le-ai ascuns în haine. Trebuie să evadezi numai pentru asta. Pentru ca vina faţă de ei să fie ispăşită. Pe urmă, ai să fii prins, arestat, împuşcat poate. Dar vei fi îndreptat cruzimea faţă de-ai tăi. Pentru nimic în lume, nu trebuie să fii arestat înainte de-a ajunge-acasă. Ai să le dai bomboanele. Ai să-i mîngîi pe frunte. Ai să le dai o sărutare părintească. Apoi, pedeapsa şi menirea ta vor lua sfîrşit. Toată treaba va ţine cinci minute. Dar trebuie să evadezi şi să-ndeplineşti acest lucru".

– Şi pe urmă ? întreabă judecătorul.

– Pe urmă, ce ?... Mi-am vîndut pîinea, ciorba, şi-am cumpărat cîte bomboane am putut. Mi-am pregătit evadarea. Planul meu era să ies. Să alerg la Agapia. Să le dau copiilor bomboane şi să-i mîngîi. Şi-apoi să mă las din nou dus la ocnă. După un

an, am izbutit să evadez. Am alergat trei zile şi trei nopţi prin flăcările albe ale gerului. Ajungînd aproape de Agapia, la cîţiva kilometri de casă şi de copii, am căzut. Făcusem tot drumul pe jos, pe linia ferată. La urmă, n-am mai putut să merg. Am căzut. Aproape de casă.

Judecătorul ştie că s-au găsit bomboane în hainele lui Sava. Crezuseră că le furase. Că luase bomboanele-astea ca să se hrănească, în lipsă de altceva. E drept că Sava nu s-a atins de bomboanele de la cantina ocnei. Cu toate că nu mîncase nimic, cu toate că picase de inaniţie, cum spusese doctorul, nu se-atinsese nici măcar de-o bomboană. Erau bomboanele menite copiilor săi.

– Mă credeţi, domnule judecător ? întreabă Sava.

– Te cred, sărmane Sava, răspunde judecătorul.

– Puteţi să căutaţi bomboanele-n haine.

– Au fost găsite.

– Am alergat ca un cal, domnule. Ştiam că după goana asta, aveam să crăp numaidecît. Dar voiam să le duc bomboanele. Era cel mai însemnat lucru pe care-l doream în viaţa mea. Singurul.

Deodată, Sava se schimbă la faţă. Se-ntunecă, spune:

– Mi-au confiscat bomboanele ?

– Nu; fii liniştit. Nu ţi le-au confiscat.

– De ce mi-au luat bomboanele dacă nu mi le-au confiscat ?

– Nu ştiau că sînt bomboane. Au vrut să vadă ce ascundeai în haine.

Judecătorul se ridică. Se duce la el în birou şi aduce cornetele mici de ziar în care sînt învelite bomboanele care-au fost găsite în căptuşala hainelor lui Sava.

Sava se luminează la faţă, cînd vede pacheţelele pe care le-a pregătit un an, sub pămînt. Pachetele pentru care a evadat.

– Acum mă credeţi, nu-i aşa ?

– Te cred, amărîtule... Acuma că te-am crezut, poţi să continui.

– Să continui ce ?

– Povestea.

– Nu mai e nici o poveste, răspunde Sava. Am căzut în zăpadă. Şi nu mai ştiu nimic. Ştiu că am căzut foarte-aproape de Agapia. Asta e tot.

– Cum s-au petrecut lucrurile la castel ? întreabă judecătorul.

– V-am povestit, spune Sava. Eram beat de durere. Suferinţa mi-a-ntunecat judecata. De-asta am lovit.

– Asta, cînd l-ai omorît pe Tuniade-tatăl. Dar pe Tuniade-fiul cum l-ai omorît ?

– Tuniade era singur în pădure. Fiu-său nu era acolo.

– Sava, nu trebuie să te joci cu cuvintele. Ştii că Tuniade-fiul a fost omorît as' noapte, în faţa castelului. Asta o ştii...

– Nu, răspunde Sava. Nu ştiu.

– Nimeni nu-l putea omorî pe Tuniade-fiul, în afară de tine.

– Nu, răspunde Savonarola. Nu l-am văzut niciodată pe Tuniade-fiul. Niciodată.

– Era noapte. Puteai să-l omori fără să-l vezi.

– Va să zică nu mă credeţi ? exclamă Savonarola Mold cu disperare. Bomboanele nu v-au convins ? Nu sînt o dovadă că am spus adevărul?

– Te cred, răspunde judecătorul. În privinţa bomboanelor. Nu e prea obişnuit, prea de crezut, dar se poate. Nu despre asta vorbim. Ceea ce-ţi cer e să-mi spui de ce şi cum l-ai omorît azi-noapte pe Tuniade-fiul.

– Nu l-am omorît pe Tuniade-fiul. Pentru prima oară aud că tînărul ăsta a fost omorît.

– Sava, spune-mi adevărul!

– Ăsta-i adevărul, domnule judecător. Jur. Pe tot ce am mai scump pe lume.

Sava se opreşte. Ochii-i sînt ţintă pe cornetele cu bomboane. Darul ăsta pe care-l aduce este tot ce are el mai scump pe lume. Dar nu jură pe bomboane. Ar fi-n zadar. Nu vor să-l creadă. Asta e. Cum n-au vrut să-l creadă pe Iisus Cristos care a refuzat să vorbească. "Dacă v-aş spune nu m-aţi crede". Atunci de ce să spună ?

– Îţi vorbesc frumos, spune judecătorul. Vreau să te cred. Dar sînt lucruri care nu pot fi crezute. As' noapte a fost omorît Tuniade-fiul. Nu putea să-l omoare nimeni, în afară de tine. Ai evadat şi-ai fost găsit la locul crimei, aici, la Agapia. Eşti asasinul tatălui. Îi este imposibil cuiva să creadă că nu eşti tot tu şi ucigaşul fiului.

– Nu l-am omorît eu pe tînărul Tuniade. Nu l-am văzut niciodată.

– Vrei să te ajut ? îi propune judecătorul. Ai evadat de la ocnă. Ai umblat trei zile şi trei nopţi fără să mănînci, fără să bei, fără să dormi. Ai ajuns aici, în oraşul tău, aproape de casă. Ai trecut pe-aproape de castelul Tuniazilor. Ai dat nişte tîrcoale-în jurul castelului. Poate că voiai să furi ceva. Poate voiai să furi ceva de mîncare. N-are importanţă de ce te aflai la castel. Dar erai în parc. Şi deodată un om a venit în faţa ta. Un om ameninţător, cu revolverul în mînă. Te-a-ntrebat ce căutai în parc. Te-a lovit, poate. Te-a luat de guler. Ţi-a fost frică. Te-ai zbătut şi-ai încercat să fugi. Dar erai obosit, epuizat. Celălalt era tînăr şi puternic. Te-a ţinut şi te-a lovit. Poate că a tras cîteva gloanţe. Tu i-ai smuls revolverul, mai întîi ca să te aperi. Apoi l-ai omorît. Ai aruncat revolverul şi-ai fugit. Aşa e ?

– N-am fost la castel. N-am omorît pe nimeni as' noapte, răspunde Sava.

– Inutil să minţi ! Pîn' la urmă, ai să fii obligat să spui adevărul.

– Nu mint, răspunde Savonarola Mold.

Răspunsul lui e moale. Îşi dă seama că nu-i e de nici un folos să nege. Îi pare rău că i-a spus judecătorului povestea uimitoare a evadării lui. Şi a călătoriei lui prin flăcările albe ale iernii. Îi pare rău. Fiindcă judecătorul nu-l mai crede. Sava Mold îl priveşte bănuitor. Privirea lui este exact privirea căprioarelor prinse şi băgate-n cuşcă. O căprioară captivă nu poate face nimic. Se uită, ca Sava Mold. Cu-o privirea resemnată. Privirea tuturor moldovenilor. Moldovenii bătrîni, şi cei tineri, femeile, bărbaţii, chiar şi copiii se uită ca Sava şi ca sălbăticiunile captive. În

ochii lor e mai întîi resemnare. Resemnarea căprioarelor captive. Apoi e neîncredere. Ură ?... Poate ! Însă o ură resemnată. Care nu seamănă defel cu ura adevărată. Ele simt acel fel de ură care nu se va putea ostoi aici, în viaţa pămîntească. E ura pe care le-o inspiră cei care le-au capturat şi care le ţin în cuşcă şi care le jignesc şi care nu le-acordă nici o încredere. Dar, în privirea moldovenilor, ca în privirea lui Savonarola Mold, mai este ceva în plus decît în ochii ciuteţor captive. Moldoveanul le arată limpede gardienilor şi tiranilor care l-au capturat că se resemnează, că se supune dar că nu capitulează. El e sigur că nedreptatea pe care-o îndură va fi răscumpărată-n cer. Este sigur că se va face dreptate. Prin marele judecător de sus. Toate nedreptăţile suferite în istorie vor fi plătite în eternitate. Pe pămînt, duşmanii moldovenilor au fost prea mulţi şi prea puternici. În lumea asta, moldoveanul a fost învins. Dar îşi va lua revanşa în cer. Şi are nădejdea că şi pe pămînt îşi va putea face odată dreptate. Nu exclude posibilitatea unei revanşe pămînteşti. Dreptatea pămîntească nu-i este indispensabilă. Dar este posibilă. Nu este exclusă. Căci sîngele omului nu este ca zăpada. Zăpada n-are memorie; zăpada iartă totul. Dar sîngele nu uită niciodată nimic. Sîngele are o memorie mai puternică decît textele scrise pe granitul monumentelor. Sîngele n-a uitat niciodată nimic. Revolta părinţilor e totdeauna continuată de fii. Nedreptatea făcută părinţilor e răzbunată de fii, de nepoţi. Şi dacă nepoţii n-au cum să-şi ia revanşa, vor cere socoteală nepoţii nepoţilor. Mai curînd sau mai tîrziu, nedreptatea va fi plătită. Fiindcă fiecare fiu se naşte cu nemulţumirile părinţilor scrise-n sînge, ca-ntr-un catastif. Nedreptăţile notate-n cărţile de istorie şi-n cronici vor dispărea. Dar nedreptatea scrisă-n sîngele fiilor, al nepoţilor, al stră-stră-nepoţilor nu se va şterge niciodată. Nici în veci de veci. Va izbucni cîndva, pe pămînt. Şi-n cer. Pretutindeni.

– Povesteşte-mi cum l-ai omorît as' noapte pe Tuniade-fiul, spune judecătorul.

– De ce-mi puneţi întrebări, dacă nu-mi credeţi răspunsurile ?

– Nimeni, în afară de tine, nu-l putea omorî pe tînărul Tuniade. Ai fost găsit la locul crimei.

Savonarola Mold strînge din dinţi. Ca în momentul cînd satrapul îl lovea cu cravaşa şi-i crăpa pielea de pe faţă. Sava Mold nu mai vrea să vorbească. La ce bun să vorbească ! Aşa cum e scris: "Dacă vă spun adevărul, nu mă veţi crede".

Tac. Vorbele mele sînt inutile.

XIX

Detectivii de la miezul-nopţii

După douăzeci şi patru de ore de la uciderea lui Anton Tuniade, doi detectivi de la brigada mobilă au sosit la gara Agapia, cu trenul de miezul-nopţii, care vine din nord. Sînt specialişti în crime. Au coborît dintr-un vagon de clasa-ntîi, ca Tuniade, victima, în noaptea precedentă. Cei doi detectivi sînt tineri, destul de bine-mbrăcaţi. S-au îndreptat spre şeful de gară.

– Sîntem de la poliţie, spune unul dintre ei. Căutăm o sanie ca să mergem la Tribunal.

Ismail Lipoveanul, care se afla în spatele şefului de gară, i-a luat cu el pe cei doi poliţişti. În sanie, i-a-nfofolit în pături, cum face cu toţi clienţii. I-a lăsat la Judecătoria-de-pace. L-au trezit pe judecător. Ismail s-a dus că-l cheme pe comisarul Filaret.

– Am venit după ocnaşul evadat de la saline, îi spune judecătorului unul dintre detectivi. A mărturisit omorul comis noaptea trecută ?

– Nu. Pretinde că a căzut în zăpadă, pe linia ferată, înainte de-a ajunge la Agapia.

– Nu e absolută nevoie să mărturisească, spune al doilea detectiv. Şi-a semnat crima. A fost găsit la locul omorului. Este evadat. Ajunge. Dar o să mărturisească. Noi cunoaştem genul ăsta de individ. Asasinii sînt ca bebeluşii. Vorbesc la-nceput foarte greu. Dar, dacă ai răbdare, îţi povestesc totul. Unde e ?

– Vreţi să-l vedeţi chiar acum ?

– Cele mai bune interogatorii de poliție sînt ăle de la miezul-nopții, spune primul detectiv. Iar adevăratele mărturisiri sînt ăle făcute dimineața. Între trei și patru. Poate vorbi ?

– Vorbește, dar nu se poate ridica.

– Trebuie să vină și doctorul; e mai bine. Aveți aici un medic ?

– Medicul l-a văzut.

– Avem obiceiul să lucrăm mînă-n mînă cu medicii, spune al doilea. Într-o anchetă, medicul e ca plasa pentru acrobați. Dacă nenicul pică, doctorul îl face numaidecît să-și revină, cu-o injecție. Și spectacolul continuă. Economiseşti timp.

– Vreți să-l torturați ? întreabă judecătorul.

– Nu, spune primul detectiv. Dar criminalii sînt capricioși. Nu vorbesc dacă nu-i ajuți să vorbească. Dumneavoastră sînteți foarte tînăr. De cîtă vreme sînteți magistrat ?

– La prînz au să fie patruzeci și opt de ore de cînd am fost instalat în post.

– Primul post ?

– Primul.

– Asasinul v-a povestit în mod sigur poveşti sentimentale. Ca să vă emoționeze. Nu-i așa ? Cînd au în față un om tînăr fac pe sentimentalii. Poezie. Așa e totdeauna. Văzîndu-vă atît de tînăr v-a povestit desigur un basm cu zîne. Nu-i așa ?

– Nu basm cu zîne, răspunde judecătorul. Dar e drept că mi-a povestit o poveste foarte impresionantă. Dureroasă. O poveste cu bomboane. O s-o auziți și dumneavoastră.

– Un asasin care ne vorbește de bomboane ! exclamă cei doi detectivi... E-o poveste de-adormit copiii. E-un cîntec de leagăn. Noi, domnule judecător, trăim lîngă asasini. Zi și noapte. N-avem în fața ochilor decît criminali. Aparținem brigăzii criminale mobile. Cum se petrece o crimă, ne ducem la fața locului. Aproape c-am uitat că mai există și oameni care nu sînt asasini. Așa că știm limbajul ăstora. Le cunoaștem mecanismul creierului. Din cauza asta, cînd ne uităm la judecătorul care-a făcut ancheta, știm dinainte ce i-a povestit asasinul. Dumneavoastră v-a servit

o poveste sentimentală, siropoasă. O poveste cu bomboane. Fiindcă sînteţi tînăr şi nou în meserie.

– Credeţi că ceea ce mi-a povestit e fals ?

– Bine-nţeles ! spun cei doi detectivi în acelaşi timp.

Cer apoi să fie duşi la criminal.

În încăperea de lîngă sala de audienţe zace Savonarola Mold. Întins pe spate cu ochii deschişi. Nu doarme. Ca şi cînd ar fi presimţit că cei doi specialişti în crimă sînt acolo. Toată seara, Sava Mold a cerut apă. Acum se simte extrem de slăbit. Îi e somn, dar nu poate dormi. Îi e teamă de ceva. Şi teama lui se lămureşte în momentul cînd cei doi detectivi intră-n cameră. Se uită la el cum te uiţi la o bornă kilometrică de pe marginea drumului. Vor citi ce au scris şi vor pleca. Spre alte crime.

– Tu eşti Savonarola Mold ? începe unul. De-acum trei zile ni s-a semnalat evadarea ta. Iar azi la prînz am fost înştiinţaţi că ai mai comis o crimă la Agapia. În apropiere de casa ta. Am venit repede, ca să ne spui cîte crime-ai mai comis de cînd ai evadat, în afară, bine-nţeles, de cea comisă aici.

Savonarola tace. Cei doi detectivi rîd.

– I-ai spus domnului judecător o poveste frumoasă cu zîne. Fiindcă e tînăr. Acuma, cu noi care nu credem în poveştile cu zîne, trebuie să te ţii de realitate. Lasă literatura. Trebuie să isprăvim repede. Ca să putem şi noi să dormim niţel şi să plecăm mîine la prînz. Ne-am înţeles ?

Sava Mold devine deodată dur. Ca granitul. Somnul şi oboseala-i pier. E la fel de puternic ca în cele trei zile cît a mers.

– Poţi să-ncepi, porunceşte primul detectiv.

Cei doi bărbaţi s-au aşezat pe scaune, lîngă pat. Judecătorul e-n picioare, lîngă uşă.

– Cu ce vreţi să-ncep ?

– Nu cu povestea cu bomboanele, spune un detectiv. Preferăm să vorbim de crimă. De omor, de asasinat. Pentru noi sînt subiecte zilnice. Eşti de acord ?

– De acord, răspunde Sava Mold.

Nu mai este omul sentimental care-i spunea judecătorului povestea copiilor lui şi a bomboanelor, cîteva ceasuri mai înainte. Sava e dur şi ferm. Are chipul crispat şi pietros pe care trebuie să-l fi avut cînd încasa loviturile de cravaşă, de retevei şi mai ales loviturile de tocuri ale satrapului.

– Hai, Sava, spune primul detectiv. Vorbeşte ca la spovedanie.

– I-am povestit totul domnului judecător, răspunde Sava.

– Dacă vrei să-ncepi aşa, atunci te urmărim. Şi pe urmă, ne urmăreşti tu pe noi. Cum vrei. Povesteşte încă o dată ce i-ai povestit domnului judecător. Din clipa asta şi pîn' la sfîrşitul zilelor tale, n-ai să faci altceva decît să-ţi povesteşti povestea. Pîn-ai să ne spui adevărul.

– Domnului judecător i-am spus adevărul.

– *Noi* trebuie s-apreciem dacă ceea ce spui e-adevărat sau e fals. Începe.

– Cu ce vreţi să-ncep ?

– Începe cu evadarea. Ce-ai făcut după ce ai părăsit ocna ?

– După evadare, am mers, povesteşte Savonarola Mold. Am mers prin zăpadă. Noaptea, urmam linia ferată. Ziua, mergeam prin păduri. Dar zăpada era la fel. Înaltă pîn'la brîu. Şi rece. Plecînd de la Tîrgu Ocna – oraşul ocnei – am mers mereu spre miază-noapte. Cred c-am făcut peste-o sută de kilometri. Poate două sute. Nu ştiu cît. Ştiu doar c-am mers fără întrerupere. Nu mi-am îngăduit nici o oprire. Nici ziua, nici noaptea. Am mers întruna. Trei zile şi trei nopţi.

– Şi de mîncare ? întreabă un detectiv. Cine ţi-a dat de mîncare ?

– Nu mi-a dat nimeni, răspunde Sava. Am mîncat zăpadă. La saline ne-am învăţat să răbdăm de foame. Ca zăpada să aibă ceva gust, smulgeam uneori nitică scoarţă de stejar şi-o mestecam. De cîteva ori am mîncat muşchi de pe copaci. Dar e tare amar. Mi-era o foame de lup. Dar mergeam mai departe. Spre miază-noapte. Spre Agapia. Spre casă. Suferam ca o sălbăticiune din cauza frigului şi-a foamei.

Savonarola Mold plînge. Îşi şterge lacrimile cu mîna lui imensă, ca o lopată.

– Viaţa ocnaşului e scurtă, domnule. Mi-am spus că trebuie să mă grăbesc. De vreme ce-mplinisem minunea asta, adică să evadez de la ocnă, de unde, de cînd e lumea lume, nici un condamnat n-a ieşit viu, trebuia să merg. Şi-am mers. Voiam să le dau copiilor mei bomboane, să-i iau pe genunchi, să-i mîngîi pe cap. Pe urmă puteam să mă-ntorc şi s-aştept moartea. Dar lucrurile astea trebuia să le fac. Fiindcă nu le făcusem niciodată.

Povestea lui Sava Mold e spusă din adîncul inimii. Nu doar cu buzele şi cu gîtlejul; cuvintele ies din adîncul fiinţei sale. De aceea, povestea lui nu este nici searbădă, nici siropoasă, nici neverosimilă. Fiindcă tot ceea ce face un om, potrivit cu el însuşi – sincer – este firesc. Sava e prea mare, prea masiv, prea greoi şi prea dur ca vorbele sale că fie dulcege. Dulceaţa poetică a poveştii lui are consistenţa masivă a trupului său. Lacrimile şi cuvintele de tandreţe cu privire la copiii săi curg din ochii şi din gura lui Savonarola Mold, aşa cum curge răşina dintr-un brad centenar căruia i-ai crestat scoarţa. Lacrimile şi cuvintele lui Sava sînt la fel de puternice precum răşina.

Cei doi detectivi îşi vorbesc la ureche. Îşi spun că povestea cu bomboanele este fisura prin care se vor strecura în sufletul ocnaşului şi-l vor înfrînge. Fiindcă orice om – ca şi Ahile – are un călcîi vulnerabil, un punct slab, prin care poţi pătrunde-n forul lui intim şi-l poţi domina. În timp ce detectivii, deliberînd, hotărăsc să mărească breşa prin care vor pătrunde-n sufletul ocnaşului, Sava plînge. Sava e ca o stîncă. Stîncile n-au izvoare; sînt sterpe şi dure. Ochii oamenilor ca Sava sînt asemenea stîncilor. Bărbaţii ăştia nu plîng în viaţa lor. Cu cît eşti mai bărbat cu-atît plîngi mai puţin. Dar dacă un bărbat – un adevărat bărbat, ca Sava Mold – începe să plîngă, lacrimile lui sînt concentrate. Dintr-o lacrimă de bărbat poţi face un litru de lacrimi de femeie sau de copil. Atît de concentrate sînt lacrimile unui bărbat. Mai ales lacrimile lui Sava Mold. Ard ca vitriolul; strălucesc precum metalul topit, curgînd incandescente pe obraji.

– Ia-ţi bomboanele şi alviţele, spune primul detectiv.

Îi dă înapoi lui Sava pacheţelele de bomboane găsite-n căptuşeala hainelor lui.

– Sînt ale tale. Păstrează-le. Nimeni n-are dreptul să-ţi ia dulciurile pe care le-ai adunat pentru copiii tăi.

Savonarola Mold se uită la bomboane. Sînt roz, albastre, galbene. Cele mai ieftine bomboane ! Dar care-aduc cea mai mare bucurie din lume copiilor care le primesc.

– Povestea mea e-o nerozie, spune Sava Mold. O să spuneţi că asta nu-i poveste de bărbat. Dar dac-aţi fi fost în situaţia mea, şi dac-aţi avea un suflet, aţi fi simţit aceeaşi durere ca şi mine. Aţi fi evadat de la ocnă. Aţi fi ieşit din fundul pămîntului ca să le-aduceţi cîteva bomboane copiilor dumneavoastră. Chiar ştiind că-i o prostie. Aşa e şi nu altfel, chiar dacă-ţi rişti viaţa. Da, domnule, e firesc să-ţi rişti viaţa ca să le duci copiilor tăi nişte bombonele de trei parale.

– Ai evadat doar ca să le duci copiilor tăi bomboane ?

– Da, domnule. De-asta. Şi ca să-i mîngîi. Şi ca să le spun cuvinte duioase. Ca să-i sărut. Pe ei şi pe mama lor.

Sava e pudic. Dar vorbeşte, pentru a evita orice echivoc:

– Noi, ţăranii, sîntem aspri. Sîntem prea săraci ca să ne purtăm blînd şi duios. Ştiţi, domnule, că nu ne mîngîiem niciodată nevestele ? Nu le sărutăm niciodată. Şi o mîngîiere e-atît de-nsemnată ! Mîngîierea unui bărbat e ca o brăţară, ca o pereche de cercei, ca un şirag de mărgele pentru femeia care-o primeşte. Da, o mîngîiere, o vorbă duioasă, o sărutare este ca un giuvaier pentru o femeie. Şi nu costă nimic. Ei bine, noi, săracii, care nu le putem dărui niciodată nimic nevestelor noastre, nu le dăruim niciodată nici mîngîieri, nici sărutări, nici vreo vorbă bună ! Că vorbele frumoase sînt ca banii de aur. Femeile se pot împodobi cu ele cum s-ar împodobi cu nişte giuvaieruri. Şi noi nu le dăruim niciodată aşa ceva. Asta-mi făcea rău, ca un spin în carne, ca un cuţit în spate.

– Cît aveai de gînd să stai acasă ?

– Pentru ce voiam să fac şi să le-aduc, n-aveam nevoie decît de-un ceas, răspunde Sava. Într-un ceas, i-aş fi făcut pe-ai mei fericiţi pîn' la sfîrşitul vieţii. Şi eu aş fi fost fericit, chiar în fundul pămîntului. Pentru ceasul ăsta pe care l-aş fi petrecut acasă, cu ai mei.

Sava adaugă:

– Ştiam că după evadare aveau să mă caute în primul rînd acasă. Ştiam c-aveau să vină după mine acasă. Că evadarea mea n-avea să ţină mult. Mă grăbeam, pentru ca jandarmul să nu se-apuce să mă caute înaintea sosirii mele acasă. De-asta am mers cît am putut de repede.

– Noi am putea să-ţi permitem să-ţi realizezi visul, spune primul detectiv. Ţi-am putea permite să te duci acasă. Şi să petreci un ceas cu-ai tăi.

Sava se uită, bănuitor, nespunînd nimic.

– Ce părere ai de propunerea noastră ?

– Nici una, răspunde Sava Mold. E prea frumos ca să fie-adevărat.

– Vorbim serios, spune detectivul. Dacă ne povesteşti frumos cum l-ai omorît, noaptea trecută, pe tînărul Tuniade, mîine dimineaţă ai să ai voie să te duci să-i vezi pe-ai tăi şi să le duci bomboanele care le erau destinate. Eşti de acord ?

– Nu l-am omorît pe tînărul Tuniade, răspunde Sava Mold. Nu pot să povestesc un omor pe care nu l-am făptuit.

– Eşti liber să refuzi, spune detectivul. Dar noi sîntem grăbiţi. Trebuie să plecăm mîine cu trenul de prînz.

De-acum pînă mîine dimineaţă, trebuie să vorbeşti. Trebuie să ne spui cum l-ai omorît pe tînărul ăsta în faţa castelului.

– Nu l-am omorît eu.

– O să examinăm treaba asta în fond şi cu de-amănuntul, spune primul detectiv.

Îl invită pe judecătorul Damian să-i lase singuri cu Sava.

– Vreţi să-l torturaţi ? spune foarte-ncet judecătorul. Mă opun ca un deţinut să fie torturat.

– N-o să-l torturăm, domnule judecător, spune cu voce tare al doilea detectiv. Sava Mold ăsta, deţinutul dumneavoastră, e un pudic. E pudic şi timid ca o fecioară. Nu vrea să se spovedească-n public. Vrem deci să stăm de vorbă cu el cu glas scăzut. Cu uşa-nchisă. Încît pudoarea să nu-i fie jignită.

Judecătorul iese. Cei doi detectivi rămîn cu Sava Mold în încăpere. Îndată se aud gemete. Lovituri. Ţipete. Cosma Damian vrea să intervină, pentru a pune capăt torturii. Dar uşa încăperii e-nchisă cu cheia. Detectivii nu vor să deschidă. Nici judecătorului, nici comisarului Filaret. Ţipetele lui Sava Mold, ca ţipetele unei fiare, sfîşie noaptea. Se-aud în stradă, jur-împrejurul Judecătoriei de pace. Lumea care locuieşte pe Drumul Iubitoarelor se trezeşte la ţipetele omului schingiuit. Aprinde lămpile şi luminările. Nimeni nu mai poate dormi. Ferestrele rămîn luminate. Toată lumea veghează. Şi asta ţine două ceasuri. Din cînd în cînd, ţipetele, plînsetele, loviturile şi-njurăturile încetează. Atunci se ştie că bietul Sava Mold a leşinat. Doctorul Pillat a fost adus de patru ori. A intrat şi l-a-ngrijit pe nefericitul de Sava, aducîndu-l din nou la viaţă; dar, de fiecare dată, detectivii au stins iară viaţa în trupul uriaş al lui Şava. În cele din urmă, doctorul a refuzat să mai răspundă la apel. A plecat furios. A spus că nu merită să aduci un om din nou la viaţă, ca să-l faci iară să leşine sub lovituri. Detectivii s-au descurcat fără doctor. Sînt specialişti. L-au reanimat chiar ei pe schingiuit, de cîte ori leşina. Şi s-au apucat din nou să-l tortureze, pînă la următorul leşin. Şi asta a ţinut toată noaptea. Pînă dimineaţa. Cînd zgomotul şi ţipetele-au încetat lumea a crezut că Sava Mold a murit. În toate casele, oamenii s-au rugat pentru sufletul său şi pentru iertarea păcatelor sale. În tot oraşul Agapia. Copiii şi nevasta lui Savonarola Mold sînt singurii locuitori din Agapia care nu ştiu ce se petrece. Ei trăiesc rupţi de lume. Ei nici măcar nu bănuie că Sava e-n oraş şi că a trezit toată lumea cu ţipetele lui de durere. Tot oraşul a fost trezit de ţipetele şi de plînsetele lui Sava Mold, în afară de copiii şi de nevasta lui, pentru care a evadat. Ei dorm, zdrobiţi de mizerie, în căsuţa din pădure.

XX

Minunile poliţiei

Savonarola Mold a fost torturat toată noaptea în Palatul de justiţie. Nimeni din oraş n-a-nchis ochii. Femeile s-au rugat, în genunchi, pentru cel schingiuit. Bărbaţii au stat treji în pat. Şi ei s-au rugat. Poliţia este cel mai mare flagel al timpurilor noastre. În toate ţările, şi mai ales în cele civilizate. Flagelul timpurilor noastre nu-l reprezintă nici foametea, nici războaiele, nici ciuma. Ci poliţia. Poliţia comite de zece ori mai multe omoruri şi mai multe crime decît toate bandele de ucigaşi la un loc. Iar crimele poliţiei nu sînt niciodată pedepsite. Un omor nepedepsit, făptuit în mijlocul drumului, de oamenii poliţiei, nu se poate suporta. Oamenii din Agapia aveau impresia că Iisus Cristos era din nou răstignit, în mijlocul oraşului lor. Şi ei nu puteau închide ochii.

Dimineaţa, înainte de-a se lumina, cum toată lumea răsufla, gîndindu-se că nenorocitul îşi dăduse sufletul şi că scăpase în fine de tortură, Ismail Lipoveanul a fost chemat la Palatul de justiţie. Nu i s-a spus pentru ce. Lumea pîndea la ferestre. Se gîndea că poliţiştii străini aveau să ducă departe de oraş cadavrul lui Sava şi să-l arunce-n apă, ca să-l facă să dispară. Dar nu era aşa. În sania lui Ismail a urcat Sava Mold, urmat de cei doi detectivi. Sava n-a murit. Ba mai mult, Sava Mold umblă pe picioare. Cu pas vioi. Capul îi e plin de vînătăi şi de răni, dar barba deasă îi ascunde cicatricele şi contuziile.

– Îl duc pe Sava-n pădure să-l împuşte, spune o femeie.

Tuturor le e frică. Mai frică decît noaptea.

Dar nu e vorba nici de-aşa ceva. Sania lui Ismail, în care se află cei doi detectivi străini şi Sava Mold, se-ndreaptă, pe Drumul Iubitoarelor, spre centrul comercial al oraşului şi se opreşte-n faţa băcăniei lui Iţic Avram.

– Birjar, coboară şi trezeşte-l pe negustor, porunceşte unul dintre poliţişti.

Îşi deschide portofelul. Îi dă lui Ismail o bancnotă. Una mare...

– Ce vreţi să cumpăr ? întreabă Ismail.

– Savonarola comandă, răspunde detectivul.

I se-adresează lui Sava:

– Spune-i ce vrei să cumpere ?

Sava Mold, cu ochii strălucitori, ca beat de fericire, se uită la bancnota din mîna lui Ismail.

– Cumpără bomboare pentru copii, spune el.

– Cîte bomboane ?

– Ştii că am şase copii ! Cumpără pentru toţi. Să mănînce pe săturate. Pînă i-o durea burta. Cînd eram copil, visam că mănînc bomboane cu gura plină. Douăzeci, patruzeci, o sută de bomboane deodată. Am dorit totdeauna să mănînc bomboane pînă-a-vea să mă doară burta. Credeam că durerile de burtă pricinuite de bomboane trebuie să fie plăcute. Că nu sînt dureri adevărate dacă se trag de la bomboane. Ce bune sînt bomboanele !

– Cîte cornete să cumpăr ? întreabă Ismail. Vrei şase cornete ?

– Mai multe, răspunde Sava. Cred că poţi să cumperi mai multe cu banii care ţi s-au dat. Cumpără tot borcanul cu bomboane-al lui Iţic. Cumpără-l tot. Ai bani destui. O să-ţi dea şi rest.

Savonarola Mold, ca beat, li se-adresează poliţiştilor şi lui Ismail.

Dar îşi vorbeşte mai ales lui însuşi.

– Nu le-am adus niciodată bomboane copiilor mei. Astăzi au să aibă tot borcanul. Asta o să le facă plăcere, o plăcere cum nu se poate-nchipui. Şi mie !... Plăcere să-i văd mîncînd cu gura pli-

nă, că vîră pumni de bomboane-n gură !... Cea mai mare bucurie din viaţa mea. Mi-am împlinit visul. Dumnezeu e mare. De la ocnă le adusesem cîteva cornete. Dar o să aibă tot borcanul. Am împlinit ce-am dorit. Mai mult decît am dorit. Fiindcă de-asta am evadat. De-asta am umblat prin zăpadă, fără pîine şi fără apă, trei zile şi trei nopţi. Ca să le dau bomboane. Şi ca să-i iau pe genunchi. Ca să-i mîngîi pe cap. Şi ca s-o mîngîi pe umăr pe buna, pe draga mea Smaranda. Cît de amărîtă trebuie să fi fost ! Cît o fi suferit ! Nu-şi închipuia c-am să mă mai întorc. Draga mea, scumpa mea !... Nu i-am spus niciodată aşa ceva. Dar astăzi am să-i spun, dragei, scumpei şi iubitei mele Smaranda. Şi-o să fie mulţumită. Ca-n vis. Toată lumea o să fie fericită. Şi îngerii, în cer, au să se uite spre noi şi-au să plîngă şi ei de fericire. Toţi îngerii !

– Grăbeşte-te, Sava, ordonă detectivul.

– Domnule, mai vreau ceva, spune Sava. Ajung banii şi pentru asta. Hîrtia asta înseamnă bani mulţi.

– Spune repede ce mai vrei, repetă detectivul plictisit.

– Permiteţi să cumpere Ismail şi-o sticlă de vin ? Ca să ciocnesc şi eu cu băbuţa mea, cu Smaranda... Cît or mînca bomboane copiii. Permiteţi ?

– De-acord, spune detectivul. Dar comandă mai repede. N-avem timp de pierdut.

– N-o să fim împreună decît un ceas, spune Sava. Dar, pentru un om, un ceas de fericire ajunge ca să-l facă să-ndure iadul unei vieţi întregi.

– Cumpără-i o sticlă de vin, ordonă detectivul.

– Da, domnule, răspunde Ismail.

– Roşu, Ismaile, precizează Savonarola Mold. Cumpără o sticlă-ntreagă de vin roşu. N-am băut niciodată cu nevasta o sticlă-ntreagă de vin roşu. Am băut vin, dar nu o sticlă. Am băut împreună vin roşu la cununie. Sfinţia-sa părintele Nicodim ne-a dat să bem din acelaşi pahar, la amîndoi, vin roşu. Ce frumoasă era Smaranda mea, în ziua aia ! Am mai băut vin roşu duminica, la Sfînta Liturghie. Dar cu linguriţa de-mpărtăşanie. As-

tăzi, Smaranda şi cu mine, o să bem o sticlă-ntreagă. Vin roşu. Ca la cununie. Ca la împărtăşanie. Pentru cununia şi pentru-mpărtăşania noastră cu moartea. Asta are să fie ultima noastră-ntîlnire pe pămînt. Va fi vinul cununiei noastre în cer. Departe de pămînt !...

– Grăbeşte-te, frate. Nu ne-aflăm aici ca să ţinem discursuri, spune detectivul.

Acelaşi detectiv. Fiindcă al doilea e-aproape adormit. Obosit. Pe cer, deasupra Agapiei, răsare soarele. Un soare alb, un soare de platină. Nu-i un soare de aur, ca de obicei.

– Cumpără, Ismaile, o pîine albă. O pîine bună albă. N-am mîncat niciodată pîine albă cu Smaranda. O pîine-ntreagă. Spune-i lui Iţic că o mănînc cu nevastă-mea. Şi spune-i să-ţi dea şase covrigi împletiţi. Şase, pentru ăi şase copii ai mei. Covrigi mari. Covrigi, asta-i tot.

Ismail se duce să cumpere vinul, bomboanele, pîinea albă şi covrigii.

– Mi-am văzut visul cu ochii, *domnii mei*, domnilor, spune Sava Mold.

E fericit. E frumos. Acum e frumos ca un tînăr.

– Nu e mai bine aşa, *domnii mei* ? întreabă Savonarola Mold. Aveam un vis. Cînd un om visează la ceva – de-adevăratelea – cu toată credinţa – i se-mplineşte. Nimic nu-l poate-mpiedica. Chiar dacă-i frîngi oasele. Chiar dacă-l jupoi şi-i faci pielea zdrenţe. Chiar dacă tai bucăţi din el. Şi chiar dacă-l omori. Căci copiii lui au să facă ce n-a izbutit tatăl lor. Eu mi-am împlinit visul pentru care-am evadat. Şi sînt fericit. Mi s-a-mplinit mai mult decît visam. Nu le duc copiilor mei doar nişte cornete cu bomboane, le duc tot borcanul lui Iţic. Şi pîine albă. Şi vin neveste-mii. Şi covrigi. E mai mult decît în vis. Dumnezeu mi-a-ngăduit să nu mor fără să mi se-mplinească. Nu trăiam decît pentru asta. Poate că nu-i mare lucru, dar pentru mine e destul. E bine şi pentru dumneavoastră. Aţi făcut o afacere bună, *domnii mei*.

– Cum adică ? întreabă detectivul.

– Dacă m-aţi fi omorît, ce-aţi fi cîştigat ? Nimica. Fireşte, nimeni nu v-ar fi mustrat pentru-aşa ceva. Un poliţist nu e niciodată mustrat dacă omoară-un om. Niciodată, chiar în ţările civilizate, dară-mi-te la Agapia. Dar n-aţi fi cîştigat nimic. Aţi fi omorît înc-un om. Ştiu că aţi omorît mulţi. Nu există poliţist care să nu fi făptuit cîteva omoruri. Din moment ce la poliţişti omorul nu e pedepsit, ei îşi pot îngădui ce le este oprit ucigaşilor fără uniformă. Acum aţi cîştigat. Fiindcă nu m-aţi omorît. Dimpotrivă, mi-aţi îngăduit să-mi împlinesc visul vieţii mele. Să-i văd pe-ai mei un ceas. Să fiu duios cu ei. Iar eu, la rîndul meu, v-am făcut mărturisiri complete. În cîteva ore, aţi lămurit misterul omorului comis la castel. O să primiţi decoraţii. O să primiţi primă. O să fiţi avansaţi. Aţi cîştigat. Aproape că sîntem chit. Nu-i aşa ?

– Aşa e, răspunde detectivul. Dar să ne grăbim. O să ne odihnim o oră. Şi-o să plecăm cu trenul de prînz. La lucru.

Sania lui Ismail, cu cai albi, opreşte în faţa Palatului de justiţie. Judecătorul încă nu s-a trezit. Este chemată madam Eudoxia. Vine la intrare. Cei doi detectivi străini sînt în sanie cu Savonarola Mold.

– Spuneţi-i judecătorului că într-o oră vom reconstitui crima. O să facem o percheziţie la domiciliul acuzatului. Fix peste un ceas, deci la ora nouă, îl rugăm pe judecător să fie prezent la castel, pentru reconstituire. Anunţaţi-l şi pe comisar. La revedere şi mulţumim. Spuneţi-i judecătorului că noi plecăm cu trenul de prînz. O să mîncăm la vagonul-restaurant. Nu face să deranjăm oamenii. Anunţaţi-l şi pe medicul legist. Cel care-a făcut autopsia. Să asiste la reconstituirea uciderii lui Tuniade.

Deci Sava Mold şi-a mărturisit crima ? Vestea asta face orăşelul să tremure. Nu fiindcă Sava a mărturisit. Ci fiindcă a evadat de la ocne, fiindcă a făcut aproape două sute de kilometri pe jos. Şi pentru ce ? Pentru a făptui cel mai mare păcat din lume ! Pentru a omorî un om. Şi mai ales tînăr, Anton Tuniade, pe care nu-l văzuse niciodată. Pentru a-l omorî ca pe-un cîine.

Acest oraş pur e tulburat. Se zguduie din temelii. Fiecare se simte atins, murdărit. Vinovat. Fiecare simte pe propriile mîini sîngele vărsat de Sava Mold. În vremea asta, sania lui Ismail se opreşte pe Drumul Iubitoarelor. Poliţiştii şi Sava coboară. Se îndreaptă spre casa asasinului, pe-acelaşi drum pe care se duseseră judecătorul şi Filaret cu-o zi mai devreme..

Casa lui Savonarola Mold e-aproape îngropată-n zăpadă. Casa fără coş pe acoperiş. Unul dintre detectivi deschide uşa. Se uită înăuntru. Şi vede femeia, aproape nebună, vatra, focul, ceaunul cu păsat, copiii care se-ascund. Detectivul dă înapoi. Îl apucă pe Sava de braţ şi-l împinge înăuntru. La el în casă. Apoi, cei doi detectivi se depărtează. Se instalează destul de-aproape de casă pentru ca Sava să nu poată fugi, şi destul de departe pentru a nu auzi ţipetele, plînsetele, rîsetele, asemenea mugetelor unor fiare înlănţuite. Fiindcă apariţia lui Sava Mold a stîrnit bucuria, rîsetele şi plînsetele celor şase copii şi ale nevestei lui.

Poliţiştii aşteaptă afară. Se plimbă. Fumează. Şi mai ales se uită la ceas.

Sava Mold are voie să petreacă un ceas cu-ai lui. Au trecut patruzeci de minute. Deodată, se deschide uşa. Sava iese. Nu-l petrec nici copiii, nici nevasta. Iese din casă el singur. Se-ndreaptă spre poliţişti. Ştie că-n viaţa lui pămîntească e ultima oară cînd a mai intrat în casa asta şi cînd a mai ieşit din ea. În şi din căsuţa lui de lemn, în care credea că avea să-şi sfîrşească zilele. Trebuie s-o părăsească pentru totdeauna, să n-o mai vadă niciodată.

– Terminat, spune Sava Mold.

Se-apropie de poliţişti cu un pas clătinat. Cam greoi, dar hotărît. E paşul unui om care a făcut o muncă grea, utilă şi extenuantă, pe care, în fine, a isprăvit-o.

– Mai poţi sta, spune detectivul. Mai ai douăzeci de minute.

– Nu-i nevoie, răspunde Sava Mold.

Înaintează către sania lui Ismail. Dincolo de sanie, vede ocna în care va intra. Apoi moartea. Apoi cerul. Şi viaţa veşnică în care-i va întîlni iară pe cei şase copii şi pe Smaranda lui.

– Auzi, Sava ?... Mai poţi sta douăzeci de minute. Întoarce-te acasă.

– Nu-i nevoie, *domnii mei*.

Sava urcă-n sanie. Cei doi poliţişti îl încadrează. Sava nu se uită nici măcar o dată în urmă. Nu-ntoarce capul spre casă. Se uită-n sus, către noua lui destinaţie: cerul. Dar, pentru a urca la cer, trebuie încă să mai hălăduiască-n fundul pămîntului.

– De ce n-ai stat un ceas întreg ? întreabă detectivul.

– S-a sfîrşit, răspunde Sava. Nu mai era nevoie să rămîn.

Poezia ţine totdeauna puţin. Orice intensitate e scurtă. Tăind la sare, sub pămînt, Sava se gîndea adesea că duioşia, în viaţa oamenilor, e ca sarea-n bucate. Dacă le lipseşte sarea, bucatele nu sînt bune de mîncat. Dacă-n viaţă lipseşte duioşia, tot ce face omul n-are gust. Ca o mîncare nesărată. O mîngîiere, un zîmbet, o-mbrăţişare, o bomboană sînt acele lucruri care dau gust vieţii. Acele lucruri care-nseamnă sarea vieţii. Pînă a nu fi ajuns la ocnă, în cursul vieţii lui, Sava Mold nu luase în seamă aceste lucruri. Dar acum a reparat omisiunea. Pentru asta nu-i trebuia timp mult. Nici măcar un ceas. Patruzeci de minute au fost de-ajuns pentru a dărui ceea ce-i lipsea vieţii. Acuma, viaţa lui Sava e-mplinită. Era făcută din durere, din sărăcie, din nedreptate. Dar, din clipa cînd ai picurat într-însa un strop de duioşie, gustul vieţii s-a schimbat.

– Coborîm, *domnii mei* ? întreabă Ismail.

– Nu. Urcăm la castelul Tuniazilor, răspunde detectivul. Vom proceda la reconstituirea omorului.

Sava Mold n-aude. Se uită pe deasupra pădurilor, fără să le vadă. Pădurile lui, care sînt ca o prelungire a propriului trup şi pe care nu le va mai vedea niciodată. Se desparte de toate lucrurile, pentru totdeauna, ca şi cînd s-ar duce la moarte. Căci se va duce într-un loc mai adînc decît cel în care zac morţii. Ocna este mai adîncă-n pămînt decît mormîntul morţilor.

XXI

Mărturisirile lui Savonarola Mold

Este ora nouă fix de dimineaţă. Sania lui Ismail ajunge în faţa castelului Tuniazilor. Savonarola Mold şi cei doi detectivi coboară din sanie. În aceeaşi clipă, judecătorul Damian, ieşind din castel, înaintează spre grilaj – spre locul unde a fost găsit cadavrul. Comisarul Filaret, doctorul Pillat şi un tînăr, care nu fusese văzut pînă atunci şi care face oficiul de grefier, îl însoţesc. Au urcat la castel pe Drumul Iubitoarelor, în timp ce Savonarola Mold şi detectivii străini se aflau la Sava acasă. Toată lumea e prezentă. Toată lumea a venit la timp pentru reconstituirea crimei. E prima sîmbătă a lunii martie. Crima a fost comisă în noaptea de joi spre vineri, la ora unu din noapte. E un record de viteză... Asasinul a fost prins şi arestat în mai puţin de treizeci de ore, iar acum se procedează la reconstituirea crimei. Înfăşurată într-un mantou de blană, doamna Patricia Tuniade se alătură grupului. E foarte palidă. Are ochii înroşiţi. Detectivii străini vorbesc cu judecătorul. Apoi unul dintre ei înaintează către doamna Patricia Tuniade şi-i spune:

– Doamnă, e-o scenă dureroasă pentru dumneavoastră. Ar fi preferabil să nu asistaţi la reconstituirea omorului. Nu i se poate arăta unei mame cum i-a fost ucis fiul. Puteţi să vă întoarceţi înăuntru. Înainte de-a pleca, vom veni să ne-nclinăm în faţa rămăşiţelor pămînteşti ale fiului dumneavoastră şi să vă prezentăm omagiile noastre. Regretăm că nu putem asista la-nmormîn-

tare. Trebuie să plecăm cu trenul de prînz. Înmormîntarea va avea loc la ora unsprezece, nu ?

– Da, domnule. Fiul meu va fi înmormîntat la ora unsprezece în micul cimitir din Agapia. Alături de tatăl şi de strămoşii lui.

Doamnei Patricia Tuniade îi curg cîteva lacrimi – fără să le şteargă – pe obrajii albi ca porţelanul.

– Pe curînd, doamnă. Şi vă rog să credeţi că toată lumea e alături de dumneavoastră în această groaznică nenorocire. Şi cînd te gîndeşti că nişte fiinţe omeneşti seamănă aceste nenorociri ! Fiinţe ca acest Sava trebuie exterminate, ca nişte buruieni ale societăţii.

În timp ce doamna Patricia Tuniade se-ntoarce la castel, cu mărunţi paşi supli, ca şi cînd picioarele i-ar fi scris pe zăpadă, judecătorul şi poliţiştii încep reconstituirea omorului comis chiar în acel loc. Pe pămînt nu se mai vede nimic altceva decît urmele de paşi ai personalităţilor oficiale.

– Domnule judecător, cu permisiunea dumneavoastră, cred că ar fi preferabil să-i punem chiar noi, colegul meu şi cu mine, întrebări acuzatului. Am procedat toată noaptea la interogatoriul lui. Putem deci aborda faptele direct. Bineînţeles, dacă ne daţi permisiunea. Fiindcă dumneavoastră conduceţi reconstituirea crimei.

– Vă rog, spune judecătorul. Aveţi experienţă. Eu sînt judecător abia de patruzeci şi opt de ore.

– Mulţumesc, domnule judecător, spune detectivul.

Apoi se-adresează tînărului care ţine un dosar.

– Dumneata eşti grefierul, nu ?

– Numele meu este Ion Xenia, spune tînărul. Da, sînt grefier.

Este înalt, brun, foarte elegant. Are ochi negri. Vorbeşte cu o voce cîntată.

– Te rog, stai lîngă mine şi notează întrebările pe care le pun şi răspunsurile criminalului, exact cum am să ţi le dictez. Asta, ca să nu ne-ncurcăm cu fraze inutile.

Toată lumea e adunată în spatele grilei parcului. În cerc. Ca pe-o scenă de teatru.

– Apropie-te, Sava, ordonă detectivul care conduce interogatoriul. Vino lîngă mine. Şi răspunde cu glas tare la-ntrebările mele, în aşa fel încît s-audă toată lumea ce spui şi ca domnul grefier să poată nota. Fiindcă tot ce-ai să spui are să fie transcris. Prima-ntrebare: ai evadat de la ocnă, unde erai condamnat la muncă-silnică pe viaţă, pentru uciderea domnului Tuniade-tatăl, proprietarul acestui castel ?

– Da, domnule, răspunde Sava.

– De ce-ai evadat ?

– Ca să-mi văd copiii.

– Asta este de-nţeles, spune detectivul. E-un act de care nu te-nvinuim, din punct de vedere uman. Dimpotrivă, este o acţiune nobilă. Să evadezi ca să-ţi vezi şi să-ţi mîngîi copiii ! Să-nfrunţi atîtea riscuri !... Apreciem nobleţea gestului tău. Numai administraţia penitenciară te poate-nvinui pentru evadare. Şi cei care sînt însărcinaţi cu paza. Ei nu pot tolera ca asasinii să se plimbe printre cetăţenii cumsecade. Dar, pe plan uman, actul tău nu e lipsit de grandoare. Fiindcă ai alergat spre copiii tăi – plozii, cum le spui tu – riscîndu-ţi viaţa. Ai riscat să mori pe drum, nu-i aşa ?

– Da, domnule, răspunde Sava Mold.

– Ai suferit de foame, de frig, de sete. Şi ai străbătut peste o sută de kilometri pe jos, prin zăpadă, fără oprire, ca să-ţi mai vezi o dată, cîteva minute, plozii, cei şase plozi ai tăi.

– Da, domnule.

– Dacă ai evadat ca să-ţi vezi copiii, ca să le duci cîteva bomboane amărîte şi ca să-i mîngîi, ce-ai căutat aici, în faţa castelului, unde ne aflăm acum ?

– Treceam pe-aici, răspunde Sava Mold. Castelul mi-era-n drum. Nu voiam să trec pe jos, prin sat şi pe Drumul Iubitoarelor, unde riscam să fiu recunoscut, dacă mă-ntîlnea careva.

– Explicaţia ta e plauzibilă, spune detectivul.

Frumosul grefier – Xenia – scrie foarte repede. Are un scris frumos, cursiv, cu litere mari, elegante. Pare un desen.

– Acum, fii atent, spune detectivul. Este o-ntrebare esențială. Înțeleg – și înțelegem toți – că ai evadat și că ai trecut prin fața castelului. Dar de ce l-ai omorît pe tînărul Tuniade ?

– Mi-a răsărit în cale, răspunde Sava Mold, foarte stînjenit.

– Și dacă-ți iese cineva-n cale trebuie să-l omori ?

– Nu, domnule, răspunde Sava Mold.

– Atunci explică-ne de ce și cum l-ai omorît.

– Iacătă, eu veneam dinspre miazăzi. De cînd am ieșit din ocnă, am urmat tot timpul aceeași direcție. Cum treceam prin fața castelului am auzit niște clopoței. Apoi glasuri. Glasuri de bărbați.

– Glasurile veneau dinspre castel ?

– Nu, domnule. Glasurile veneau de-afară. Cei care vorbeau se aflau în fața mea. Ca să nu mă-ntîlnesc cu ei, m-am ascuns după zidul parcului. Alături de grilă. Acolo unde stă domnul grefier. Așteptam ca persoanele care vorbeau să se depărteze. Mi-era frică. Mă gîndeam că trimiseseră jandarmii să mă caute acasă. În afară de glasuri era și clinchetul clopoțeilor. Sania era oprită. Dar caii se mișcau. Iar clopoțeii lor sunau, linca-linca. Auzeam perfect. Mi-era inima cît puricele, de frică.

– Auzeai vocea victimei ?

– La-nceput era vocea Lipoveanului. Vocea lui ascuțită. Care-mi scîrțîia-n urechi. Ca la ocnă, chițcăiturile șobolanilor. Apoi am auzit și vocea domnului Tuniade.

– Ai auzit amîndouă vocile. Care dintre ele vorbea mai mult ?

– Birjarul, răspunde Savonarola. Nu cunoșteam vocea domnului Tuniade. Credeam că birjarul adusese jandarmii pe Drumul Iubitoarelor. Ca să mă aresteze. Am stat ascuns. Aici. Chiar în locul în care se află acuma domnul grefier.

– Ai auzit ce spuneau ?

– Nu totul. O clipă, l-am auzit limpede pe birjarul Ismail care spunea: "Lăsați, domnule, nu vă mai întoarceți buzunarele pe dos". Pe urmă am auzit pași în zăpadă. Cineva se-ndrepta alergînd spre castel. Am auzit cheia în broasca grilei. Apoi am văzut un militar intrînd în parc. Stăteam tot ascuns. M-a văzut.

Atunci am încercat să fug. Dar el m-a ajuns din urmă. M-am apărat. I-am scăpat. Atunci, şi-a luat revolverul şi a tras de mai multe ori spre mine. M-a crezut hoţ sau careva care venise la castel să-i omoare mama. De-asta trăgea. Eram prins. Am încercat să sar gardul. Dar am căzut drept în braţele tînărului. Am căzut amîndoi în zăpadă. Ne-am bătut. El a tras. I-am luat revolverul ca să-l împiedic să mai tragă. Apoi i-am simţit sîngele cald care curgea. Am înţeles că l-am omorît. Am aruncat arma şi-am fugit.

– În ce direcţie ai fugit ?

– Am ieşit de la castel şi-am fugit spre pădure.

– Doamna Patricia Tuniade a tras spre tine ?

– Nu ştiu cine a tras, dar cineva a tras spre mine.

– Şi pe urmă ?

– Pe urmă am căzut. Nu-mi mai găseam casa. Nu mai ştiam unde mă aflu. Totul era alb în jurul meu. Mi se-nvîrtea capul. M-am prăbuşit în zăpadă.

– Ştii că l-ai omorît pe domnul Tuniade apăsîndu-i ţeava revolverului în ceafă, ca pe-un cuţit ? Aşa a fost omorîtă victima. Nu-i aşa, domnule doctor ?

– Exact, răspunde doctorul Pillat.

– Ce zici de asta ?

– Se poate, răspunde Sava. Ne zbăteam, ne luptam şi eu tocmai îi smulsesem revolverul. Se poate să fie cum spuneţi dumneavoastră. Nu-mi aduc prea bine aminte. Ne luptam amîndoi în zăpadă. Iar eu aveam revolverul în mînă. Revolverul dînsului. Sigur, i-am tras în ceafă. Dumneavoastră ştiţi mai bine decît mine unde-am tras şi cum l-am omorît. Am părăsit cadavrul, fără să mă uit unde era rana.

– Nu ţi-a venit în gînd să-l ajuţi ?

– Nu, răspunde Sava. Mi-era frică. Am fugit.

– Continuă.

– Asta-i tot.

– Şi eu cred că-i totul, spune detectivul. Numai dacă domnul judecător nu are de pus alte întrebări.

Nimeni nu are de pus întrebări. Totul e limpede. Cel mai tăcut dintre toţi este comisarul Filaret. N-a deschis gura. A ascultat mărturisirea lui Mold ca şi cînd n-ar fi-nţeles cuvintele. Gîndurile-i erau aiurea. E palid, parcă-ar fi bolnav.

În timp ce autorităţile se-ndreaptă spre castel, cei doi detectivi îl leagă pe Sava Mold de grilă, cu un lanţ, lîngă poartă.

– Nu e cîine, să-l legaţi aşa ! spune judecătorul.

– Nu-l putem duce la castel în faţa doamnei Tuniade. Bruta asta sîngeroasă i-a omorît acestei nobile doamne bărbatul şi fiul.

După ce-l leagă pe Sava Mold de grilă cu lanţul, ca pe-un cîine, detectivul care condusese reconstituirea îi dă un rînd de pumni în cap. Sava cade-n genunchi. Judecătorul Damian îi sare-n ajutor lui Sava. Strigă:

– De ce-l baţi, domnule ?

– Bruta asta-mputită ar fi putut să vorbească de la-nceput ! I-a trebuit prea mult timp ca să se hotărască.

Călcîiul detectivului izbeşte-n capul lui Sava care a căzut lîngă grilă, cu lanţ cu tot.

– De ce-ai întîrziat atîta să ne spui toate astea ? întreabă detectivul. Ai să vezi ce te-aşteaptă ! Justiţia nu te poate condamna pentru uciderea tînărului Tuniade. Eşti gata condamnat pentru uciderea tatălui. Şi, din nefericire, n-ai două vieţi, ca să fii condamnat de două ori la muncă-silnică pe viaţă. Ţi-nchipui deci că a doua ta crimă nu poate fi pedepsită. Dar noi, poliţia, o să te facem să plăteşti ceea ce nu poate fi cerut de justiţie:

De pe faţa lui Sava Mold curge în zăpadă sîngele roşu ca rubinul. Sava zace nemişcat, ca mort. Legat de grila castelului. În timp ce autorităţile, în salonaş, alături de camera unde se află cadavrul lui Anton Tuniade, primesc o ceaşcă de ceai din mîinile doamnei Tuniade şi ale Floarei Valeverde, slujnica frumoasă. Totul este gata pentru înmormîntarea care va avea loc la ora unsprezece.

XXII
Clopotele de lemn

Duminică dimineaţa. A treia zi după uciderea tînărului Tuniade. E prima duminică a lunii martie. E soare. Oraşul Agapia pare mic de tot, ghemuit la poalele muntelui, pe coala albă a zăpezii.

În biserica satului începe sfînta liturghie. Bat clopotele de lemn. Toaca. Sub ocupaţia turcilor, creştinilor din Imperiul bizantin li s-a interzis să bată clopotele. Clopotele bisericilor erau confiscate. Pentru a chema creştinii la liturghie se foloseau atunci clopotele de lemn. De fapt, este vorba de-o scîndură în care se bate cu două ciocane de lemn, în ritmul unei cîntări. Acuma bisericile bizantine pot avea clopote. Dar toate păstrează şi folosesc clopotele de lemn. Fiindcă lumea ştie că alte persecuţii în viitor nu sînt imposibile. Este bine să se păstreze tradiţia clopotelor de lemn, pentru timpurile cînd clopotele de aramă, de bronz ori de alte metale vor fi iară interzise şi confiscate.

În clipa cînd bat clopotele de lemn în oraşul Agapia, fiindcă e nouă dimineaţa, comisarul Filaret intră-n biroul judecătorului. E tot palid. Tot obosit. Pare bolnav. Tînărul judecător evită să-i vorbească despre crimă. Filaret a susţinut că nici un cetăţean din Agapia nu putea săvîrşi o crimă. Cu toate astea, ieri au fost ascultate mărturisirile complete ale ucigaşului şi a avut loc reconstituirea omorului. Omor comis de Sava Mold. De-un om din Agapia. Asta-nseamnă că Filaret, comisarul, n-avea dreptate. Asta-nseamnă că şi oamenii din Agapia pot ucide. Pot şi ei să

fie criminali, deşi comisarul îi iubeşte şi are părere bună despre ei.

– Ce mai e nou, domnule comisar ?

– Am venit să vă rog să mergeţi cu mine la biserică.

– Cu plăcere, spune judecătorul. La ce oră ?

– Putem merge la ce oră vrem.

– Mai e şi altceva ? spune judecătorul.

– Da, domnule, răspunde comisarul. As' noapte a sosit o telegramă la primărie. Savonarola Mold, zis Sava, ocnaşul evadat, a decedat, în urma unei crize cardiace, în trenul care-l ducea, însoţit de cei doi detectivi, spre Capitală, unde urma să fie judecat pentru un al doilea omor.

– Poate că-i mai bine pentru bietul Sava, spune judecătorul. Mai bine să mori decît să trăieşti la ocnă. Mai ales cu două omoruri la activ. Nu era antipatic. Nu era lipsit de-o anumită măreţie, deşi era de două ori asasin. Şi dumneavoastră vă era simpatic, nu-i aşa ?

– Da, domnule, răspunde comisarul. Ni s-a spus să-l radiem din registrele de stare civilă de la primărie.

– Şi-nchidem definitiv dosarul. O afacere-ncheiată. Ucigaşul a făcut mărturisiri complete. S-a procedat la reconstituirea crimei. Apoi omul a decedat, dintr-o criză cardiacă.

– A fost omorît de detectivii care-l escortau.

– Asta nu schimbă nimic, spune judecătorul. A murit. În alte ţări, ar fi fost sigur condamnat la moarte şi executat. Pentru două asasinate, merita moartea, chiar dacă era simpatic şi nefericit.

– Poliţiştii care-l însoţeau l-au suprimat pe Savonarola Mold ca să nu spună adevărul. Fiindcă nu l-a omorît el pe tînărul Tuniade. A mărturisit omorul şi ne-a arătat cum a avut loc, numai ca să aibă voie un ceas să le ducă bomboane ţîncilor săi şi ca s-o-mbrăţişeze pe nevasta lui nebună. Ca să obţină ceasul ăsta a mărturisit o crimă pe care n-a comis-o.

– Nu se poate, spune judecătorul.

– Sava dorea un singur lucru: să meargă o clipă la ai lui. Pentru asta era dispus să plătească orice preţ. Ar fi mărturisit orice. Ca să-şi împlinească visul. Şi-a dat viaţa în schimbul unei mîngîieri pentru copiii lui.

– Şi-a dat viaţa ?

– Bine-nţeles ! răspunde comisarul. Detectivii l-au omorît ca să fie siguri că, la proces, Sava n-avea să retracteze cele spuse. Era mai uşor să-l omoare. Cît despre Sava, nu cred c-ar fi făcut obiecţii, nici dacă ar fi fost întrebat. Îi era totuna. Pentru curcani era mai simplu să-l omoare.

– Uşurel, domnule comisar ! spune judecătorul. Acum încep să vă cunosc. Dumneavoastră vedeţi lucrurile aşa cum aţi vrea să fie. Vreţi ca Sava să nu fie autorul crimei. Şi declaraţi, aşadar, că nu e. Mai ales acuma cînd a murit... Dar ieri a vorbit ! Ne-a arătat, cu gesturi care nu pot înşela, că el era ucigaşul tînărului soldat.

– Sava a făcut acest lucru ca să le fie pe plac detectivilor şi ca să petreacă un ceas la el acasă. Numai pentru asta. Dar n-a ucis el.

– Atunci cine l-a omorît pe tînărul Tuniade ?

– Ucigaşul tînărului Tuniade este Ion Xenia, străinul. Onorabilul dumneavoastră grefier.

– De unde ştiţi ?

– Chiar onorabilul, tînărul şi frumosul grefier mi-a mărturisit crima. Avea remuşcări. A venit să se predea. E amantul doamnei Patricia Tuniade. Se ducea-n fiecare noapte la castel. Vineri, a plecat de la doamna Tuniade la ora unu din noapte. S-a-ntîlnit cu Tuniade-fiul care i-a răsărit în faţă pe neaşteptate. Tînărul soldat era un coleric, un violent, un sangvin, ca şi taică-său. A tras asupra frumosului domn Xenia care ieşea din patul maică-sii. Xenia a-ncercat să fugă. Iar cînd a-nţeles că nu poate fugi, fiindcă tînărul Tuniade-i bara drumul, i-a smuls revolverul. Şi cum soldatul a-ncercat să-i ia înapoi revolverul, Xenia a tras. Asta e toată povestea.

– Unde este Xenia ?

– În antecameră. Vrea să-şi dea declaraţia-n scris.

Judecătorul deschide uşa. În faţa uşii, drept, frumos, felin ca o panteră, se află tînărul grefier, Ion Xenia. *Xeni* înseamnă *străinul*. Şi e-ntr-adevăr străin de oraş. Mai înainte era funcţionar la subprefectura din Agapia. După desfiinţarea subprefecturii a rămas în oraş. Pe urmă a trecut în administraţia justiţiei şi a ajuns grefier. Ca să nu se depărteze de metresa lui, doamna Patricia Tuniade. Mai ales ea nu-l lăsa să plece. Nimeni nu le bănuia dragostea.

– Atitudinea dumitale, Xenia, este la fel de odioasă ca şi omorul, strigă judecătorul Cosma Damian. Poate şi mai odioasă decît omorul care are scuza provocării. Cum ai putut să asişti ieri la mărturisirile nenorocitului de Sava, care ne-a arătat cum a comis crima al cărei autor erai dumneata ?... Cum ai putut să vezi un nevinovat acuzîndu-se de-un omor pe care nu l-a comis ?... Răspunde !

– Mi-a fost foarte greu, răspunde frumosul Xenia.

– Dacă vii să-ţi mărturiseşti crima, cînd nimeni nu te bănuieşte, înseamnă că ai totuşi o oarecare sensibilitate.

– Sper, domnule, răspunde frumosul Xenia. Toată lumea recunoaşte că sînt un adevărat nobil, un cavaler.

– De ce n-ai venit să te predai înainte ca nenorocitul de Savonarola să fie schingiuit şi obligat să mărturisească o crimă de care nu era vinovat ?

– Era o chestiune de onoare, răspunde Xenia. Nu puteam să mă predau şi să mărturisesc că sînt ucigaşul lui Anton Tuniade, fără să-i comunic hotărîrea mea amantei şi prietenei mele, vreau să spun Patriciei Tuniade.

– Dînsa ştia că i-ai omorît fiul ?

– Da, domnule, răspunde Xenia. Ştia şi că n-a fost vina mea. Că Anton m-a provocat. Vina mea este infimă. Judecătorii au să-nţeleagă, sper. Din această cauză, draga de Patricia, care este un suflet superior, nu mă condamnă pentru actul meu. În această întîmplare, adevăratul vinovat nu sînt eu. Ar fi fost indecent faţă de scumpa mea Patricia să mă predau fără să-i vor-

besc. Era un lucru pe care nu-l puteam face. Sînt un gentleman. Dacă mă aflu aici, la Agapia, ca simplu funcţionar, este numai ca să mă aflu lîngă femeia pe care-o iubesc. Toată viaţa mea dovedeşte că sînt un gentleman. Deci nu puteam să spun justiţiei adevărul fără să mă consult cu femeia pe care-o iubesc. Şi n-am avut posibilitatea să ajung la ea decît as' noapte. Era mereu lume la ea sau la mine-acasă. După cum vedeţi aveam un motiv foarte serios. Eram obligat să mă port discret. Îi promisesem Patriciei. Dacă m-aş fi dus la ea de faţă cu toată lumea, aş fi comis o gravă indiscreţie în detrimentul unei femei. Asta nu puteam s-o fac, domnule. E contrar educaţiei pe care-am primit-o.

– Şi să vezi un om condamnat pentru o crimă pe care n-a comis-o nu e contrar educaţiei pe care-ai primit-o ?

– Eram hotărît să mă predau. Dar vă repet: împrejurările m-au împiedicat. Acuma, după ce-am vorbit cu Patricia, am venit să vă dau declaraţia.

– Mama victimei, vreau să spun metresa dumitale, doamna Tuniade, e de acord cu hotărîrea dumitale ?

– Spune că fac o prostie. Că Sava nu riscă nimic. Are şi aşa pedeapsa cea mai grea. Nu poate fi condamnat mai sever decît atîta. Dar nici eu nu risc nimic grav, căci e vorba de provocare şi de legitimă apărare. Am să fiu sigur achitat. Doamna Tuniade m-a-ntrebat dacă ţin mult să mă denunţ şi-am spus da. Mi-a satisfăcut totdeauna capriciile; a luat-o şi pe asta ca pe-un capriciu. Şi l-a satisfăcut.

– Domnule comisar, trimite agenţii la Patricia Tuniade. Să mi-o aducă ! Am s-o acuz de complicitate la omor şi de mărturie mincinoasă.

– Inutil, spune Xenia. Doamna Patricia a plecat din Agapia as' noapte. Cu trenul de sud. Are să vîndă castelul. Şi-o să ne-ntîlnim în străinătate. Poate că o să ne şi căsătorim.

– Uiţi că ai comis un omor.

– Avocatul meu soseşte astăzi cu trenul de prînz. Mi-a spus că nu risc nimica.

Tînărul judecător e furios. Cunoaşte manierele satrapilor moldoveni. Adică manierele lui Ion Xenia şi ale Tuniazilor.

– Acuma, v-am spus totul, domnule judecător. Pot să vă adresez o cerere ? E vorba de ceva ce nu-mi puteţi refuza.

– Ce mai vrei ? întreabă furios judecătorul.

– Vă cer arestarea mea şi punerea mea simultană în libertate. Vreau să asist la masa pe care i-o ofer avocatului meu. Este un prieten al tatei şi fin cunoscător într-ale mîncării. Îi ştiu gusturile. Nu mi-aş ierta s-o las pe bucătăreasă să pregătească singură acest dejun. Nu mi-aş îndeplini obligaţiile de amfitrion. Dacă-mi refuzaţi această punere în libertate înaintea prînzului, o voi obţine după-amiază prin intermediul avocatului meu. Dar aş avea o neplăcere, lucru pe care nu-l vreţi, sper: am strica masa unui prieten drag. Pot să plec ?

– Pleacă, şi cît mai repede, spune judecătorul.

Deschide ferestrele. Toate ferestrele. Şi ascultă clopotele de lemn. Clopote româneşti. Clopotele săracilor. Săraci...

CUPRINS

I. Agapia este un oraş în marea mahala a Europei / 5
II. Omor la castel / 13
III. Prima relatare a crimei / 20
IV. Castelul cîştigat la cărţi / 25
V. Ultimele clipe din viaţa soldatului Anton Tuniade / 30
VI. Zăpada n-are memorie / 35
VII. Patricia Tuniade, mama soldatului asasinat / 42
VIII. Urme pe zăpadă / 47
IX. Ucigaşul a venit cu trenul de nord / 51
X. Al doilea călător nu există / 57
XI. Ucigaşul n-avea armă / 65
XII. Corabia care a aruncat ancora-n cer / 72
XIII. Viaţa şi moartea unui satrap moldovean / 77
XIV. Descindere de poliţie în casa fără secure / 90
XV. Floarea şi ipoteza crimei pasionale / 104
XVI. Ismail Lipoveanul şi cumplita lui religie / 113
XVII. Descoperirea ucigaşului / 124
XVIII. Bomboanele asasinului / 133
XIX. Detectivii de la miezul-nopţii / 149
XX. Minunile poliţiei / 157
XXI. Mărturisirile lui Savonarola Mold / 164
XXII. Clopotele de lemn / 170